

Aksaray'ın Hafızası

KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT, TARİH DERGİSİ

CİLT: 6 SAYI: 48 TEMMUZ-2026

BİLİMFEST AKSARAY muhteşem geçti!

"Aksaray, Selçuklu atalarımızın mirası, Türkiyemizin tapu sicil toprağı, Türk tarihinin ön sözüdür..."

Cengiz Aydoğdu
Aksaray M. Vekili

"Aksaray Bilim Festivali, bilim ve teknolojiyi, toplumun her kesimiyle buluşturdu."

Dr.Evren Dinçer
Aksaray Beld. Bşk.

Dil Şuuru ve Aydınlarımız

Prof. Dr. Ahmet Sevgi

Medeniyet Üzerine Sohbetler

Arş.Gör.Nuri Çiçek

Buhara Mektubu

Prof. Dr. Süleyman Doğan

YAYIN KURULU

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

ŞABAN KUMCU

YAYIN KURULU

ŞABAN KUMCU-BAŞ EDITÖR

ELİF HASRET KUMCU- YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

SERPİL AHU SAĞDIÇ- SOSYAL MEDYA EDITÖRÜ

OĞUZHAN DEMİRAY- İLETİŞİM VE HALKLA
İLİŞKİLER MÜDÜRÜ

E. BETÜL GÜL- MİZANPAJ

ADRES VE E-POSTA

www.aksarayinhafizasi.com

aksarayinhafizasi@gmail.com

BilimFest Aksaray 2026'dan...

48. SAYI

- 1) **Edebiyat – Edep “Talim ve Terbiye” Üzerine / 6**
Şaban Kumcu
- 2) **Uzak Zamanlar / 13**
Ayten Çelebi
- 3) **Dil Şuuru ve Aydınlarımız / 19**
Prof. Dr. Ahmet sevgi
- 4) **Kalp Gözü**
Hüzeyme Yeşim Koçak
- 5) **Anlamak ve Söylemek Bahtiyarlığı**
Cengiz Aydoğdu
- 6) **İsimler**
Fatma Tutak
- 7) **Dağın Terazisi**
Arş. Gör. Nuri Çiçek
- 8) **Aşk**
Ayşe Benek Kaya
- 9) **Bin Atlı Akınlardan Turistik Gezilere Balkanlar**
Ümit Taştan
- 10) **Modern Mimari ve Doğayla Uyum**
Serpil Ahu Sağdıç
- 11) **Hakikatin Mekânı İnsanın İnşası Üniversitenin Ontolojisi Üzerine**
Doç. Dr. Mehmet Evren
- 12) **Mekânın Arkasındaki Anlam**
Dr. Çiğdem Gürel Ağır
- 13) **Issız Ada**
Tevfik Ovacık yazısı
- 14) **Zamanda Yolculuk Yolculukta Zaman**
Meltem Kavurmacioğlu
- 15) **Kulağınızı Verin Sahil Söylüyor Bir Kürdili Hicazkâr Akşamı**

İÇİNDEKİLER

Kadir Darıcı

16) Nurettin Topçu'nun Öğretmenlikle İlgili Görüşleri

Anuş Gökçe

17) Sultan 2.Kılıçarslan ve Hasan Dağı Ejderhâsı

Ahmet Kuşsan

18) Zindan, Kapan ve Sürüden Ayrılan

Mehmet Yaşar Soyalan

19) Karizmanın Rütinleşmesi İslami Toplulukların Yapısal Krizden Rasyonel Hukuki Otoriteye Geçiş İmkânları

H. Ali Erdoğan

20) İçimde Sana Ayrılmış Bir Mevsim Var

Hasan Patır

21) Buhara Mektubu

Süleyman Doğan

22) Azm-i Millî İsmi Nereden Gelmektedir?

M. Fırat Gül

23) Makriköy'e Dönüş ve Üç Önemli Ayrıntı

Mustafa Özcan

24) Osmanlı'nın Malta'daki Tac Mahali

Fahri Sarrafoğlu

25) Hafız Divanı'nda

Şemsettin Keser

26) Medeniyet Üzerine Konuşmalar

Arş. Gör. Nuri Çiçek

27) 1938-1943 Yılları Arası Aksaray (3.4.5.6.) Kaymakamları

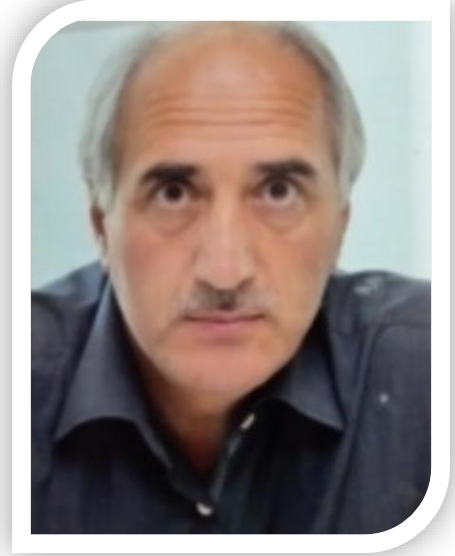
İlhami İnceöz

28) Mehmet Çavuşoğlu'nu Hatırlamak

Şaban Kumcu

EDEBİYAT - EDEP "TALİM VE TERBİYE" ÜZERİNE

ŞABAN KUMCU

"Fenn-i edep bir marifettir ki insana haslet-amüz-i edep olduğu için edep ve sahibi edip tesmiye edilmiştir." **İbrahim Şinasi Efendi**

"Edebiyat fenni öyle bir marifettir ki insanlara terbiye ve ahlak öğrettiği için ona "edep" mensup olanlara da "edip" demişlerdir." **İbrahim Şinasi Efendi**, "edep, dinin üçte ikisidir" der. Önce edep, sonra sanat... Edebiyatın arkasında, temiz bir kalp, sağlam bir irade, terbiye edilmiş bir kişilik, inancın kaynağını yansıtan bir dil olmalıdır. Edep edebiyata, üslup güzelliğe, bilgi bilince dönüşmelidir.

*Ehl-i diller arasında aradım, kıldım talep,
Her hüner makbul imiş illa edep illa edep.*

Edebiyat, insan ruhuna, kalbine, aklına ve hislerine hitap ettiği için aynı zamanda bir terbiye eğitimidir. Sadece "eğitim", "terbiyenin" yerini tutamaz. **Ziya Gökalp**, bugünkü "yaygın eğitim" yerine "yaygın terbiye" "örgün eğitim" yerine "organize terbiye" ifadelerini kullanmıştır. Günümüzde "terbiye" kelimesi daha çok edep, görgü ve ahlak olarak kullanılmaktadır. Terbiye, insanın hislerinin, ahlakının, aklının, kalbinin eğitilip, kişiye, ölçülü, zarif, ince

davranışlar kazandırmaktır. Bir başka anlatımla bir insanı, kendinden beklenen en olgun noktaya ulaştırmak ve ahlaki erdemlere sahip yepyeni bir şahsiyet yapabilmektir.

Burada "kendinden beklenen en olgun noktaya" sözüne dikkat etmek gerekir. Çünkü insanlar arasında yaratılıştan gelen farklılıklar bulunmaktadır. Bu sebeple çocukların kendi yeteneklerine göre yetiştirilmeleri önemlidir. Burada öğretmene büyük görevler düşmektedir. Çünkü öğretmen kabiliyetleri farklı olan çocukları işleyecek yegâne sanatkardır. Eğitim, düşünme, öğrenme, algılama, hatırlama, problem çözme, hafızaya alma, dikkat, odaklanma, dil ve iletişim gibi birçok fonksiyonları içine alır. Bu görevleri üstlenmek için, Türkiye'de 1926 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde, "Talim ve Terbiye Kurulu" adıyla bir danışma ve karar organı oluşturulmuştur..

Dünyaya geldiği anda hiç bilgisi olmayan insan, hayatı boyunca öğrenmeye (talime) bu süreç içinde değişip, büyürken, ölçülü, olgun davranışlar kazanmaya (terbiyeye) ihtiyacı vardır. **Peygamber Efendimiz**, "beni Rabbim terbiye etti ve ne

güzel terbiye etti" buyurur. Mevlâna, Mesnevi'sinde bu durumu şöyle izah eder. "İnsan içi oyulmadıkça ötmeyen bir kamışa benzer." Kant'a göre ise terbiye, "insanın mükemmelleşmesidir." Ahmet Kabaklı Hoca, "edebiyat ilmi edebî bütün anlamlarını içine alan çoğul bir kelimedir. İyi ahlak, terbiye, usul, kural bunun içindedir" der. Türkçe sözlükte edebî anlamını ve mahiyetini anlatan birçok "deyim ve atasözü" vardır.

Edebi eserlerin önemli bir kısmı insanlara "ahlak ve terbiye" vermek gayesiyle yazılmıştır. Edebiyatta "güzellik" fikri ön planda olmalıdır diyen sanatçıların yanında, edebî eserler sadece "estetik" kaygılarla yazılmalıdır görüşüne savunan şair ve yazarlar da vardır.

Bir edebî eser *hem güzel hem de edebe uygun* yazılabilir. Türk ve dünya edebiyatında böyle birçok eser yazılmıştır. Okullarda okutulan edebî eserler bu gayeye yöneliktir. Edebiyatta bir dünya görüşüne, kendi kabul ettiği değer ve estetik gayelere sıkı sıkıya bağlı eserler yazarlar, farklı düşüncedeki edebî eserlerin bir kısmını reddetmek zorunda kalırlar. Devirler, akımlar, ideolojiler ve bazen yöneticilerin tavırları sanatçıların arasında edebî kavgalara sebep olmuştur. Edebiyatın ilimden farkı sadece akla beyne değil, *kalbe de* dokunmasıdır. Duyguları insandan insana nakletmesidir. Edebi bir eserle bizden çok önce yaşamış insanlara sevgi duyabildiğimiz gibi, bizden uzaklarda olan insanlarla da görüşmeden anlaşabiliriz. Yazarlar ve şairler bize dostlarımızdan, en yakın akrabalarımızdan ve tanıdıklarımızdan daha yakın görünürler.

Onların duygu ve düşünceleri yanı başımızdakilerden daha sevimli gelir. Onları etrafımızda bulunanlardan daha

çok severiz. Sevdiğimiz yazarları okuyunca kendi dar çerçevemizi aşar, çağlarla birleşmiş oluruz. Edebi eser, zaman ve mekân engellerini aşarak ruhlar arasında bir birlik kurar. Ancak bu etkiyi, bir estetik değere sahip olduğu takdirde yapabilir. *Ziya Gökalp'in* düşünce yazılarının verdiği hazzı, şiirleri vermez. Çünkü kuru ve didaktik bir üslubu vardır. *Yahya Kemal'in* şiirleri ruhumuzda ve duygularımızda bir iz bırakır. Şiirlerindeki lirizm, kelimelerindeki derinlik bizi dinlendirir, başka bir aleme götürür. Kalbimize tesir eden, duygularımızı değiştiren bu kuvvet onun şiirlerindeki estetik güzelliştir. Edebiyatı ve şiiri sevmek için bu güce sahip olan şiirleri okumaya başlamak, iyi bir eğitim metodudur.

Okuma sevgisi duygularla zihne yerleşirse, buradan hikâye, roman, deneme ve düşünce yazılarına geçmek daha kolay olur. İnsan ruhu üzerinde en küçük bir esinti bile yaratamayan eserleri sınıfta okumak boşuna bir zahmettir. **Edebiyat dersi** öğrenciye, insanoğlunun duyabileceği duyguyu duyurmalı, yaşadığı her tecrübeyi canlı olarak nakledebilmelidir. *Edebiyat derslerinde* en önemli şey, çocuğa veya gence, yaşına ve mizacına uygun eserler okutmak ve onlarda kuvvetli bir istek uyandırabilmektir. Okullarda *sadece müfredatı* uygulamak edebiyat derslerini sıkıcı hale getirebilir. Yetenekli bir *öğretmen*, öğrencilerin ilgi ve alakasını keşfetmeli, sistem içinde veya sistem dışında öğrencilerine edebiyatı sevdirep, kitap okuma zevkini kazandırabilmelidir. İstisnasız her insanın kitap merakını uyandıracak ve ona, okuma zevki aşılacak kitaplar vardır.

Fakat bunlar itina ile seçilmelidir. Her yıl binlerce mezun vermemize rağmen kitap okuma zevki uyandıramıyorsa ; *bunun sebebini, okul kitaplarında müfredatı harfi harfine uygulama kaygımızda ve edebiyatı okutma tarzımızda aramamız gerekir.* Okul kitaplarına metinler seçilirken estetik değerden daha çok asırlar ve şahsiyetler dikkate alınmaktadır. Gaye, edebi zevk ve duygu terbiyesi vermek değil de tarihi bilgi vermekse ; tarihi bilgiyi ön plana çıkardık mı, bir güzel sanat olan edebiyatı bırakmış, edebiyat dışı bir yola girmiş oluruz.

Sadece kronolojiyi öğrenen, kısaca şahıs, eser ve tarih bilgilerini sıralayan bir öğrenci sınıf geçebilir ancak kitap okuma zevkini ve duygu terbiyesini almış olabilir mi..? *Yazı bir nesir ise, hangi asırda kim tarafından yazılmıştır..? Yazının çeşidi, içinde geçen yabancı kelimeler ne manaya gelir..? Şiir ise, vezni, kafiye şekli nedir..? Üslup ve edebi sanatlar...? Sanki şair veya yazar eserini bu vasıtaları kullanmak için yazmıştır. Sanki sanatçı, sadece şekillere bağlıdır...*

Halbuki edebi eser bir duyma, düşünme ve yaşayış tarzının ifadesidir. Bu şekiller bir gaye değildir... Bu tarz edebiyat öğretimi Batı'da çoktan kalkmıştır. Bu öğretim metodunu ve bu anlayışı tamamen bırakmak gerekir. Çünkü bu haliyle edebiyat dersi can sıkıcı, ölü bir ders haline gelir. Edebiyat dersinde öğrenci, sinemada seyrettiği bir filmde duyduğu heyecanı duyabilmelidir. Bir edebi metnin anlamını ve güzelliğini öğrenciye hissettirebilmek için, *öğretmenin bir aktör gibi rolünü iyi oynaması gerekir.* Edebi metinler bir piyes gibi oynanması gereken parçalardır. Metin karşısında pasif bir seyirci tavrı takınmak hatalıdır.

Öğrenciler ve öğretmen metindeki duyguyu ortaya çıkarabilmek için birlikte

hareket etmelidir. Öğrenci bunu tek başına yapamaz, hazırlıklı olmayan öğretmen da bu işi başaramaz. Her edebi eserin anlamı ve değeri okuyucunun bakışına ve yorumlarına göre değişiklikler gösterir. *Victor Hugo* veya *Stendhal*'ın romanlarını, *Shakespeare*'in tiyatro eserlerini anlatan yüzlerce kitap yazılmıştır. Yorumlar birbirinden farklı farklıdır. Edebiyat hocalarının da bir eser hakkında farklı anlayışları olacaktır. Zengin bir kültüre sahip olabilmek için bu değişik anlayışlardan, tahlil ve incelemelerden korkmamak bilakis sevinmek lazımdır. *Çünkü her yeni yorum, edebi eseri derinleştirir.*

Edebi bir tahlil, zenginliği gösterebildiği ölçüde değerlidir. *Bir edebiyat hocası bunları bilmelidir.* Avrupa'da edebiyata, eski tarih, eşine ender rastlanan güzel söz, düzgün ve yerinde ifadeyle ifade etme yerine ; estetik, sosyolojik, psikolojik ve stilistik bakış açısıyla bakılır. Böylece, bilindiği zannedilen metinlerde yepyeni manalar ortaya çıkar. Arkeolojik kazı metoduyla metinleri incelemek bizi yeni sonuçlara ulaştırır. Mesela *Oğuz Kağan Destanı* ve *Dede Korkut Kitabı*'nda imajlar ve semboller, hayvanlar aleminden alındığı halde ; köylü ve köy çevresinde yaşayan *Yunus Emre*'de benzetmeler bitkiler üzerindedir.

Edebi eserler hayatı ve toplumu olduğu gibi yansıtır. Tarih edebi eserin dışında değil, içindedir. Divan şiirinde *Müslüman Orta Çağ* medeniyeti vardır. *Edebiyat Hocası*, eserin taşıdığı tarihi, ruhi, sosyal, dini ve bedii kıymetleri tahlil edip ayırdelebilmelidir. *Bir edebiyat öğretmenin, canlı, neşeli, bol vakti olan ve kültürünü durmadan artıran bir insan olması gerekir. Edebiyat öğretmeni, insan ruhunun keşfedicisidir. Görev alanı insan ruhu ve*

kâinatın sırrıdır. Okulda öğrencinin şahsiyetini oluşturan derslerden biri belki de en önemlisi *edebiyat dersidir.* **Ahmet Hamdi Tanpınar**, bu bahis geçince şöyle hayıflanır.

“Bugün Türkiye’de nesillerin beraberce okuduğu beş kitap bulamayız. Yarım bir Nedim, bir Nefi hatta bize o kadar çekici gelen eski musiki ebediyen yabancı olacağımız şeyler arasına girecektir. Siz bir medeniyetin iflası nedir bilir misiniz.? İnsan bozulursa, insan kalmaz. Bir medeniyet insanı yapan manevi ve edebi kıymetler manzumesidir.. Bize lazım olan gömlek değiştirmek değil, içten değişmektir. Edebiyatta masaldan romana, gazelden şüire, nükteli dedikodudan tenkide, şehname taklidi nesirden tarihe geçtik.”

Nihat Sami Banarlı, edebiyat hocalığına dair duygularını şöyle dile getirir. *“Edebiyat hocalığı o hocalıktır ki insan eğer çok fena yaratılmamışsa, öğretmen, milletin çocuklarına yine milletin dilini ve edebiyatını öğretmekteki büyük hazı duymaya başladı mı ruhu, her gün biraz daha olgunlaşır. Çocuklara aktaracağı her bilgi, her duygu ve her düşünce, onu ister istemez, milletin şürine, kültürüne ve sanatına derin bağlarla bağlar. Biz, vatanımızın bütün dil ve edebiyat öğretmenlerinin, er geç bu hakikate ereceklerine inanıyoruz.”*

Büyük tarihçi, dahi hukukçu, akılcı sosyolog, dürüst, liyakatli bürokrat, usta devlet adamı, vizyoner eğitimci aynı zamanda irfan ehli, olan bilge, alim, allame **Ahmet Cevdet Paşa’nın** dil, edebiyat, eğitim ve öğretmen ile ilgili düşünceleri şöyledir.

Ahmet Cevdet Paşa’nın (1823-1895) eğitim anlayışında dilin, hayati bir önemi vardır. *Önceliği Türkçe’nin doğru öğretilmesi ve bir bilim dili olmasıdır.* Yabancı dil

öğretimine gelince ; yabancı dil, farklı medeniyetlere açılan bir penceredir. Eğer gerekli hassasiyet gösterilmezse bu pencere *“medeniyet değiştirme”* tehlikesini beraberinde getirebilir. **Ahmet Cevdet Paşa**, modern bir eğitim sisteminin lüks binalarda değil, nitelikli öğretmenlerle yapılabileceğini söyler. Onun gözünde öğretmen, *“medeniyetin taşıyıcısıdır.”* Kendi döneminde, öğretmen okulları için

hazırladığı yönetmelikle, öğretmenlik mesleğini standartlara bağlamıştır.

Ahmet Cevdet Paşa

Mecelle, Tarh-i Cevdet ve Kısas-ı Enbiya kitaplarının yazarı **Ahmet Cevdet Paşa**, öğretmenlik, okul müdürlüğü, eğitim bakanlığı yapmış ve ders kitapları yazmıştır. O ne Batı’yı körü körüne taklit eden *“yüzeyden bir taklitçi”* ne de yeniliğe tamamen kapalı *“mutaassıp”* bağnaz bir düşünce adamıydı. Onun yolu, *“muhafazakâr modernizm”* dengeli bir

yenilenmeydi. Bundan dolayı ona göre, "eğitim, sadece bilgi aktarımı değil, bir medeniyet tasavvurudur." Ahmet Cevdet Paşa, 1851 yılında, *Encümen-i Daniş'in* açılışında yaptığı konuşmada eğitim, dil, bilim, edebiyat ve sanat ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklar.

"İlim ve marifet (bilgi ve bilgelik) insana şeref ve üstünlük kazandırır. İnsanın sahip olduğu diğer meziyetler, bilgi olmadan bir değer taşımaz. Her şeyin en güzeline de sahip olsa da bilgi ve maharetin değeri inkâr edilemez. Kur'an'da geçtiği gibi , " Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu..?" Dünyada gördüğümüz bolluk, düzen ve güzellik, insanların eğitimi ve hüneriyle ortaya çıkmamış mıdır..? Günümüzde gördüğümüz birçok gelişme, insanların ilim ve eğitim yoluyla yeteneklerini geliştirmesi sayesinde mümkün olmuştur. Eğitimi yaygınlaştırmak ve halkın bilgi seviyesini artırmak için çabalayan devletlerde, düzen ve güvenlik meselelerinin daha iyi olduğu aşikardır. Söz insanın kalbinden doğan bir kumaş gibidir. Rengine, güzelliğine ve değerine aklın gücü ve terbiyesi şekil verir. Bu sebeple söz hem akla hem gönle hoş gelecek, insanı olgunlaştıracak bir nitelikte olmalıdır.

Bir dilin değeri, o dilin içinde taşıdığı ilim ve olgunlukla ölçülür. İlim içermeyen bir dil, ne kadar güzel ve düzgün olursa olsun, içinde hiçbir ürün yetişmeyen çorak bir toprak gibidir. Nitekim bilimde işlenmeyen fikirler, yolları kapalı bir araziye benzer. Bir dili değerli kılan şey, o dilin fen (bilim) ve bilgiyle süslenmesidir. İnsanın maddi ihtiyaçlarını gidermek için matematik ve doğa bilimlerine, manevi tarafını beslemek için ise edebiyata, sanata ve ahlaka ihtiyacı vardır. Söz görünen alemde insana en çok tesir eden şeydir. Bu sebeple söz, insanlık tarihinde düşünce ve duyguları aktarabilmenin en güçlü aracıdır.

İnsanın diğer canlılardan farkı, düşüncelerini ve duygularını anlatabilme yeteneğidir.

İnsanın dili ve sözü, kalbinin tercümanıdır. Söz dünyada kalıcı ve sağlam bir eser bırakmanın en güçlü aracıdır. Geçmiş zamanlarda yaşamış nice sanatçıların eserleri yok olup gitmiş ama bilge insanların sözleri yüzyıllar boyunca dillerde yaşamaya devam etmiştir. Söz, sahibinin adını yaşatan, bilgeliğini nesilden nesile aktaran bir mirastır. Kısacası, sözün değeri, onu söyleyenin bilgisi, kalp olgunluğu ve akıl terbiyesiyle ölçülür. İlimle işlenmiş bir dil, milletlerin medeniyetinin temelidir. İnsanın üstünlüğü ilim ve sözle olur. Çünkü söz hem kalbin hem aklın eseridir. Geçici eserler zamanla yok olur ama kıymetli sözler, insanlığın hafızasında daima yaşaya devam eder."

Ziya Gökalp'e göre, bir toplumun varlığını sürdürebilmesi için, üyelerine dil, ahlak, estetik zevk, bilgiye dayanan mantık ve teknik bilgi aşılmalıdır. Ahlakı milli kültürle derinden bağlantılı bir unsur olarak görür. Eğitimin, geleneğe bağlı olan Türk milletinin değerlerini, nesilden nesile aktarması gerektiğine inanır.

Ahlaki değerleri, fedakarlığı ve kahramanlığı yükselten bir Türk kimliği oluşturmaya çalışır. Ahlakın ancak disiplin ve topluma bağlılıkla mümkün olabileceğini söyleyen Gökalp, "Toplum hayatı bir ordudur ki bir gün bile disiplinsiz kalamaz. Toplumun en canlı disipliniyse, ahlaktır. Din ile hukuk kendilerine has bir disiplin kurabilirler. Fakat ikisi de güçlerini **ahlaktan** alır. Bir memlekette **ahlaki bir disiplin** yoksa, benlikler üzerinde ne dinin ne de kanunların etkisi olabilir" der.

Bundan dolayı **ahlaki eğitim**, kişinin şahsi çıkarlarını topluma feda etmesini sağlayabilmelidir. Gökalp, ahlakı

“toplumcu ahlak” ve “sosyal sorumluluk” prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olarak görür. *“Ahlak ilmi pozitif ilim şeklinde kurulmalıdır ki ahlaki kurallara saldırılar karşısında, net bir direniş gösterebilsin”* düşüncesindedir. *Gökalp’in* ahlaka pozitif bakışı, dini düşünceyi dikkate almayan bir anlama gelmez. O toplumun birbiriyle kaynaşmasında dinin rolüne işaret eder. 1919 yılında kızlarına yazdığı mektupta ; dinin ve bilimin ahlaka destek olduğunu yazar. *“Bilgi, ilim, felsefe hep ahlak içindir. İlim ağacının yemişi ahlaktır... Din ağacının yemişi de ahlaktır. Babalarımız ve dedelerimiz hep dindarlıkları sayesinde ahlaklı bir hayat yaşamışlardır. Sizin de rehberiniz hem ahlaklı bir din hem de ahlaklı bir ilim olmalıdır. Yalnız dinin ve ilmin değil, şiir, edebiyat gibi güzel eserlerin de kıymetini ahlaki sonuçlarıyla ölçünüz.”*

Aristo, ahlakı akıl ile ele alır, Hareket ve davranışlarımızla gelişir ve bizi erdemli bir insan seviyesine ulaştırır. Ev yapa yapa marangoz, gitar çala çala gitarıcı, adil davranışlarda buluna buluna adil insan, cesur davrana davrana cesur insan olunur. Karakterimizdeki erdemler, alışkanlıklarla elde edilen yeteneklerimiz huy halini alır. *Nurettin Topçu*, *“ahlak dini bir olgunluktur, ahlakla din birlikte ortaya çıkmıştır. İnsanlığın ahlaki tarihi, aynı zamanda dinler tarihidir”* der.

Mehmet Akif Ersoy, ahlakın ve insanın yaratılışından gelen güzel huyların

edebiyatla çok yakın ilişkisi olduğunu söyler. Halka vereceği mesajları edebi sanatları kullanarak verir. Edebiyatın dünyalık servet, mevki ve unvan için yapmadığını, milli marş yarışmasında birinci seçildiği halde para ödülünü reddederek gösterir. İnsanlığın saadeti için kelimeleri ustaca kullanıp insanları etkileyenler, ancak güzel sözler söyleyen edebiyatçılar ve sanatçılardır. İyi ve güzel olanı gösterir, toplumu eğitirler. Sanatçıların, ahlaki değerlerin korunmasını sağlamak gibi vicdani bir görevleri olduğuna yürekten inanmaktadır.

Edebiyattan, edepten, talim ve terbiyeden bahsettiğimiz bu yazıda, *Ziya Osman Saba'nın*, temiz bir Türkçe ve edeple süslenmiş bir dille yazdığı *“Beyaz Ev”* şiirini okuyucularımızla paylaşmak istiyoruz. Mütevazı bir hayat içinde mesut olmak isteyen bir şairin duygularının safiyetini, inceliğini güzelliğini, sadeliğini, duruluğunu ve sakinliğini bulacağız mesut insanlar saadethanesinde...

Ziya Osman Saba

BEYAZ EV

*Gözlerimin önünde hep aynı beyaz ev,
Her dağ yamacına kurduğum,
Beliren her su kenarında,*

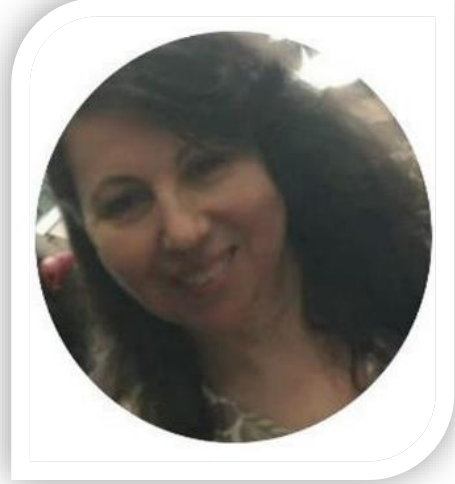
*Pembe damlı, yeşil panjurlu, balkonlu,
Balkonuna tırmanan sarmaşık,
Gece pencerelerinden sızacak ışık,
Kışın tütecek bacası.
Kapıyı ittiğinde çalacak çınçırak,
-Duyuyorum o sesi, şimdiden berrak-
Gececeğin yol, çıkacağım üç basamak,
Ellerinden sıyrıp atacağım eldiven,
Her halin, gülüşün, kokun, bütün ruhunla sen!
Ah, bütün bir ömür bırakmayacağım el,
Okşayacağım saç, dinleyeceğim ses,
Bakmakla doymayacağım yüz...
Açık panjurlardan o gün dalacak gündüz,
O günkü hava,
Bir kapıyı açman dolaşman sofada,
Şaşıracağım böyle gezinen kim?
-Evim! Evim!... Ellerimle asacağım
Camlarına perdelerini.*

*Yatak odasında düşüneceğimiz bir an,
İki kişilik karyolanın yerini...
Yatak odamız, yemek odamız, kiler,
Raflarında ellerinle yapılmış reçeller.
Karşı karşıya oturacağımız sofraya,
Sürahide ışıldayan su,
Yazın, rüzgâra koyacağımız testi;
Senin yatacağım öğle uykusu...
Sararacak bir yandan çardaktaki üzümler,
Kâh esecek rüzgâr, kâh dinleyeceğiz yağmuru,
Kâh karlarla bembeyaz kesilecek çimenler.
Hep geçireceğimiz içimizden;
Hayat beraber, ölüm beraber...
Şu göklerin altında,
Olacağız o kadar bahtiyar,
Ki çıkıp mezarlarından annemiz, babamız da
Beyaz evimize yerleşecekler,
Uzun kış geceleri onlar da aramızda
Göz göze bakışacak, mangalı eşecekler...*

1942,

Ziya Osman Saba

Kaynakça: Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019. / Ergin Ergül, Ahmet Cevdet Paşa, Edebiyat Ortamı Yayınları, Ankara, 2026.

UZAK ZAMANLAR**AYTEN ÇELEBİ**

*İçimizde ötelerden bir sayfa açılır
bizimdir
ya seyrettikçe gülümseyen yüzümüz yahut
daldıkça nemlenen gözlerimizdir
bugünü gündemimizden düşürerek
ufukta kaybolan gemiye bakar gibi
daralan genişleyen gözlerimiz
gençlik çocukluk rüzgarıyla saorulup
buğulanırken gönlümüz
akşamın efkâr saatlerinde düşünüp yüzleştiklerimizdir
hüzünlerimizdir*

*seneler yüzünü toprağa çevirirken
bir daha hiç dönmeyeceklerle anmak anılmak
üzre and içip
sözleştiklerimizdir
özlediklerimizdir*

*eski bir ezgiyle çağrışıp karanlığa
yayılan bir şimşek gibi zihnimize çakılan
bugünden taze kalan yaşanmış
günlerimizdir*

*kendi nefesimi bile duymak istemediğimi
hatırlıyorum evet kendi soluk sesimi
bir anlamda hiç havalanmamayı istemek
ölümü yani diğer taraftan, hep
toplumumdan uzak tutmak için uğraştığım ölümü*

*o gün işte
sonbaharın inişe geçtiği
güneşin yakmadan düştüğü dağların arkalarına*

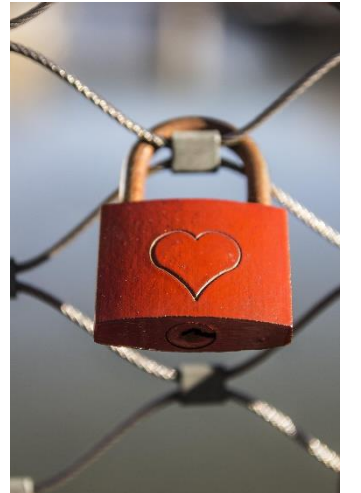
yeşilin sararıp
 sararıp koptuğu sokaklarına o şehrin
 en sünepe saatleriydi aldığımda haberi
 ne cehennem sicağı bu kadar yakabilir
 ne Düden'in Şelalesi bu kadar akabilirdi gözlerden
 Dilizar gitmeye kara vermişti
 bana söylemeden
 ayrılık mı desem ya da ikisini birden mi dinletsem size

bilmem
 öldüremediğim ayrılık
 ayrılamadığım ölüm
 bana daha bir tanıdık geliyor
 siyam ikizi bunlar birbirini taşıyan
 yalnız benim kara parçamda dolaşan bu gün
 yalnız benim coğrafyamda bu kadar haşin

kabul edin
 bunu bilin
 ömrüme
 bakışlarıma
 gülüşüme
 taze mürekkepli ıstampa gibi damgasını vuran
 bu ölümlü ayrılık
 pek de olağan bir şey değil
 herkeste olan
 herkeste bu dozda algılanmayan

bu yönüyle bakacak olursanız öyküye,
 çekip gidende mi farklılık vardı
 bırakılan mı başkaydı, bunu hep soracaksınız kendinize,
 bir de yaşayıp yaşamadıklarınızı,
 içinizde sakladıklarınızı koyacaksınız benimkilerin yanına
 siz de anlayacaksınız, doluya koysan almaz, boşa koysan dolmaz
 denklemindeki aczin ne kadar benzeştiğini,
 saçmaladığımı düşünmezseniz,
 ayrılığın güzel olduğunu bile söyleyebilirim
 yaşarken fark etmediğim fark ettiklerimin

acısını saymazsam
 yok olanı
 uzaklarda kalanı
 düşünmenin verdiği hazzı da aldığımı bilirim
 o haz ki
 acılarla çekilmiş bir kaş
 hüznlerle yoğrulmuş bir bakışın
 en taze

en çarpan görüntüsünü getirir sürekli merceklerinize
kalın duvarlar arkasından
toprağın altından
kilometrelerce uzaklardan ses verir
kulaklarımızın en derin hücrelerine
gönlünüzdeki bam tellerine
ama ben
Dilizar'ın gittiği güne tekrar dönersem
kafir bir acının

fıskıran dehlizinde kalbimin
paramparça olurum
her parçamda benliğimi yeniden bulur
yeniden benler oluştururum

tespih tanesi gibi tek tek
dizerek
benden ona kadar gidecek benler

ayrılığın ilk akşamı kıyametin diğer adydı,
en zorlu, en deli anlardı
karasabandı, unutulmayacak olanlardı.

Uzakta tekneler alabora oluyor
Okyanuslara uçaklar düşüyor
Yeryüzü tutunulmayacak kadar sallanıyor
Dağlar birbirine çarpıyor
Karanlık hayallere
Hayaletlere yol vermeyecek kadar yoğunlaşıyor

Nefes kesen bir uğultuyla,
insan seli arasına karışmış parçalarım birbirine tutunuyor,
bir benim öbür bene sığınarak mutlak çıkış noktasının
İçlerinden birinde olduğunu fısıldıyor,
parola benlerimin imamesine taşınıyordu
oda ne, Dilizar bir alev topu ile coşkun bir su dalgasının
birbirine karıştığı ekranda bir görünüp bir kayboluyor
hasretten görünmezlikten, mesafeden,
sevgiden örülü tahtında, herkesin gideninin,
sevileninin simgesi olduğunun bilinci...
kutsal duruşuyla benliğimi dolduruyor
ilk mukaddes seslenişi
tepeden tırnaklarıma kadar yayılıyordu

her gün her saat her dakika
hem bitiş hem başlangıçtır
acıların neşeden

mutluluğun kederden geçen yanı
mutlaka vardır
bebeğim
bu bahar senin ilk gördüğün sonbahardır
kim bilir bu bahar kaç kişinin sonbaharıdır
yaşamak ;
ucu sonu belirsiz bir Heraklitos ırmağıdır
her ırmak
başka insanı başkalaştıran
başka ırmaktır

inanılmazdı, bu yanılısama olamazdı,
değilse neydi..?
bu ses Dilizar'ın mıydı..? Yoksa benim mi..?
O ben miyim yoksa..?

o imame ben ki

soluksuzluğun hançeresinde açtığı derin yaraları o gün
kendisinden başka evrende hiçbir gücün öremeyeceğini,
Dilizar'a duyduğu sevginin
yaradanın ona verdiği en büyük armağan olduğunu
kuvvetli bir sezgiyle anladı, umutla doğruldu sabaha

uzaklara severek yaklaşmanın kolaylığına
yine severek yaratmaya
sözcükler o sabah ipten sallanan ölü gibiydiler
anlamsız
çaresiz
habersiz
kimsesizdiler

önce Dilizar'a çok boyutlu aynalardan bakmayı öğrendiler
ateşi sudan geçirerek
dirilip uzak zamanlardan
cevap verdiler
iç seslerimin bir kısmı
bedenimden geçerek
sularla
gittiler
acı süzen mazgallardan
kireç tutmuş
uzun büklümlü borulardan
her büklümde
yüklerini bırakarak
indiler bodrum derinliklerine
ulaştıkları toprakların en yumuşak yerlerinden

kurtlara
böceklere
köklere vererekten
bedenlerini azar azar
baharı yaza yazı kışa kataraktan
tomurcuk tomurcuk çıktılar topraktan
dürtüyle
güneşe doğru dal dal
yaprak yaprak
çiçek çiçek
kimi sultan bahçelerinde orkide gül

kimi kıraç topraklarda menekşe sümbül
kavak ve diken
ben de çiçekçiydim zaten
dikenli güllerin çiçekçisi
tozlaşma zamanlarının usta ebesi

solmamış çiçekler sunmak,
insanlara sıyrıksız dallar uzatmak
her baharda yeni baharlar, yeni arayışlar,
umutlar, umutsuzluklar
bin bir çileden sonra alınan tatlar,
adını kendine verdiği çocuklar,
bir ömre sığmayan sevdalar, kavşağında
sıkıştığım nice dikenli yollar,

çivisine kalkan, akarına kan olduğum ameliyatlar,
dolaştığım köyler, şehirler
dinlediğim sözler sazlar, kırılıp gücendiğim insanlar

yollar sular kadar hızlıydılar
hiç geçmeyecek, bitmeyecek
değişmeyecek sandığım her şey
bir başka şey olup çıktılar
döküp de tüm eski defterleri kaygan bir kaleme
dönüşüp tenime yeniden
onu çizmeye başladılar

işte uzak zamanlar sezdiklerimizdir
ölümlerimiz, gizlerimiz
severek geri döndürdüklerimizdir
sıradan geçişler içinden seçilip
adressiz yerlere gönderilen

buram buram hasret kokan sesimizin
sızılı türküsüdür

*kuş uçmaz kervan geçmez yerlerimizde saklanan
aralayınca kapısını bir kez
yığınla tepemize yağan resimlerimizin öyküsüdür*

*her sayfada belirip şekillenen
her yerden görülebilen
onun resminin*

DİL ŞUURU VE AYDINLARIMIZ

PROF. DR. AHMET SEVGİ

Halk nazarında *kelime*, meramı anlatmak için bir araçtır. Vatandaş, kullandığı kelimenin Türkçe mi değil mi olduğuna yahut Türkçenin kurallarına uygun türetilip türetilmediğine bakmaz. Onun için kelimenin kullanımında olması yeterlidir. Ama aynı şeyleri aydınlar için söyleyemeyiz.

Okumuş yazmış bir insan ister şair olsun ister edebiyatçı ister doktor olsun ister mühendis, kelimeleri bilerek ve seçerek kullanmalı. Onlar da “*kural*”a, “*köken*”e değil de “*kullanım*”a bakmaya başlarsa dil yozlaşır, “*galatlar mecmuası*” haline gelir.

Öz Türkçeciler dile en büyük zararı “kelimelerin güzeli çirkinini, doğrusu yanlış olmaz, dile mal olmuş mu, kullanılıyor mu ona bakılır” iddiasını kamuoyuna yayarak vermişlerdir. İdeolojik bir saplantıyla dün uydurmacılar arasında yaygınlaşan bu görüşün günümüzde muhafazakâr aydınlar arasında da kabul görmeye başlaması Türkçe adına üzüntü vericidir.

Evet, kelimelerin de çirkinini, kabası, yontulmamış, kurallara aykırı olarak türetilmiş vardır ve bu kelimeler halka mal olmuş olsa bile cümle içinde sırtır, kulağımızı tirmalar, zihnimizi yorar. Fakat Türkçenin zevkine yabancı kalemler bu çirkinliği göremezler. Görememeleri bir

kenara, kargayı bülbül diye satmaya kalkarlar.

Bir dilin zenginleşmesi için elbette yeni kelimeler türetilcektir. Özellikle dilimize yoğun bir şekilde girmekte olan Batı kaynaklı yabancı kelimelere karşılıklar bulacağız. Lakin bunu yaparken Türkçenin zevkini, mimarisini ve kelime türetme kurallarını göz ardı etmeyeceğiz. “Ben yaptım oldu, ya tutarsa, saldım çayıra Mevla’m kayıra” mantığıyla kelime türetmek Türkçeye ihanettir.

Kim ne derse desin, öz Türkçecilik böyle bir sorumsuzlukla işe başlamış ve bu sorumsuzluk giderek yaygınlık kazanmıştır. Uydurmacılığın babası sayılan Nurullah Ataç’ın şu ifadelerine gelin birlikte bakalım:

“Şimdiye dek *kelime* yerine *keleci* diyordum, pek de beğenmiyordum; çünkü *keleci*, *kelime* değil, *söz* demektir. Bundan böyle *tilcik*, belki de *tilce* diyeceğim. *Til*, dil lügat demektir, *tilcik*, *tilce* de ‘küçük til’ demek olur.” Görüldüğü gibi Nurullah Ataç “*kelime*”ye önce *keleci* diyor, beğenmiyor. Sonra *tilcik* diyor, o da içine sinmiyor. *Tilce* mi desem acaba diye tereddüt geçiriyor.

Ve bunların hiçbiri tutmuyor. Bugün uydurmacılar “kelime” yerine *sözcük* diyorlar. “Söz”e, küçültme eki “cük” getirilerek yapılan bu kelime (sözcük) şekilce doğru olmakla beraber mânâca doğru olup olmadığı tartışmalıdır. Bana sorarsanız “söz” kelam demektir. “Kelam”ın küçüğü büyüğü değil, uzun kısıtı olur. “Uzun sözün kısıtı” diyoruz. “Büyük sözün küçüğü” demiyoruz. Neyse, Ataç üzerinden devam edelim...

Rivayete göre Nurullah Ataç’a sorarlar:

-Efendim, “sınav” diyorsunuz, Türkçede fiilden isim yapan *-av, -v* eki yok, bu iş nasıl oluyor?

Ataç şu cevabı veriyor:

-“*Pilav*” ne güne duruyor?

Aczimin Giryesi

Cehalet vadisi gibi başka rahat yer var mı?

Türk dili için yanmayanlar hiç seni anlar mı?

(*Li-müillifihî*)

Nurullah Ataç’ın “*pilav*”ın Türkçe olmadığını bilmemesi mümkün değil.

Demem o ki insanlarımız hemen her konuda bilgileriyle değil, duygularıyla hüküm veriyorlar. “*Harf inkılabı olmasa herkes Kur’ân-ı Kerim’i okuyup anlıyor olacaktı*” diyenle, “*Öz Türkçecilik olmasaydı bugün Arapça-Farsça konuşuyor olacaktık*” diyen arasında cehalet bakımından hiçbir fark yoktur. Al birini vur öbürüne...

Sözün kısıtı; bugün yazarlarımızın ve aydınlarımızın sanat, edebiyat, dil, kültür diye bir endişeleri yok. Varsa da siyaset, yoksa da siyaset... Kaynayan bu siyaset kazanında idealist kalemlerin de eriyip yok olduklarını görmek bizleri üzüyor. “*Dil tartışmaları*”na 12 Eylül öncesinin ideolojik savaşları gözüyle bakmak “yaşayan Türkçe” mücadelesini inkâr etmek değil midir?

KALP GÖZÜ

HÜZEYME YEŞİM KOÇAK

“Bakıyorum Selim Bey terfi edeli, burnunuz büyümüş. Biz sizin üç kuruşa talim ettiğiniz günleri de biliriz” diyebilirdi misafirlerden bazıları; ‘gününe’ takviye olarak getirdikleri pasta, börek çörek takımının bir yerleri boyladığını görselerdi.

Mesela, hediye olarak, kek getiren Meryem geldi aklına. Hakaret telakki ederdi valla, atıldığını duysa.

Özenmiş bezenmiş, yolunu çevirip, pastanelere gitmiş. Hem de feleğin sillesini yemiş, göğsü yara bere içinde, ne çileler çekmiş. Biçare kızın iniltilerini, gizli kulağıyla işitiyor.

Ahh bu sırlı kulak, görünmez göz ve müstesna kafatası içinde kimsenin anlamadığı esrarengiz beyin. Merhamet, engin sevgi, feragat ve fedakârlık kumkuması; kaymaklı kadayıf, un helvası, kaburga dolması.

Dedi de aklına geldi, Salatayla başlamalı. Mercimekli köfte, yoğurtlu kabak, zeytinyağlı dolma.. Zeytin peynir gibi sıradan kahvaltılıkları saymıyor; kahvaltıdan sonra da, misafirlerin getirdikleri, ama konukların bir kaşık almadığı, bir orduluk dondurma var.

Kabaktan bir iki çatal daha aldı, zoraki yiyordu; midesi ekşimeye başlamıştı. Böyle bitmez. Selim pek

yemezdi. Şimdi sitemkâr, azıcık kızgın ona bakıyor.

“Sana fazla yapma dedim Nadire. Sonra tutup hepsini bize yedirmeye kalkıyorsun.”

Biraz haklıydı. Ama ne yapsındı. Yarın yola çıkıyorlardı ve aslı ikametgâhlarından getirdikleri seyyar buzluk her şeyi almıyordu.

Yakınlarda da kimse yoktu ki, artanları birilerine versin; “Komşu biz yiyemedik” filan desin. Suriyelilerin de sadece karınları değil, burunları da büyümüştü.

“Peygamber aşı” diyen, hocalara bile yutturamazdı. Gözlerini şimdi asaletli ejder meyveli smoothie’e (chia tohumu eşliğinde) dikmiş olurlardı. (Ama ne tohum, ne tohum)

Hem bazı misafirler gelmediyse, ilerleyen yaş dolayısıyla da elinin ayarı biraz kaçtıysa, tutturamıyorsa, kabahat kimindi.

Selim surat asmasın diye, kabağa biraz daha daldı, adama ısrar etmeye çekiniyordu. Binaenaleyh kahramanlık zâtına kalıyordu.

Gücü yetseydi, daha misafire neler tikiştiracaktı. Amma velâkin kader...

Bir dilim canı çekti, börek aldı. O kadar para saydılar, organik yumurtayı es geçemez, yumurtalık zaten beş yumurta alacaktı, üçü acilen yenmeliydi.

Acaba kediler kek sever miydi? Allahtan pasta değildi. Bir denemeliydi.

Zihnine Marie Antuanet takıldı. Kültürlü insanın da hâli başkaydı canım. Fikrinden vazgeçti. Sofraya bir hamle yaptı.

“Selim midem için dua et n’olur”. Selim güldü.

Neyse ki şimdilik midede asayiş berkemaldi. Kocasına da ısrar etmeye çekiniyordu. Garibim bütün gece, midesinden rahatsızlık çekmişti.

Belki sırayla karbonat, soda, nane-kekik, bir alay mide ilacı almıştı. Limon kemirmişti, kabukları yararlıydı.

Yine de dayanamadı, “Dondurmadan bir kaşık da sen al” dedi Nadire.

Selim, şişkin göbeğine bakarak: “Peki, hatırı kalmasın” diye karşılık verdi. Nadire epeyce haklamıştı.

Pek boşa vermemişlerdi. Çocuklar burada olsaydı şimdi, “Canım ne kendinize eziyet ediyorsunuz. Çöpe atın” filan derlerdi.

Sizi gidi hamburger kafalılar sizi!
Sizi gidi McDonald sürecinin çocukları!

Nadire bir de beyzadelerin artıklarına, ziyan olmasın diye el atardı. Tam bir, “garip anan taş yesin, yarımşardan beş yesin” durumu.

Bazı açlık tabloları aklına gelirken, yiyeceğe kıyamazdı işte. İsraf edilmemeliydi. Ne yapacaksın hayat zor. Masada daha sırada bekleyenlere gözü takıldı.

Kaşlarını çatmış, çırpı gibi, ağzında düdük, ona elinde kocaman bir liste sallayan, görünmez bir beslenme uzmanına söylendi:

“Böyle böyle tombiş olunuyor hayatım.”

Mamafih pek dert etmiyordu. Ne azmış yükler, beterin beteri (şişmanlık) vardı.

Midede çıt yoktu, feylesofça başına(içine) gelenleri çekiyor hazmediyor gibiydi.

Aaaa, kazınıyor muydu ne.

“Selim, benim kalp gözüm değilse de mide gözüm açık galiba.”

Elinden geleni yaptı, misafire yedirdi içirdi ya.

ANLAMAK VE SÖYLEMEK BAHTİYARLIĞI

CENGİZ AYDOĞDU

Bir milletin lisanının asıl fonksiyonu, o milletin kalp ve zihniyet dünyasından neşet eden bir millet ve tarih şuurunu tecessüm ettirmek değilse nedir ki? Dilin kültür ve zihniyet alemine karşı bîgane kalmasının mümkün olmadığını biliyoruz. Hal böyle olunca, Millî kültür ve tarih arka planını yitirmiş bir dil neyi, nasıl ifade eder? Millî birliğin tesisinde nasıl bir fonksiyon ifa edebilir ki?

Türk Millî Birliğinin dili, ünsiyetin, itimadın, hissiyatın, tutarlılığın ve millî tarih şuurunun dili olmalıdır. Esasen şuur denilen şey, insanın yaşadığı yer ve yetiştiği kültür dairesi dışında kazanılamaz ki. Oysa bizim nesil, yaşadığı yerin dünya coğrafyası içinde ifade ettiği espriyi kaybetmiş bir nesildir.

Öte yandan içine doğduğumuz kültür dairesi, son yıllarda uğradığı Batılılaşmacı operasyonlar sebebiyle temel koordinatlarını ve vahid-i kıyasîlerini kaybettiği için konuştuğumuz lisanın kelimelerinin nasıl bir irfan dünyasının radyoaktif serpintileri olduğundan bîhaberiz. Bu sebeple neslimiz, içine düştüğü Millî şuur buhranından çıkış noktalarının şifrelerini nerede arayacağını bile tayin etmekten aciz haldedir.

Millî şuurun ipuçlarını bütün çaresizliğimize rağmen kendi irfanımızla kendi geçmişimiz içinde keşfetmek zorluğu ile yüz yüzeyiz. Meselenin acı yanı, bu keşif ameliyesi esnasında bize yardımcı olacak unsunlar zaten kaybettiğimiz ve aradığımız şeyler. Ancak, bütün zorluklara rağmen arayacağız, bulduklarımız yolumuzu aydınlatacak ve biz bu aydınlıkta aramaya devam edeceğiz.

Aslında çaresizliğimiz “gerçek dışı” bir görüntüden ibaret. Bu yüzden, bu millete yapılabilecek en büyük kötülük, tarihi ve kültürü konusunda “çaresiz” olduğuna inandırmaktır. Biliyoruz ki, bütün çareler, millet dediğimiz o büyük okyanusta gizli.

Bu münasebetle milletimizin içinde bulunduğu "sanal" zihnî buhranı aşmanın ilk yolu, çaresizliğimizin irrasyonel ve gerçek dışı bir görüntü olduğunu kabul etmekten geçiyor. Bu absürt görüntüyü bozmanın ikinci yolu, Türkiye neresidir sorusuna, tarihin ve coğrafyanın verileri ışığında bir cevap aramaktan ibaret.

Bulacağımız cevap, tarih, kültür, medeniyet ve coğrafya dünyasına ait bir kıymetler bütünüdür. Koordinatlarını ihtiva edecektir. Aksi halde, Türkiye'nin neresi olduğuna dair söylenecek şeyler basit bir coğrafya bilgisinin ötesinde bir anlam ifade etmez. Şayet, Türkiye'nin neresi olduğu sorusunun cevabını, tarih ve kültür verilerinin ışığında meselenin tabiatına uygun bir şekilde tespit edebilirsek, bu topraklarda yaşamamızın manası ve gerekçesi konusunda sahipsizliklere ulaşabiliriz. Çünkü, bizi bu topraklarda tutan şey, millet olmamızın da anlamlı kılan ve gerektiren şeydir.

Bütün bu zihnî macera ve temellük edilen bilgidir. 1920'lerde kazanılan zaferin ve kurulan yeni devlet düzeninin Dünya Siyasî Tarihi içerisindeki anlamı konusunda verilecek cevap, meseleyi vuzuha kavuşturacaktır. Aksi halde, Türk aydınları, duçar olunan zihin kırıklığını aşamayacakları gibi Türkiye Cumhuriyeti'ni Dünya tarihi içinde anlamlı bir yere de yakıştıramayacaklardır.

Başlangıçta Ne vardı? Hâl mi, Kâl mi?

Batı Türkleri, Osmanlı Devletinin yıkılışı ile sanki tarihten koptular. Yıkılışın şiddetiyle maruz kaldıkları zihnî sadmeler sebebiyle, Osmanlı'nın cihanşümül vizyonu anlaşılmadı hatta tehlikeli bulundu. Cumhuriyetin ilk yıllarında belki makul sebeplerle izahı yapılabilecek olan bu tecrit

ve devrim tavrının, II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda (biraz da cahilane bir tarzda) devam ettirilmesi, bizi muasır dünyadan, tarihten, özellikle de kendi tarihimizden kopardı.

Bu arada en büyük zayıflık olarak, bu kopukluğu telafi edebilmenin yegâne geçerli vasıtasını, lisanımızı kaybettik. Osmanlı Devletinin büyük badirelerden sonra elden çıkması ve ancak Anadolu Beylerbeyliği'nin kurtarılabilmesi, yeni kurulan devleti belki de kendini koruma içgüdüsü ile sadece Mısak-ı Millî sınırları içiyle ilgilenmeye adeta mahkum etti. Biz bu kayıplar yetmezmiş gibi, kaybedilen topraklara paralel olarak lisanımızı da küçülttük. Böylece, sadece devletimizin değil irfanımızın da sınırları daraldı.

Dışımızdaki dünyayı hatta bizden koparılan Osmanlı hinterlandını (Türk diasporasını) unuttuk. Aydınlarımız, en çok ihtiyaç duydukları şeyi, yaşadığımız serencamın dostlarımız ve düşmanlarımız tarafından nasıl değerlendirildiği hususundaki gerçeklik duygusunu belki de isteyerek ihmal etti. Veya kolayına geldiği gibi kabul etti. Zaten sağlıklı bir değerlendirme yapacak epistemolojik imkanlar ve vasıtalar da (dil, kültür ve tarih) kaybedilenler arasındaydı. Oysa çok iyi biliyoruz ki dil, kültür ve tarih, Millî şuurun mekânıdır. Ve mekânından mahrum bir şuur, imkansızdır.

Bu mekânı gözle görüp elle tespit edemeyiz ama, kendimizi, o mekânın içinde hissederiz. Veya bırakın mekânı, kendimizi dahi hissetmeyiz. Ne demişler; "*Balığın canı suda bilinir.*"

MİLLÎ ŞUURUN DEVLETİ VEYA DEVLET ŞUURUNUN MİLLÎLİĞİ

“Gelenekler kaybolunca neyin ne olduğunu ne tekrar gözden geçirebilir ne de yeniden kurabilirsiniz. Geleneğin kaybı, kırılan bir vazoya değil, eriyen bir buza benzer.”

İlber Ortaylı

“İki tür hakikatten bahsedebilirim; Biri cüzi hakikat, yani zıddının ya da zıtlarının alenen saçma oldukları durum. Diğeri ise derin hakikat, yani tüm zıtların da birer hakikat olduğu durum.”

Niels Bohr

Millî bünyenin esasını teşkil eden iki unsur; insan ve toprak. Her şey bu ikisi arasında cereyan eder; bazı şeyler insana daha yakın, bazı şeyler toprağa. Devlet dahi bu iki unsur arasında bir yerlere inşa edilir. Bu unsurlara anlam kazandıran değerler, millet olmanın ve bir arada bulunmanın da gerekçesidir. Ve bu değerlerin devletleri kuran irade ile nerede ve nasıl tetabuk ettiği ve devletlerin (hal-i hazırda) icraatları ile bu mutabakatın neresine düştüğü hususu, devlet-millet ilişkilerini anlayabilmenin kilit noktasıdır.

Çünkü millet, en basit ifadesiyle devlet kurabilen bir kalabalığın adıdır. Ve insanların muayyen bir coğrafyada, bir bayrağın altında yaşamaya karar verişlerinin temelinde, aynı topraklarda doğmuş olmaktan başka, daha esaslı müşterekler vardır. Zaten, devletleri ve milletleri kuran değerler de bu esaslı müştereklerin sosyal plandaki ifadesinden başka bir şey değil.

Bu müştereklerin başında, şahsiyet ve halet-i ruhîye oluşumunu tayin eden esaslar açısından aynı zihniyet iklimini paylaşmak gelir. Bu iklim, birtakım müşterek değerlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir sürecin atmosferini oluşturur. Böylece, başlangıçta bir arada bulunmanın sonucu olarak ortaya çıkan değerler, zamanla bir arada bulunmanın sebebi haline gelir. Yani Millîleşir.

Esasen bir şeyin Millî olmasının göstergesi de böyle bir şeydir: İnsanların, birtakım değerlerin etrafında toplanması. Tıpkı *Makyavel'in* dediği gibi; *“Ordular yenildiğinde, bir bayrağın altında toplanırlar.”* Bu beraberliğin ortaya çıkardığı yaşama iradesi, Millîleşen değerler ışığında devleti (ve tabi ki istikbali de) inşa eder. Bu manada devlet, var olmanın ve istikbalde devam iradesinin ifadesidir. Devleti yaşatan insan topluluğu kendilerini devleti kuran değerlerle tarif edip, bunlarla ifade eder hale gelirler ki, bu bir aidiyet ve kimlik idrakidir.

Son Ufuklardan Sonra Nereye Gideceğiz

Müslümanlığın kabulünden sonra yaşanan macera, Türk milletine, diğer Müslüman kavimlerden farklı olarak, devlet ve *“ulus”* üstü bir aidiyet ve yegânelik duygusu bahsetmiştir. Gerçi, bu tür bir kimlik idraki sadece bizim tarihimizde değil, büyük devlet ve imparatorluk kurmuş diğer milletlerin tarihinde de izine rastlanan bir sosyal vakıadır. Lâkin, bizim farkımız, bu duygunun milletimiz tarafından bir üstünlük ve imtiyaz olarak değil, bir görev olarak algılanmasıdır. Sanki, Türklere verilmiş bir misyon...

Bu misyon duygusu hâlâ devam ediyor. Hâlâ devam ediyor olmasını, belki

hiçbir zaman müstemleke olmayışımıza, belki de imparatorluk yıkılırken hatta yıkılıştan sonra bile, “hâkim millet” imtiyazının(!) veya vazifesinin (kûlfetinin de diyebilirdik) “üzerimizde kalmasına” borçluyuz.

Sebebi ne olursa olsun, bugün, Türkiye’de yaşayan ortalama vatandaş, dünyadaki gelişmeleri takip ederken bu misyon duygusunun tesiri ile, biraz hâkimâne biraz mahcubiyetle ama her hâl ü kârda her şeyden kendini mesul tutan bir tavır içindedir. Çünkü ortalama bir Türk’ün kültürel genlerinde, ulus devlet mantalitesinin idrak kapasitesini ve siyasî sınırlarını aşan orta çağ (imparatorluk) kimliğinin izi vardır. Sanki nizam-ı alem hâlâ ondan soruluyor gibi.

Kaldı ki, 1990’lı yıllarda yaşanan gelişmeler, bu kimliklerin hiç de sadece orta-çağa ait kimlikler olmadığı gösterdi. Küreselleşme hengâmesinde bu kimlikler yeniden hatırlandı. Hatta, sanki bu kimliklerin dünyasına doğru bir dönüşüm yaşanıyor gibi. Soğuk savaşın sona ermesiyle dünya, yeni bölünmelere ve yeni iş birliklerine şahit oldu. Yeni bloklar, şaşılacak şekilde eskiyi (1914 öncesi

ittifaklar dünyasını) hatırlatır bir tarzda gelişti ve gelişiyor.

Teknoloji, ulus devletlerin ortaya koyduğu siyasî hudutları hiçe saydığı için, dil ve kültürün ortaya koyduğu tarihi sınırların hâlâ geçerli olduğu (gizliden gizliye) büyük bir gerçek olarak kendini hissettirdi. (Dündar Taşer, “Siyasî hudutlar, imkânlarla ideallerin muhassalasıdır” diyordu. Öyle olduğunu şimdi bütün dünya görüyor. Hatta çoğu zaman, zihnin ve gönlün ortaya koyduğu sınırlar, ülkelerin resmi haritalarda çizili siyasî hudutlarının ötesinde bir sahihlik seviyesine sahip olabiliyor.)

Yeni siyasî yapılanmalar, devletlerarası yakınlaşmalar ve kurulan ittifaklar sanki orta-çağ imparatorluklarını yeniden gündeme getiriyor. 1914’te kaldığımız yerden devam ediyor gibiyiz. **Mc. Neil** diyordu ki:

“Medenî hayatın tarihsel ve geçerli normu imparatorluklardır, ulus devlet değil. Ulus devlet tarihsel bir sapmadır. Yeniden imparatorluklar dünyasına döneceğiz.

Tarih, **Mc. Neil** üstadı tasdik edecek gibi gelişiyor.

İSİMLER

FATMA TUTAK

Florence Knapp, 2025 yılında yayımlanan ilk romanı *The Names* (İsimler) adlı romanıyla büyük bir çıkış yapmış. İsimler, benim de son yıllarda okuduğum ve etkilendiğim sayılı kitaplardan biri. Romanda bir ailenin dramı ayrıntılı ve soğukkanlı bir biçimde anlatılmış. İhtimaller, paralel hayatlar ve tüm bunların ortak noktası olan bir bebek. Daha doğru bir tanımlamayla bu çocuğa konabilecek olası isimler ve sonrası...

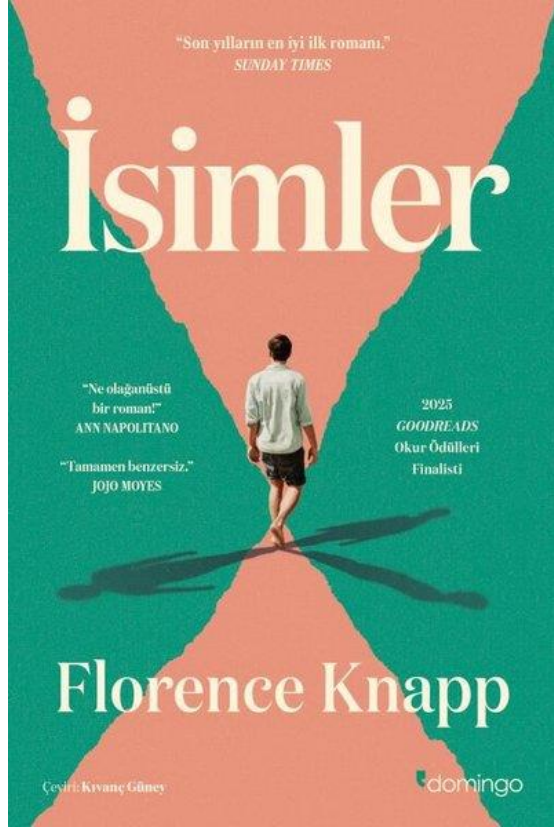
Geçmişte ismin insanın yazgısını etkileme gücüne değinen çeşitli eserler kaleme alınmış. Bunlardan biri de bendenize ait *Tavan Arası Öyküleri* kitabında yer alan Baskın ve Taşkın isimli öykü... İsimler adlı kitapta öyküsü anlatılan ailenin temel derdi şiddet. Ne yazık ki dünyanın pek çok yerinde pek çok kadının ve çocuğun halen maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddetin mağdurları bu kez Avrupa'dan.

Kitabın konusu kısaca şöyle: Genç yaşta evlenmiş ve ailesinden uzakta yaşamaya başlayan bir kadın, doktor olan ve çevresince oldukça beyefendi olarak kabul edilen eşi tarafından hem fiziksel hem de psikolojik şiddet görmektedir. Çiftin dokuz yaşında bir kız ve yeni doğmuş bir erkek çocukları vardır. Kadın kocasının talimatı üzerine çocuğu nüfusa

kaydettirirken ona Gordon adını verecektir. Bu isim aynı zaman da çocuğun hem babasının hem de dedesinin ismidir.

Kadın bebeğe bu ismi vermeyi hiç istemez. Ona farklı isimler verebilse neler olurdu acaba? Kitap işte bu 'acaba'lar etrafında şekillenir. Önce ona Bear ismini verdiğini hayal eder. Paralel evrende var olan Bear'ın ve ailesinin gelecekteki yaşamları bölümlere ayrılarak anlatılır. İkinci seçenek Julian'dır. İlerleyen bölümlerde çocuğun adı Julian olduğu takdirde neler olabileceğini ilgiyle okuruz. En son ruh hastası babanın uygun gördüğü Gordon adını aldığı anda neler olabileceği serilir karşımıza.

Psikolojik sorunları olan insanların kendilerini toplum içinde nasıl ustalıkla gizleyebildiği, en yakınlarının hayatını nasıl cehenneme çevirebileceği gerçekçi bir anlatım tarzıyla verilir. Bu tür ebeveyne sahip çocukların sağlıklı bir psikolojiye sahip olabilmesi ne yazık ki imkansız yakındır. Bunun neden olduğu kısır döngü ise toplumların kanayan yarası olmaya devam etmektedir.

Kurban, yıllarca maruz kaldığı manipülasyonlar karşısında çok defa kendini sorgular ve suçlar. Kaçıp kurtulmaya her yeltenişinde ya kendi bulduğu bahanelere sığınarak bundan vazgeçer ya da kendini eksik, hasta veya muhtaç hissederek geri döner. Çocuklar büyümüştür küçüğü üniversite için başka bir şehre gitmiştir. Bu durumda dahi çocuğun geri dönecek bir evi olmalı diyerek kendini kandırmaya ve katlanmaya devam eder. Yıllar içinde kanatları kırılmış bir kafes kuşu gibi yaşamaya alıştırıldığından ürkek ve bağımlı bir kişiliğe bürünmüştür.

Çevresinden tamamen yalıtılmıştır. İletişim kuracağı ne bir araç ne de bir yakını vardır. Ailesiyle görüşmesi yasaklanmıştır. Kitap, okuru olay örgüsünün içine çekmeyi başarıyor. Çünkü bunlar bilindik hikayeler. Çünkü psikolojik rahatsızlıklar gelişmiş toplumlar da dahil hâlâ tolere edilebilir görülüyor. "Kol kırılır yen içinde kalır"

anlayışı pek çoklarınınca kabul görmeye devam eden bir düstur...

Kitabın katmanlı bir yapı üzerine kurulmasına rağmen kolay takip edilebilir olması da artılarından biri bence. Konu aile olunca yaşanan olaylarda gösterilen insani tepkiler ve duyguların yalın bir dille aktarımı her yaştan okurun ilgisini rahatlıkla çekebiliyor. Yazar bu ilk romanında kurgusuyla, tekniğiyle, anlatım biçimi ve doğal lirizmiyle haklı bir başarı elde etmiş. Verilen dersler, günümüz sorunlarını yansıtması ve her iki cinsin karakter ve psikolojik tahlilleri son derece gerçekçi.

Bu arada bir olumsuz eleştiride bulunmadan geçemeyeceğim. Dizi ve film sektöründe son yıllarda artan ve olmazsa olmaz hale getirilen hetero ilişkiler, gey ve lezbiyen akımlar ve bu türden birlikteliklerin normalleştirilmesi modası hiç tasvip etmediğim konular. Sanki bu konular işlenmezse dizi, film, kitap tutmayacakmış ya da birileri tarafından onaylanmayacakmış gibi bir kabul hikâyenin bir yerine iliştiliyor. Çocukların ve gençlerin ahlaki ve psikolojik gelişimi açısından son derece sakıncalı bulduğum bu içeriklerden umarım kısa sürede vazgeçilir.

DAĞIN TERAZİSİ

ARŞ. GÖR. NURİ ÇİÇEK

Hakikatin dağ olduğu yerde insan boyunu değil, ufkunu büyütür. Kibrin dağ olduğu yerde ise yükselen yalnızca makamların gölgesidir.

Bazı görüntüler vardır, insanın karşısına çıkmaz, içine yerleşir. Sonra uzun süre orada kalır. Bir cümle gibi değil, unutulmuş bir soru gibi bekler. Üniversitenin kampüsünde yürürken Hasan Dağı'nı seyre daldığım gün, zihnimde kalan şey dağın görüntüsünden çok bıraktığı duyguydu. Dersler bitmiş, koridorların gürültüsü yavaş yavaş çekilmeye başlamıştı. Kampüsün içinde herkes bir yere yetişiyor, bir şeylerle meşgul görünüyordu. Uzakta ise Hasan Dağı bütün ağırlığıyla duruyordu. Ne acele ediyordu ne de kendini göstermeye çalışıyordu. Oradaydı. Yüzyıllardır olduğu gibi.

Bir süre yürümeyi unuttum. Bakışım ufka takılı kaldı. *İnsan bazı manzaraların karşısında yalnızca gördüğü şeyi seyretmez. Kendisini de seyretmeye başlar.* Hasan Dağı'na bakarken bende oluşan duygu buydu. Dağın büyüklüğünden çok, insanın küçüklüğü görünür hâle geliyordu. Günlük telaşlar, bitmek bilmeyen hesaplar, kırgınlıklar ve hırslar uzaktan bakıldığında başka bir ölçüye kavuşuyordu.

Belki de bu yüzden aklıma üniversite geldi.

İnsan üniversiteyi düşündüğünde önce hakikati düşünmek ister. Düşüncenin derinleştiği, emeğin karşılık bulduğu, bilginin olgunlaştığı bir yer hayal eder. Fakat zamanla her kurum gibi üniversite de kendi alışkanlıklarını üretir. Bazı davranışlar yerleşir, bazı sessizlikler büyür. Başlangıçta rahatsızlık veren şeyler giderek sıradanlaşır. İnsanlar yanlış olanı savunmaz ama ona alışır. Bir süre sonra da onu fark etmemeye başlar. En çok da emek görünmez olur.

Bir fikrin sahibinden uzaklaşması, bir çalışmanın hak ettiği değeri bulamaması, liyakatin yerini yakınlığın alması yalnızca bireysel mağduriyetler değildir. Bunlar bir kurumun hafızasında açılan çatlaklardır. İlk bakışta küçük görünürler. Zaman geçtikçe büyürler. Sonunda **insanlar çalışmanın değil, ilişkilerin belirleyici olduğuna inanmaya başlar.**

İşte tam burada insanın karşısına başka bir soru çıkıyor.

Dün haksızlıktan yakınanlar bugün nasıl oluyor da haksızlığın bir parçası hâline gelebiliyor?

Bu sorunun cevabı çoğu zaman dışarıda değil, insanın kendi içinde saklıdır. İnsan yaşadığı acıları unutmaz. Fakat o acıların kendisine yüklediği sorumluluğu unutabilir. Dün kapalı kapılar karşısında bekleyen biri, yarın aynı kapının anahtarını eline aldığı anda beklemenin ne demek olduğunu hatırlamayabilir. Kendisi için talep ettiği adaleti başkaları için istemekte zorlanabilir.

Belki de insanı değiştiren şey güç değildir. **Güç, insanın içinde zaten var olanı görünür kılar.**

Bu yüzden bazı insanlar yükseldikçe büyürken bazıları yükseldikçe küçülür. Akademide bunun en görünür hâli merdivenlerin (geldiğin yerin) unutulmasıdır. İnsanlar yıllarca çıkabilmek için mücadele ettikleri basamakları geride bırakır. Sonra arkalarına dönüp bakmazlar.

Kendilerine açılan yolları, uzatılan elleri, gördükleri desteği unuturlar. Oysa hatırlamak yalnızca bir nezaket meselesi değildir. Aynı zamanda ahlaki bir sorumluluktur. *Kendi geçtiği yolu hatırlayan insan, başkasının yolunu kapatmakta zorlanır.*

Kurumları ayakta tutan şey yalnızca kurallar değildir. Hafızadır. İnsanların birbirlerine karşı taşıdığı sorumluluk duygusudur. Bu hafıza zayıfladığında başka sorunlar ortaya çıkar. İnsanlar birbirlerini anlamaya çalışmak yerine birbirleri hakkında konuşmaya başlar. Yapılan işlerden çok insanlar konuşulur. Fikirlerden çok kişiler tartışılır. Açık söz yerini imaya bırakır. Hakikatin yerini söylenti doldurur.

Bir süre sonra insanların ne yaptığı değil, haklarında ne söylendiği önem kazanmaya başlar. Jurnal tam da böyle bir zeminde büyür.

İlk bakışta masum görünen bazı davranışlar zamanla bir alışkanlığa

dönüşür. İnsanlar doğrudan konuşmak yerine dolaylı yolları tercih eder. Birini anlamaya çalışmak yerine onun hakkında anlatılanlara teslim olur. Böyle bir ortamda güven yavaş yavaş çekilir. Aynı koridorlarda yürüyen insanlar birbirlerine yaklaşmaz, birbirlerinden sakınmaya başlar.

Oysa hakikatin olduğu yerde cesaret vardır. İnsan düşüncesini açıkça söyleyebilir. Eleştirisini doğrudan dile getirebilir. Söylentiye ihtiyaç duymaz.

Yalanın güç kazandığı yerlerde ise durum farklıdır. Gerçek geri çekilir. İnsanlar duyduklarına, araştırdıklarından daha fazla değer verir.

Bir söz birçok kez tekrar edildiğinde doğruymuş gibi görünmeye başlar. Hakikatin sesi ise çoğu zaman daha sakindir. Kendini dayatmaz. Sabır ister. Dikkat ister. Emek ister.

Belki de bu yüzden yalanın panzehiri yalnızca doğruyu söylemek değildir. **Doğruyu araştırma ahlakını koruyabilmektir.**

Hasan Dağı'na bakarken bütün bunlar birbiriyle bağlantılı görünüyordu. Emeğin görünmezleşmesi, hafızanın zayıflaması, **söylentinin güç kazanması, kibrin sıradanlaşması...** Bunların hiçbiri tek başına ortaya çıkmıyordu. İnsan hakikatten uzaklaştıkça diğerleri de peşinden geliyordu.

Fakat insanı umutlandıran şey de yine insanın kendisidir.

Bir kurumun düzelmesi bazen yeni yönetmeliklerle değil, unutulmuş bazı değerlerin yeniden hatırlanmasıyla mümkün olur. İnsan kendisine uzatılan eli hatırladığında başkasına el uzatabilir.

Emeğe saygı duyduğunda hakkı teslim etmeyi öğrenebilir. **Bir makamı ayrıcalık değil sorumluluk olarak gördüğünde bulunduğu yere değer katabilir.**

Belki de ihtiyaç duyduğumuz şey daha fazla başarı hikâyesi değildir. Daha fazla dürüstlüktür. Daha fazla açıklıktır. *İnsanların birbirleri hakkında konuştukları kadar birbirleriyle konuşabildiği bir iklimdir.* Bilginin yanında vicdanın da önemsendiği bir anlayıştır.

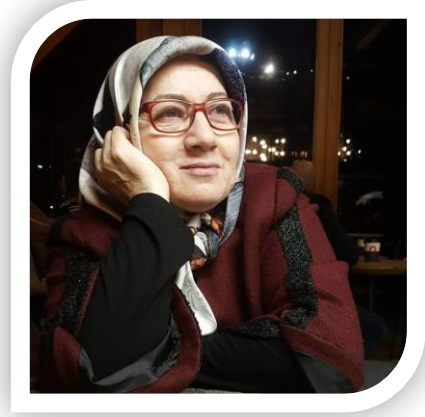
Güneş yavaş yavaş batarken kampüsün üzerine akşam çökmeye başladı. Dağın gölgesi ovanın içine doğru uzanıyordu. O an fark ettim ki mesele dağın büyüklüğü değildi. **Mesele insanın yükseldikçe küçülebilmesiydi. Bilginin arttığı yerde hikmetin azalabilmesiydi. Haksızlıktan şikâyet edenlerin zamanla haksızlığın öznesine dönüşebilmesiydi.**

Hasan Dağı o gün hiçbir şey söylemedi. Belki de bazı soruların cevabı kelimelerde değil, insanın kendi vicdanıyla baş başa kaldığı anlarda saklıydı.

İnsan zamanla anlıyor ki kalıcı olan yükseklik değil, yüksekteyken kaybetmediği duruştur. Hasan Dağı'm seyre dalışım da bu yüzden. Zirvesini değil, yüzyıllardır yerini değiştirmeyen vakarını izliyorum.

AŞK

AYŞE BENEK KAYA

Günlerden beri kafamda dolaşan tek bir kelime var, AŞK...

Oraya buraya kayan düşüncelerimin arasında dolaşan tek bir kelime var, AŞK...

Baktığım her yerde gördüğüm her şey de duyduğum her seste tek bir şey var. AŞK...

Nedir AŞK..?

Nasıl bir şeydir diye düşünüp duruyorum. Aklım, duygularım ve bedenim arasında gidip geliyorum. Birinin dediğini biri onaylamıyor. Birine hoş gelen diğerine gelmiyor. Birinin kabulü diğerinin reddi oluyor.

Demek ki AŞK'ın tek taraflı (!) bir tarifi yok.

Uzanabildiğin sonsuzluk, elinde tuttuğun hayat, aldığın her nefes, nazar kıldığın her şey AŞK...
Aşağılanmayı yumruk yutar gibi yutmaktır AŞK...

Kâinatı baş aşağı görmektir AŞK...

Kan tere boyanmaktır AŞK...

İçine akıtığın gözyaşlarıyla nefsinin, dışına akıtığın gözyaşlarıyla da bedenini öldürmektir AŞK...

Sende var olanı açığa çıkarmak, olmaması gerekeni de sonsuza kadar yok etmektir AŞK...

Yedi kat yerin altına girmektir, yedi kat göğün üstüne çıkmaktır AŞK...

Sunulan zehri "Yar Aşkına!..." narasıyla yüzünü gözünü buruşturmadan bir nefeste tepeye dikmektir AŞK...

Mevlana'yı coşturan, Mısri'yi fütursuzlaştıran, Hayyam'ı sarhoş eden, Nesimi'nin derisini yüzdürendir AŞK...

Ahmet Yesevi'yi altmış üç yaşından sonra "Yer Altı Mescidi"ne hapseden, Hallacı Mansur'u dara çektirendir AŞK...

Yunus'u bülbül gibi şakıtp, su gibi akıtan, Aşık Veysel'i ten gözünden mahrum edip can gözünü açtırandır AŞK...

Coşkudur AŞK...

Kâinata kafa tutmaktır. Çoğu zamanda sadece derin bir sükûndur AŞK...

Söyleyecek sözü olanların ağzını açmaması, hal diliyle anlatmasıdır AŞK...

Sendir, bendir, odur. Güneştir, aydır, yıldızdır. Akıldır, duygudur, kalptir. Güzeldir, çirkindir, ölümdür, hayattır AŞK...

Hiçbir şey yoktur, var olan aslolan kalacak olan sadece AŞK'tır.

AŞK'SIZ gönüllerimize binlerce perdenin arasından AŞK'ın ışığının sızması dileğiyle...

AŞK'I bilenlere, tadanlara ve hakiki anlamda ona ulaşabilenlere AŞK OLSUN!...

ÇİÇEKLERE

Çiçek olup gönül bahçemi süsler misin..? Kokulu kokulu irili ufaklı, ince narin, renk renk çiçek olur musun..?

Yasemin gibi sabahlarım kokunla dolsun, içime işlesin. Ta ki gecese-faları açıncaya kadar. Gecelerin yorgun çiçekleri pembe mor ve beyaz gecese-falar, benim için açar mısın..?

Gönül bahçemin gülleri ol! Ama sadece kırmızı ve beyaz. Bana olan sevgini kırmızı binlerce gülle göster. Ama tek bir beyaz gül ol ; onunla da bana sadakatini sun...

Uzun uzadıya göz alabildiğince uzanan tarlalarda gelincik ol! Nazenin, zarif ve alımlı... Bazen bir menekşe ol ayaklarıma dolan. Olabildiğince renkli olabildiğince doğal ve bir o kadar canlı... Dağlara sevdalı, kışa tutkun, kardelen olur musun..?

O ne kışlar yaşıyor ne yalnızlıklar çekiyor. Yine de fırsatını bulur bulmaz kendini gösteriyor. Mücadelelerden galip çıkmanın edası, bir tek olmanın gururu, herkesten önce tabiata "Merhaba!"

demenin coşkusuyla kışa inat, soğuğa inat açıyor. Hem de bir başına salınıp duruyor ta ki çiğdemler ona eşlik edinceye kadar.

Sümbül olup sevgini diz! Erguvan gibi çiçeklerini yaprağından önce ve yükseklerde aç! Sana dokunup seni kırmaları zor olsun. Orkide gibi ender, lale gibi, petunya gibi her yerde ol!

Nasıl olursan ol, hangi çiçek olursan ol ama yalnızca benim gönlümde aç! Orada benimle hiç bozulmadan, hiç solmadan sonsuza kadar yaşa!

Seni beyaz gülün tavrı ve edasıyla seviyorum...

BİN ATLI AKINLARDAN TURİSTİK GEZİLERE BALKANLAR ZİYARETİNDEN GERİYE KALANLAR

Dr. ÜMİT TAŞTAN

Şahsi aracımızla ailece Aksaray'dan başlayan yolculuğumuz İstanbul üzerinden Tekirdağ İpsala sınır kapısına kadar sürdü. Sınırın ötesine geçecek olmanın verdiği heyecan ve biraz da kaygı hali sarmıştı hepimizi. Bu kaygı haliyle Yunanistan tarafına geçtik. Bizim gümrüğün düzen ve intizamı karşısında Yunan gümrüğünün giriş ve çıkışındaki harabe görüntü ile karşılaşınca biraz şaşırılmış, biraz da gururlanmıştık doğrusu. Yunan polisine pasaportlarımızı verince

bizi şöyle bir süzdü, ölçtü biçti, nihayet evraklarımızı vererek geçişimizi onayladı.

Burada gezinin seyrine geçmeden önce bir parantez açmam gerekiyor. *Yunanistan, Karadağ, Arnavutluk, Hırvatistan* gibi ülkelerin sınır kapısından girerken hep bir tedirginlik ve kaygı hali yaşadığımızı hatırlıyorum. Nitekim Arnavutluk gümrüğündeki memur bize karşı alaycı bir tavırla bazı düzmece sorular sordu ve nihayetinde geçiş izni verdi. Bir zamanlar tek bir paşa ile idare ettiğimiz vilayetlerin şimdi Avrupa Birliği'nin gölgesi altında efelenmesi içime oturmada değil diyerek parantezi kapatayım. Yunanistan'da çok fazla vakit geçirme niyetimiz olmadığı için küçük bir sahil kasabasında yürüyüş molası verdikten sonra yola devam ettik.

*Gümülcine, Kavala ve Selanik üzerinden devam eden yolculuğumuz Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrinde noktalandı. Üsküp adeta doğu ile batı arasındaki karşıtlığın coğrafyada tecessüm etmiş hali gibiydi. Vardar Nehri'nin ortadan ikiye böldüğü ve iki farklı kültürü yansıtan şehrin doğusunda Osmanlı bakiyesi *Mustafa Paşa Camii ve tarihi Türk Çarşısı**

(Eski Şehir), batısında ise modern mimarinin ve heykellerin yer aldığı yeni şehir merkezi bulunuyor. Şehirde gezerken hemen her tarafta kumar sitelerinin ve bahis şirketlerinin reklamları şehri adeta kuşatmış durumdaydı.

Türk çarşısını gezerken bulduğumuz huzur, batı tarafındaki heykellerin olduğu bölgeye geçince yerini tekinsizliğe ve yabancılaşmaya bıraktı. *Büyük İskender'in babası olarak bilinen II. Philip* heykeli, mermer kaidesiyle birlikte toplam 28 metre yüksekliğiyle kibirli bir abide olarak karşımıza dikilmişti. Sıradaki rotamız *Kosova'ya bağlı Prizren* kasabası. Kosova sınırlarına girdiğimizde rahat bir nefes aldığımızı, sanki yakın bir akraba ziyaretine geldiğimizi hissettim. Ülkeye girişimizden itibaren geçtiğimiz her kasabadan yükselen cami minarelerini gördükçe ülkeye karşı ayrı bir ünsiyet kesbettik.

Nihayet bu yakınlık *Prizren'e* gelince doruğa ulaşmıştı. Kosova'nın en önemli şehirlerinden biri olan Prizren Osmanlı döneminde uzun yıllar sancak merkezi olarak kilit bir rol üstlenmiş. Camileri, medreseleri, hamamları ve tekkeleriyle Balkanlar'daki İslam kültürünün başlıca merkezlerinden biri olan şehir, günümüzde de büyük ölçüde Osmanlı mirasını korumuş. Ayrıca *Saraybosna ve Üsküp'ten* sonra Balkanlar'da en fazla tarihî camiye sahip şehirlerden biridir. *Prizren'i* gezerken sanki 80'lerin Bursa'sında geziyormuş hissine kapıldım. Osmanlı'nın bu şehirdeki mührü olan *Sinan Paşa Camii'nde* namaz kıldıktan sonra şehrin Arnavut kaldırımli taş sokaklarında yürüdük.

Eski evlerin önünden geçmek adeta tarihte bir yolculuk gibiydi. Şehrin içinden geçen *Bistriça Nehri'ni* izleyerek yürüdükten sonra "*şadırvan*" olarak anılan şehir meydanındaki çeşmeden kana kana içtiğimiz tertemiz suya doyamadık. Şehri sokak sokak arşınladıkten sonra karnımızı doyurmak amacıyla *Pashtriku* isimli restoranda köfte yedik. *Bir İnegöllü olarak İnegöl köftesini İnegöl dışında bu kadar iyi yapan yer görmemiştim doğrusu.* Kendi köyümüz gibi gördüğümüz *Prizren'den* ayrılmak istemesek de nihayetinde ziyaret amacıyla geldiğimiz bu güzel şehirden ayrılıp rotamızı *Arnavutluk üzerinden Karadağ'a* çevirdik.

Yaklaşık 633.000 nüfusa sahip bu ülke %72 *Ortodoks Hristiyan*, %20 *Müslüman* nüfusa sahip. Adriyatik denizine kıyısı olan Karadağ'ın iki kadim şehri olan *Budva ve Kotor'u* ziyaret ettik. *Budva'da* 7. yüzyıldan kalma kilise ve tarihi yapıları barındıran eski şehri gezerken adeta Orta Çağ'da bulduk kendimizi. Hem

Yunanistan'da hem de Karadağ'da kendimizi yabancı gibi hissetsek de yanımızdan akın akın geçen Türk kafileri görünce yalnızlığımız bir nebze olsun hafifledi. Karadağ'da bir gece konakladıktan sonra yönümüzü Bilge Kral Aliya İzzetbegović'in ülkesine çevirdik. Bosna Hersek'te Mostar'ı, Blagaj Tekkesi'ni ve Saraybosna'yı ziyaret etme imkânımız oldu.

Bosna Hersek sınırlarına girerken Bosna'nın çektiği sıkıntılara dair hafızamızda yer etmiş taze anılar canlandı. Yeri gelmişken, hafızayı diri tutmak adına Srebrenitsa soykırımını hatırlamakta fayda var. Soykırım, Temmuz 1995'te Bosna Savaşı sırasında Ratko Mladiç komutasındaki Sırp birliklerinin, Birleşmiş Milletler tarafından "güvenli bölge" ilan edilen Srebrenitsa'ya girmesi ve 8372 Boşnak sivil sistematik şekilde katletmesiyle gerçekleşti. Bosna Savaşı'nda Srebrenitsa, Sırp kuşatması altındaki Boşnakların sığındığı bir yer haline gelmişti. BM, 1993 yılında şehri güvenli bölge ilan ederek silahsızlandırdı ve Hollandalı barış gücü askerlerini bölgeye yerleştirdi. Temmuz 1995'te General Ratko Mladiç komutasındaki Sırp Cumhuriyeti Ordusu şehri ele geçirdi.

Sırplar şehre ilerlerken Boşnaklar BM'den silahlarını geri istedi ancak bu talep reddedildi. Hollandalı askerler, Sırp güçlerinin şehri teslim almasına ve sivilleri ayırmasına müdahale etmedi. 15 Temmuz 1995 günü savaş suçlusu Mladiç şu sözlerle tarihin kirli sayfalarındaki yerini aldı: "Nihayet bu topraklarda Türklerden (bölge Müslümanları için kullanılan ifade) intikam alma zamanı gelmiştir". Şehirde kaçmaya çalışan yaklaşık 15.000 Boşnak ormanlık yolları kullandı. Sırp birlikleri bu kişilerin üzerine ateş açtı. Srebrenitsa'da kalan 2.000

civarında erkek ise doğrudan öldürüldü. Esir alınan binlerce Boşnak erkek ve çocuk, otobüslerle toplama kamplarına ve infaz alanlarına götürülerek kurşuna dizildi.

Kendi kendime düşünmeden edemedim, Mladiç Türkler'den neyin intikamını almıştı? Yahya Kemal'in "Akıncılar" şiirindeki şu mısralarda cevabı buldum. "Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik; Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!". Bahsi geçen mısralar, 26 Eylül 1371 tarihinde gerçekleşen Çirmen Muharebesi'ni (İkinci Meriç Savaşı) anlatmaktadır. Bu muharebede yaklaşık 800-4.000 kişilik Osmanlı akıncı birliği ile yaklaşık 70.000 kişilik devasa Sırp ordusu karşı karşıya gelmiştir. Sayıca çok üstün olan Sırp ordusu, Osmanlı'nın uyguladığı gece baskını ve taktiksel üstünlük sayesinde büyük bir bozguna uğratılmış; bu savaşla birlikte Makedonya'nın fethinin ve Osmanlı'nın Balkanlar'daki ilerleyişinin yolu açılmıştır.

Bu duygularla girdiğim Karadağ-Bosna Hersek sınırındaki köylerden geçerken Bosna Savaşı'nın kaybedilmesinin sonuçlarıyla yüzleşmek durumunda kaldım. Bosna Hersek'in sınıra yakın köyleri olan Fatnica ve Bileća'dan geçerken Sırp bayraklarını görünce oldukça şaşırılmışım. Savaş öncesi 1991'de Bileća'da yaklaşık %74 Sırp, %17 Boşnak yaşıyorken Bosna Savaşı'nda bölge Sırp kontrolüne geçince Boşnak nüfusun büyük bölümü göç etmiş; pek çoğu öldürülmüş veya bölgeden çıkarılmıştı. Benzer bir manzarayla, Zagreb tarafına giderken geçtiğim Bosna-Hersek sınır güzergahındaki köylerde de karşılaştım; ama bu kez dalgalanan Hırvat bayraklarıydı.

Bu iki manzara da Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı *Aliya İzzetbegović'in* 1995'te imzalamak durumunda kaldığı Dayton Antlaşması sonrası ortaya çıkmıştır. Bu anlaşma ile ülke, Sırp'ların yönettiği Sırp Cumhuriyeti (*merkezi Banja Luka*) ile Boşnak ve Hırvatların paylaştığı Bosna-Hersek Federasyonu olmak üzere iki federe birime ve bir özerk bölgeye ayrılmıştır. Federasyon 10 kantona bölünmüştür; kimi kantonda Boşnaklar, kiminde Hırvatlar çoğunluktadır. Buna ek olarak üç grubun ortak yönettiği *Brčko Özerk Bölgesi* vardır. Ülkenin merkezi yönetiminde ise bir Boşnak, bir Hırvat ve bir Sırp'tan oluşan üç üyeli dönüşümlü bir Cumhurbaşkanlığı Konseyi bulunur.

Ancak merkezî hükümetin yetkileri sınırlıdır, asıl yönetim ağırlığı federe birimlerdedir. Saraybosna ülkenin başkentidir. Herkesin Bosna Hersek'e gidip oradaki güzellikleri görmesini isterim. Ancak bu güzellikleri seyrederken ibret nazarıyla bakmayı ve tarihimizden ibret almayı öğrenmemiz gerekiyor. Saraybosna'da konakladığımız evin

bulunduğu sokaktaki bazı evlerde savaştan kalmış kurşun izleri hala duruyordu. Kolu kanadı kırılmış, elinden bütün silahları alınmış bu ülkenin en güzel şehirlerini; *Saraybosna'yı, Mostar'ı, Blagaj'ı* gezerken aklımda hep şu soru dolaştı: bir zamanlar en fazla ihtiyaç duyduğu zamanda yardımına gidemediğim Bosna'nın turizm gelirine bir katkı olsun diye mi gelmiştim?

Burada bulunmamın ne gibi bir haklı amacı olabilirdi? Birkaç günlüğüne geldiğim bu ülkede görülecek mühim yerlerin listesini çıkarmıştım, bu listedeki şehirlerin üzerine tik koyarak, meşhur olan yemeklerini, böreklerini yiyerek, fotoğraflar çekerek ne yapmaya çalışıyordum acaba? *Aklıma Mostar kenti yakınlarında ziyaret ettiğim Blagaj Tekkesi (Sarı Saltuk Tekkesi) geldi nedense. 600 yıl önce Anadolu'dan bölgeye gelen dervişler tarafından Buna Nehri'nin kaynağına kurulmuş olan bu tekkedeki alperenler, Balkanların fethini hazırlamak için bu topraklara gelmişlerdi. Bugün aynı tekkeye turistik gezi yapan bizler, acaba hangi fethin öncüleri olacağız?*

MODERN MİMARİ VE DOĞAYLA UYUM

SERPİL AHU SAĞDIÇ

Modernlikle karıştırılmış bir lüks tutkusu insanın sadece kendisinde değil evinde, arabasında karşımıza çıkmaktadır. Gayrimenkulün ve mimarinin hafızasında "lüks", uzun yıllar boyunca şatafatın ve gücün gövde gösterisiyle eş anlamlı oldu. Altın varakların parıltısı, devasa salonların ürperen boşluğu, uzak kıtalardan taşınan soğuk mermerler ve gökyüzüne meydan okuyan kibirli cepheler... İnsanoğlu, zenginliği doğaya karşı kazandığı bir zafer gibi mülklerine kazıdı.

Ancak bugün, betonun ve gösterişin gürültüsü yerini daha bilge ve sessiz bir lükse bırakıyor. Modern insanın ruhu artık mekânlardan ihtişam değil, dinginlik talep ediyor. Gerçek lüks, gün doğumunun bir odanın içine optimize edilmiş bir açıyla, usulca süzülmesi olarak görülüyor. Betonun soğukluğu yerini, toprağa ve yeşile dokunan bir mimarinin sıcaklığına bırakıyor. En önemlisi, içinde nefes aldığımız o yuvanın, gökyüzüne ve gezegene hiçbir kirli iz, hiçbir karbon yükü bırakmadığını bilmenin verdiği o derin vicdani hafifliktir. Metrekarelerin esaretinden kurtulan lüks, artık binaların ihtişamıyla değil, insan ruhuna ve doğaya sunduğu saygıyla ölçülüyor.

Bu şiirsel dönüşüm, romantik bir tasarım trendinden çok daha fazlası, yeryüzüyle imzaladığımız yeni ve kaçınılmaz bir toplumsal sözleşmedir. Bugün gayrimenkul

geliştiricileri ve küresel yatırımcılar, taşınmaz varlıkların geleceğin dünyasını inşa ettiklerinin farkındalar. Avrupa Yeşil Mutabakatı gibi küresel sürdürülebilir kalkınma politikaları, insanoğluna evrenle olan bağına hatırlatıyor.

Karbon ayak izini silmek, sınırda karbon vergileriyle yüzleşmek ve net sıfır hedeflerine koşmak artık sadece birer finansal parametre ya da şirket raporlarını süsleyen kurumsal kelimeler değil. Bu, betonun ve demirin doğayla barışması, sermayenin yeşile, geleceğe ve hayata doğru akan yeni ve geri dönülmez nehridir. Sektörün aktörleri için sürdürülebilirlik artık bir prestij aksesuarı olmaktan öte bu gezegende kalıcı olmanın, yarına uyanabilmenin zorunluluğudur.

Bir yapının gökyüzüne uzanan gövdesine asılan LEED veya BREEAM tabelaları, ilk bakışta mimari birer şıklık, binaların yakasına iliştilmiş pırıltılı birer prestij nişanı gibi görünebilir. Geleneksel zihinler için bu sertifikasyon süreçleri, uzun bürokratik koridorlar, kalın dosya yığınları ve projenin ilk harcına eklenen %2 ila %5'lik fazladan maliyet yüküdür.

Yatırımın ilk günlerinde bu oran, bütçe tablolarında birer yük gibi durur.

Ancak bu küçük maliyet fedakarlığı, binanın kalbi atmaya başladığı an önemli bir geri dönüş hikayesine dönüşür. Doğayla uyumlu tasarlanan bir yapının damarlarında akan su, çatısına düşen yağmurla yıkanır, odalarını ısıtan enerji, güneşin ve rüzgârın fısıltısından süzülür. Geleneksel binalar yıllar geçtikçe enerjiyi ve kaynakları birer kara delik gibi yutup yaşlanırken, yeşil binalar ilk yatırımda kendilerine sunulan o küçük bütçeyi, işletme maliyetlerindeki radikal düşüşlerle hızla değer kaybını geri öder. Bu, binanın kendi kendini iyileştirme ve ödeme sanatıdır.

Bu dönüşümün asıl büyük fırtınası ise küresel sermayenin o devasa ekosisteminde kopar. Bugün finans dünyasının kalbi olan o trilyon dolarlık dev fonlar ve vizyoner kurumsal kiracılar, artık sadece binaların yüksek tavanlarına ya da merkezi konumlarına bakmıyor, bir yapının ruhuna, yani **ESG (Çevresel, Sosyal ve Yönetişim)** karnesine bakıyorlar.

Sermaye artık seçicidir. Çevreye hoyrat davranan, sosyal dokuya dokunmayan ve şeffaflıktan uzak yönetim hiyerarşileriyle inşa edilen "gri" binalar, ne kadar görkemli olurlarsa olsunlar, büyük yatırımcıların portföylerinde kendilerine yer bulamıyorlar. Kapılar yüzlerine kapanıyor, büyük markalar tarafından yalnızlığa terk ediliyorlar. Çünkü biliyorlar ki, yeşil bina sertifikası, yani dünya ile barışık bir kimliği olmayan her yapı, geleceğin dünyasında mülk olmaktan çıkıp mimari birer hayalete dönüşmeye mahkumdur.

Finansın ve matematiğin soğuk görünen dünyasında, rakamlar geleceği söylerler. Gayrimenkulün bilançolarında uzun yıllar boyunca sadece betonun ağırlığı, demirin tonu ve metrekarelerin sayıları konuşuldu. Ancak bugün, doğayla barışık olmanın getirdiği finansal ödülün, yani "Yeşil Prim" (*Green Premium*) kavramının yükselişi yankılanıyor. Rakamlar artık sadece kârı değil, yeryüzüne duyulan saygının mülke kattığı asil değeri fısıldıyor.

Küresel gayrimenkulün kalbini tutan vizyoner raporlar, yeşil bir kimliğe sahip binaların piyasa değerindeki o büyüleyici yükselişi somut gerçeklerle gözler önüne seriyor:

Uluslararası saygınlığa sahip pazar analizleri, gövdesinde yeşil bir sertifika taşıyan yapıların, aynı sokaktaki gri ve geleneksel muadillerine kıyasla %6 ila %11 arasında daha yüksek bir kira getirisine ulaştığını gösteriyor. Dahası, bu yapılar dalgalı piyasa koşullarında bile sadık ve kurumsal kiracılarla dolup taşıyor, varlık değerlerini ortalama %7 ila %12 oranında yukarı taşıyarak yatırımcısının yüzünü güldürüyor.

Peki, bir binanın ruhundaki bu ekolojik zarafet, finansal tablolardaki o en rasyonel kaleme, yani "*Net İşletme Gelirine*" nasıl can suyu oluyor? Cevap, binanın duvarlarında gizli olan, o sessiz ama kusursuz operasyonel verimlilikte saklı. Geleneksel binalar, zamanın yıpratıcı eli karşısında enerjiyi savurganca harcayan, suyu hesapsızca tüketen ve yaşlandıkça sahibinin sırtına binen birer yük haline gelirken, yeşil binalar yaşayan, tasarruf eden ve koruyan birer organizma gibi davranır.

Akıllı cephe tasarımları ve enerji verimli sistemler sayesinde, bu yapılar geleneksel binalara kıyasla %25-35 daha az enerjiyle ısınır ve aydınlanır.

Gökyüzünden süzülen her ışık tanesi, faturalarda birer kazanca dönüşür. Çatılardan toplanan yağmur suları ve geri kazanılan gri sular, binanın içinde yeniden hayat bulur. İsrâf edilmeyen her bir su damlası, işletme maliyetlerinin üzerindeki o ağır yükü hafifletir.

İşte bu operasyonel mucize, binanın her ay harcadığı gider dağıtımını eritirken, Net İşletme Gelirini (NOI) doğrudan ve güçlü bir şekilde yukarıya taşır. Yatırımcı için bu durum sadece bir kârlılık grafiği değildir, doğanın kaynaklarını korurken, mülkün finansal geleceğini de zamana karşı koruma altına almanın karşılığıdır.

Gayrimenkulün teknolojiyle buluştuğu o kavşakta, yani *PropTech* (*Gayrimenkul Teknolojileri*) ekosisteminde, binalar artık sadece sığınılan dilsiz beton kütleler olmaktan çıkıyor. Onlar artık hisseden, düşünen, rüzgârın yönüne göre nefes alıp güneşin açısına göre gözlerini kırpan yaşayan birer organizmaya dönüşüyor. Teknolojinin bu zarif dokunuşu, eko-dönüşümü mekanik bir zorunluluktan çıkarıp, adeta bina ile doğa arasında dijital bir uyuma dönüştürüyor.

Zamanın durmaksızın ileriye doğru akan nehrinde, her büyük dönüşüm önce

birer aykırı düşünce, sonra lüks birer tercih olarak başlar, en nihayetinde ise hayatın ta kendisi, yani kaçınılmaz birer hakikat olur. Gayrimenkulün ve mimarının yüzyıllar süren o gri, hoyrat yolculuğu da işte tam bu eşikte, geri dönülmez bir şafağa uyanıyor.

Çok uzak değil, yakın bir geleceğin dünyasında, şehirlerin sokaklarında yürürken yakasında *LEED* ya da *BREEAM* tabelası taşıyan yapıları parmakla göstermeyeceğiz. Çünkü o yarınlarda, yeşil bina diye ayrı, ayrıcalıklı ya da lüks bir kategori kalmayacak. Doğayla barış imzalamamış, karbonunu gökyüzüne savuran, suyun kıymetini bilmeyen hiçbir yapı, yaşamın o asil sahnesinde kendine yer bulamayacak. Yeryüzünün dilini konuşan binalar inşa etmek de mimarının tek ve mutlak varoluş biçimi haline gelecek.

Tüm binaların bu standartta, bu ekolojik bilgelikte doğmak zorunda olduğu bir dünyaya geçiyoruz. Beton, demir ve cam, insan zekâsı ve teknolojinin o şefkatli dokunuşuyla doğanın kalbine saplanan birer hançer olmaktan çıkıp, onunla uyum içinde yaşayan birer ağaç, birer kaya gibi toprağa ait olacak. Geliştiriciler, yatırımcılar ve mimarlar için bu bir zorunluluktan ziyade, insanlığın yeryüzüne borçlu olduğu bir süreçtir. Ve o gün geldiğinde, şehirler insan ruhunun doğayla, sermayenin gelecekle ve binaların gökyüzüyle kurduğu o sonsuz, kusursuz senfoninin yankılandığı vadiler olacaktır.

*Görsel yapay zeka ile oluşturulmuştur.

HAKİKATİN MEKÂNI VE İNSANIN İNŞASI ÜNİVERSİTENİN ONTOLOJİSİ ÜZERİNE

DOÇ. DR. MEHMET EVREN

İnsan, evrende yalnızca var olan değil, var oluşunu sorgulayan ve hayatın anlamını arayan tek varlıktır. Bu arayışın kurumsallaşmış en üst formu ise şüphesiz “üniversite”dir. Kelime kökeni itibarıyla Latince *universitas* kavramına, yani bir araya gelenlerin, ortak bir ülkü etrafında kenetlenenlerin kurduğu bir topluluğa dayanmaktadır. Bu nedenle üniversite, sadece bilginin üretildiği ve aktarıldığı bir müessese değildir. Üniversite, aynı zamanda insanın varlık, hakikat ve mana arayışını kolektif bir zeminde sürdürdüğü en köklü medeniyet tecrübelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak üniversite, ne sadece Orta Çağ'ın hoca ve öğrencilerden müteşekkil eğitim loncalarına sıkıştırılabilecek pragmatik bir yapıdır ne de modern çağın onu hapsedmeye çalıştığı taş binalardan ibarettir. Üniversite, fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, ruhsal ve zihinsel bir olgunlaşmanın, insanın kendi kendini aşma çabasının ontolojik sahasıdır. Bu yüzden üniversite fikri, belirli bir zaman dilimine ya da bölgeye has bir kurum olmaktan ziyade, insanlığın hakikate yönelen ortak hafızasının tarih boyunca

aldığı farklı biçimlerin en olgun tezahürüdür.

Tarihsel uğraklarımıza baktığımızda, insanlığın hakikatle kurduğu bağın tekamülünü görürüz. Platon'un *Akademia*'sından *Aristoteles'in Lykeion'una* (Lise) *İskenderiye'deki Museum'un* derinliklerinden Abbasi dönemi *Beytulhikme* veya *Dârü'l-Hikme*' sine oradan Doğu'nun ufkunu açan medreselere kadar uzanan çizgi, aslında tek bir arzunun yani “hakikati kavrama” isteğinin dışavurumudur. Ancak hakikati aramak kadar, onu muhafaza edecek ve yeniden üretecek bir zemin inşa etmek de insanlığın en önemli sorumluluklarından biri olmuştur.

Bilim tarihçisi *Bernal'in* medreseleri ilk üniversite yapıları olarak görmesi ya da genel kabulün bu doğuşu *Bologna* (1088) *Oxford* (1167) ve *Paris* (1170) gibi üniversitelere dayandırması, kurumsal bir rekabetin değil, evrensel bir hakikat arayışının farklı ülke ve coğrafyalardaki ortaya çıkışlarıdır. Zira bilgi, mekândan bağımsız olarak evrenseldir. Fakat bu malumatı analiz edecek, işleyecek ve kalıcı hâle getirecek bir müesseseye her devirde

gereksinim duyulmuştur. Bu bağlamda *Wilhelm von Humboldt*'un 19. yüzyıl başında eğitim ve araştırmayı birleştiren anlayışıyla kurulan *Berlin Üniversitesi*, modern üniversite modelinin öncüsü olmuş; bu örnek kısa zamanda Avrupa'ya ve ardından tüm dünyaya yayılmıştır.

Peki, üniversitenin asıl misyonu nedir? Üniversite, yalnızca bilginin üretildiği ve bu üretim yöntemlerinin mekanik bir şekilde aktarıldığı bir fabrika mıdır? Elbette hayır. Bir üniversitenin varlık nedeni, bilginin ötesine geçerek "*bilgelik (sophia) yolunda olmaktır*". Nitekim bilginin dahi manipüle edilebildiği, tahrifata uğratıldığı ve bir güç enstrümanı olarak araçsallaştırıldığı günümüzde, üniversitenin temel işlevi bireye doğru ile

yanlışı, gerçek ile sahteyi ayırt edebilecek o sarsılmaz ahlaki pusulayı, yani bilgeliği kazandırmaktır. Dolayısıyla eğitim, özünde iyi bir insan yetiştirme sanatı ise; bu sanat ancak ahlaki bir bilgi anlayışıyla geliştirilebilir.

Kurumsal bilgi süzgeci olma rolündeki üniversitelerin ve akademisyenlerin sorumluluğu nedir? Akademi akademisyeni, akademisyen de akademiye besleyerek karşılıklı bir varlık inşası gerçekleştirirler. Bu inşanın harcını ise akademik ahlak oluşturmaktadır. Ahlakın var olabilmesi için ilk ve en hayati şart ise "*özgürlük*"tür. Ancak hür iradenin bulunmadığı, fikirlerin özgürce ifade edilemediği bir iklimde ise ne ahlaktan ne de hakikatten söz edilebiliriz.

Felsefi bir düzlemde söylemek gerekirse; özerklik kurum olarak üniversitenin dış müdahalelerden azade bir biçimde kendi yolunu konusunu seçebilme serbestliğidir. Özgürlük ise akademisyenin ulaştığı hakikatleri korkusuzca, evrene duyurabilme cesaretidir.

Bu ikisi birleştiğinde ortaya çıkan ürün ise "özgünlük" olacaktır. Özgünlük, insanlığın düşünce mirasına bırakılan kalıcı bir izdir. Öte yandan ünlü Türk mütefekkeri Nurettin Topçu'nun işaret ettiği gibi, kendine ait bir felsefesi, evreni anlamlandırma tarzı ve dünya görüşü bulunmayan bir milletin gerçek anlamda bir okulu da üniversitesi de olamaz. Çünkü gerçek bir üniversite, bir toplumun inançları, estetik algısı, tarihsel birikimi ve köklü değerleriyle harmanlanan o özgün felsefeden filizlenmektedir.

Üniversite, bir ulusun kolektif bilincinin, entelektüel iradesinin ve geleceğe dair kurduğu büyük rüyanın adeta "beyni" konumundadır. Farklı kültürel, etnik ve sosyo-ekonomik arka planlardan gelen insanları bir araya getiren bu çatı, çeşitliliği bir çatışma unsuru değil, evrensel senteze ulaşma yolunda bir zenginlik olarak görür. Hoşgörü, uzlaşma ve birlikte yaşama kültürü ve imkânı üniversitenin manevi ikliminin doğal bir sonucudur.

Sonuç olarak üniversite, fildişi kulesine çekilmiş, toplumdan izole olmuş bir aristokratlar kulübü değildir. Üniversite, saygınlığını gerçeği ve doğruyu arayan bir "hakikat merkezi" olma vasfına borçludur. Eğer bir üniversite bu evrensel ve ahlaki amacından uzaklaşırsa, sadece kimliğini yitirmekle kalmaz, aynı zamanda insanlığın pusulasını da elinden almış olur.

Akademisyen, ürettiği doğru bilgiyi halkın ve tüm insanlığın refahı için sunan bir bilge, üniversite ise her devirde yönünü hakikate dönmüş, topluma rehberlik eden evrensel bir kurum olarak yerini almalıdır.

Kaynakça

Antalyalı, Ö. L. (2008). Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 25-40.

Brun, J. (2007). *Platon ve akademia*. İstanbul: Dost Kitabevi.

Çiçek, H. (2016). Üniversite: Hakikat arayışının mekânı. N. Tozlu, V. Taşdelen ve M. Önal (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de üniversite* içinde (ss. 35-46). Ankara: Hermes Tanıtım Ofset.

Kenan, S. (2016). Üniversite'nin kısa hikâyesi. N. Tozlu, V. Taşdelen ve M. Önal (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de üniversite* içinde (ss. 5-34). Ankara: Hermes Tanıtım Ofset.

Günay, D. (2001). Üniversitenin neliği, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği. *Policy*, (14), 37-44.

Poyraz, H. (2006). Üniversitenin görevi ve ahlâk bilinci üzerine düşünceler. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(1), 61-66.

Taşdelen, V. (2016). Nurettin Topçu'da üniversite düşüncesi. N. Tozlu, V. Taşdelen ve M. Önal (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de üniversite* içinde (ss. 317-326). Ankara: Hermes Tanıtım Ofset.

Tozlu, N. (2016). Üniversitenin mesuliyeti. N. Tozlu, V. Taşdelen ve M. Önal (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de üniversite* içinde (ss. 497-518). Ankara: Hermes Tanıtım Ofset.

MEKÂNIN ARKASINDAKİ ANLAM

Mekân Psikolojisi Üzerine

DR. ÖĞR. GÖR. ÇİĞDEM GÜREL AĞIR

Bir mekâna girildiğinde, ilk tepki çoğunlukla bilinçsizce verilir. Duvarların rengi, ışığın açısı, tavanın yüksekliği, kapının konumu... Bunların hiçbiri tek tek fark edilmez. Ama beden fark eder. Omuzlar gevşer veya gerilir, adımlar yavaşlar ya da hızlanır, ses tonu düşer veya yükselir. Mekân, henüz kelime üretilmeden konuşmaya başlamıştır.

Çevre psikolojisinin etkisiyle, bu sessiz dili okumaya çalışırken, insan davranışının yalnızca iç dünyadan değil, içinde bulunduğu fiziksel çevreden de beslendiğini fark ederiz. Bir koridor acele ettirir; bir park içini açar, kalabalık bir otobüste insan kendini görünmez hisseder. Bir ev, dört duvardan çok daha fazlasına, çocukluğa, kokuya, sese, hatıraya dönüşür. Bunlar tesadüf değildir. *Mekânın psikolojik bir grameri vardır ve bu gramer, farkında olunmadan her gün okunur.*

Bir hastanenin bekleme salonunu düşünmek yeterlidir. Oradaki ışık, ses, koltukların dizilişi ve insanların birbirlerine hangi yakınlıklar ve uzaklıklarla oturma zorunda kalışı gibi ayrıntılar, yalnızca tasarım meselesi değildir. Kaygıyı artırmak veya hafifletmek, sabrı zorlayıp kolaylaştırmak mekânın bize verdiği ilhamlarla belirlenir. Bir okul bahçesini düşünelim: orası gerçekten herkesin rahatça kullanabildiği açık bir alan mıdır, yoksa bazı öğrencilerin kenarda sıkıştığı, bazı grupların mekânı fiilen sahiplendiği bir yer mi? O bahçe, teneffüs yapılan bir alan olduğu kadar sosyal ilişkilerin kurulduğu, dışlanmanın ve dayanışmanın eş zamanlı yaşandığı psikolojik bir sahada olabilir.

"Mekân, insan deneyiminin edilgen kabı değildir; onu biçimlendiren etkin bir güçtür."

— Roger Ulrich

Ulrich bu iddiayı 1984'te bir hastanede sınıdı. Ameliyat sonrası iyileşen hastalar iki gruba ayrılmıştı. Bir grup odadan yalnızca tuğla bir duvara bakıyordu diğeri ağaçlara. Sonuçlar çarpıcıydı. Ağaca bakan hastalar daha az ağrı kesici istedi, daha kısa sürede taburcu oldu. Hemşire notlarında belirgin biçimde daha az olumsuz yorum aldı. Tedaviyi değiştiren ne ilaçtı ne de doktordu. Sadece pencerenin karşısındaki tek bir görüntüydü. Mekân, sessizce iyileştiriyor veya iyileşmeyi geciktiriyordu. Edilgen değil etkin, arka plan değil aktör.

Bir mekânın nasıl tasarlandığı, orada kimin rahat edeceğini de belirler. Kimin görüleceğini, kimin dışarıda kalacağını, kimin davet edildiğini hissedeceğini, kimin yabancı sayılacağını.

Bu anlamda mekân hiçbir zaman tarafsız değildir. Her zaman bir tercih, bir öncelik, zaman zaman da farkında olmadan işletilmiş bir dışlama barındırır. Oturma bankı olmayan bir kaldırım bazı bedenleri uzaklaştırır. Gölgesiz bir meydan bazı insanlara fiilen kapalıdır. Tabelasız bir kavşak, bazılarını yolunu yitirmeye mahkûm eder.

Ağaçsız bir şehirde yalnızca oksijen azalmaz, sabır da azalır. Dinlenme imkânı

daralır, çocukların oyun alanı küçülür. İnsanların birbirini görebileceği, oturabileceği, konuşabileceği, ait hissedebileceği alanlar yavaş yavaş yok olur. Şehirleşme baskısı, iklim krizi, plansız yapılaşma, yalnızca doğanın sorunu değil, aynı zamanda insan psikolojisinin konusudur. Betonun altında kalan her yeşil alan, bir karşılaşma zemininin, bir nefes anının, bir yavaşlama olasılığının kaybıdır.

Yorgunluk, huzursuzluk, dikkat dağınıklığı hissedildiğinde içgüdümüz kişisel bir yetersizlik arar. Oysa bu hislerin kaynağı çoğu zaman içimizde değil, mekândadır. Yanlış yönlendirilmiş ışık, kişisel alan tanımayan bir düzenleme, kontrol duygusu vermeyen bir ortam; bunların hepsi bedende iz bırakır. İyi tasarlanmış bir çevre insanı taşır. Kötü tasarlanmış bir çevre, yükünü artırır. Bu ayırım küçük görünebilir, ancak uzun vadede birikir ve dönüşür.

"İnsan, içinde yaşadığı çevreyi şekillendirir; çevre de insanı şekillendirir."
— Winston Churchill, 1943

Churchill bu cümleyi boşlukta söylemedi. 1943'te Almanya'nın bombaladığı Avam Kamarası'nın yeniden inşası tartışılırken kürsüye çıktı. Kimi milletvekili binayı büyütmek, daha

modern bir düzenlemeyle yeniden kurmak istiyordu. *Churchill* buna karşı çıktı. Dikdörtgen biçim ve karşılıklı oturma düzeni korunmalıydı; çünkü bu yerleşim, iki partinin birbirine bakarak müzakere etmesini kaçınılmaz kılıyor, böylece uzlaşma kültürünü mimarinin içine işliyordu. Söylediği şey şuydu; bir mekânın biçimi, orada kurulan ilişkilerin şeklini de belirler. *Demokrasi bile kısmen bir mekân meselesiydi.*

Peki bir şehir yürümeye izin veriyor mu? Dinlenmeye? Yaşlılara, çocuklara, engelli bireylere, kadınlara, hayvanlara yer açıyor mu? Yoksa yalnızca hızlı geçmeye, tüketmeye ve yetişmeye mi kurulmuş? Bu sorular mimari değil, toplumun hayata dair etik sorularıdır. Çünkü bir mekânın biçimi, orada kurulan hayatın nasıl şekilleneceğini belirler. *Adil bir mekân, adil bir birlikteliğin önkoşuludur.*

Hiçbir mekân tamamen kader değildir. Sınıflar değişebilir, bahçeler

dönüşebilir, sokaklar başka bir dil konuşmaya başlayabilir. Kentler, okullar, hastaneler, meydanlar daha insani biçimlerde kurulabilir. Ama bunun için önce bakmayı öğrenmek gerekir. Sıradan görünen şeyleri fark etmek, bir kapının nerede durduğunu, bir pencerenin neye ve nereye açıldığını, bir ağacın kime gölge verdiğini, bir duvarın kimi ayırdığını...

İyi bir mekân, insana yalnızca yer sunmaz. Ona varlık hissi verir; "*sen burada varsın, sen burada düşünülmüştün*" der, sözsüz. Çevre psikolojisinin en temel dersi de budur. *İnsan çevresinden ayrı değildir. Yaşadığı yerlerle birlikte düşünür, hisseder, yorulur, iyileşir. Bu yüzden daha iyi bir hayat istiyorsak yalnızca insanları değiştirmeye çalışmak yetmez. İnsanların içinde nefes aldığı mekânları da değiştirmek gerekir. Çünkü mekânı anlamak, insanı anlamamanın başka bir yoludur.*

ISSIZ ADA*TEVFİK OVACIK*

Bahar, Konya'nın üzerine usulca çökmüştü. Gökyüzü berrak, güneş yumuşak, hava insanın içine işleyen bir serinlik taşıyordu. Hikmet, sabahın bu güzelliğini fark edemeyecek kadar yorgundu. Teknoloji geliştirme merkezindeki odasına girip her zamanki gibi masasını düzenledi. Bilgisayarını açmadan önce derin bir nefes aldı.

"Bu trafik gerçekten çekilmez oldu." diye söylendi kendi kendine.

Yetmiş dakikayı bulan yolculuk, daha mesai başlamadan günün bütün enerjisini tüketmişti. Kurlsız sürücüler, bitmeyen araç kuyrukları ve korna sesleri, sanki şehrin insanlara her sabah ödettiği görünmez bir vergiydi.

Kapı açıldı.

"Günaydın, İsmail."

İsmail yorgun bir tebessümle başını kaldırdı.

"Akşam olsa da yatsak" diye karşıladı.

İkisi de gülümsedi. Ama bu gülümseme neşeden çok yorgunluğu paylaşmanın sessiz kabulüydü.

Hikmet ajandasını açtı. Günün toplantıları, yapılacak işler, cevaplanacak e-postalar, yetiştirilecek projeler... Daha sabahın ilk saatinde gün çoktan dolmuştu.

Bir bardak çayın iyi geleceğini düşünerek çay odasına geçti.

Orası, iş arkadaşlarının güne başladığı küçük bir sığınaktı.

Çay henüz demlenmişti. Simitler masanın ortasında duruyordu. Birkaç kişi ikinci, bazıları üçüncü sigarasını yakmıştı. Duman ağır ağır tavana yükseliyor, odanın içine garip bir yorgunluk yayıyordu.

Sanki mesai yeni başlamamış da bitmek üzereydi.

Kimsenin konuşacak hâli yoktu.

İş konuşmak için henüz erkendi.

Çaylar yudumlanırken konu yaklaşan yaz mevsimine geldi.

"Bayramda Balkanlar'a gitmiştim." dedi biri. "Gerçekten görülmeye değer yerler."

Bir başkası söze girdi.

"Ben Antalya'da her şey dâhil bir otelde kaldım. Rahattı ama insan dinlenmeye gidiyor, yorulup geliyor."

Masanın köşesinde sessizce çayını içen Refik gülümsedi.

"Ben ne otel isterim ne şehir. Bana küçük bir köy yeter. Sabah kuş sesleriyle uyanayım. Demli bir çay içeyim. Elime kitabımı alayım. Başka hiçbir şey istemem."

Bir an herkes sustu.

Sanki aynı hayali kuruyorlardı.

"Benim de buna çok ihtiyacım var."

"Keşke birkaç gün bile olsa uzaklaşabilsek."

Hikmet arkadaşlarının yüzüne baktı.

Aslında hepsi aynı yorgunluğu taşıyordu.

Yoğun çalışma temposu sadece bedenlerini değil, ruhlarını da tüketiyordu. İşlerin çoğu son dakikada değişiyor, planlar sürekli bozuluyor, herkes yetişemediği bir zamana karşı koşuyordu.

En kötüsü de iş yerindeki görünmez rekabetti.

Kimse birlikte üretmeyi konuşmuyordu. Başarı bireyseldi. Hata ise ortak değildi. Birinin yanlışı, diğerinin başarısı sayılıyordu. İnsanlar iş üretmekten çok hata yapmamaya çalışıyor, yanlışı anlaşılmaktan korkuyor, sürekli kendilerini güvenceye alma ihtiyacı hissediyordu.

Genel müdürün sesini biraz yükseltmesi bile bütün binanın havasını değiştirmeye yetiyordu.

O anda herkes aynı şeyi düşünüyordu: "Acaba hata bende mi?"

Henüz kimse suçlanmamış olsa bile herkes kendi içinde suçluluk duygusuyla hesaplaşmaya başlıyordu.

İçlerinde bu şartlarda bile kendini haklı çıkarmayı becerebilen arkadaşları vardı ama onlar da baş başa kaldıklarında ruhlarının çekildiğini ele veriyorlardı. Gece mezarlıktan geçerken korkmamak için türkü söyleyenlere benziyorlardı.

Hikmet bu düzeni hiçbir zaman anlayamamıştı.

"Neden birlikte düşünemiyoruz?" diye geçirdi içinden.

Aynı hedef için çalışan insanlar neden birbirlerini rakip gibi görüyordu?

Zulmet Usta geldi aklına. Ne istediğini açıkça söylemeyen, iş dağıtamayan, ama işler ters gittiğinde herkesi azarlayan bir yöneticiydi.

Onun yanında çalışan Zafer de son zamanlarda sürekli köyüne gitmekten söz ediyordu. "Mantar toplasam... Dağlarda yürüsem... Bir dere kenarında çay demlesem..."

Aslında Zafer köyü değil, huzuru özlüyordu.

Genel müdür yardımcısının durumu ise daha ağırdı. Herkes sorumluluğunu onun omzuna bırakıyor, en küçük problemde "Ben müdürüme söylemiştim." diyerek kendini kurtarmaya çalışıyordu.

Sorumluluk paylaşılmıyor, yalnızca devrediliyordu. Bahaneyi önce bulmak, sonra işe başlamak... Kriz günlerinin en geçerli kuralı buydu.

Hikmet çayından son yudumu aldı. O an fark etti ki aynı odada oturan insanların hiçbiri birbiriyle konuşmuyordu. Herkes telefonuna eğilmiş, parmaklarıyla ekranı kaydırıyordu. Sanki dünyayla kurdukları tek bağ, avuçlarının içindeki o küçük cam parçasıydı.

Kalabalığın ortasında büyüyen sessizlik, Hikmet'in içini ürpertti.

Belki de gerçek ıssızlık, kimsenin olmadığı yerde değil, herkesin olduğu yerde kimseye ulaşamamaktı.

Çay odasından çıkıp odasına dönerken koridorda yürüyen insanlara baktı. Aynı binanın içinde her gün karşılaşıyor, aynı projelerde çalışıyor, aynı yemekhanede yemek yiyorlardı. Buna rağmen birbirlerinin hayatına neredeyse hiç dokunmuyorlardı. Herkes görünmez bir duvarın arkasından yaşıyor gibiydi.

Hikmet masasına oturdu. Bilgisayar ekranındaki dosyalara baktı ama zihni işte değildi. Az önce çay odasında hissettiği o sessizlik peşini bırakmıyordu. "Kalabalıklar neden insanı bu kadar yalnız hissettiriyor?" diye düşündü.

Eskiden böyle değildi. Çocukluğunda mahalle, herkesin birbirini tanıdığı büyük bir ev gibiydi. Kapılar kilitlenmez, akşam olunca komşular birbirine uğrar, bir bardak çay saatler süren sohbetlere dönüşürdü. İnsanlar birbirlerinin derdiyle dertlenir, sevincini paylaşırdı. Şimdi ise apartmanlarda yıllarca yan yana yaşayan insanlar birbirlerinin adını bile bilmiyordu.

Düşünceler içinde telefonu eline aldı. Rehberini karıştırmaya başladı.

Bir isim... Sonra bir isim daha...

Her isim, yıllar öncesinden kalan bir hatırayı usulca gün yüzüne çıkarıyordu.

Ortaokul sırasını paylaştığı arkadaşı; beraber ders çalıştıkları, teneffüslerde ayrılmadıkları, akşamları birbirlerinin evine gidip hayaller kurdukları dostu... En son ne zaman konuşmuşlardı? Hatırlayamadı. Yirmi yıl... Koskoca yirmi yıl geçmişti. Ortak arkadaşlarından birkaç kez haber almıştı ama bir türlü birbirlerini arayamamışlardı. Telefon rehberinde numarası duruyordu. Ama dostlukları yalnızca rakamlardan ibaret kalmıştı.

İçini ince bir hüznün kapladı. Rehberde aşağı doğru inmeye devam etti. Her isim, başka bir hikâyeydi. Birlikte içilen kahveler, uzayıp giden sohbetler, kırgınlıklar, barışmalar, omuz omuza verilen mücadeleler; hepsi birer anıya dönüşmüş, zamanın sessizliği içinde kaybolup gitmişti. Şimdi insanlar birbirlerini görmek yerine sosyal medyada takip ediyor, hâl hatır sormak yerine paylaşımlarını beğenmekle yetiniyordu.

Gerçek buluşmaların yerini sanal karşılaşmalar almıştı. Hikmet telefonu elinden bıraktı. Bir an kendi hayatını düşündü.

"Ben farklı mıyım?" diye sordu kendine. Akşam eve gittiğinde yaptığı ilk iş telefonu eline almak oluyordu. Merak edip ekran süresine baktı.

Beş saat...Bir günün beş saati... Farkına bile varmadan küçük ekranın içinde kayboluyordu.

Oysa yıllardır okumayı düşündüğü kitaplar raflarda bekliyordu. Aramayı ertelediği dostları vardı. Yürümeyi özlediği sokaklar, dinlemeyi unuttuğu kuş sesleri

vardı. Birden kendi yalnızlığının da bu düzenin bir parçası olduğunu fark etti.

İnsan bazen en çok kendinden uzaklaşıyordu.

O gün iş çıkışında eski bir öğretmen arkadaşıyla karşılaştı. Yüzündeki yorgunluk ilk bakışta fark ediliyordu. Sanki bütün gün omuzlarında görünmeyen yükler taşımıştı.

"Ne zamandır görüşemiyoruz." dedi Hikmet. Öğretmen dostu hafifçe gülümsedi. "Hayat işte..." Ayaküstü sohbet etmeye başladılar.

Çocuklardan, ailelerinden, eski arkadaşlardan söz ettiler.

Sonra Hikmet dayanamadı. "Yorgun görünüyorsun."

Öğretmen derin bir nefes aldı.

"Yorgunluk geçer." dedi. "Ama başka bir şey var."

"Nedir?"

"Sanki insanların ruhu yoruldu. Herkesin enerjisi çekilmiş gibi. Şehir insanı yutuyor. Kimsenin kimseye ayıracak vakti kalmadı. Hatta insanın kendine bile..."

Hikmet başını salladı. "Ben de aynı şeyi hissediyorum."

Kısa süren bu sohbet bile ikisine iyi gelmişti.

Ayrılırken birbirlerine söz verdiler. "Bir gün oturup uzun uzun çay içelim." "İnşallah." Yolları ayrıldı.

Hikmet yürümeye devam ederken fark etti ki bazen birkaç samimi cümle, insanın bütün gün taşıdığı yükü hafifletmeye yetiyordu. Akşam hava kararmaya başlamıştı. Hikmet eve

geldiğinde günün bütün ağırlığını omuzlarında hissediyordu. Sessizce sofraya oturdu, yemeğini yedi. Evin huzuru, gün boyunca içinde biriken gürültüyü biraz olsun dağıtmıştı. Çayını alıp salona geçti. Televizyonu açtı. Bir yandan da alışkanlıkla telefonunu eline aldı. Haber sitelerini dolaştı. Sosyal medyada birkaç paylaşımı kaydırıldı. Oysa aynı haberleri gün içinde defalarca okumuştur. Parmakları ekranda gezinirken bunun bir ihtiyaçtan çok alışkanlığa dönüştüğünü fark etti. Telefonu masaya bıraktı. Tam o sırada bir film başladı.

Batan gemiden sağ kurtulan bir adamın, okyanusun ortasında ıssız bir adaya düşmesini anlatıyordu.

İlk günler tam bir hayatta kalma mücadelesiydi. Ne barınağı vardı ne de yiyeceği. Geceleri rüzgârdan korunacak bir kaya kovuğu arıyor, gündüzleri karnını doyuracak bir şeyler bulabilmek için kıyıları dolaşıyordu. Kayaların arasında biriken küçük su gözelerinde balıklar ve yengeçler yakalıyor, deniz kabuklularıyla açlığını bastırmaya çalışıyordu. Ormanın derinliklerinde rastladığı meyveleri ise hemen yemeye cesaret edemiyordu. Önce küçük bir parça koparıyor, saatlerce bekliyor, bedeninin verdiği tepkiyi gözlüyordu. Doğa ona sabrı öğretiyordu.

En büyük başarısı ise ateş yakmayı öğrenmesiydi. İki kuru dalı saatlerce birbirine sürttü. Avuçları yara oldu, parmakları kanadı. Tam vazgeçeceği sırada ince bir duman yükseldi. Sonra küçücük bir kıvılcım; adam, sanki yeniden doğmuş gibi sevinçle ateşi büyüttü. O ateş artık yalnızca onu ısıtmıyor, yaşama umudunu da canlı tutuyordu.

Günler geçtikçe adayı tanımaya başladı. Yüksekçe bir kayanın arasında küçük bir mağara buldu. Dallar, yapraklar ve kuru otlarla girişini kapattı. Kalın bir ağaç gövdesinden kendine ilkel bir kapı yaptı. İlk kez kendini güvende hissediyordu. Barınma kaygısı azalınca gözleri sürekli ufka çevrilmeye başladı. Belki bir gemi geçirdi. Bazen gerçekten de uzaklarda küçücük noktalar belirliyordu. Saatlerce onları izliyor, sonra gözden kaybolduklarında sessizce mağarasına dönüyordu.

Adada en yakın dostları kuşlardı. Onların seslerini dinliyor, uçuşlarını takip ediyor, zaman zaman onlarla konuşur gibi gülümsüyordu. Rüzgârın uğultusu, dalgaların sesi ve kuşların kanat çırpışları zamanla onun dili olmuştu.

Hikmet, filmin içine farkında olmadan çekilmişti. Bir ara kendi kendine, "Ben olsam ne yapardım?" diye sordu. İlginç olan şeydi: Filmin kahramanı yalnızdı ama çaresiz değildi. Hayatta kalabilmek için doğayla dost oluyordu. Kuşlarla, denizle, ağaçlarla, ateşle, yaşadığı her günün gerçek bir anlamı vardı.

Hikmet'in zihninde ise başka bir düşünce büyümeye başladı. Belki de uzun zamandır gitmek istediği yer bir sahil kasabası değildi. Belki dağ köyü de değildi.

Belki aradığı şey, insan sesinden uzak, ruhunu yeniden duyabileceği bir yerdi.

Belki de ıssız bir ada. Bu düşünce onu şaşırttı.

Çünkü ilk kez kaçmak istediği yerin adını koyabilmişti. Ama asıl mesele, oraya gerçekten gitmek değil; içinde biriken gürültüden kurtulup kurtulamayacağıydı.

Pencerenin önüne geçti. Dışarıda gece sessizce yayılıyordu.

Hikmet, uzaklarda bir yerin değil, kendi içinde açılacak bir sessizliğin peşine düştüğünü anladı.

Belki bir gün bir sahil kasabasına giderdi. Belki bir dağ köyüne...

Belki de hiçbir yere gitmeden, yalnızca hayatını değiştirecek ilk adımı atardı.

Telefonunu yeniden eline aldı, sonra bu kez kapatıp masanın üzerine bıraktı. Derin bir nefes aldı.

İçinde, uzun zamandır ilk kez, hafif bir umut kıpırdadı.

ZAMANDA YOLCULUK**YOLCULUKTA ZAMAN****F. MELTEM KAVURMACIOĞLU**

“Yol menzile varmak için değil, insanın kendini tanınması içindir.”

Uzun yıllardır yüzüm hep doğuya dönük. Yolculuklarım, o coğrafyaların kadim medeniyetlerini keşfetmek üzerine kurulu ve her dönüşümde biraz daha büyülenmiş hissediyorum kendimi. Yıllardır hayalini kurduğum Özbekistan yolculuğu ise bu yıl Kurban Bayramı'nda nihayet gerçeğe dönüştü. Özbekistan bizi sardı, sarmaladı, kendine âşık etti ve yeniden buluşmak dileğiyle uğurladı.

Her şey bir dost sofrasında başladı. *“Biz Özbekistan'a gidiyoruz”* dediklerinde, hiç düşünmeden *“yer varsa ben de geleyim”* diye atıldım. Hayat, görebilmeyi bilenlere her zaman fırsatlar sunar. Bazen usulca kulağımıza eğilir ve şöyle der:

“Uzun zamandır hikâyelerini dinlediğin, bir masal diyarı gibi anlatılan o yerlere gitme zamanı geldi.”

Böyle bir çağrı alındığında yolculuk artık kaçınılmaz olur. Yüzlerce yıllık bir serüven başlar; insan yalnızca mekânda değil, zamanda da yolculuk etmeye başlar.

Türkistan: Hikmetin İzinde

Yolculuğumuzun ilk durağı Türkistan'dı. O coğrafyaya kadar gidip **Hoca Ahmet Yesevi'yi** ziyaret etmemek mümkün mü?

Türbenin çevresi, Türkiye'nin katkılarıyla gerçekleştirilen düzenlemeler sayesinde adeta bir cennet bahçesine dönüşmüş. Müze ve kütüphanesiyle **Hoca Ahmet Yesevi'nin** ilim ve hikmet ışığı yüzyılları aşarak insanları aydınlatmaya devam ediyor. Türbenin atmosferinde bir ağırlıktan çok bambaşka bir duygu hâkimdi. Taşlar, kubbe, ışık, boşluk ve sessizlik... Hepsi bir araya gelerek insana tarif edilmesi güç bir sükûnet hissi veriyordu.

Türkistan'da yükselen o mavi kubbe yalnızca **Hoca Ahmet Yesevi'nin** türbesine ait değildi. O, yüzyıllardır insanların sığındığı, dua ettiği, kendi içlerine döndüğü büyük bir manevi mekândı. Tevazuyla örülmüş, hikmetle aydınlanmış bir iç dünya...Orada insan, her birimizin içinde sessizce bizi bekleyen böyle bir mekânın varlığını hissediyor. Gürültüden uzak, zamandan ve telaştan

arınmış, insanın kendisiyle karşılaşılabildiği bir iç sığınak. Belki de gönül dediğimiz yer tam olarak burasıydı.

Türkistan'dan ayrılırken geride yalnızca bir türbe bırakmadığımızı fark ettim; yanımızda geç kalmanın mahcubiyetini, geç de olsa kavuşmanın huzurunu ve uzun süre bizimle yaşayacak anıları götürüyorduk.

HOCA AHMET YESEVİ TÜRBESİ – TÜRKİSTAN/KAZAKİSTAN

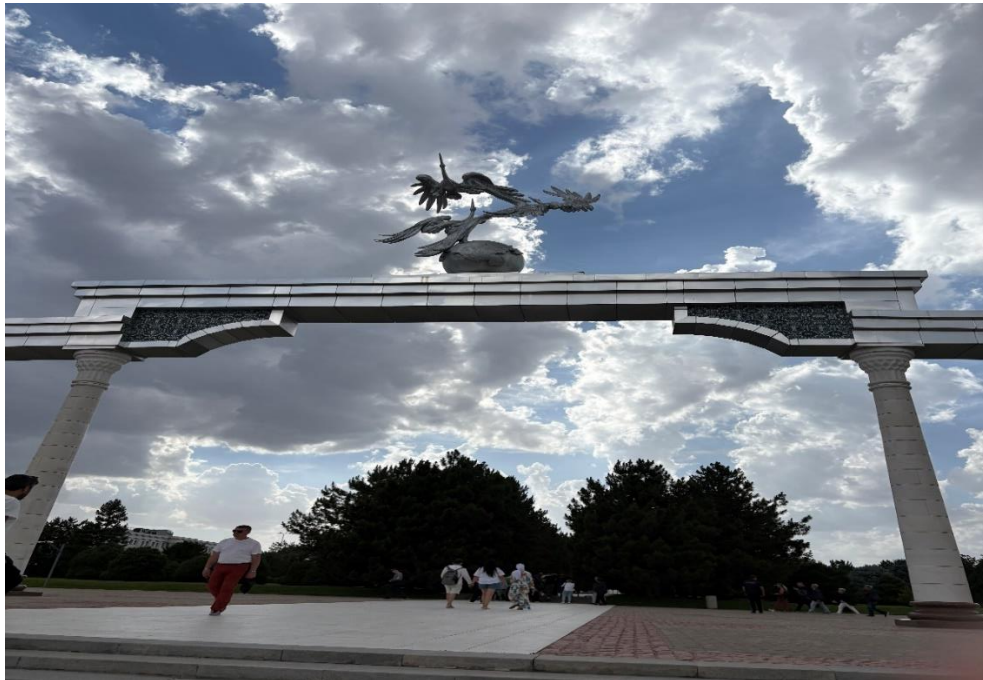
Taşkent: Modern Bir Başkentin Hafızası

Bir sonraki durağımız *Taşkent*'ti. Özbekistan'ın başkenti olan Taşkent, geçmişin izleri ile modern hayatın yan yana yürüdüğü bir şehir. Büyük ölçüde yeniden inşa edilmiş olan kent; geniş bulvarları, yemyeşil parkları ve yer yer karşımıza çıkan tarihî yapılarıyla ülkenin modern yüzünü temsil ediyor.

Ancak dikkatli bakıldığında, bu modern görünümün altında İpek Yolu'nun kadim hafızasının hâlâ yaşamaya devam ettiği hissediliyor. *Müstakillik Meydanı*, *Emir Timur Heykeli* ve *Hazreti İmam Külliyesi* görülmeye değer yerlerden sadece birkaçı. Tabii bu bölgeye gidip de meşhur pazarları gezmemek olmaz. Bayram nedeniyle pazarın büyük bölümü kapalı olsa da alışveriş meraklıları için hâlâ iyi bir alternatif.

HAZRETİ İMAM CAMİ TAŞKENT

MÜSTAKİLLİK MEYDANI TAŞKENT

Semerkant: Zamanın İçinde Yürümek

Taşkent'ten sonra yolumuz *Semerkant'a* düştü. Bazı şehirler vardır; onları ilk kez görseniz bile yabancılık çekmezsiniz. Semerkant da böyle bir yer. İnsana sanki yıllardır bildiği bir şehre gelmiş hissi veriyor.

Semerkant'a yaklaşırken insan yalnızca bir şehre değil, tarihin en parlak sayfalarından birine yaklaştığını hissediyor. Bir zamanlar İpek Yolu'nun kalbi olan bu şehir, yüzyıllar boyunca tüccarları, bilim insanlarını, seyyahları ve düşünürleri ağırlamış.

Registan Meydanı'na ilk adım attığım anı unutabileceğimi sanmıyorum. *Registan'a* gelip de *İlber Ortaylı'yı* anmadan geçmek olur mu? Meydana adım attığımda içimden, "geç de olsa sözünüz dinlendi hocam" demek geçti. Meydanı gece ziyaret ettik. Nefis bir ışıklandırma altında mavi çiniler pırıl pırıl parlıyor, insanı adeta yüzyıllar öncesine götürüyordu. Ancak bu ihtişam insanı ezmiyor; aksine durup düşünmeye davet ediyordu.

REGİSTAN MEYDANI - SEMERKANT

Burada zaman düz bir çizgi gibi akıyor. Geçmiş ve bugün yan yana yürüyordu. Bir yanda fotoğraf çeken insanlar, diğer yanda yüzyıllar öncesinden

kalmış taşlar...İnsan burada yalnızca bir şehri gezmiyor; tarihin içinde yürüyormuş hissine kapılıyor.

Şah-ı Zinde: Mavinin Sessizliği

Semerkant'ta beni en çok etkileyen yerlerden biri de Şah-ı Zinde oldu. Derler ki:

"Eğer Semerkant bir mücevher ise, Şah-ı Zinde o mücevherin en şüursel parçasıdır."

Şah-ı Zinde, Farsça bir isim ve "Diri Hükümdar" anlamına geliyor. Bu adın kaynağı, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu olduğuna inanılan Kusam İbn Abbas ile ilgili rivayet. Kusam İbn Abbas'ın İslam'ı yaymak için Semerkant'a geldiği ve burada

şehit olduğu anlatılır. Halk arasında onun manevi olarak yaşamaya devam ettiğine inanıldığı için bu bölgeye Şah-ı Zinde adı verilmiş. Uzun ve dar bir geçitten ilerlerken sağlı sollu sıralanan türbeler insanı karşılıyor. Mavi ve turkuaz çinilerle kaplı bu yapıların arasında yürürken ilginç bir duygu hissediliyor:

Burada ölümden çok hayat hissediliyor.

Taşlar sessiz ama ölü değil.

Geçmiş burada donup kalmamış;
yaşamaya devam ediyor.

Mavinin onlarca tonunu
görüyorsunuz:

Gök mavisi,

Turkuaz,

Lacivert,

Firuze...

Bu renkler yalnızca süsleme değil.
İslam sanatında mavi çoğu zaman
sonsuzluğu, gökyüzünü, aşkınlığı ve ilahi
huzuru çağırıyor.

Uluğ Bey: Gökyüzüne Bakan Hükümdar

Semerkant deyince Uluğ Bey'i
anmadan geçmek olmaz.

"*Bilge Hükümdar*" olarak da anılan
Uluğ Bey, yalnızca önemli bir hükümdar
değil, aynı zamanda büyük bir bilim
insanıydı. Matematik ve astronomiye
duyduğu ilgi sayesinde Semerkant'ı bir
bilim merkezine dönüştürdü. Kurduğu
rasathanede yapılan çalışmalarla,
Galileo'dan yaklaşık iki yüzyıl önce

Dünya'nın Güneş etrafındaki dönüş süresi
son derece küçük bir hata payıyla
hesaplandı.

Semerkant'ta *Uluğ Bey Rasathanesi*'ni gezerken çoğu ziyaretçi
yıldızları düşünür. Benim aklımdan ise
şunlar geçti. *Türkistan*'da *Ahmet Yesevi*
insanın iç dünyasına bakıyordu.
Semerkant'ta *Uluğ Bey* ise gökyüzüne...Biri
kalbin sonsuzluğunu, diğeri evrenin
sonsuzluğunu araştırıyordu.

Belki de her ikisi de aynı sorunun
peşindeydi:

*"İnsan bu büyük varoluşun içinde
kendini nasıl anlayabilir?"*

Bu yolculukta *Ahmet Yesevi*'nin
türbesi ile *Uluğ Bey Rasathanesi* arasında
görünmez bir bağ vardı. Biri hikmetin,
diğeri bilimin mabedi gibiydi; ikisi de
insanın hakikati arama serüveninin farklı
yüzlerini temsil ediyordu.

Buhara: Ruhun Şehri

Semerkant'tan sonra yolumuz
Buhara'ya uzandı.

BOLO HAVUZ CAMİ - BUHARA

Eğer Semerkant görkemin şehriyse, Buhara ruhun şehriydi. Yüzyıllar boyunca boşuna "Semerkant yeryüzünün cilası, Buhara İslam'ın kubbesi" denmemiş. Buhara'nın sokaklarında yürürken insanın adımları kendiliğinden yavaşlıyor. Burada zaman acele etmiyor. Dar sokaklar, kerpiç duvarlar, medreseler ve avlular arasında dolaşırken modern dünyanın telaşı geride kalıyor. Bu sokaklardan kimler geçti diye düşünmeden edemiyor insan:

Tüccarlar,

Dervişler,

Âlimler,

Yolcular...

Belki de bu yüzden Buhara'da insan yalnız olmadığını hissediyor. Geçmiş, sessiz bir dost gibi yanında yürümeye devam ediyor. Bir noktadan sonra şu soruyu sormaya başlıyorsunuz:

Biz gerçekten bir şehri mi geziyoruz, yoksa zamanın kendisini mi?

Özbekistan yolculuğunda beni en çok etkileyen yerlerden biri de İmam Buhari'nin türbesi oldu. Uzun yıllar süren restorasyonun ardından yeniden ziyarete açılan türbeye doğru çıkarken yoğun bir duygu hâli insanı sarıp sarmalıyor. Merdivenlerden itibaren zaman ve mekân duygusu değişiyor; insan kendisini gündelik hayatın çok ötesinde hissediyor.

Hive: Masallar Şehri

Yolculuğumuzun son büyük durağı Hive oldu. Hive, masallardan çıkıp gelmiş bir şehir gibi. Surların içinden geçtiğiniz anda başka bir zamana adım atıyorsunuz.

Sanki biraz önce bir kervan geçecek, bir köşeden eski bir seyyah çıkacakmış hissine kapılıyorsunuz. Burada gökyüzü daha geniş, sessizlik daha derin geliyor insana. Kerpiç duvarların rengi gün

boyunca değişiyor; sabah başka, akşam başka bir hikâye anlatıyor.

Hive'de dolaşırken sık sık durup etrafı seyretmek istedim. Çünkü bazı yerler fotoğraflanmak için değil, hissedilmek için vardır.

Hive'ye gelirken uzun bir otobüs yolculuğu yaptık. Meşhur *Kızılkum Çölü'nü* modern ve konforlu araçlarla geçtik ama benim zihnim başka bir yolculuktaydı.

Düşüncelerim sık sık *İbn Sina'ya* gidiyordu.

Bu topraklarda yaşadığı zorlukları, kaçışlarını, ilim uğruna verdiği mücadeleyi düşündükçe ona duyduğum hayranlık daha da arttı.

ITCHAN KALA HİVE

Yolculuğun Ardından

Özbekistan yolculuğu boyunca fark ettiğim şey şuydu: Bu topraklar yalnızca tarihî eserlerden oluşmuyor. Asıl zenginlik, yüzyıllar boyunca biriken insan hikâyelerinde, bilgeliğinde ve hafızasında saklı.

Türkistan'ın hikmeti,

Taşkent'in canlılığı,

Semerkant'ın ihtişamı,

Buhara'nın derinliği,

Hive'nin masalsı sessizliği...

Hepsinden geriye fotoğraflardan çok duygular kaldı.

Ve bütün bunların arasında, insanın kendi içine yaptığı görünmez yolculuk...

Belki de her gerçek yolculuk sonunda bizi başladığımız yere geri getirir; fakat artık aynı insan olarak değil.

Özbekistan'dan dönerken hissettiğim tam da buydu:

Zamanda yolculuk etmiş, yolculuğun içinde zamanın kendisine dokunmuş gibiydim.

Zaman geçer, medeniyetler değişir, insanlar gelir ve gider. Fakat ilim, hikmet ve insanın hakikat arayışı hep kalır.

KULAĞINIZI VERİN SAHİL SÖYLÜYOR BİR KÜRDİLİHİCAZKAR AKŞAMI

KADİR DARICI

Sevgili musiki dostları,

Bu akşam burayı biraz dağıtmak, köşeyi toparlayıp sizi bir yürüyüşe çıkarmak istiyorum. Malum, yaz geldi. Gündüzler uzadı, akşamlar iyice serinledi. Hava o kıvamdaki ne üşütür ne terletir. İnce bir hırka yeter, onu da omzunuza atarsınız, kollarınız açık kalır. Deniz kokusu burnunuza çarpar, uzaktan martı sesleri duyulur. İşte tam bu vakitte, güneş batıp da gökyüzü önce pembeye, sonra turuncuya, en son da o tarifsiz laciverde boyanırken, şimdi kalkın.

Bırakın çayınızı fincanda, telefonunuzu masada, bütün telaşınızı kapının ardında. Koluma girin. Bu ay sizi sahile indiriyorum. Hem de uzun bir yürüyüşe. Sohbet ede ede, arada durup denizi seyrede seyrede, bazen bir banka oturup susa susa ilerleyeceğiz. Yolda yürürken size bir makam anlatacağım. Adı *Kürdilihicazkar*. Ama bu sefer "şu notalardan oluşur, şu tarihte şu bestekâr şöyle yapmış" diye girmeyeceğim. Bu akşam sadece hissedeceğiz. Çünkü Kürdilihicazkar, ansiklopedilerden okunarak değil, yaşanarak anlaşılacak bir makamdır.

Hani bazı insanlar vardır, onları tanımak için özgeçmişlerini okumaya

gerek yoktur. Bir akşam yemeğinde, bir sahilde, bir mehtap altında susarak bile anlarsınız. İşte bu makam da öyledir. Tanışmak için illa notaları saymaya gerek yok. Bir yaz akşamı kulağınızı açmanız yeter. Bakın şuraya, denize vuran ay ışığına. Daha yeni doğdu ay, incecik. Işığı suyun üzerinde kırılıyor, dağılıyor, binlerce küçük parıltıya dönüşüyor. Tek tek sayamazsınız o parıltıları değil mi?

Gözünüzü alsanız dağılır, baksanız çoğalır. İşte *Kürdilihicazkar* tam olarak böyle bir şey. Hicaz'ın o derin, o karanlık, o engin suyuna *Kürdi'nin* ay ışığı düşmüş hali. Ne tam aydınlık ne tam karanlık. İkisinin ortasında, gümüş bir yol uzanıyor önümüzde. Hani şairlerin asırlardır "mehtap" deyip durduğu, nice gazele, nice şarkıya konu olan o manzara... Adının nereden geldiğini merak ediyor musunuz? *Kürdi ve Hicaz*... İki makamın bir araya gelip yeni bir şey doğurması. Ama bu doğum öyle zorlama bir birleşme değil.

Adeta iki eski dostun, iki kadim komşunun bahçe duvarını kaldırıp ortak bir avlu yaratması gibi. *Kürdi'nin* o toprak kokan, o içli, o mütevazı sesiyle Hicaz'ın o asil, o mağrur, o tutkulu nağmelerini aynı

avlude buluşturmuşlar. "Kâr" da Farsça'da iş, eser demek. Yani bu makam, *Kürdi ile Hicaz'ın* ortak eseri. Birlikte çalışmışlar, birlikte söylemişler. İnsanın ağızında nasıl da hoş bir tat bırakıyor şu isim: *Kür-di-li-hicaz-kâr*. Söylerken bile bir nağme var içinde, bir ahenk var. Biraz duralım, şuraya oturalım mı? Denize karşı...

Şu banka oturalım. Arkamızda bir ihlamur ağacı var, kokusunu alıyorsunuz değil mi? Yaz akşamlarının en güzel yanlarından biri de budur; her köşe başında başka bir koku karşılar sizi. Ihlamur, hanımeli, bazen yasemin... Tıpkı *Kürdilihicazkar'ın* içindeki nağmeler gibi. Her dinleyişte başka bir tını yakalar, başka bir koku alırsınız. Bu makamı bu kadar özel kılan şey nedir, hiç düşündünüz mü? Ben söyleyeyim. *Kürdilihicazkar*, insana "dinginlik" verir. Rast baharda diriltir demiştik.

Hicaz yaz akşamı serinletir demiştik. *Kürdilihicazkar* ise dinginleştirir. Telaşı alır, gürültüyü keser, sizi kendi iç sesinizle baş başa bırakır. Günümüz dünyasında, o bitmek bilmeyen koşuşturmanın, o hiç susmayan bildirim seslerinin, o hiç durmayan zihnin ortasında bir *Kürdilihicazkar* şarkı açın. Göreceksiniz,

omuzlarınız bir anda düşecek, nefesiniz yavaşlayacak, yüzünüze hafif bir tebessüm yayılacak.

Geçen ay *Hicaz'ı* anlatırken demiştik ki, *Hicaz* güneşin batışıdır. O anki o derin sızıdır. Peki *Kürdilihicazkar* nedir? *Kürdilihicazkar*, güneş battıktan sonraki andır. Gökyüzünün artık ne gündüze ne geceye ait olduğu, ikisinin arasında salınan o kısacık, o büyümlü vakit... Hani "alacakaranlık" derler ya, işte bu makam tam olarak alacakaranlığın sesidir. Ne gündüzün koşuşturması vardır onda ne gecenin karanlığı. Sadece bir geçiş, bir yumuşaklık, bir kabul ediş...

Şimdi size bir sır vereyim. *Kürdilihicazkar'ı* anlamak için illa müzisyen olmaya gerek yok. Sadece hayatın o geçiş anlarını sevmek, o anların kıymetini bilmek yeter. Çünkü hayat da aslında bir *Kürdilihicazkar* şarkısıdır. Hep bir şeyden bir şeye geçeriz. Gençlikten olgunluğa, bir şehirden başka bir şehre, bir aşktan başka bir aşka... Bu geçişlerin hiçbiri keskin değildir. Hep bir alacakaranlık vardır arada. İşte o arada *Kürdilihicazkar* çalar. Siz duymasanız da o hep oradadır.

Biraz daha yürüyelim mi? Sahilin en güzel yeri henüz gelmedi.

Kalktık, yürüyoruz. Ay biraz daha yükselmiş, ışığı biraz daha gümüşlenmiş. Rüzgâr hafiften çıktı, saçlarınızı okşuyor. Şimdi dikkat kesilin. Şu ileride, uzaktan bir keman sesi duyuyor musunuz? Belli belirsiz. Kimin çaldığını bilmiyoruz, hangi şarkı olduğunu tam çıkaramıyoruz. Ama o ses geliyor, göğsümüzün orta yerine bir yere dokunuyor, sonra rüzgarla birlikte kayboluyor, sonra yeniden geliyor. İşte o ses çoğu zaman *Kürdilihicazkar'dandır*.

Bu makamın eserleri böyledir; size doğrudan gelmez, usul usul sokulur. Fark etmeden içinize işler. Geçenlerde bir dostumla oturuyorduk. Sahilde değildik bu sefer, bir balkondaydık. Ama hava aynı böyleydi, akşam aynı böyleydi. Laf lafı açtı, eski şarkılardan konuştuk. O anlatıyor, ben dinliyorum. Anlattıkça gözleri dalıyor, kelimeleri yavaşlıyor. Derken sustu. Uzun bir sessizlik oldu. Sonra gözlerini ufka dikti ve mırıldandı: "Bir gönül vardı şimdi bir alev oldu, yandı yandı eyvah..."

Avni Anıl'ın bu ölümsüz eseri... Sustum. O sustu. Denize baktık. Aslında deniz falan yoktu, karşımızda apartmanlar vardı. Ama o an ikimiz de denizi gördük. İkimiz de o alevin sıcaklığını hissettik. İşte o an fark ettim ki bu şarkı, hepimizin ortak cümlesi. Kimimiz için eski bir aşkın külleri, kimimiz için içimizde hiç sönmeyen bir ateş, kimimiz için sadece bir yaz akşamı fonda çalan güzel bir melodi. Ama hepimiz biliyoruz o nağmeyi. İçimizin bir yerinde, o gönül hâlâ yanıyor. Yandıkça ısıtıyor, yandıkça aydınlatıyor.

Rüştü Şardağ'ın o nefis sözleri... "Bir gönül vardı şimdi bir alev oldu..." Gönül dediğimiz şey, böyle bir şeydir işte. Bir vardır, bir yoktur. Bazen bir kor gibi için için yanar, bazen bir alev gibi parlayıp söner. *Avni Anıl* bu sözleri alıp *Kürdilihiczkar*'ın o dingin ama içli nağmeleriyle yoğurmuş, ortaya bu başyapıt çıkmış. Bu şarkıyı bu yaz bir kez de böyle dinleyin. Sözlerine takılmayın, makamına takılmayın. Sadece hissetmeye çalışın. Bakın o zaman içinizdeki o alev nasıl da tatlı bir sıcaklığa dönüşüyor.

Çünkü bu şarkı size "Yanmak da güzeldir" der. Ama bunu bir çığlık gibi söylemez. Bir teselli gibi fısıldar. Alev de geçer, dumanı kalır, der. Biraz daha

yürüdük. Sahil boyu sıralanmış sandallar var şurada. Kimisi ters çevrilmiş, kimisi kıyıya bağlanmış, usul usul sallanıyorlar. Ay ışığı teknelerin beyaz boyalarında parlıyor. Şimdi uzaktan başka bir şarkı duyuyorum. Daha yumuşak, daha içli... Tanıdınız mı? *Selahattin İçli*'nin kaleminden çıkma, *Kürdilihiczkar*'ın bir başka incisi. "Gözlerin bir denizdi ruhumu sardı..."

Durun, şuraya, şu iskeleye oturalım. Ayaklarımızı sarkıtalım denize doğru. Bu şarkıyı dinlerken insanın aklına hep gözler gelir. *Dr. Saim Ergun*'un yazdığı o sözler... "Gözlerin bir denizdi ruhumu sardı..." Gözler... Deniz gibi olan gözler. İnsanı içine çeken, boğmayan ama saran, derin ama korkutmayan gözler. Kim bilir kimin gözlerine yazılmıştı bu sözler? Kim bilir hangi yaz akşamı, hangi sahilde, hangi bakışın ardından dökülmüştü bu mısralar?

Selahattin İçli bu sözleri öyle bir bestelemiş ki, dinlerken siz de o gözlere bakıyormuş gibi olursunuz. Girişteki o ud taksimi, tıpkı bir çift gözün size bakışı gibidir. Önce kaçar, sonra yakalar, sonra içine alır. Ve siz farkında bile olmadan o denizin içinde kaybolursunuz. *Kürdilihiczkar* işte burada da kendini gösterir. Bu makam, aşkı anlatırken bağırılmaz. "Ruhumu sardı" der mesela, "yaktı beni" demez. "Denizdi" der, "ateşti" demez. Çünkü *Kürdilihiczkar*'ın aşkı da dingindir. Sevenin içini yakan değil, saran bir aşk...

Şimdi bu iki eseri yan yana koyun. Biri "Bir gönül vardı, alev oldu" diyor, diğeri "Gözlerin bir denizdi, ruhumu sardı" diyor. Alev ve deniz... Birbirine zıt gibi görünen, ama aynı makamın içinde kardeş olan iki imge. Çünkü *Kürdilihiczkar*, zıtlıkları barıştıran bir makamdır. Ateşi de alır, suyu

da. İkisini de dinginleştirir, ikisine de kendi rengini verir. O yüzden bu makamı dinlerken hem yanar hem serinlersiniz. İkisi aynı anda olur. Bunu tarif etmek zordur, sadece yaşanır. Şimdi sizi sahilin en sessiz yerine götürüyorum. Kalabalıktan, ışıklardan, müziklerden uzaklaştık. Burada sadece dalgaların sesi var. Bir de cırcır böcekleri. Bir de rüzgârın yaprakları hışırdatması. Burada müziğin sözü biter, nağmeler başlar.

Çünkü *Kürdilihicazkârın* asıl anlatmak istediği şey, kelimelerin bittiği yerde saklıdır. Bu makamın üçüncü bir yüzü daha var. Onu da anmadan geçmeyelim. *Yusuf Nalkesen'in* hem sözlerini yazdığı hem bestelediği, *Kürdilihicazkar'ın* belki de en yaralı eseri. "Sevgi dolu şu kalbimi yaralı bir kuş gibi..." Bakın bu şarkıda işler biraz değişir. Az önce "alev" vardı, "deniz" vardı. Şimdi ise "yaralı bir kuş" var. Ne kadar dokunaklı bir imge değil mi?

Sevgi dolu bir kalp... İçi sevgiyle dolu, ama yaralı. Uçmak istiyor, ama kanadı kırık. *Yusuf Nalkesen* bu sözleri yazdığı anda, kim bilir nasıl bir duyguyla yazdı? Kim bilir hangi yaralı kuşun peşinden baktı? Ama dikkat edin, *Kürdilihicazkar* burada da ağlatmaz. Yaralı kuş imgesi bile bu makamın içinde bir ağıt olmaktan çıkar, bir kabullenişe dönüşür. "Evet, yaralıyım" der bu şarkı, "ama hâlâ sevgi doluyum." İşte bu yüzden *Kürdilihicazkar'a* hep "şükran makamı" derim.

Yaraya bile şükreder. Çünkü yara, sevginin kanıtıdır. Seven yaralanır, yaralandıkça daha çok sever. Gözlerinizi kapatın şimdi. Bu üç eseri arka arkaya dinlediğinizi hayal edin. Önce Avni Anıl'ın alevi... Sonra Selahattin İçli'nin denizi...

Sonra *Yusuf Nalkesen'in* yaralı kuşu... Üçü de aynı makamda, üçü de aynı sahilde, üçü de aynı ayın altında. Ama her biri size başka bir şey fısıldıyor. Alev "ısın" diyor, deniz "sarıl" diyor, yaralı kuş "uç" diyor. Ve siz üçünü de aynı anda yapıyorsunuz. İşte *Kürdilihicazkar'ın* büyüğü budur.

Kalkalım artık. Dönüş yolundayız. Sahil yavaş yavaş kalabalıklaşıyor yeniden. İleride bir meyhane, masalardan kadeh sesleri geliyor. Bir masada birileri oturmuş, biri ud çalıyor, diğerleri eşlik ediyor. Tam da *Avni Anıl'ın* o eserini mırıldanıyorlar: "Bir gönül vardı şimdi bir alev oldu..." Başka bir masada gençler oturmuş, onlar da *Yusuf Nalkesen'in* şarkısını açmış telefonda. Ama nağme aynı nağme. Aradan kaç yıl geçerse geçsin, teknoloji ne kadar değişirse değişsin, yaz akşamı sahilde çalınan şarkı değişmiyor. *Kürdilihicazkar* hep orada. Mehtap olduğu sürece, deniz olduğu sürece, yaz akşamları olduğu sürece o da olacak.

Şimdi sizi buradan uğurlarken, bu akşamdan aklınızda ne kalsın isterim biliyor musunuz? *Kürdilihicazkar'ın* notaları değil, o notaların içinde yarattığı dinginlik kalsın. Gürültülü bir dünyada yaşıyoruz. Her şey hızlı, her şey yüksek sesli, her şey biraz fazla. Oysa *Kürdilihicazkar*, bize yavaşlamayı, sesi kısmayı, denizi izlemeyi, yaralarımıza bile tebessümle bakmayı öğretir. Bir yaz akşamı sahilde yürürken, ya da sadece balkonunuzda otururken, bu makamdan bir eser çalındığında, artık onu tanıyacaksınız.

"Bu *Kürdilihicazkar*" diyeceksiniz. Ve belki de o an, içinde bir yerde, küçük bir tebessüm belirecek. Yarın akşam, hava karardıktan sonra, kendinize bir iyilik yapın. Bir *Kürdilihicazkar* faslı açın. İster

balkonda ister parkta ister sahilde.. Gözlerinizi kapatın ve o nağmelerin sizi nerelere götürdüğüne bakın. Önce *Avni Anıl'ın* alevinde ısının, sonra *Selahattin İçli'nin* denizinde serinleyin, en son da *Yusuf Nalkesen'in* yaralı kuşuyla birlikte uçun. Belki eski bir yaz akşamına, belki hiç yaşamadığınız bir sahil kasabasına, belki de sadece kendi içinizin o en sakin köşesine..

.Gelecek ay yaz iyice olgunlaşmışken, bunaltıcı sıcaklar bastırılmışken, bambaşka bir makamın serin gölgesine sığınırız. Hani şu çınar ağacı gibi, insana ferahlık veren, iç açan bir makam. Ama o şimdilik sürpriz. Bu akşam Kürdilihicazkârda kalalım. Eve vardınız sayılır. Şuracıkta sizi bırakıyorum. Ben sahilde biraz daha yürüyeceğim. Nağmeler sizinle kalsın.

Esen kalın.

Kaynakça

Ak, A. Ş. (2014). Türk Musikisi Tarihi. Akçağ Yayınları.

Anıl, A. (Bestekâr) & Şardağ, R. (Güfte). Bir Gönül Vardı Şimdi Bir Alev Oldu. Kürdilihicazkar Makamı.

Erguner, S. (2015). Rauf Yekta Bey: Musikişinas ve Müzikolog. Dergâh Yayınları.

İçli, S. (Bestekâr) & Ergun, S. (Güfte). Gözlerin Bir Denizdi Ruhumu Sardı. Kürdilihicazkar Makamı.

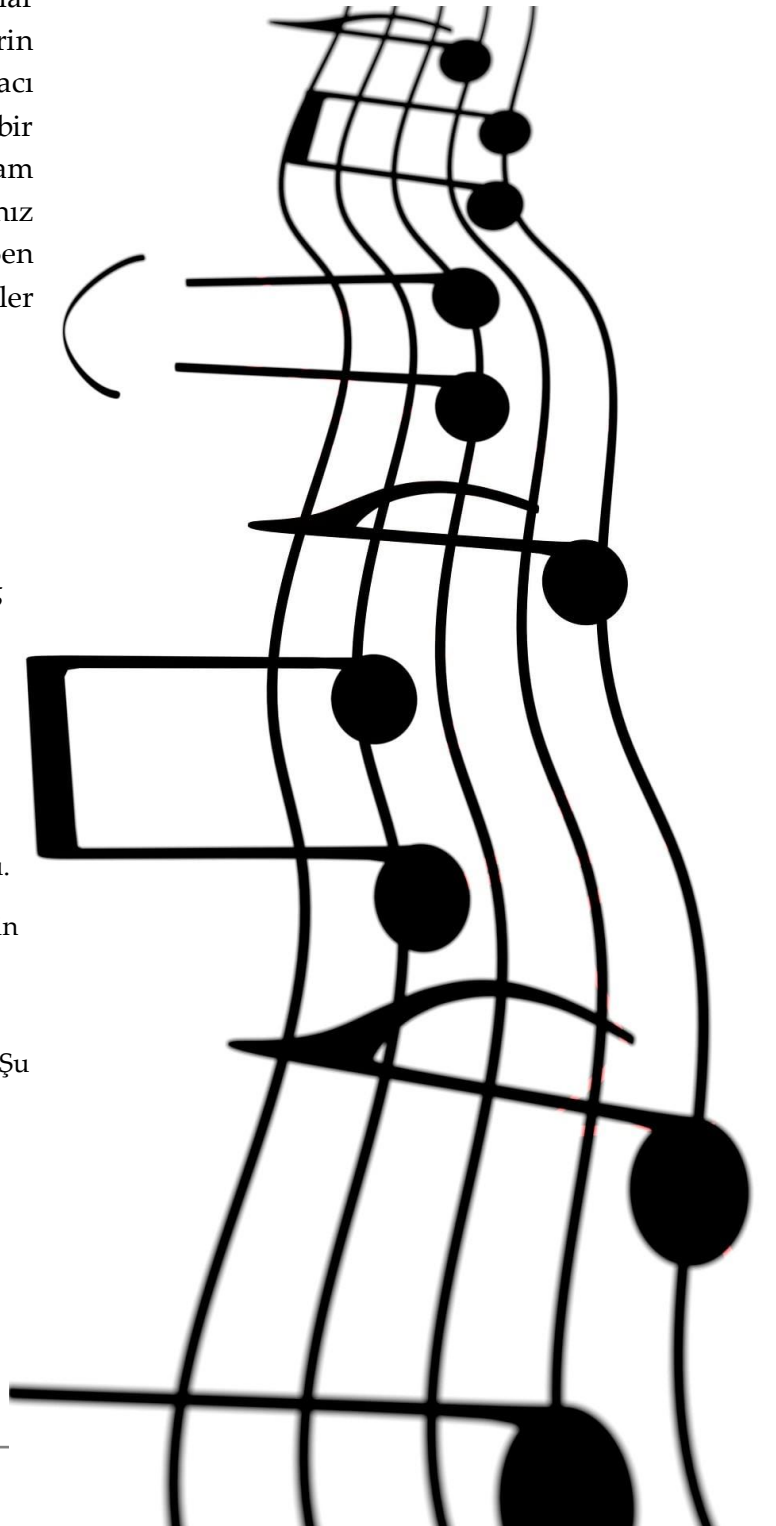
Nalkesen, Y. (Bestekâr & Güfte). Sevgi Dolu Şu Kalbimi Yaralı Bir Kuş Gibi. Kürdilihicazkar Makamı.

Öztuna, Y. (1990). Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tanrıkorur, C. (2003). Osmanlı Dönemi Türk Musikisi. Dergâh Yayınları.

Uygun, M. N. (1999). Safiyyüddin Abdülmümin Urmevi ve Kitabü'l-Edvar'ı. Kubbealtı Neşriyatı.

Yavaşca, A. (2002). Türk Musikisinde Makamlar. Pan Yayıncılık.

NURETTİN TOPÇU'NUN ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

ANUŞ GÖKÇE

Biz ilk okumayı, kendimizi tanımayı öğretmenlerimizden öğreniriz. Öğretmenin değerini Hz. Ali şöyle belirtir. *“Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.”* Her halde öğretmenin değerini ifade etmek için bundan âlâ bir ifade yoktur. O, bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olacağına göre bize bilmediklerimizi öğreten, sihirli dokunuşlarıyla hayatımıza yön veren, sevgi ve şefkat kaynağı öğretmenlerimize bir ömür boyu kölesi olsak az gelir düşüncesindeyim. Tabii ki bu görüşüm öğretmenlik mesleğini hakıyla yapanlar için. *Nurettin Topçu*, Eğitim meselesini ele aldığı *Maarif Davası* adlı kitabında öğretmenin idealist olmasını ister. O, mesaisine zamanında gelip giden, derslerine girip çıkan öğretmenin ideal bir öğretmen olamayacağını savunur.

Ona göre idealist öğretmen, çocuğu bir hamur gibi yoğurarak toplumun değerlerine saygılı, bu değerleri benimseyen ve öğrenciyi düşünmeye, daha iyiye, daha yükseklerle çıkmak için harekete geçirebilen kişidir. *Nurettin Topçu* muallimi şöyle tarif eder. *“Muallim, ruhların sanatkârıdır. Muallim köyde bilen, öğreten, irşat eden, yol gösteren, terbiye eden hülâsa mürebbi, veli ve emin sıfatlarına sahip insan olacaktır. Ruhların mürşidi, hayatın nazımı ve istikbalin inşasının emin*

kefili olacaktır. Aynı ihtiyaç şehirde de vardır. Aile içinde kuvvet ve birliğin yokluğu, fertte ruhi sarsıntıların sürekliliği, hayatımıza hakiki medeniyet ışıklarının giremeyişi hep ideal muallime olan ihtiyacımızın dehşetini göstermektedir. (s.62) Toplumların yükselişini ve düşüşünü muallime verilen değerle ölçüldüğünü ifade eden Topçu, toplumları yapan da yıkan da muallimdir, der. *“Âdemoğlunu beşikten alarak mezara kadar götürüp teslim eden, dünyanın en büyük mesuliyetine sahip insan muallimdir. Kaderimizin hakikatının işleyicisi, karakterimizin yapıcısı, kalbimizin çevrildiği her yönde kurucusu odur.*

Fertler gibi nesiller de onun eseridir. Devletleri ve medeniyetleri yapan da yıkan da muallimlerdir. Muallime değer verildiği, muallimin hürmet gördüğü ülkede insanlar mesut ve faziletlidir. Muallimin alçaltıldığı, mesleğinin hor görüldüğü milletler düşmüştür, alçalmıştır. (s.63) Doğu'da İslam âleminde iki büyük muallim siması belirmediğini ifade eden Topçu, Aleviliğin tarikatların disiplinini bozduğunu söyler. *“Doğu'da İslam âleminde iki büyük muallim siması göze çarpar. Medresenin hâkimi olan*

skolastik üstatlar, tarikatların mürşitleri şeyhlerdir. Medrese ilahi iradenin emrinde ilerleyen insan şuurunu inkâr ederek *Aristocu* muhafazakârlığında inat ettiği için yıkıldı. Sonunda “ulema-yı rüsum” ve “beşik uleması”, vaktiyle İslam rönesansının şahikalarında şahlanan ruh ve zihniyetin katilleri oldular. İslam âleminde ilk öğretmenin Hz. Peygamber olduğunu söyleyen Nurettin Topçu, öğretmenlerin özgür olmasını istemektedir. “Milletimizin ruhi temelleri olan İslam’da Peygamber ilk muallimdi. Öğreten, inandıran ve yürüten o idi. Devlet ve mektep işlerini birleştirmiş, devleti mektep haline getirmişti. Sonraki devirlerde bu ikisi ayrılmakla beraber, birbirlerine sınımsız teması muhafaza ettiler; devlet adamı muallimin emrinde bulunduğu müddetçe cemaat ikbal halinde yaşadı. Muallim devlet adamının bendesi olduğu zaman cemaat bozuldu, felaketler baş gösterdi. (s.64) Öğretmene toplumda çok değer verilmesini isteyen Nurettin Topçu, onun karakterini meydana getiren vasıfları hakkında şunları söylemektedir:

1-Muallim hayatımızın sahibi olmaktan ziyade sanatkârımızdır. Kullanıcısı değil yapıcısıdır. Hayatıyla, yaşantısıyla örnek insan olur.

2- Muallim, geçeceği yolun bütün engellerle kaplı olduğunu bilen ve buna tahammül gösterebilen insandır. ‘Kime karşı olursa olsun her düşmanlık mutlaka kendimize düşmanlıktır’ itikadını kalbimize muallim sokabilir. Tahammülsüzlüğün, şikâyetin başladığı yerde muallimlik davası biter. 3- Muallimlik sevgi işidir; ruh sevgisidir. Ruhu ulvî olan isteklerine nefsinden her şeyi feda eden sevginin, ferdi ulaştırdığı örnek insan mertebesidir. İdeale, bizden istenildiği kadar örnek olmak mecburiyetindedir.

4- Muallim, hepimizin ihtiyacı olan doktordur. İman ve anlayış vasıtalarıyla bizleri tedavi eder.

Ruhlarımıza sunar ve hakikat âleminde haberler verir. Tehdit ve dayakla öğretmek muallimin işi olmadığı gibi içgüdülerimize serbestçe alabileceği istikametleri göstermek de muallimin vazifesi değildir. Birincisi düşmanın, ikincisi hokkabazın işidir. Ruhumuza aşlar yapan doktor olarak muallim ruh dünyamızın hem duygu hem bilgi hem de irade bölgelerinde aşlar yapmaya mecburdur. Duygu sahasında eğitim en küçük yaşta başlayacaktır. Kalbe yapılan ilk aş, merhamet aşısıdır. Sonra hem cinsini sevmek ve sevdiği için aldatmamak, ihmal etmemek aşları yapılır, cemaat sevgisi verilir. Böylece aşkın terbiyesinden sonra ferdin şahsiyeti işlenir. Her hareketinde kendin olma, kendi değerlerine bağlı kalma aşısı verilir. Arkasından mesuliyet duygusu gelir. Fert bu köprü vasıtasıyla hareketlerin âlemine aktarılır. Muallim yalnız ruhların sahibidir. Lakin davasının ulaştırabildiği neticeler bakılırsa, görülür ki o, hakikatte doktorumuzdur.

Disiplin kurucumuz, toplum düzenimizin bekçisi, ekonomik münasebetlerin düzenleyicisi ve siyasî yaşamımızın üstadıdır. Zira bunların hepsinden o, haberi olsa da olmasa da mesuldür. 5- Muallim sahip olduğu mesuliyetle en fazla hür olan insandır. Çünkü mesuliyetimiz hürriyetimizin kaynağıdır. Muallimin çalışmasını idari ve siyasi endişelerle kayıtlandırmak, öğretim ideale dışarıdan emirlerle yön vermek istemek, onun yapısı bakımından hür olan şahsiyetini budamak ve ölüme mahkûm etmektir. (s.66 vd.) Hür olmayan muallim,

muallim değildir. Mahkûm edilmiş fikir ve irfandır. Fikir ve kültürün mahkûmiyeti en az vatan toprağının esaret altında kalması kadar acıklıdır. (s.72 vd.)

Sonuç

Nureddin Topçu'nun Osmanlı Devletinin çöküşünü tek bir sebebe bağlamasına katılmıyorum. Osmanlı Devletinin yıkılmasının en büyük sebebi düşünce sistemimizin değişmesi olarak görüyorum. Bu durum da siyasi iradenin etkisiyle olmuştur. Osmanlı Devletinde serbest düşünceye, yeniliklere gem vurulduğu zaman devlet çöküşe geçti. Devleti kuran hanedanın sürekli hareket halinde olan enerjik bir yapısı vardı. Kadızadelerle birlikte serbest düşünceye ket vurulması ve gelişen şartlara göre yeniliklerin, teknolojinin takip edilememesi, müftü ve müderrislerin devlet adamlarıyla birlik olup kendi çıkarlarını her şeyden üstün görerek devletin işleyişini, düzenini bozup anarşi yaratmaları Osmanlı Devletinin sonunu getirdiği kanaatindeyim. Çünkü yapılan bütün düzenlemelere, yeniliklere sarayı idare eden devlet adamları, 16. Yüzyılın ortalarından itibaren saray kadınları ve haremağaları, yeniçerilerin isyanı devlette sürekliliği baltalamıştır.

Sevgili okurlar, bir yazarın ya da düşünürün bütün düşüncelerine ne tamamen katılmak ne de tamamen reddetmek durumundayız. Bizim için faydalı olanı almalı, olmayanı da yazarın kişisel görüşü olarak serbest bırakmalıyız. Ben de bizler için, öğretmenler için olumlu olan görüşlerini aldım ve sizlerle paylaştım. Baskıyla, şiddetle, not korkusuyla öğrenciye bir şey öğretilmez. Ben ilkokuldan itibaren bazı öğretmenlerim tarafından hem şiddete

hem de tehdide, hatta hakarete maruz kalmış birisiyim. Öğrencilik yıllarımda beni takdir eden öğretmenlerim de olmuştur. Hatta ahirete intikal eden bazı öğretmenlerimin arkasından gözyaşı dökerken bazıları hakkında da hakkımı helal etmedim. Hele dilimdeki kekemelikten dolayı beni azarlayan iki sene üst üste edebiyat dersimize giren öğretmenimi hiç affetmedim.

Sevgili öğretmen arkadaşlarım, öğretmenlik samimiyet ve fedakârlık ister. Sizlerin de bu inançta olduğunuzu kabul ediyor ve hepinizin öğretmenler gününü kutluyorum. Sevgili öğretmen arkadaşlar, benim en çok sevdiğim ders tarih oldu. Tarih Hocam *Ayla Halıcı'nın* bana "*Heredit*" diye hitap etmesi üniversite ve bölüm tercihimden büyük etken oldu. Marifet iltifata tabidir. İlgi gösterilmeyen yerde bilgi ve sanat uçar gider. Dileğim en kısa zamanda öğretmenlik mesleği devlet ve toplum nazarında en yüksek değerini bulur.

SULTAN II. KILIÇARSLAN VE HASANDAĞI EJDERHASI

AHMET KUŞSAN

Bugün *Aksaray* denildiğinde akla ilk olarak Anadolu Selçukluları ve şehrin kadim adı *Akserâ* gelir. Oysa bu şehrin hikâyesi Selçuklulardan çok daha eskilere uzanır. *Akserâ*, *Axara* ve *Archelais*... Bu isimler, aynı şehrin farklı çağlardaki yankılarıdır.

Dergimizin geçen ayki sayısında, MÖ 1. yüzyılda Kapadokya Kralı *Archelaus* tarafından yeniden düzenlenen *Garsaura'nın*, kralın adıyla *Archelais* olarak anılmaya başladığından ve bu şehrin Roma ile Bizans çağları boyunca varlığını sürdürdüğünden bahsetmiştik. *Ancak biliyoruz ki tarihin bazı dönemlerinde şehirler yalnızca ayakta kalmaz; yeniden anlam kazanır, yeniden şekillenir ve adeta ikinci kez doğarlar.*

İşte *Sultan II. Kılıçarslan'ın Aksaray* tarihindeki yeri tam da burada başlar. Zira *Archelais*, onun döneminde adeta yeniden doğmuştur. Meşhur *Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyetnâmesi'nde* yer alan dikkat çekici bir anlatı, *Sultan II. Kılıçarslan'ın Aksaray* ile olan bağınu şu ifadelerle anlatır. "*Aksaray memleketinde Hasan Dağı kurbunda bir ejderha peyda olup ol iklim anun havfından harap olmuştu. Anı katledip Aksaray'ı mamur eyledi.*"

İlk bakışta bir menkıbe gibi görünen bu kısa hikâye aslında oldukça yoğun bir sembolizm taşımaktadır. İnsanlık tarihinin en eski hikayelerinden biri, kaos ile düzen

arasındaki mücadeledir. Mitolojilerde, destanlarda ve kutsal metinlerde ejderha çoğu zaman yalnızca bir yaratık değildir; korkunun, düzensizliğin, sahipsizliğin ve kaosun sembolüdür. Ona karşı mücadele eden kahraman ise yalnızca bir savaşçı değil, aynı zamanda düzen kuran bir figürdür.

Bu sebeple *Vilâyetnâme'de* anlatılan ejderha hadisesini tarihî bir vaka olarak okumaktan ziyade sembolik bir anlatı olarak değerlendirmek gerekir. *Hasan Dağı* eteklerinde ortaya çıkan ejderhanın öldürülmesi, aslında kaosun ortadan kaldırılması ve yeniden nizam kurulmasının sembolik bir ifadesidir.

Nitekim hikâyenin devamında yer alan "*Aksaray'ı mamur eyledi*" ifadesi bunu açıkça göstermektedir. Burada vurgu yalnızca bir fethe değil, bir imar ve ihya hareketine yöneliktir. *Sultan II. Kılıçarslan'ın* başarısı yalnızca bir bölgeyi ele geçirmek değil; onu güvenli, yaşanabilir ve müreffeh bir şehir hâline getirmektir.

Gerçekten de tarihî kaynaklar, *Sultan II. Kılıçarslan'ın Aksaray'a* özel bir önem verdiğini göstermektedir. Selçuklu Devleti'nin en güçlü dönemlerinden birinde şehir yeniden imar edilmiş, ticaret yolları üzerinde önemli bir merkez hâline

getirilmiş, yeni iskân politikalarıyla desteklenmiş ve Anadolu'nun gözde şehirlerinden biri hâline getirilmiştir. Bu yönüyle Vilâyetnâme'nin anlattığı ejderha hikâyesi ile tarihî gerçeklik birbirini tamamlar.

Kanaatimce *Hasan Dağı* kurbundaki ejderha bölgedeki siyasî otoriteyi, güvenlik sorunlarını veya geçmiş dönemlerden kalan güç odaklarını sembolize ediyor olmalı; bölgedeki Bizans-Roma hâkimiyetinin ve onun bıraktığı siyasî mirasın sembolik bir yansıması olarak okunmalıdır. *Hasan Dağı* eteklerinde yer alan *Mokissos* gibi önemli merkezler düşünüldüğünde, menkıbenin tarihî olayların halk hafızasındaki sembolik bir izdüşümü olması ihtimal dâhilindedir.

Ancak açık olan bir şey vardır ki menkıbe diliyle anlatılan şey, Sultan'ın şehir kurucu ve düzen kurucu kimliğidir. Belki de bu yüzden Aksaray tarihine yalnızca fetihler ve savaşlar açısından bakmak yeterli değildir. Şehirlerin gerçek büyüklüğü, onları mamur eden insanlar sayesinde ortaya çıkar. Bir hükümdarın kalıcılığı da kazandığı savaşlardan çok, yaşatabildiği şehirlerle ölçülür.

Kapadokya Kralı *Archelaus*, şehrin antik çağdaki bânîsi olarak hatırlanıyorsa; *Sultan II. Kılıçarslan da Aksaray'ın Türk-İslam kimliğini şekillendiren, onu yeniden ayağa kaldıran ve mamur eden bânî-i sânisî olarak hatırlanmalıdır. Vilâyetnâme'nin ejderhası kanaatimce hiçbir zaman gerçek olmadı.*

Fakat Sultan II. Kılıçarslan'ın Aksaray'ı mamur ettiği gerçeği, sekiz asırdır Hasan Dağı'nın eteklerinde yaşamaya devam ediyor.

Konya Darülmülk Sergi Sarayı'nda yer alan osteolojik rekonstrüksiyon ile tasvir edilmiş Sultan II. Kılıçarslan heykeli

Hasandağı kurbunda Mokissos (Nora) Antik Kenti'nde Sultan II. Kılıçarslan ve Ejderha

Konya Darülmülk Sergi Sarayı'nda yer alan osteolojik rekonstrüksiyonun Yapay Zeka (AI) teknolojisiyle gençleştirilmiş hali

ZİNDAN, KAPAN VE SÜRÜDEN AYRILAN

MEHMET YAŞAR SOYALAN

Bu ne hal
Herkes sana yabancı
Sen zindanında miskin bir hacı
Sırtını dönen kim dünyaya, kim asıl yalancı
Herkes bir kapan kurmuş ötekine karşı
Belli değil, birbirine karışmış kim yolcu kim hancı
Sanıyorsun seni yüceltiyor içinde büyüttüğün yalnızlık
Perdeyi çekince yok olmuyor ufuklar ne yazık
Hep "ben" dedin ve diktin gözünü toprağa

Ardı ardına kayıyor yıldızlar
Ellerin gevşiyor, yüreğin boşalıyor bir bir
Bak el sallıyor sana en sonuncusu
Anlık göz kırpmaları ve kalp atışları gibi
Bir yıldız daha kaydığında gökyüzünden
Kim taşıyacak bu utancı
İnsan taş, taş yürek olmuş
Söyle be yüreğim bu neyin inancı

İçin kavruluyor, dilin burkuluyor ama gerçek bu
Gerçek bu herşey sisler ötesinde
Biliyorum hatıralar var seni geçmişe demirleyen
Ama hayat hızla akan bulutlar gibi
Kayıp gidiyor gözlerinin önünden
Bir yaştan sonra hatıralar da tutamıyor artık
Sisler içinde kaybolanları
Hatıralar bir hayale evriliyor
Acı tatlı onlarca yıl
Sanki hiç yaşanmamışlar gibi
Birden kayboluyorlar
Kaybolanlar hatıralar mı, sen mi ben mi
Sepep sürüden ayrılmak öyle mi?
Sürü dediğin neki
Seni beni yutan bir karanlık
Dipsiz bir kuyu, bir diken ormanı, bir bataklık
“Ama kalabalık” diyorsun evet, kalabalık
Bir iki dalkavuğu sırtında taşıyan sayısız alık
Benim evim zindan, seninki burası
Arada ne fark var, belli değil orası
Kaçarsan “sen” olursun, kaçmazsan bir sayı
Kaçamayan elbette bilemez bu sevdayı
“Sen” dediğin de ne ki: sonunda bir yutan elaman
Herşeyi boğan, kendisi de olamayan
El mi yaman bey mi yaman
Anlaşılmaz hiçbir zaman
Sayı belli: ister artılı ister eksili
Sonuçta etkisiz elaman
Yoruldum ey yüreğim, az kaldı biraz daha dayan

Ama Őu gerçek mutludur sűrűde kaybolan
Yani iyiki varsın ey sűrű, ey aman!
Hem zaman hem mekan
Acep yle mi,
Yoksa benmiyim gerçekte kaybolan
Veya bir kardelen misali
Zindanında yeniden, yeniden var olan

21.03.2022/ İznik

0
3
.
2
0
2
2
/

KARİZMANIN RUTİNLEŞMESİ: İSLÂMÎ TOPLULUKLARIN YAPISAL KRİZDEN RASYONEL- HUKUKÎ OTORİTEYE GEÇİŞ İMKÂN LARI

(The Routinization of Charisma: Possibilities for Islamic Communities to Transition from Structural Crisis to Rational-Legal Authority)

H. ALİ ERDOĞAN

ÖZET

Karizmatik otoritenin kaçınılmaz biçimde rutinleşerek (gündelikleşerek) geleneksel ya da rasyonel-yasal otoriteye dönüşmesini ifade eden Veralltäglicung des Charismas (karizmanın rutinleşmesi) kavramı, toplumsal hareketlerin sürekliliğinde kritik bir eşiği temsil eder. Bu çalışma, müslüman camianın tarihî tecrübesini Weberci perspektiften analiz ederek yapısal krizin üç temel boyutunu ortaya koymaktadır:

- 1) Karizmanın makam karizmasına ve bürokrasiye evrilmesi,
- 2) Orijinal mesajın donuk dogmaya dönüşmesi,
- 3) İctihadın devre dışı kalmasıyla eleştirel aklın tıkanması. Çalışma, krizden çıkış için "rasyonel-hukukî kurumsallaşma", "ictihadın yeniden inşası" ve "çoğulcu müzakere mekanizmalarının tesisi" olmak üzere üçlü bir teorik çerçeve önermektedir. Türkiye'deki Atatürk dönemi, AKP hareketi, Nurculuk, Menzil ve Süleymanlılar örnekleri üzerinden rutinleşme mekanizmaları karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır. Çalışmanın ulaştığı temel sonuç; krizden çıkışın anahtarının karizmanın kurucu enerjisini tasfiye etmek

değil, bu dinamizmi rasyonel-hukukî normların ve ortak aklın emrine vererek evrenselleştirmek olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Max Weber, karizma, rutinleşme, müslüman camia, rasyonel-yasal otorite, ictihad, kurumsallaşma, Türkiye.

ABSTRACT

Max Weber's concept of Veralltäglicung des Charismas (the routinization of charisma) denotes the inevitable transformation of charismatic authority into traditional or rational-legal authority, representing a critical threshold for the continuity of social movements. This article analyzes the historical experience of Islamic communities through a Weberian lens and identifies three dimensions of structural crisis:

- 1) The shift of charisma to office charisma and bureaucracy,
- 2) The transformation of the original message into rigid dogma,
- 3) The obstruction of critical reason due to the deactivation of ijthād. The study proposes a threefold theoretical framework for overcoming this crisis: "rational-legal institutionalization," "the reconstruction of ijthād," and "the establishment of pluralistic deliberative mechanisms." Routinization mechanisms are discussed comparatively through the cases of the Atatürk era, the AKP movement, Nurculuk, Menzil, and Süleymanlılar in Turkey. The main conclusion of the study suggests that the

key to overcoming the crisis is not to liquidate the founding energy of charisma, but rather to universalize this dynamism by placing it under the command of rational-legal norms and collective intellect.

Keywords: Max Weber, charisma, routinization, Islamic communities, rational-legal authority, ijthād, institutionalization, Turkey.

GİRİŞ: KARİZMA VE KRİZİN SOSYOLOJİSİ

Max Weber'in otorite tipolojisinde karizmatik otorite, "olağanüstü" (außeralltäglich) niteliklere sahip bir şahsiyetin kişisel cazibesi ve takipçilerinin mutlak bağlılığı üzerine kuruludur.¹ Bu otorite tipi doğası gereği devrimci, dönüştürücü ve statüko yıkıcı bir nitelik taşır; ancak ekonomik ihtiyaçlara yabancı olması ve rasyonel bir halefiyet sorununa sistematik çözümler üretememesi nedeniyle yapısal olarak istikrarsızdır.² Karizmatik liderin vefatı, hareketin niceliksel olarak büyümesi ve takipçi kitlesinin psikolojik ve maddi güvenlik arayışları, ilk baştaki saf karizmayı kaçınılmaz olarak bir Veralltäglicung (gündelikleşme/rutinleşme) sürecine sokar. Süreç içerisinde karizma ya gelenekselleşerek (Tradionalisierung) ya da rasyonelleşerek (Rationalisierung) makam karizmasına (Amtscharisma) evrilmek durumundadır.³ İslâmî topluluklar ve kurumlar, Hz. Muhammed'in vefatından itibaren bu

sosyolojik döngünün en kadim ve kurucu örneklerini sunmaktadır. Hz. Peygamber'in şahsî ve vahye dayalı karizması, Hulefâ-yi Râşidîn döneminde sınırlı ve dinamik bir kurumsallaşma ile tecrübe edilmiş; Emevîler ve Abbâsîler dönemiyle birlikte saltanata ve hanedanlaşmaya evrilerek büyük ölçüde geleneksel otorite formuna bürünmüştür. Diğer taraftan fıkıh mezheplerinin teşekkülü, medrese sisteminin kuruluşu ve ilmiye teşkilatının hiyerarşik yapılanması, dinî bilginin ve otoritenin kendi içinde rasyonelleşme çabalarını temsil etmiştir.⁴ Günümüz modern dünyada ise bu tarihsel ve sosyolojik döngü; modern ulus-devlet yapıları, siyasal İslâmî hareketler, cemaat ve tarikat formasyonları düzleminde yeniden üretilmekte ve rasyonel-hukukî zemine tam olarak geçilemediği ölçüde derin yapısal krizlere yol açmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve tarihsel-sosyolojik analiz metodolojisine dayanmaktadır. Analiz kapsamında siyasal yapıların resmî program ve beyannameleri, dinî cemaatlerin kurucu lahikaları, İrşâd el kitapları ve kurumsal iç tüzükleri birincil kaynak dökümanlar olarak incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı, Max Weber'in karizma teorisiyle sınırlı olup, modern Türkiye'deki sosyo-politik ve dinî dinamikler seçilmiş tipik örneklerle (Atatürk dönemi, AKP, Nurculuk, Menzil, Süleymanlılar) üzerinden betimsel ve karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir.

1. KARİZMANIN RUTİNLEŞME MEKANİZMALARI: TEORİK ÇERÇEVE

Weberyan sosyolojide saf karizmanın sürdürülebilir hale gelmesi ve gündelik yaşamın pratik gereksinimleriyle uzlaşması beş temel mekanizma üzerinden gerçekleşmektedir:⁵

- Makam Karizmasına Dönüşüm (Amtscharisma): Karizma, liderin

şahsından soyutlanarak kurumsal bir unvana veya makama devredilir. Katolik Kilisesi'ndeki papalık kurumu, şahıstan bağımsız olarak makamın kutsiyetini koruyan bu mekanizmanın en tipik sosyolojik örneğidir.⁶

- Gelenekleşme ve Soy Karizması (Gentilcharisma): Karizmatik niteliklerin kan bağı yoluyla lidere yakın olan silsileye veya aile bireylerine aktarıldığı varsayılır. Siyasî hanedanlıklar ve dikey silsile zincirine dayanan tasavvufî tarikat yapıları bu modelin yansımalarıdır.

- Doktriner Kurumsallaşma: Başlangıçtaki esnek ve durumsal nitelikteki söylem; katı dogmalara, yazılı kutsal metin yorumlarına, kesin hiyerarşilere ve kurumsal bir bürokrasiye dönüşür. Erken dönem Hristiyan cemaatlerinin zamanla dogmatik Kilise bürokrasisine dönüşmesi bu sürecin klasik bir vakasıdır.⁷

- Ekonomik Temellerin İnşası: Saf karizma, doğası gereği anti-ekonomiktir ve gündelik maddi hesapların dışındadır. Ancak hareketin sürekliliği için vakıflar, şirketler, düzenli gelir kaynakları, maaş sistemleri ve mülkiyet ilişkileri kurularak takipçilerin maddi çıkarları ile inancın devamlılığı arasında yapısal bir bağ tesis edilir.⁸

- Hukukî-İdarî Rasyonalizasyon: Liderin karizmatik fazda verdiği keyfî ya da sezgisel kararların yerini, yazılı kurallar, normlar, tüzükler ve net olarak belirlenmiş halefiyet prosedürleri alır.

Söz konusu bu mekanizmaların kaçınılmaz ortak sonucu, hareketin kurucu devrimci ateşinin sönmesi ve yapının statükocu bir muhafazakârlığa gömülmesidir. Weber'in meşhur "demir kafes" (stahlhartes Gehäuse) metaforu, modern rasyonel-yasal otoritenin ve bürokratikleşmenin insanı kuşatan ve özgürlüğünü kısıtlayan bu kaçınılmaz trajik boyutuna işaret etmektedir.⁹

2. İSLÂMÎ TOPLULUKLARDA RUTİNLEŞMENİN TARİHÎ SEYRİ

2.1. Klasik Dönem: Sünnîlikte Kurumsal Rutinleşme, Şîîlikte Daimî Karizma Arayışı

Tarihsel süreçte Sünnî gelenek, hilâfet kurumu ve zamanla kurumsallaşan ilmiye sınıfı vasıtasıyla karizmayı erken dönemlerden itibaren rasyonelleştirme yoluna gitmiştir. Fıkıh, şahısların mutlak karizmatik otoritesi yerine, ulemanın (fukahâ) şahsında tecessüm eden kurumsal, normatif ve usûlî bir otorite biçimine dönüşmüştür.¹⁰ Buna karşın Şîîlik, "İmâmet" öğretisi üzerinden karizmayı masum imamların şahsında "daimî" ve kesintisiz kılma gayretinde olmuştur. Ancak Şîî dünya da büyük gaybet dönemiyle birlikte kaçınılmaz olarak ulemâ hiyerarşisine, merci-i taklid kurumuna ve nihayetinde velâyet-i fakîh gibi tamamen modern ve kurumsal-siyasal formlara evrilmek zorunda kalmıştır.¹¹ Karizmanın rutinleşmesini ve kurumsallaşmasını radikal biçimde reddeden ve karizmatik eylemi sürekli yenileme iddiasında olan Hâricîlik gibi marjinal yapılar ise kurumsal süreklilik sağlayamayarak tarih sahnesinde siyaseten marjinalleşmiştir.¹²

2.2. Modern Türkiye Örnekleri

a. Mustafa Kemal Atatürk: Saf Karizmadan Kurumsal Cumhuriyete

Türkiye'nin modernleşme tarihinde 1919-1938 yılları arası, kurucu liderlik bağlamında saf karizmatik otoritenin en somut sosyolojik kesitlerinden birini sunar. Atatürk'ün vefatının ardından bu saf karizma, rasyonel-hukukî bir süreklilik kazanması amacıyla Cumhurbaşkanlığı makamına ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin "Altı Ok" olarak sistemleştirilen resmî doktrinine aktarılmıştır.¹³ İsmet İnönü'nü dönemi (Millî Şef dönemi), Weber'in teorik olarak çerçevelediği karizmanın bürokratik-rasyonel rutinleşme sürecinin

tipik bir toplumsal tezahürüdür; kurucu devrimci enerji kurumsallaştırılarak sistemik bir sürekliliğe kavuşturulmuş ancak aynı oranda devletleşerek muhafazakârlaşmıştır.

b. AKP ve Erdoğan: Karizma ve Bürokrasi Kıskacı

2002 yılından 2013 yılına kadar uzanan kesit, AK Parti hareketinin ve liderinin kitleler nezdindeki saf karizmatik fazını temsil etmektedir.

Özellikle 2017 yılındaki anayasa değişikliğiyle hayata geçirilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, liderin şahsî karizmasını hukuki-anayasal bir 'makam' zeminine aktarma denemesi olarak okunabilir. Nitekim partinin resmî vizyon dokümanlarında ve seçim beyannamelerinde bu sistem, 'hızlı karar alan, bürokratik vesayeti sonlandıran ve istikrarı kurumsallaştıran' rasyonel-yasal bir reform olarak sunulmuştur.¹⁴ Yirmi yılı aşan kesintisiz iktidar dönemi; devasa patronaj ağları, bürokratik kadrolaşmalar, sivil toplum görünümlü vakıf ve holdingleşme yapılarıyla Weber'in kavramsallaştırdığı "karizmanın ekonomik temellerinin kurulması" mekanizmasını açıkça görünür kılmıştır. 2024 yerel seçim sonuçları ve ardından 2026 yılı siyaset ajandasında yoğunlaşan halefiyet/liderlik sonrası dönem tartışmaları, kurucu karizmanın o eski "yenilmezlik aurasının" toplumsal düzeyde aşındığını ve rutinleşme krizinin derinleştiğini göstermektedir.¹⁵ Bu durum, karizmatik-popülist rejimlerin yapısal paradoksuyla uyumludur: Lider imajı merkezde tutulmaya çalışılırken, sistem kaçınılmaz olarak rasyonel esnekliğini yitirmekte ve hantal bir bürokratik mekanizmaya dönüşmektedir.

c. Cemaat ve Tarikat Yapıları: Nurculuk, Menzil, Süleymanlılar

Tasavvufî ve dinî topluluklar düzeyinde incelendiğinde,

Said Nursî'nin vefatının ardından şahsî karizmasının, mürid şahıslar yerine doğrudan Risale-i Nur külliyyatı metinlerine ('yazılı kurumsal karizma') ve yapı içindeki 'meşveret' heyetlerine devredilmeye çalışıldığı görülür. Bu durum, kurucu liderin bizzat hayattayken kaleme aldığı lahikalarda, şahsının değil 'risale ve şahs-ı manevî' kavramlarının öne çıkarılması yönündeki kurumsal vasiyetiyle de evrak üzerinden belgelenmektedir.¹⁶

Ancak hareketin zamanla çok sayıda farklı kollara ve meşreplere ayrışması, rutinleşme sürecinin bünyesinde barındırdığı bölünme ve tekel dışı kalma risklerini örnekler.

Menzil Cemaati örneğinde, sosyolojik paralellikleri daha önce farklı yapılar üzerinden de gösterildiği üzere karizmatik otorite, şeyhlik makamı üzerinden doğrudan aile içinde kan bağına dayalı olarak (Gentilcharisma) sürdürülmeye çalışılmıştır.

Yapı büyüdükçe, 'tövbe alma' ve 'bağlanma' gibi mistik ritüeller dahi belirli kurallara ve vekiller eliyle yürütülen rasyonel-prosedürel bir işleyişe bağlanmıştır. Cemaatin İrşâd metodolojisini ve hiyerarşik yapısını düzenleyen kurumsal el kitaplarında, vekalet sistemi ve mürşide bağlılık adabı rasyonel-hukukî bir mevzuat disipliniyle kodlanmıştır.¹⁷

Süleymanlılar topluluğu ise Türkiye ölçeğinde eğitim kurumları, yurt ağları ve kurumsal vakıflar eliyle karizmanın rasyonel-kurumsal rutinleşmeye tabi tutulmasının en ileri örneklerinden birini sunmaktadır. Bu yapıda kurucu karizma, 'Üstad'ın yolu' olarak formüle edilen doktriner bir sürekliliğe ve rasyonel işleyen hiyerarşik bir idarî bürokrasiye tahvil edilmiştir. Özellikle yurt ve kurs

yönetimlerinin tâbi olduğu kurumsal iç tüzükler, şeffaf muhasebe kayıtları ve hiyerarşik raporlama mekanizmaları, saf dinî motivasyonun rasyonel-seküler bir işletme mantığıyla harmanlandığını gösteren somut dokümanlardır.¹⁸

3. YAPISAL KRİZDEN ÇIKIŞ YOLLARI: TEORİK VE KARŞILAŞTIRMALI BİR MODEL

Karizmatik otoritenin kaçınılmaz rutinleşme süreci, toplumsal hareketleri yapısal bir yol ayrımına getirmektedir. Bu süreçte ilk kırılma noktası, hareketin gelenekselleşme eğilimi göstermesidir. Karizmanın soy karizmasına dönüştüğü ve orijinal mesajın donuk bir dogmaya indirildiği bu hat, nihayetinde bireyi ve kurumu kuşatan muhafazakâr bir "demir kafes" ile sonuçlanmaktadır. Buna karşın yapısal krizden çıkışı sağlayan alternatif hat ise rasyonelleşme eğilimidir. Bu rasyonelleşme çizgisi, İslâmî toplulukların krizlerini aşabilmesi için üç boyutlu dinamik bir çözüm modeli üretir:

- İlk olarak, meşrûiyetin şahıslardan kurallara aktarıldığı rasyonel-hukukî kurumsallaşma;
- İkinci olarak, dogmatizmi kıran eleştirel akıl temelinde içtihadın yeniden inşası ve
- Son olarak, otoriterleşme sarmalını engelleyen çoğulcu sivil müzakere mekanizmalarının tesisi.

3.1. Rasyonel-Hukukî Kurumsallaşma ve Dinî Otoritenin Yapısal Dönüşümü

Meşrûiyet zemininin kutsallaştırılan şahıslardan, karizmatik hiyerarşilerden alınarak; şeffaf, hesap verebilir, hukuken denetlenebilir ve liyakat ilkelerine dayalı modern kurumsal yapılara devredilmesi elzemdir.¹⁹ Dinî otoritenin keyfî "makam ve şahıs iradesi" yerine evrensel "hukukî kural ve normlar" ile işlemesi; cemaat ve tarikat yapılarının denetlenebilir sivil

vakıf/dernek mevzuatına entegre olması, siyasî yapılarda ise kuvvetler ayrılığı ilkesinin içselleştirilmesi bu dönüşümün temel harcıdır. Müslüman camianın tarihî süreçte dinamizmini sağlayan tecdid ve ihya geleneği, bugün dinî toplulukların kendi iç yapılarını rasyonel, şeffaf ve sivil müzakere zeminlerine çekmesini gerektirmektedir. Dinî bilginin ve otoritenin belirli şahısların tekelinden çıkarılarak, kurumsal bir şûra ve ortak akıl mekanizmasına devredilmesi, geleneğin asıl ruhuna sadık bir yapısal uyanışı beraberinde getirecektir.²⁰

3.2. Eleştirel Aklın (İçtihadın) Yeniden İnşası

Rutinleşme süreci, başlangıçtaki dinamik ve canlı dinî mesajı zamanla donuk, tarih dışı bir fıkha ve değişmez dogmalar yığına indirger.²¹ Yaşanan yapısal kriz, tarihsel süreçte teorik olarak kapatıldığı varsayılan içtihad kapısının metodolojik olarak yeniden işlevselleştirilmesi ve dinî metinlerin güncel toplumsal, hukukî ve bilimsel bağlama uygun olarak rasyonel bir te'ville yeniden üretilmesiyle aşılabılır. Bu dönüşüm, pasif bir taklîd kültüründen aktif ve sorgulayıcı bir içtihad kültürüne geçişi zorunlu kılar. Fıkha'nın, Weber'in ifadesiyle durağan bir yapı olmaktan çıkarılıp, dinamik bir hukukî üretkenlik sağlayan yaratıcı bir tartışma ve yenilenme alanı haline getirilmesi hayatî önemdedir.²²

3.3. "Daimî Karizma" Tuzağından Kaçınma ve Çoğulcu Müzakere

Karizmayı yapay silsileler, kutsanan nesepler veya aile içi aktarımlarla zoraki olarak sürdürme gayreti, dinî yapıları kaçınılmaz olarak kendi içine kapalı, şeffaf olmayan oligarşik odaklara ve otoriterleşme sarmalına itmektedir.²³ Bu yapısal tıkanıklıktan çıkışın yegâne sosyolojik yolu, dinî hareketlerin kurucu figürlerin şahıslarına veya soylarına değil,

mesajın evrensel ahlâkî ilkelerine, insan haklarına ve adalete odaklanan neo-reformist bir çizgiyi benimsemeleridir. Karizma şahıslara değil; şeffaf, çoğulcu ve katılımcı meşveret/müzakere mekanizmalarıyla desteklenen soyut ilkelere bağlanmalıdır.

SONUÇ: DEMİR KAFES Mİ, YENİDEN İNŞA MI?

Max Weber'in sosyoloji literatürüne kazandırdığı "karizmanın rutinleşmesi" olgusu, toplumsal hareketler için kaçınılmaz bir doğa kanunu niteliğindedir. Modern dönem İslâmî topluluklar ve yapılar için temel mesele, bu nesnel sürecin farkına varıp varamadıkları; süreci muhafazakâr, dışlayıcı ve otoriter bir "demir kafes" üretimine mi, yoksa rasyonel-hukukî, katılımcı ve eleştirel bir kurumsal yeniden inşaya mı tahvil edebilecekleri noktasında düğümlenmektedir.

Tarihî tecrübeler, rasyonel kurumsallaşmanın yapılar toplumsal süreklilik ve meşruiyet kazandırdığını, fakat eşzamanlı olarak içtihad ve özgür müzakere kanalları açık tutulmadığı takdirde yapının dogmatizme ve statükoculuğa kaymaktan kurtulamadığını göstermektedir. Çağdaş Türkiye sosyolojisinden süzülen siyasî ve dinî cemaat örnekleri, karizma-makam-bürokrasi geriliminin ve çatışmasının güncelliğini koruduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Zira krizden çıkışın anahtarı, karizmatik niteliği ve onun dönüştürücü gücünü radikal bir tasfiyeyle tamamen yok etmek değil; aksine, karizmanın ürettiği o devrimci ve kurucu enerjiyi, rasyonel-hukukî normların, kurumsal denetimin ve ortak aklın emrine vererek evrenselleştirebilmektir. Yapısal krizlerden çıkışın yegâne imkânı, Weber'in teorileştirdiği rasyonel-hukukî kurumsallaşma modeli ile İslâm düşüncesi

geleneğinin dinamizmini oluşturan eleştirel akıl ve içtihad mirasını çağdaş bir sentezle buluşturabilmektir. Aksi takdirde, rasyonelleşemeyen her yeni karizmatik çıkış, kendi kurumsal krizini üreterek yeni bir dogmatik rutinleşme döngüsünün parçası olmaya mahkûmdur.

DİPNOTLAR

¹ Max Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft* Tübingen, J.C.B. Mohr, 1922, s. 124.

² T. Gordon, "Charisma, Routinization of", *Encyclopedia of Social Theory*, ed. George Ritzer, Lon bridge, Cambridge University Press, 1987, s. 94-101.

³ Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, s. 142-144.

⁴ Bryan S. Turner, *Weber ve İslam: Sosyolojik Bir Eleştiri*, çev. Yasin Aktay, Ankara: Vadi Yayınları, 1997, s. 67-79.

⁵ Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, s. 142-150.

⁶ Patricia Crone, *Roman, Provincial and Islamic Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 1987, s. 94-101.

⁷ Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, s. 144.

⁸ Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, s. 146.

⁹ Max Weber, *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1920, s. 203.

¹⁰ Said Amir Arjomand, "Theorizing Sacred Rulership in al-Qalqashandî's Ma'âthir", *Journal of Islamic Studies* 35/3 2024, s. 312-325.

¹¹ Hüseyin Aydın, "Karizmatik Otorite ve Dini Temsil Sorunu: Mehdîlik Olgusu", *Toplum Bilimleri Dergisi* 14/2, 2020, s. 89-104.

¹² Aydın, "Karizmatik Otorite ve Dini Temsil Sorunu: Mehdîlik Olgusu", s. 108.

¹³ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi: Makaleler 4 İstanbul, İletişim Yayınları*, 2014, s. 85-92.

¹⁴ Ersin Kalaycıoğlu, "Türkiye'de Siyasal Rejim ve Karizmatik Liderlik", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 22/1, 2019, s. 45-58;

Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Yeni Dönem Vizyonu, Ankara, AK Parti Yayınları, 2018, s. 14-22; AK Parti, Türkiye Yüzyılı Seçim Beyannamesi, Ankara, 2023, s. 45-50.

¹⁵ KONDA Araştırma ve Danışmanlık, *Türkiye Sosyopolitik Yapı ve Seçmen Eğilimleri Raporu (2024-2026 Dönemsel Analiz, İstanbul: KONDA, 2026), s. 12-18.*

¹⁶ Şerif Mardin, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı: Modern Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, s. 210-225;*

Said Nursi, Kastamonu Lâhikası, İstanbul: Sözcük Neşriyat, 2015, s. 12-14; Said Nursi, Emirdağ Lâhikası, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2012, s. 85.

¹⁷ Fulya Atacan, *Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler, İstanbul: Hil Yayınları, 1990 ve Tarık Çelenk, Ekopolitik ve Cemaatlerin Dönüşümü, Ankara: Hece Yayınları, 2021, s. 134;*

Seyyid Mübarek Elhüseyni, Mürşid ve İrşad, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2019, s. 45-62.

¹⁸ Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar, İstanbul: Metis Yayınları, 2002, s. 112-120.*

Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonu, İdarî İşleyiş, Yurt Yönetimi ve Eğitim Esasları İç Tüzüğü, İstanbul, 2016, s. 8-15.

¹⁹ Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft, s. 129-130.*

²⁰ Wael B. Hallaq, *İslam Hukukuna Giriş, çev. Mehmed İpşirli, İstanbul: İz Yayıncılık, 2018, s. 145-152.*

²¹ Akhmad Sahal, "The Routinization of Charisma Online Among Indonesian Ulama", *Journal of Contemporary Islam* 18/1, 2024, s. 55-72.

²² Hallaq, *İslam Hukukuna Giriş, s. 160-167.*

²³ William H. Swatos, "Toward a Theory of the Routinization of Charisma", *Sociological Analysis* 33/2, 1972, s. 110-114.

Arjomand, Said Amir. "Theorizing Sacred Rulership in al-Qalqashandī's Ma'āthir". *Journal of Islamic Studies* 35/3 (2024), s. 312-325.

Atacan, Fulya. *Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler. İstanbul: Hil Yayınları, 1990.*

Aydın, Hüseyin. "Karizmatik Otorite ve Dini Temsil Sorunu: Mehdilik Olgusu". *Toplum Bilimleri Dergisi* 14/2 (2020), s. 89-104.

Çakır, Ruşen. *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.*

Çelenk, Tarık. *Ekopolitik ve Cemaatlerin Dönüşümü. Ankara: Hece Yayınları, 2021.*

Crone, Patricia. *Roman, Provincial and Islamic Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.*

Gordon, T. "Charisma, Routinization of". *Encyclopedia of Social Theory. ed. George Ritzer. London: SAGE Publications, 2007, s. 88-91.*

Hallaq, Wael B. *İslam Hukukuna Giriş. çev. Mehmed İpşirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.*

Kalaycıoğlu, Ersin. "Türkiye'de Siyasal Rejim ve Karizmatik Liderlik". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 22/1 (2019), s. 45-58.

KONDA Araştırma ve Danışmanlık. *Türkiye Sosyopolitik Yapı ve Seçmen Eğilimleri Raporu (2024-2026 Dönemsel Analiz). İstanbul: KONDA, 2026.*

Mardin, Şerif. *Bediüzzaman Said Nursi Olayı: Modern Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.*

Mardin, Şerif. *Türk Modernleşmesi: Makaleler 4. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.*

Sahal, Akhmad. "The Routinization of Charisma Online Among Indonesian Ulama". *Journal of Contemporary Islam* 18/1 (2024), s. 55-72.

Swatos, William H. "Toward a Theory of the Routinization of Charisma". *Sociological Analysis* 33/2 (1972), s. 110-114.

Turner, Bryan S. *Weber ve İslam: Sosyolojik Bir Eleştiri. çev. Yasin Aktay. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.*

Weber, Max. *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1920.*

Weber, Max. *Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1922.*

don: SAGE Publications, 2007, s. 88-91.

KAYNAKÇA

İÇİMDE SANA AYRILMIŞ BİR MEVSİM VAR

HASAN PATIR

Bazı insanlar vardır; hayatımıza bir an için girerler ama geride bir ömür kalacak izler bırakırlar. Bazıları ise bir ömür yanımızda kalsa bile kalbimizde derin bir yer edinmeden geçip gider. Sonra bir gün biri çıkar karşımıza ve bütün bildiklerimizi değiştirir. Dünyanın aynı dünya olduğunu biliriz ama renkleri farklı görünmeye başlar. Gökyüzü biraz daha mavi, yağmur biraz daha anlamlı, şarkılar biraz daha dokunaklı gelir. İşte sen benim hayatıma böyle girdin. O günden beri içimde sana ayrılmış bir mevsim var.

Bu mevsimin ne başlangıcı belli ne de sonu.

Takvimlerde adı geçmiyor, haritalarda yeri bulunmuyor.

Ama kalbimin en derin yerinde bütün canlılığıyla yaşamaya devam ediyor.

Senin adını düşündüğüm her an yeniden çiçek açıyor,

Sesini hatırladığım her an yeniden bahar oluyor.

İnsan bazen kendine bile itiraf edemediği duygular taşır.

Çünkü bazı hisler kelimelerden daha büyüktür.

Onları anlatmaya çalıştıkça eksiltiriz sanki.

Ben de uzun zaman seni anlatacak doğru cümleyi aradım.

Ama ne zaman kalem elime geçse, duygularım kelimelerin sınırlarını aştı.

Çünkü sen yalnızca sevdiğim biri değilsin.

Sen, hayatımın en güzel cümlesinde saklı olan anlam gibisin.

Bazen düşünüyorum da seni ne zaman bu kadar çok sevmeye başladım?

İlk konuştuğumuz gün müydü?

Gözlerinin içindeki o sıcaklığı fark ettiğim an mı?

Yoksa hiç farkına varmadan yavaş yavaş mı yerleştin kalbime?

Cevabını bilmiyorum...

Bildiğim tek şey,

Bir gün seni düşünmeden geçen saatlerimin olduğunu hatırlamıyorum artık.

Sabahları uyandığımda aklıma gelen ilk şeylerden biri sensin.

Geceleri gözlerimi kapatırken zihnimde kalan son görüntülerden biri yine sensin.

Aradaki bütün zamanlarda ise adını söylemesem bile varlığını hissediyorum.

Çünkü bazı insanlar yanımızda olmadan da bizimle yaşamayı başarırlar.

İçimde sana ayrılmış olan mevsimde hiçbir şey eksilmiyor.

Zaman geçiyor ama senin bıraktığın izler silinmiyor.

Tam tersine, her geçen gün biraz daha belirginleşiyor.

Bir şarkı duyuyorum ve seni hatırlıyorum.

Bir sokaktan geçiyorum ve aklıma sen geliyorsun.

Bir çift göz görüyorum, seninkiler kadar güzel olmadığını düşünüyorum.

Sonra anlıyorum ki mesele yalnızca seni özlemek değil.

Mesele, hayatın her ayrıntısında senden bir parça bulmak.

Belki de aşk tam olarak budur.

Bir insanın adını her yerde görmeye başlamak...

Onun sesini rüzgârın uğultusunda duymak...

Onun gülüşünü güneşin ışığında hissetmek...

Ve onsuz geçen zamanın bile bir şekilde ona çıkması...

Bazı akşamlar gökyüzünü izliyorum.

Gün yavaş yavaş geceye karışırken içimde tarif edilmez bir duygu beliriyor.

O saatlerde seni daha çok özliyorum.

Çünkü akşamlar insanın kalbini dürüstleştiriyor.

Gün boyu sakladığı duyguları ortaya çıkarıyor.

İşte o anlarda içimdeki mevsimin kapıları açılıyor.

Hatıralar birer birer çıkıyor karşıma.

Belki birlikte güldüğümüz bir an...

Belki yarım kalan bir konuşma...

Belki de sıradan görünen ama benim için

Dünyanın en değerli anısına dönüşmüş küçük bir detay...

İnsan sevdiği kişiye dair hiçbir şeyi unutamıyormuş meğer.

Ses tonunu...
 Bakışlarını...
 Susuşlarını...
 Hatta bazen sessizliğini bile...
 Çünkü sevgi yalnızca söylenen
 sözlerde yaşamıyor.
 Bazen söylenemeyenlerde daha
 güçlü büyüyor.
 Sana dair en çok neyi sevdiğimi
 sorsalar tek bir cevap veremem.
 Çünkü seni bir özelliğin için değil,
 seni sen yapan bütün ayrıntılar için
 seviyorum.

Gülüşünün gözlerine
 yansımalarını...
 Mutlu olduğunda sesinin
 değişmesini...
 Dalgınlaştığında uzaklara
 bakışını...
 Hayata karşı duruşunu...
 Ve belki de en çok, senin yanında
 kendim olabilmeyi...

Çünkü insan bazen yıllarca kendine
 ait bir yer arıyor.
 Kalabalıklar içinde dolaşiyor,
 yüzlerce insan tanıyor ama yine de ait
 hissedemiyor.

Sonra biri çıkıyor karşısına ve hiçbir
 şey söylemeden

“İşte burası” dedirtiyor.

Benim için o yer sensin.

Kalbimin en sakin limanı...

En güvenli sığınağı...

En huzurlu köşesi...

Hayat bazen yoruyor insanı.

Beklenmedik kırgınlıklar, yarım
 kalan hayaller,

Geç kalmış mutluluklar birikiyor
 omuzlarımızda.

Böyle zamanlarda herkes bir yere
 kaçmak istiyor.

Kimisi uzak şehirlere, kimisi deniz
 kenarlarına, kimisi çocukluk anlarına...

Ben ise sana kaçıyorum.

Adına...

Hatırana...

Varlığına...

Çünkü seni düşünmek bile içimdeki
 bütün fırtınaları biraz olsun
 dindiriyor.

Belki bu yüzden içimde sana
 ayrılmış mevsim hiç sona ermiyor.
 Dışarıda kış olabilir.

Ağaçlar yapraklarını dökmüş
 olabilir.

Soğuk rüzgârlar esebilir.

Ama kalbimin o köşesinde hâlâ
 bahar yaşanıyor.

Hâlâ senin adınla açan çiçekler var.

Hâlâ senin hayalinle aydınlanan
 sabahlar var.

Hâlâ senin gülüşünü bekleyen
 akşamlar var.

Ve biliyor musun?

Bazen insan kavuşmaktan çok
 sevmeyi seviyor.

Çünkü sevgi, yalnızca yan yana
 durmak değil.

Birinin mutluluğunu kendi
 mutluluğu gibi hissedebilmek...

Onun varlığından güç alabilmek...

Onun adını duyduğunda kalbinin

hâlâ aynı heyecanla çarpması...

İşte bunlar sevginin gerçek yüzü.

Bu yüzden zamanın geçmesinden
 korkmuyorum.

Yılların değişmesinden de
 korkmuyorum.

Çünkü bazı duygular zamanla
 eskimiyor.

Aksine, yıllar onları daha da
 güzelleştiriyor.

Nasıl ki eski bir şarkı yıllar sonra
 dinlendiğinde daha anlamlı
 geliyorsa,

Sen de zaman geçtikçe kalbimde
daha kıymetli bir yere
dönüşüyorsun.
Belki bir gün yollarımız değişecek.
Belki hayat bizi farklı yönlere
savuracak.
Belki aynı gökyüzüne bakıp
birbirimizi düşünmekten başka,
Hiçbir şey kalmayacak elimizde.

Ama ne olursa olsun, içimde sana
ait olan o mevsim yaşamaya devam
edecek.

Çünkü bazı insanlar unutulmak
için gelmez.
Bazı insanlar bir ömrün en güzel
hatırası olmak için gelir.
Bazı insanlar kalbinize dokunur ve
gider.
Bazıları ise kalbinizin kendisi olur.
Sen benim için işte tam da böylesin.
Bu yüzden ne zaman hayatın telaşı
içinde kaybolsam, dönüp içime
bakıyorum.
Orada sessizce duran bir mevsim
görüyorum.
Yağmurları özlemden oluşan...
Rüzgârları hasret kokan...
Güneşi umutla doğan...
Ve bütün çiçekleri senin adınla
açan bir mevsim...
Belki dünyadaki en büyük servet,
insanın kalbinde böyle bir yerin
olmasıdır.
Çünkü herkes yaşayabilir.
Ama herkes böylesine sevebilir mi,
bilmiyorum.
Ben yalnızca şunu biliyorum:
Bir gün her şey değişse bile...
Şehirler değişse...
Mevsimler değişse...
Yıllar geçse...
Saçlarımıza aklar düşse...
Hatıralar eski fotoğraflara
dönüşse...
Benim içimdeki o mevsim
değişmeyecek.

Çünkü o mevsim sana ait.
Çünkü o mevsim seninle başladı.
Ve belki de ömrümün sonuna
kadar seninle yaşayacak.
İçimde sana ayrılmış bir mevsim
var.
Hiç bitmeyen...
Hiç solmayan...
Hiç eskimeyen bir mevsim...
Ve o mevsimde, bütün yollar yine
sana çıkıyor.

ATA YURDU ÖZBEKİSTAN'DAN BUHARA MEKTUBU

PROF. DR. SÜLEYMAN DOĞAN

Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi

Buhara'da Yedi Piran

Aziz okurlar, geçen ay "Taşkent Mektubu" ile sizlerle buluşmuştuk. Size, "Semerkant Mektubu" yazacağımın sözünü vermiştim. Ancak geçtiğimiz ay üçüncü defa Buhara'ya gidişimle birlikte sıcak sığacağına bu güzel şehri öne aldım ve "Buhara Mektubu"nu yazmaya karar verdim. Aksaray'ın Hafızası Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Şaban Kumcu Beyefendi de uygun gördüler. Temmuz ayında, "Semerkant Mektubu" yazarım diye kararlaştırmıştım. Değişiklik için lütfen beni bağışlayın. Umarım iyi ve afiyettesinizdir. Şimdi mektubumuza geçelim.

Aziz dostlar; geçici görevle kaldığım Ürgenç şehri içinde bulunan Ebul Reyhan Biruni Ürgenç Devlet Üniversitesi sürekli büyüyen bir üniversite. 1935 yılında kurulmuş ve 90'ncı yaş gününü kutluyor. Türkiye'deki üniversiteler ile iş birliği yapmak istiyorlar. Bu bağlamda yakın ilişki kurmak isteyen Türkiye'deki üniversitelerimiz buradan duyurmuş olayım. Mektubuma başlarken bu bilgiyi verme isteği hasıl oldu. Ne de olsa beş ay görev yaptığım bir üniversitenin birazcık reklamını yapayım dedim.

Mektubuma başlarken tüm okurlara selamla, hal ve hatırlarını sorup soruyor. Ürgenç'ten Buhara'ya hem hızlı tren, hem normal tren, hem otobüs ve hem

de taksi seferleri var. İsteyen isteği vasıta ile gidebilir. Taksi seferleri diyorum özel taksi anlaşılmasın, dolmuş taksi gibi bir şey bu. Otobüs ve trene göre biraz daha maliyetli olan bir yolculuk. Yol ise hızlı trenle üç saat iken, otobüsle 9 saat, taksi ve normal terenle altı saat süren bir yolculuk. Sizin anlayacağınız 500 kilometrelik bir yol. Türkiye'deki gibi burada yollar hep otoban olmadığı için karayolu vasıtaları çık hız yapamıyorlar. Bendenizin hem hızlı tren, hemen normal tren hem otobüs ve hem de taksi ile gitmişliğim var efendim. Tecrübeyi

konuşturuyorum yüksek müsaadenizle... Tavsiyeniz ne dersiniz? Hemen "hızlı tren" derim. Hem konforlu hem de adı üstünde hızlı. Birazcık maliyetli.

Buhara...

Öyle şehirler vardır ki isimleri cisimlerinden büyüktür. Şehirlerin anasıdır. Mekke-i Mükerrrem'e, Medine-i Münevvere, Kudüs-ü Şerif ve Şam-ı Şerif isimleri hafızamıza kazınmıştır. Kur'an'ı Kerim'den sonra ikinci kaynak olan hadis kitabımız Buhari-i Şerif olarak anılır. Hadis imamımız Buharalı oluşu için şehre

Buhara-i Şerif dense yeridir. Bu şerif vasfını Buhara şehri içinde düşünebiliriz. İsmi cimini geçmiş bir şehir olan Buhara, tarihi boyunca, özellikle *Türkistan İslam medeniyeti* bağlamında, önemli bir dini, ticari, siyasi ve kültürel merkez olmuştur.

Arkeolojik bulgular şehrin tarihinin en az 2 bin 500 yıl civarında olduğunu gösterir. Mâverâü'n-nehr'in çok sayıda şehri, kasabası, nahiyesi ve köyü olmasına rağmen bunların en gözde ve tanınmış olanı Buhara'dır. Müslümanlar buraya "Fâhire" (kıymetli/değerli) derler ve doğunun "Kubbetü'l-İslâm"ı olarak kabul ederler. 2020 İslam Dünyası Kültür Başkenti ilan edilen ve ziyaretçilerini manevi atmosferi ile besleyen bu tarihi şehir, yetiştirdiği ilim adamları, alimler ve onların ardında bıraktığı eserler ile Türk-İslam mimarisini dünyada zirveye ulaştırmıştır.

Buhara, Türkistan coğrafyasının kalbi ve en eski yerleşim bölgelerinden olan

ve günümüzde de bu özelliklerini koruyan Özbekistan en önemli tarihi şehirlerinden biridir. Kale, tapınak anlamına gelen "vihara" kelimesinden türediği rivayet edilen Buhara, tarihte çok sayıda Türk devletinin siyasi ve kültür merkezlerinden biriydi. Dünyada "Kubbet-ül İslam (İslam'ın kubbeleri)" unvanına sahip 3 şehirden biri olan Buhara, Türk-İslam medeniyetinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Zereşan Nehri havzasında büyük bir vahada yer alan Buhara'nın sokaklarında yürürken, her köşe başında İslam tarihi ve kültürüne ait kıymetli bir esere rastlamak mümkün. Nitekim Özbekistan'ın diğer birçok şehri gibi Buhara da Türk-İslam mimarisinin en güzel örneklerinin görülebileceği ihtişamlı camilere, yüksek minarelere, mavinin farklı tonlarının kullanıldığı kervansaraylara ve çinilerle kaplı medreselere sahiptir.

Şehir, Özbekistan topraklarında 1599'dan 1920'ye kadar hüküm süren en büyük 3 hanlıktan biri olan Buhara Hanlığına da başkentlik yapmıştır. 20'nci yüzyılın başına kadar bu hanlığın başkenti Buhara, 1920'deki Sovyet işgali sırasında büyük yıkım yaşadı ve çok sayıda tarihi yapı zarar gördü.

İmam-ı Buhari ve Buhari-i Şerif

Yüzyıllar boyunca kervanların geçtiği önemli ticaret yollarına ev sahipliği yapan **Buhara**, bu özelliğiyle *farklı dinlere mensup toplumların yollarının kesiştiği* en kadim şehirlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Köklü tarihinin yanı sıra bir dönem ilim ve sanatın önemli merkezlerinden Buhara'nın yetiştirdiği pek çok *alim, şair, bilim ve devlet adamı* arkasında çok sayıda kıymetli eserler bırakmıştır.

Şehir, modern tıbbın temel taşlarını koyan, *tıp, fizik ve felsefe* gibi alanlarda çok sayıda kitap yazan ve Batı'da "*Avicenna*" olarak tanınan *İbn-i Sina'nın* doğup büyüdüğü yer olması hasebiyle Batılı turistlerin de oldukça ilgisini çekmektedir. Buhara, İbn-i Sina'nın yanı sıra en önemli İslam alimlerinden *İmam Buhari'nin* yetiştiği topraklara da ev sahipliği yapmaktadır.

19 Mart 2026 Ramazan Arifesi'nde İmam-ı Buhari türbe kısmı ve çevresi yenilenerek açılan külliye görenlerin gözünü kamaştırmaktadır. Dünyanın her yerinde ziyaretçi akınına uğramaktadır. Bendeniz de Ramazan Bayram'ın ikinci günü, yani yenilerek açılışının üçüncü

günü ziyaret ettim. Daha önce 1993 yılında ziyaret etmişim. Özbekistan Sovyetlerden istiklalini elde etmiş yeni yeni toparlanma aşamasında İmam-ı Buhari türbesi harabe durumundaydı. Buhari-i Şerif diye bilenen meşhur hadis külliyyatının müellifi İmam-ı Buhari'yi ziyarete gelenler sanki Medine'yi ziyaret ediyorlardı havasında olduklarını gördüm. Sovyetler Döneminde Hac ve Umre'ye gidemeyen Müslüman Türkler İmam Buhari'yi ziyaret ediyorlar. Aziz okuyucu İmam Buhari türbesi Semerkant'ta ancak İmam'ın kendisi Buharalı olduğu için bunları yazdım.

Buhara'da Yedi Piran

Buhara'da bulunan 7 Pir sufi şunlardır:

1. **ABDÜLHALİK GUCDÜVANİ**
2. **ARİF-İ RİVGERİ**
3. **MAHMUD İNCİR-İ FAĞNEVİ**
4. **ALİ RAMİTENİ**
5. **MUHAMMED BABA SEMMASİ**
6. **SEYYİD EMİR KÜLAL**
7. **ŞAH-I NAKŞİBEND MUHAMMED BAHAÜDDİN**

Özbekistan, Silsile-i aliyye büyüklerinden 13'ünü, sayısız evliya ve eshab-ı kiram kabrine ev sahipliği yapar. Yedisi ise Buhara'da bulunur. Türk-İslam dünyasında "*Yedi Pir*" diye bilinen *Hoca Abdülhalik Gucevani, Hoca Muhammed Arif er-Rivegeri, Hoca Mahmud Encir Fağnevi, Hoca Ali Rametani, Hoca Muhammed Baba Sammasi, Seyyid Emir Külal ve Bahauddin Nakşibend* gibi birçok mutasavvıfı yetiştiren *Buhara*, bir dönem İslam medeniyetinin merkezi haline geldi. Buhara, topluca "*Buhara'nın Yedi Piri*" olarak bilinen yedi büyük Sufi Üstadının kutsal dinlenme yerleriyle çevrilidir. Bu saygıdeğer figürler, "*Buhara'nın Yedi Piri*" olarak bilinen manevi bir soy yoluyla birbirine bağlanmıştır. Bu Sufi azizlerin mirası, İslam mistisizmine ve bölgenin kültürel mirasına yaptıkları katkılarla merak uyandıran ziyaretçileri çekmeye devam etmektedir.

Şehrin, *Bahauddin Nakşibendi, Nakşibendi Sufi* tarikatının kurucusudur. Bu tarikat, sıklıkla "*Mübarek Buhara*" olarak anılan Buhara'nın manevi ve kültürel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Şehir, bu kutsal şahsiyetlerin son dinlenme yerlerini işaret eden çok sayıda "pir" veya türbeye ev sahipliği yapmaktadır.

İslam'ın mistik kolu olan tasavvuf, zühd, manevi pratik ve ruhun içsel arınmasını vurgular. 8. ila 9. yüzyıllarda ortaya çıkan tasavvuf, Müslüman toplumunun manevi ihtiyaçlarını ele almaya, temel değerlere dönüşü ve materyalizmin reddedilmesini teşvik etmeye çalışmıştır. Özbekistan'daki en etkili tarikatlardan biri olan Nakşibendi tarikatı, manevi saflığı, gönüllü yoksulluğu ve dürüst çalışmayla geçimini sağlamayı savunur. Bugün Buhara ve çevresi, yedi seçkin Nakşibendi Sufi azizinin mezarlarına ev sahipliği yapmaktadır. Şehir, İslam'daki beşinci en kutsal şehir olarak kabul edilir.

Gucdüvan ve Abdülhalık Gucdüvani (1103-1179)

Gucdüvan eski tarihi bir köy iken şimdi büyük bir şehir olmuş. Buhara şehrinin el sanatları konusunda merkezi sayılan Gucdüvan, Buhara'nın 35 km dışında yer alıyor. Bu keyifli yolculuğun sonunda seçkin ve geleneksel seramikleriyle meşhur bir el sanatları merkezi ile karşılaşıyorsunuz. Buhara'nın popüler bir kasabası olan Gucdüvan, geleneksel çanak çömlek üretimi hala devam ediyor. Bu kültürün nesilden nesile aktarılmaya devam ettiğini görebilirsiniz.

Kasabada üretilen seramikler, capcanlı renkleri, ince işçilikle süslenmiş geometrik desenleri ile dikkat çekiyor. Doğadan ilham alan kuş, çiçek ve bitki motiflerine sahip olan merkezde haftanın belli günlerinde özel atölyeler düzenleniyor. Gucdüvan ilçesini asıl renklendiren, şenlendiren ve insanların akın akın ziyarete geldikleri hiç şüphesiz Abdülhalık Gucdüvani hazretleridir.

Altın silsilenin 10. Halkası olan *Abdülhâlık Gucdüvani*, Gucdüvan

köyünde (Bugün Buhara'ya bağlı büyük bir ilçedir) doğmuş, Türkistan coğrafyasında süflülüğünün gelişmesinde büyük rol oynayan Hâcegân silsilesinin kurucusu olmuştur. Büyük İslam âlimi İmam-ı Mâlik'in neslinden olan Gucdüvani'nin babası Büyük Selçuklular döneminde Malatya'dan göçüp bu köye yerleşmiştir. Abdülhalık Gucdüvânî, ilim öğrenmek için, beş yaşında iken Buhara'ya gönderildi. Allah u Teâlâ'nın indinde duası makbul olan kimselerdendi. Buhara şehir merkezine 50 km. mesafede Özbekistan Buhara'da 7 pir ziyareti diye bir alışkanlık vardır. Gelenler bir taksi tutarak tüm gün boyunca bu 7 piri, evliyanın kabrini ziyaret ederler. Bu yedi mübarek aslında Nakşi silsilesindeki yedi mutasavvıftır. Her birinin kabri ayrı güzellikte ve özelliktedir. Ziyaretlerde sanki bu dünyadan kopup gidiyorsunuz haline kapılırsınız.

Hızır Aleyhisselâm, Abdülhâlık Gucdüvaniye Yusuf Hemedâni ile tanışmasını ve ona intisap etmesini emreder. Genç Abdülhâlık 22 yaşını henüz sürdüğü günlerde Buhara'ya gider ve Yusuf Hemedâni Hazretlerini bulur. Şeyhi Hemedâni ile birlikte Buhara'da yıllarca kalan Abdülhâlık Gucdüvani, Onun hizmetleri kendisine bırakıp Buhara'dan ayrılmasıyla birlikte yeni bir döneme adım atar.

Abdülhâlık Gucdüvani, üveysi mürşidi olduğundan, Nakşibendilikte çok önemli bir yeri vardır.

Bazı prensipleri şunlardır.

- *Her an ve her hâlin muhasebesini yapmak anlamına gelen Vukuf-u zamâni,*

• Zikir sırasında sayıya riayet etmek anlamına gelen **Vukuf-u adedi**,

• Kalpte Allah'dan başka hiçbir şey bulundurmama anlamına gelen **Vukuf-u Kalbi**

• Alınan hiçbir nefeste Allah'tan gafil olmamak anlamına gelen **Hûş der-dem**,

• Yürürken sağa sola bakmayıp ayak ucuna bakmak anlamına gelen **Nazar ber kadem**,

• Halktan Hakk'a sefer anlamına gelen **Sefer der Vatan**,

• Kalabalık içinde yalnız kalp Hak ile birlikte olmak anlamına gelen **Halvet der encümen**,

• Dilin kalple birlikte zikretmesi anlamına gelen **Yâd-kerd**,

• Zikir esnasında hatıra gelen iyi ve kötü şeylerden kurtulmak anlamına gelen **Baz-ı geşt**,

• Kalbe uygunsuz hatıraların girmesini önlemek anlamına gelen **Nigah-dâşt**,

• Zikirde huzur haline ererek şühüd makamına ermek anlamına gelen **Yâd- daşt**,

Hecegan yolunun öncüsü Abdülhâlîk Gucdüvâni, yaklaşık 80 yaşında, doğduğu yer olan Gücdüvanda vefat eder.

Sözlerinden Bazıları

Herhangi bir makama sakın göz dikme! Padişah ve devlet adamlarıyla düşüp kalkma. Az ye, az konuş, az uyu ve kalabalıktan aslandan kaçır gibi kaç. Helal lokmayı mutlaka ara ve bul.

Herkese şefkat nazarıyla bak. Çok gülme, hele kahkaha ile gülmekten sakın, yoksa gönlünü öldürürsün. Halkla çekişme, dışını içini süsleme, hiç kimseden bir şey isteme.

Dünyaya ve dünyacılara meyletme! Daima elbisen sade, yoldaşın derviş, mayan ilim, evin mescit, dostun Allah Teâlâ Hazretleri olsun.

Yedi Pir'in ilki olan manevi ziyaret yolculuğu genellikle Hoca Abdülhalik Gucdüvani'den başlanır. Gucdüvan'da bulunan türbesi annesinin ayak uçunda olan Abdülhalik Hazretleri Hâcegan tarikatının kurucusudur. Öğretileri Harezmi ve Horasan'a yayılmış ve türbesi, medrese ve camisiyle birlikte önemli bir ziyaret yeri haline gelmiştir. Ziyaret ettiğimde sanki burası ana baba günü gibiydi.

Arif-İ Rivegeri

Guçdüvan'dan sonra "Yedi Pir" silsilesinin ikinci ziyaret durağı Hoca Muhammed Arif Rivgari'in Şafirkan köyündeki türbesini ziyaret ettim. Gucdüvani'nin bir müridi olan bu kişi, manevi rehberliği ve uzun ömrüyle tanınmış ve 100 yaşında vefat ettiği rivayet edilmektedir. Altın silsilenin 11. Halkası

olan Ârif Rivegeri, hicri 560 yılında Buhara yakınlarındaki Riveger isimli köyde doğdu. Abdülhâlık Gucdüvani Hazretlerinin dört halifesinden biri olup çok uzun yıllar boyunca hizmet etmiş onun ilim ve zikir meclislerinde bulunmuştur.

Arif Rivegeri Hazretleri, orta boylu, ay yüzlü, iri gözlüydü. Vücudunun hoş ve latif bir kokusu vardı. İlim, hilim, takvâ ve riyazat sahibiydi. Hecegân yolunda zikir, onun tarafından yeniden cehri hâle getirildi, otuz beş yaşlarındayken yerine postnişin oldu. Gucdüvânî'nin yaktığı meşaleyi Türkistan diyarının her bölgesine ulaştırmaya gayret gösteren Rivegeri "Türk şeyhlerinin en muttakilerinden" sayılır.

Yüz yıl ömür sürmesine, Hâcegân silsilesinde kolbaşı olmasına rağmen hayatı hakkındaki bilgiler yok denecek kadar azdır. Ömrünün son yıllarında halifesi Mahmud Fağnevi'ye cehr-i zikri öğreterek halkı, gaflet ve kasvetten kurtarıp zikrin haşyetiyle uyarmak istemiştir. Kendisine silsilede, 'Pişuvâyı ârifan' denilmesi de bundandır. Mezarına kubbe yapılsın istememiştir.

Mahmud İncir-İ Fağnevi

Ali Ramitani

Yolculuğun üçüncü durağı Hoca Mahmut Encir Fağnevi, İnciri köyünde metfundur. Türbe etrafında incir, elma, kaysı, kiraz ve vişne ağaçlarının gölgesinde metfundur. Dut ağaçlarını da unutmamak gerekir. Ayrıca üzüm asmaları ise yedi piranın hepsinde mevcuttur. Altın silsilenin 12. Halkası olan Mahmûd Fağnevi Buhara yakınlarındaki Fağne köyünde doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Fağnevi inşaat işleriyle uğraşır, inşaat ustası dülgerlik yapardı.

Ârif Rivegeri'nin en büyük halifesi olan Fağnevi, uzun yıllar boyunca yine Buhara yakınlarındaki Vâbeki Caminde irşad hizmetiyle meşgul olmuştu. Mahmud Fağnevi tarikat usulünde uzun zamandır devam eden gizli zikri terk ederek, yerine açık zikri tekrar canlandırır. Fağnevi, "Dili gıybetten uzak, boğazı haramdan uzak, kalbi masivadan uzak kişilere ses zikir caizdir" demiştir. Kendisinden sonra üç halife bırakan büyük mürşid Mahmud Fağnevi, hicri 685 yılında Buhara yakınlarındaki İncir Bağ (İncir köyü) denilen yerde vefat etmiştir.

Altın silsilenin 13. Halkası. Hâce Ali Râmitenî 1190'lı yıllarda, veliler toprağı Buhara'ya 14 km mesafedeki eski bir yerleşim yeri olan Ramiten'de dünyaya gelmiştir. Manevî arayışı sonucunda Hz. Hızır (as) ile görüştüğü rivayet edilmektedir. O da zanaatkârdır, dokumacılık (nessac) yapmaktadır. Hâcegan silsilesinin dördüncü halkası Hoca Ali Ramitani'dir.

Ramitani denen eski bir şehirde metfun, ünlü bir dokumacı ve Sufi ustası olan zat Ramitani'den başkası değildir. "Azizan" veya "Saygıdeğer Şeyh" olarak bilinen Hoca Ali Ramitani, Moğolları İslam'a dönüştürmede ve istilaları sonucu harap olan toprakların kurtarılmasına yardımcı olmada etkili olmuştur.

Sözlerini Azizan lakabıyla aktarmıştır.

"Hâcegân yolu hizmet yoludur, hizmet edilmek değil" buyurmuşlardır.

"Hizmeti himmet bil, minneti hizmet bilme!"

"Bizim yolumuzda hırka değil hırfa (meslek / ürettiklerimiz) önemlidir"

“Bizim yolumuzda hanka (dergâh, tekke) değil suz (yanmak) ve ah önemlidir”

Yesevî soyundan Seyyid Atâ ile tanışan Hâce Ali Râmitenî'nin, Hz. Mevlânâ ile de görüşerek kendisine, Şâh-ı Nakşibendî'ye ulaşması için “ism-i âzam”ı telkin ettiği bildirilmiştir. Gittiği her yere İslam'ın değerlerini, Kur'ân ve hadise bağlılığı da götürmüş, halkı dönemin şartları gereği ortaya çıkmış olan bâtil inançlardan korumaya gayret etmiştir. Yüz otuz yıl ömür sürdüğü rivayet edilir. Nihayet Buhara'ya takribî 350 km mesafedeki Harizm'e kadar gitmiştir. Müritleriyle şehrin kapılarına geldiğinde yerleşmek üzere izin istemek maksadıyla iki müridini Şah'a göndermiş;

“Varın gidin Şah'a. Kapınıza fakir bir dokumacı geldi, şehrinizde ikamet etmek üzere sizden izin istiyor. İzin verirsiniz şehre girecek, vermezseniz geri dönecek. Şayet izin verirsiniz, buna dair bir fer- man veya vesika talep ediyor.” diyerek izin belgesi istemiştir.

Gelenlerin sözlerini dinleyen Şah, yüzlerce insanın izinsiz girip çıktığı şehre girmek için müsaade isteyen dokumacıya, mührünü taşıyan izin belgesini göndermiş, Şah'ın beratını alan Râmitenî Hazretleri de şehre girip تنها bir mahallede yerleşmeyi tercih etmiştir. İrşad için, o güne kadar görülmedik bir yolla halk tabakası ile iletişime geçtiği nakledilmektedir. Her sabah erken saatlerde kalkar, ırgat pazarına

giderek yük taşımak için sağda solda bekleyen hamalların avucuna günlük ücretlerini tutuşturarak evine getirir, sonra da onlara, “Sizin işiniz hemen abdest alıp ikinci vaktine kadar burada bizim sohbetimizde bulunmak” dermiş. Bu şekilde, ayaklarına irşadı götürerek davet ettiği ırgatlar, memnuniyetle teker teker üstadın dinî ve tasavvufî konulardaki sohbetine katılmıştır. Harezm'e gelmeden önce Baverd'e gitmiş olması sebebiyle Buharalılar ona Ali Râmitenî derken Harizm'de Ali Bâverdi olarak ünlenmiştir.

Kısa sürede halk arasında sevilmesinden ve sayılmasından endişe edenler, “Böyle giderse bu şeyh başımıza şah olacak. Bütün şehir onun arkasında ve izinde. Halka ihsanı bir yana, sevgisiyle girmediği hane kalmadı. Bu gidişle saltanatınız bir dokumacı tarafından yerle bir edilecek.” diyerek hükümdara şikâyet etmişler, Hükümdar da fitnecilerin dileklerine uyup, “Söyleyin ona derhal şehri terk etsin.” emri ile askerlerini Ali Râmitenî Hazretlerine göndermişti. Şehre ancak izin belgesi aldıktan sonra giren Râmitenî Hazretleri fermanı çıkartarak: “Biz koynumuzda bizzat kendilerinin mührü bulunan ve şehirde ikametimize izin veren bir ferman taşıyoruz. Eğer hükümdar iznini ve mührünü inkâr ediyorsa çıkıp gitmeye razıyız.” demiştir. Haberciler, şeyhin söylediklerini hükümdara iletince o, kendi hatasında şeyhin büyüklüğünü görerek gelmiş ve müntesipleri arasına girmiştir. Hâce Ali

Râmitenî Hazretleri varlıklı bir kimse değildi. Gelirini kendi el emeği ile kazanırdı.

Muhammed Baba Semmasi

Ziyaretimizin beşinci durağı Hoca Muhammed Baba Saması'dır. Bahauddin Nakşibendi'nin doğumunu önceden haber vermesiyle tanınan ve türbesi de Rumitan bölgesindeki Simas köyünde bulunan Baba Saması'nda uzun yaşadığı bilinmektedir. Altın silsilenin 14. Halkası Muhammed Baba, Buhara yakınlarındaki Semmâs köyünde doğdu.

Memleketinde bir süre dini ilimleri tahsil eden Semmâsi, zahiri ilimlerde belirli bir derinlik kazandıktan sonra manevi ilimlere yöneldi. Devrin ünlü şeyhi Ramitenî'ye giderek intisap etti. Üzüm bağları varmış. Geçimini böyle temin edermiş. Muhammed Baba Semmâsi, kendisine has bir üslup olarak halkın arasında dolaşır ve müritlerini kendisi seçerdi. Halkın arasında müridliğe ve dervişliğe kabiliyetli insanları bulur onları hemen yanına cezbederdi.

Nitekim daha sonra kendi yerine halife olacak Emir Külâl'i ve hatta ondan sonraki Bahaeddin Nakşibendi hep o bulup keşfetmişti. Emir Külâl'i er meydanında

güreşirken buldu. Onu gönül sultanları makamına erdirdi. Ve "Bu er, zahirin değil, bâtının pehlivanıdır. Nice insan onun elinden kemâle erecektir" dedi. Muhammed Semmasi cezbe ehli bir zâttı. Muhammed Baba Semmasi, hicrî 755 yılında irşad ve tebliğ vazifesini Seyyid Emir Külâl'e bırakarak Semmas köyünde vefat etmiş geriye başta Emir Külâl olmak üzere dört halife bırakmıştır.

Seyyid Emir Kulal

Saması'nın öğrencisi Hoca Seyyid Emir Kulal Buhari, bir çömlek ustasıdır. Baba Samami, Bahauddin Nakşibendi'yi manevi yolculukta yardımcı olması için Emir Kulal hazretlerine emanet etmiştir. Bahauddin Nakşibendi'ye akıl hocalığı yapmış ve onu Hâcegan Sufi gelenekleriyle tanıştırmıştır. Altın silsilesinin 15. Halkası olan Emir Kulâl Buhara yakınlarındaki Suhar köyünde doğdu. Doğduğu tarih kesin olarak bilinmeyen Emir Kulâl, neseben seyittir. Kendisi ve ailesi çömlekçilikle meşgul oldukları için 'Kulâl' adı ile tanınan Emir, Yıldırım Beyazıt'ın damadı olan Emir Sultan ile de akrabaydı. Emir Kulâl, şeyhi Muhammed Samması'yi tanımadan önce boş zamanlarının çoğunu güreş meydanlarında geçirmekte, kendisi de bizzat güreş tutmaktadır.

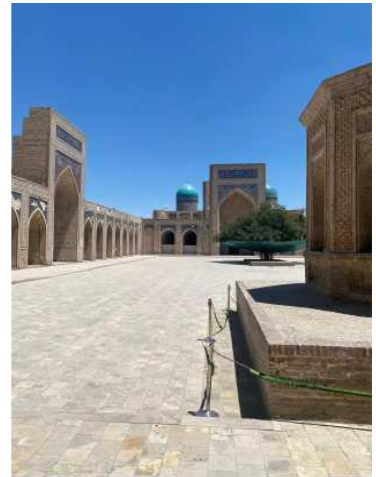
Hatta bir gün bu halinden dolayı bir kişi tarafından kınanır. O zât Emir Kulâl için "Bir seyyid'in buralarda ne işi var? diye iç geçirmektedir. Emir Kulâl, şeyhi Semmasi ile işte bu er meydanlarında tanışır. Emir Kulâl'in kabiliyetini farkedenden Semmasi, onu cezbeder. Şeyhinin dergâhında seyri sülûkuna başlayan Emir Kul'al, yirmi yıl süreyle Ona hizmet eder. Haftada iki gün, iki şehir arasında şeyhinden istifade etmek üzere gider, gelir. Şeyhinden aldığı emri öğrencisi Bahâeddine uygulayan Emir Kulal, bir gün Şah-ı Nakşibend Hazretlerine "Oğlum Bahaeddin, göğsümde hangi bilgi varsa sana aktardım. İstidadın yüksektir. Var ulu kişi ara! Tavsiyesinde bulundu.

Emir Timur talebesi olmuştur. Kulal, talebelerin eğitimi için; "Biz çömlekçiyiz. Toprağı şekillendirir çanak çömlek yaparız, fırına atarız. Bazıları çanak çömlek çatlar. Biz tekrar çıkartır düzeltir tekrar fırına koyarız, ümidimizi yitirmeyiz. bunu düzelene kadar tekrarlarız" demiştir. Kendi oğlunu da Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin terbiyesini veren Emir Kulâl, hicri 772 yılında vefat etmiştir.

Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahâüddin

Ziyaretlerin son halkası ve varış noktası Bahaüddin Nakşibendi külliyesidir. Buhara Soyadı zanaatkarlık mesleğini belirten Bahaüddin Nakşibendi, Yeseviyye tarikatından unsurlar ekleyerek Hâcegan tarikatını yeniden şekillendirmiştir. Sadelik ve tevazuyu vaaz etmiş, 1544'te mezarının üzerine bir türbe inşa edilmiş, bu türbe genişletilmiş ve bugün, hayatını ve öğretilerini sergileyen bir büyük külliye şekillenmiştir.

Şehir merkezine 12 km uzaklıkta bulunan eşsiz bir yerdir burası. "Tasavvuf Öğretmeni"ne adanmış görünmeyen örtük bir üniversite, bir medrese, iki cami ve bir minareden oluşan devasa bir külliye bulunmaktadır. 1993 yılında türbede restorasyon yapılmış ve 2003 yılında büyük kubbeli bir girişin inşası da dahil olmak üzere önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Ayrıca Timurlu, Şeybanlı, Aştarhanlı ve Mangit hanedanlarından hükümdarların kalıntılarının bulunduğu Buhara Hanları ve Emirleri'n mezarları da restore edilmiştir. Büyük bir bahçesi vardır. Bu araziye İslam Kerimov genişletmiş, şimdiki cumhurbaşkanı Şevket Mirzayoyev ise yenilemiştir. Nakşibende hazretleri ziyaretten önce annesi ziyaret edilir. Adet böyledir. Nakşibendi hazretlerinin vasiyeti de böyledir. Annesi ile arasında 300 metrelik bir mesafe vardır.

Altın silsilenin 16. halkası olan Şâh-ı Nakşibend, hicri 718, (Miladi:1318) yılının Muharrem ayında Buhara yakınlarındaki Kasr-ı Arifan isimli köyde doğdu. Soyu Hazreti Ali'ye kadar dayanan Şah-ı Nakşibend, henüz doğmadan önce Baba Semmasi Hazretleri tarafından müjdelenmiş, Emir Külal Hazretleri tarafından da uzun yıllar eğitime tabi tutulmuştur. Nakışçı, dokumacı mesleğini icra etmiştir.

Nisbesi El Buhâri olan Şah-ı Nakşibend hazretleri kendisine kadar 'Hacegan' yolu olarak anılan tarikatı kendisinden sonra "Nakşibendi" yapan bir kolbaşı oldu. Yedi yıl Halil Atanın öğrencisi olup, Yesevilik şeyhine talebe olmuştur. Uzunca boylu, buğday tenli, gökçek yüzlüdür. Sakalı büyükçe, boyu uzuncaydı. Boynu nur gibi parlardı. Tatlı dilli ve güzel sözlüydü. Kendisi hafi zikir ve rabıtayı esas aldığından "nakışçı" anlamına gelen 'Nakşibend' lakabıyla meşhur olmuştur.

Abdülhalık Gucdüvani'nin zamanında gizli zikre önem veren Hacegân yolunda Mahmud Fağnevi ile açık zikre geçilmişti. Şah-ı Nakşibend Hazretleri de gizli zikri esas aldığından Emir Kulal'in meclisinde açık zikir başladığında O, halkadan ayrılıp dışarı çıktığı rivayet edilmiştir. Seyyid

Emir Kulâl, vefatı sırasında yaptığı vasiyetle müritlerini Şah-ı Nakşibende bırakmış ve böylece Onun hayatında yeni bir dönem başlamış ve binlerce kişiyi büyük bir sabırla irşad etmiştir. Şah-ı Nakşibend Hazretleri Hacegân yolunun Abdülhâlık Gucdüvani tarafından tesbit edilen on bir esasını ihyâ etmiştir. Nakşibendiyye yolunu henüz sağ iken Buhara, Semerkand ve Maverâünnehir bölgesine yayılmıştır. Güçlü ve tesirli halifeleri sayesinde İslam ülkelerinde büyük bir etki bırakmıştır. Nakşibendi açıklıkla riyazat usulünü benimsememiştir. Yemekten sonra meyve veya tatlı gelmezse ise "bu yemek kuyruksuz oldu" dermiş.

Şahı Nakşibendi türbesi içine girişte duvarları hazretin söylerini yazmışlar. Hem Özbek Türkçesi'nde hem de Farsça ve de İngilizce. İşte duvar yazılarından biri:

"Dilin kalbinle zikirde, elin işte olsun.

Kalbin Allah'ı zikirde, elin işte olsun.

İçin Hak ile olsun, dışın halk ile olsun.

Kalbin yar olan Allah'ta, elin işte olsun."

Buhara'da Yedi Piran'ı birinci seferde Kahraman şoför, ikinci seferde ise Kadir isminde bir taksicimiz ziyarete götürdü. İkisinden de memnun kaldım. Birinci Piran ziyaretimi tek başıma Kahraman şoför ile yaptım. İkinci Yedi Pir ziyaretimi ise şoförümüz Diş Hekimi Kadir'in şoförlüğünde Prof. Dr. Cihan Okuyucu, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Oğuzhan Aydın ve Yalova Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Kemal Demir ile birlikte gerçekleştirdik. Çok güzel ziyaretlerimiz oldu.

Yine Buhara'da üniversite hocalarıyla tanıştım. Doç. Dr. Hüsnettin, Türkiye'de Selçuk Üniversitesi'nde bir müddet kalmış. Prof. Dr. Nazire hanım ve akademisyen üç hanım arkadaşı ile Buhara'da tanıştık. Nazire hanım Buhara Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyatı bölüm başkanı. Kendisi Türkiye'ye ben Özbekistan'da iken yakın zamanda geldi. Sağ olsun YTÜ'den Prof. Dr. Cemal Zehir hoca yakından ilgilendi ve ikili ilişkiler için görüşmeler yaptılar. Cemal Bey, Nazire hanımı Yıldız Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Vatan Karaya ve Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi Aynur Koçak ile tanıştırdı. Nazire hanım ve arkadaşları Türkiye'den çok memnun ayrıldıklarını ifade ettiler.

Trenle Buhara'ya Yolculuk

Buhara tren garındayım. Sabah saatleri. Saat altı buçuk. Yolculuk bekliyorlar. Ve o anda şu dizeler döküldü kalemimden...

Hayat bir yolculuk

Yolcu içinde kol

Gelen gider yolda

Giden gelmez burda

Ey yolcu fani dünya

Dikkatli ol bu yolda.

(Buhara tren garı, 31 Mayıs 2026)

Buhara'dan Ürgenç'e hareket ettik. Bu tiren Andican-Hive arasında yaklaşık 20 saatlik yolculuk yapılan yavaş tren. Trende oldukça neşeli ve renkli. Öğretmen Merhaba hanım, Hindistanlı iki kadına Özbekçe öğretmeye çalıştı, jest mimik ve kalp dili ile. Trenin içinde sohbet ve muhabbet kırla gidiyor. Bende onları, "Ya Hz. Mevlâna" şiirimi okudum ve bestesini dinlettim. Besteleyen ve icra eden Hüseyin İpek üstadımıza selam olur.

Bir Mübarek Şehir Buhara

Alimleri, yazarları, sanatçıları ve efsaneleriyle bilinen Buhara, bölgedeki Sufizmin etkisine dair eşsiz bir bakış açısı sunmaktadır. Buhara'nın Yedi Piri sadece önemli dini yerler olmakla kalmayıp aynı zamanda turistler için büyük ilgi görmektedir ve Doğu dünyası ve Sufizmin manevi mirası hakkında daha derin bir anlayış sağlamaktadır. Sahip olduğu ilmi ve tarihi dokuyu bugüne kadar korumayı başarmış ender şehirlerden Buhara'da görülmesi gereken onlarca görkemli eserler mevcuttur.

Vaktiyle sıra sıra deve kervanlarının birkaç haftada ancak geçebildiği Kızılkum Çölü'nü normal trenle altı saatte kat ederek, Hîve'den Buhara'ya vasil olduk. Klâsik dönemde "İslâm'ın Kubbesi" (Kubbetü'l-İslâm) adıyla anılan Buhara, bugün Özbekistan'ın Buhara vilayetinin merkezi ve 300 bine yaklaşan nüfusuyla ülkenin yedinci büyük şehri. Göz alabildiğince dümdüz ve geniş bir alana yayılan Buhara'yı eski zamanlardaki ihtişamıyla tasavvur edebilmek için epey tarih okuması yapmak gerekiyor, biraz da hayal gücüne sahip olmak.

Her seferinde, mekânların her anlamda imarına ne kadar büyük emeklerin sarf edildiğini bizzat gözlemlerim. Özbekistan idaresi, bir devlet politikası halinde, elindeki bütün imkânları bunun için seferber etmişti. Her bir kabrin etrafı birer külliyeyle donatılmış, buralarda ahşap, çini ve tuğla işçiliğinin en seçkin örnekleri cömertçe sergilenmişti. Tasavvuf kültürüne dışarıdan bakanlar ve eleştirel yaklaşanlar, Özbekistan'ın her karışında gözlemlenen tasavvufî tezahürlere çeşitli şerhler düşebilirler. Ancak Orta Asya'nın kalbinde bugün hâlâ güçlü bir İslâmî nabız atıyorsa, bunda baş etken kesinlikle tasavvuf kültürüdür. O kültürün meydana getirdiği insan modeli ve ufku, yüzyıllar içinde Anadolu'yu da mayalamış, koskoca bir Osmanlı medeniyeti buradan doğmuştur.

Dolayısıyla, tasavvufa eleştiriler getirirken, tarihte ve günümüzde mutasavvıfların toplumları dönüştürmede oynadığı kritik rolü ıskalaktan kaçınmak gerekiyor. Sovyetler Birliği, çıldırılmış bir buldozer gibi on yıllar boyunca dinî hayatı ezip geçerken, Özbekistan ve bütün Türkistan'da, İslâmî kimliğini hâlâ yitirmemişse ve İslâm her ülkede gittikçe daha fazla dal-budak

salıyorsa, bu, tasavvufun çok net bir başarısıdır.

Özbekistan'ın en köklü ve kadim şehirlerinden biri olan Buhara, zengin kültürel mirasıyla gezginlere pek çok seçenek sunuyor. Adeta bir açık hava müzesi olan şehir, etkileyici mimarisi ile öne çıkıyor. Buhara'da Ark Kalesi'nden Chor Minor'a, İsmail Samani Türbesi'nden Bolo Havuz Camii'ne kadar çok sayıda turistik yeri keşfedebilirsiniz. Orta Asya'nın bu eşsiz şehrinin büyümesine kapılmaya hazır mısınız? Şimdi gelin hep birlikte tarihi şehir turuna çıkalım:

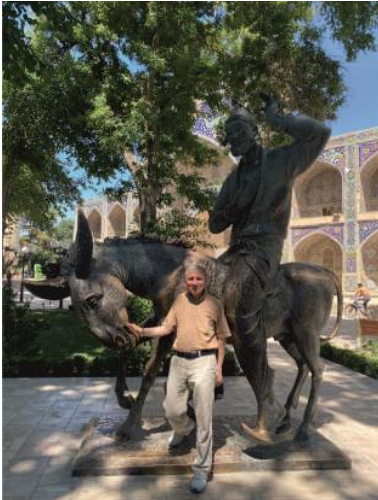
Hoca İsmet Kabristan'ı ve Camii

Eski Buhara şehir merkezinde bir mezar içinde Hoca Fahreddin İsmetullâh İbn Mes'ûd-ı Buhârî'dir. Tuhfe-i Nâilî'de Ca'fer-i Tayyâr ahfadından olduğu yazısını gördüm. Bu türbeye yakın bir de camii var. Caminin imama Selahattin hoca. Bu Cami'de sevgili arkadaşım Bekir Tank ile ikinci namazını kıldık. Türbede Doğum 766/1365 olan Hoca İsmet, okuma yazmayı ilahî ve irfanî ilimler konusunda bilgili olan babası Hoca Mes'ûd'dan öğrenmiş ve daha sonra tahsiline Buhara medreselerinde devam etmiştir. Hoca İsmet, Uluğ Bey'in

daveti üzerine Semerkant sarayına gelmiş. Bu sarayda bulunduğu müddetçe âlim, şair ve meziyet sahibi bir kişi sıfatıyla itibar görmüş. Fakat Uluğ Bey'in hükümdarlığı zamanında bilinmeyen bir sebeple saray hizmetinden ayrılmış ve hükümdarı methetmekten de imtina etmiştir. Buhara'da geçirdiği son yıllarında büyük bir üne kavuşan şairin ölüm yılı Devletşâh Tezkiresi'nde 826/1423 olarak kaydedilmiştir. Mezarı kendi ismi ile anılan kabristanda olup mezar taşı bir kitap gibi muhteşemdir. Arkadaşım Bekir Tank ile birlikte ziyaret ettik. Rahmet olsun.

Kalon Minaresi ve Camii

Şehrin en ikonik yapısı olarak öne çıkan Kalon Minaresi, Buhara'nın merkezindeki pek çok noktadan görülebiliyor. 1127 yılında Karahanlı hükümdarı Arslan Han'ın emriyle inşa edilen bu ihtişamlı yapı, 50 metreye yaklaşan yüksekliği ve 105 basamaklı iç merdiveni ile dikkat çekiyor. Yüzyıllardır ayakta kalmayı başarmış olan etkileyici minare, 13 kuşaklı bir gövdeye sahip. Rivayete göre Cengiz Han, Buhara'yı işgal ettiği dönemde, yere düşen miğferini almak için eğildiği bu yapının önünde

saygıyla durmuş ve korunmasını emretmiş.

Bu minarenin haşmetini gece ve gündüz yaşadım. Geceler ışıklandırması ve insanların şenlik yapmaları başka bir güzellik katıyor. Minarenin yanında Mir Arap Medresesi ve Kalon Camii ise bu üçlü yapıyı tamamlıyor. Buhara'nın simgesi olan Kalon Camii ve Minaresi, görkemli mimarisinin yanı sıra Cengiz Han'ın yıkımdan vazgeçtiği efsanesiyle ünlüdür. Mescidin iç avlusunda Cengiz Han'ın 700 çocuğu öldürüp gömdüğü şehitler anıtı vardır. Hikayesini Abdurrahman Cami görevlisi Abdurrahman Abi(eke)'den dinledim. Camii imamı Cengiz Han'ın yüzüne tükürmüş. Cengiz İmamın öldürtmüş ve hızını alamayıp 700 sabi çocuğun canına kıyarak cami ortasında bir çukur açtırarak gömdürmüş.

Öğlen saatlerinde altın sarısı taşları güneş ışığında parıldaayan Kalon Minaresi, akşam saatlerindeyse özel aydınlatmaların altında büyüleyici bir görünüme kavuşuyor. Sadece bir ibadet yapısı değil, aynı zamanda tarih boyunca gözetleme kulesi olarak da işlev gören Kalon Minaresi'ni ziyaret ettiğinde ince işçilikle bezenmiş tuğla süslemelerini yakından gözlemleyebilirsiniz. Bir üçlü külliye parçası olarak kendine yer bulan minarenin

etrafında Kalyan Camii ve Mir-i-Arap Medresesi'ni de görebilirsin.

Buhara, Miri-Arab Medresesi'nin inşası 16. yüzyıla dayanır ve Şeybaniler'in manevi rehberi (pir) Yemenli Şeyh Abdullah Yamani ile ilişkilendirilir. İnşasının kesin başlangıç tarihi belirsizliğini korumaktadır. Bazı akademisyenler binanın 1530 ile 1536 yılları arasında inşa edildiğine inanırken, diğerleri 1512'de Şeybani'ler tarafından inşa edildiğini öne sürmektedir. Ayrıca son inşaatın Ubaydulla Han tarafından yenilenmiştir. Sovyet döneminde de aktif olan medresenin bugünkü hali tadilatıdır.

Ark Kalesi

Kalon Minare, Mir-i Arab Medresesi ve Kalon Camii'nin biraz ilerisinde Buhara'nın geçmişten günümüze taşınan en önemli yapılarından biri olan Ark Kalesi'nin görkemli duvarlarını görebilirsiniz. Ark yani bir anlamda Buhara'nın kışlık kalesi 5. yüzyılda inşa edilmiş ve o günden bugüne varlığını korumuştur. Uzun yıllar boyunca Buhara hanlarının ikametgâhı, devlet yönetim merkezi ve askeri üs olarak değerlendirilen kale, büyüklüğü ve etkileyici görünümüyle dikkat çekiyor. 4.2 hektarlık geniş bir alana yayılan Ark Kalesi, 20 metrelik bir

yükseklığe sahip. Aktif olduğu dönemlerde Rudaki, İbn Sina ve Ömer Hayyam gibi çok büyük düşünürlerin burada çalışmalar yürüttükleri aktarılıyor.

Ark Kalesi içinde Buhar Emiri'nin tahtına oturdum ve etrafıma emirler verdim ve dedim ki

-Ben Buhara Emiri Sultan Süleyman, bundan sonra benim emirlerim geçer diye, bir nutuk attım.

İşte tahtlar ve saraylar ve dünya. Geriye kalan sadece iyiliklerimiz değil mi? O nedene şu beyti yazmaktan kendimi alamadım:

Nice emirler ve hanlar geldi geçti..

Süleyman'da bir lahza oturdu geçti

Tarihi boyunca pek çok kez yıkılan ve yeniden inşa edilmek zorunda bırakılan Ark Kalesi, son olarak 1920 senesinde Rus saldırısında çok ciddi bir hasar almış. Burayı bir kaleden ziyade büyük bir külliye olarak düşünebilirsiniz. Zira kalenin içinde emirin konaklama odaları, hazine dairesi, mutfaklar, ahırlar, zindan ve atölyeler mevcuttur. Ark Kalesi'nin en yüksek noktasına çıktığında Buhara'nın panoramik manzarasının tadını

çıkartabilirsin. Bende bundan istifade ederek görüntülü çekim yaptırıldım. Ve dönerken Buhara'yı izledim. Özellikle de gün batımına yakın saatlerde tepe noktasında çıkarsanız, altın sarısı kumlarla kaplı çöl manzarası ile karşılaşabilirsiniz.

Chor Minor

Sadece Buhara'nın değil aynı zamanda tüm Özbekistan'ın en meşhur yerlerinden biri olan Chor Minor, dört minare anlamına geliyor. Şehrin aynı zamanda en fotojenik alanlarından olan Chor Minor, isminden de anlaşılacağı üzere dört ayrı minare yapısından meydana geliyor. Geleneksel Türkistan medrese mimarisinden oldukça farklı bir görünüme sahip olan Chor Minor, 1807 yılında Halife Niyazkul Bey tarafından inşa edilmiş. İlk inşa edildiği dönemlerde buranın aslında büyük bir medresenin giriş yapısı olduğu belirtiliyor. Ana yapı günümüze dek ulaşamadığı için ziyaretçiler sadece dört ayrı minare ile karşılaşılıyor.

Bu durum da ortaya oldukça ilginç bir görüntü çıkarıyor. Dört minare de kendine özgü renklere ve süsleme detaylarına sahip. Küçük kubbeli odaya girdiğinde dört minare dair bilgilendirici

bir serginin yer aldığını göreceksiniz. Biraz dar da olsa taş basamaklarla yukarıya çıkmak ve manzaraya bakman mümkündür.

Buhara'da Köyde Halise Yemeği

Özbekistan'ın Buhara şehrine yakın bir köy(kışlak) evinin giriş kapısı (dervazı). Kerpiçten yapılmış bu girişinin içinde iki veya üç ev bir arada yer alıyor. Anadolu'da benzeri köy evlerini görmek mümkün. Demek ki Türkiye'deki köy evleri modelini buradan götürmüşüz!. Buhara'nın Şafırgan ilçesinde bir Tacik köyünde halise yemeği yedim. Yemek Sabah namazı sonrası başlıyor. Yemek öncesi Farsça natı şerif, Peygamberimizin için yazılmış şiir/Mevlidi Nebi.

Sabah namazı sonrası başlayan Halise adını verdikleri yemek sabah dokuzda bitiyor ve tüm köylülere dağıtılıyor. Halise bir gün öncesinde inek ve kuzu eti terbiye ediliyor ve akşamdan sabaha kadar pişiriliyor. Çok lezzetli ve doyurucu etli çorba gibi bir ağır kalorili yemek. Buhara içinde büyük bir Camide imamlık yapan Selahattin hocanın köyünde Halise yemeğini neredeyse bin kişi yedi desem abartı olmaz. Yiyenler kaplarla evlerine de götürüyorlar.

Şuhov Minaresi

Buhara'nın tarihi dokusu içinde kendine yer bulan Şuhov Minaresi, kendine özgü "hiperboloit" tasarımıyla estetik ve mühendisliği birleştiriyor. 1929 yılında Sovyet mühendis ve mucit Vladimir Şuhov'un girişimleri ile tasarlanan minare, uzun yıllar boyunca su kulesi olarak da kullanılmış. Örgü kafes

olarak ifade edilen bir forma sahip olan bu ilginç yapı, fotoğraf meraklılarını da kendine çekmektedir.

1975 yılında yaşanan bir yangın sonucunda ahşap kasası hasar görse de sonraki dönemde restore edilen Şuhov Minaresi, gün batımında şehri seyretmek için oldukça ideal bir seçenek diyebiliriz. Bu arada minare, yaklaşık 50 metrelik bir yüksekliğe sahiptir. Mühendislik harikasına olan bu yapıya asansörle çıkmak mümkündür. Minare, Ark Kalesi'ni doğrudan karşısına alıyor.

Bolo Havuz Camii

1712 yılında Buhara emiri tarafından inşa ettirilen Bolo Havuz Camii, ahşap sütunları ve göz alıcı mimarisiyle farkını ortaya koyuyor. Camiyi orijinal kılan temel unsur, ince oymalarla süslenmiş 20 ahşap sütununun caminin hemen önünde dizilmesi. Bu sütunlar, tarihi caminin önündeki havuzda müthiş bir yansıma yaratıyor. Eşine nadiren rastlanan Bolo Havuz Camii, "40 Sütunlu Cami" adıyla da biliniyor. Burası tadilat görmüş ve yeni açılmış. Emirlerinin kullandığı bu Camii günümüzde de faaliyetlerine devam etmektedir. Bugün yatsı namazı sonrası imam efendi Tebareke okudu. Bir yatsı vaktinde burada namaz kılmak nasip oldu. Namaz sonrasında imam efendi Tebareke süresinin tamamına Buhara ağzı ile okudu. Cemaat ise büyük bir huzur ve huşu içinde dinlediler.

Bolo havuz yani havuzun üstü manasına geliyor. Bolo Havuz Camisi, iç mekanındaki detaylardan ziyade dış bölümüyle öne çıkıyor. Bu nedenle

ziyaretçiler çoğunlukla caminin dışında yer alan sütunların ve havuzun bulunduğu avlu kısmında vakit geçiriyorlar. Bu arada camide yer alan suyun, şehrin kıtlık çektiği dönemlerde içme suyu olarak değerlendirildiği söyleniyor. Beyaz ve mavi tonlarının hâkim olduğu süslemelere sahip olan Bolo Havuz Camii, Osmanlı mimarisini andıran zarif detaylarla ilgi çekiyor. Camii karşısında bir havuz bulunmakta olup, bu Camii'ye Bolo Havuz "Çocuk Havuzu" adı verilmiştir.

Devlet Mimarlık Sanat Müzesi

Sadece eğitimiyle değil, aynı zamanda mimarlık tarihindeki önemli yerinden dolayı her daim ilgi gören Devlet Mimarlık Sanat Müzesi, Özbekistan'da sanat dünyasına yön veren bir kurum olarak kabul görüyor. Müze hem büyük bahçeleri hem de çevresindeki tarihi binalarıyla büyük bir uyum içinde. Modern ve geleneksel yapıyı bir arada tutan Devlet Mimarlık Sanat Müzesi, yenilikçi projeler üretmeye devam ediyor.

Göz alıcı bir tasarıma sahip olmasından dolayı sene boyunca ziyaretlerin gerçekleştiği tarihi müze, kalıcı ve geçici sergilere ev sahipliği yapıyor. Özbekistan'da öğrencilerin ya da yerel sanatçıların eserlerini keşfetmek istersen buraya yönelebilirsin. Ark Kalesi'ndeki müzede 100 bine yakın eser ziyaretçilerle buluşuyor. 1922 senesinde kapılarını açan müzede mimari dekor örneklerinden grafik eserlere, heykellerden eski haritalara kadar pek çok materyal seni bekliyor.

Hazreti Eyüp Çeşmesi

Buhara şehir merkezinde bulunan Hazreti Eyüp Çeşmesi, dini ve tarihi bir öneme sahip. Geniş bir avluya sahip olan Hazreti Eyüp Çeşmesi, taş işlemleri ile yöreye özgü mimarının zarif bir yansıması diyebiliriz. 12. yüzyılda inşa edilen Hazreti Eyüp Çeşmesi'nin ilk yapısı Arslan Kan, diğer kısmı ise Timur tarafında yapılmış. 1500'lü yıllara gelindiğinde ise Şeybaniler çeşmeye son şeklini vermiş. Pınardan gelen suyun şifalı olduğuna inanılıyor. Hazreti Eyüp Çeşmesi, bölgede "Çeşme Ayup" adıyla biliniyor.

Mirza Uluğbey Medresesi

Buhara şehri de tıpkı Semerkant gibi tarihi medreselerin öne çıktığı bir yerdir. Buhara içinde ziyaret etmekten keyif alacağın medreselerin başında Mirza Uluğbey Medresesi geliyor. 1417 yılında inşa edilmeye başlayan medrese, Özbekistan'da iyi korunmuş yapılarından biridir. Semerkant ve Buhara'da 15'inci yüzyılda inşa edilen medreselerin hepsi de tasarım açısından birbirine benzemektedir.

1586 yılında Abdullah Han döneminde restorasyon çalışmaları ile yenilenen Mirza Uluğbey Medresesi, Abdülaziz Han Medresesi ile karşı karşıya. 90'lı yılların hemen başında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilen Mirza Uluğbey Medresesi, kendisinden sonraki pek çok medrese yapısı için referans olmayı başarmıştır. Timur dönemi özelinde Buhara'da korunabilen en büyük yapı olan Mirza Uluğbey Medresesi iki katlı müderris ve talebe odalarıyla ve ortasında ağaçlı yapısıyla göz dolduruyor.

Abdülaziz Han Medresesi

Buhara'daki bir diğer tarihi medrese olan Abdülaziz Han Medresesi, 1600'lü yıllardan bugüne miras kalmış durumdadır. Medreseye adını veren Abdülaziz Han'ın çabaları ile inşa edilen yapı, aktif olduğu dönemde Buhara'nın dini eğitim ve kültür merkezi olarak işlev görmüştür. Pek çok bilim insanını ağırlayan medrese hem bu yönüyle hem de mimari yapısıyla ziyaret etmeye fazlasıyla değer bir mekândır.

Zengin süslemelerinin dışında aynı zamanda görkemli mihrabı ve minaresiyle de dikkat çeken Abdülaziz Han Medresesi'nde birçok özgün detay mevcuttur. Mavi tonlardaki çiniler ya da ince işçilikle yapılmış mozaikler, bu özgün detayların başında geliyor. Ayrıca duvar bölümlerinde kabartmalar, muazzam çiniler, tuğla mozaikler ve süslü sarkıtlar, mekâna apayrı bir estetik derinli kazandırıyor. Medrese şu anda tadilat bekliyor. Çünkü bazı yerleri yıpranmış ve dökülmüş. O nedenle bu güzel yapı yeniden onarımı dört gözle bekliyor. Buradan yetkililere duyurulur.

İsmail Samani Türbesi

10'uncu yüzyılda inşa edilen İsmail Samani Türbesi, sadece Özbekistan'ın değil aynı zamanda Türkistan mimarisinin en önemli yapıları içinde bulunuyor. Her ne kadar şehir dışında olsa da türbeye yerli ve yabancı ziyaretçilerin ilgisi çekiyor. Türkistan Coğrafyasında ilk İslami türbe olduğu için özel bir ilgi gören İsmail Samani Türbesi'nin pişirilmiş tuğla kullanılarak inşa edildiği biliniyor. Bu durumun, binanın bunca yıl sağlam bir şekilde ayakta kalmasında etkili olduğu düşünülüyor. İsmail Samani Türbesi'nde

hem İsmail Samani hem de ailesinin naaşları yer alıyor. Küp formundaki etkileyici türbe, evreni simgeleyen bir tasarıma sahip şekilde inşa edilmiştir.

Lebi havuz Ensemble ya da bir başka deyişle Lebi-Havuz Topluluğu ve Türkistan mimarisinin en önemli örneklerinden biri olarak kabul görüyor. Bir kompleks formuna sahip olan Lebi havuz Ensemble, Buhara'nın merkezinde konumlanıyor. *Lebi havuz Ensemble külliyesi* genel olarak üç anıtsal yapıyı bir araya getiriyor.

Lebi havuz Ensemble

Kuzeydeki Kukeldaş (Süt kardeş, bir benzeri de Taşkent'te var) Medresesi, batıda yer alan Nadir Divan-Beyi Hanakası ve doğuda bulunan Nadir Divan-Bey Medresesi, bu külliyenin görebileceğin üç harika yapıttır. Bu arada Lebi-Havuz, "havuz başı" anlamında kullanılıyor. Külliye'nin merkezinde bulunan su ögesi, böyle bir isimle anılmasına yol açıyor. Buradaki suyun bir dönem Buhara'nın başlıca su kaynaklarından biri olduğunu ifade edilmektedir. Lebi Havuz şu su fıskiyelerinin su fışkırttığı ve insanların etrafında serin bir şekilde oturup dinlendiği, yemek ve çay içtiği bir mekân olarak göz dolduruyor. Bendenizde burada yemek yedim ve çay içtim.

Samonidov Parkı

Buhara'nın en huzurlu köşelerinden biri olan Samonidov Parkı hem turistlerin hem de bölge halkının özellikle de hafta sonlarında uğrak mekânı. Biraz olsun dinlenmek ve doğayla iç içe olmak istersen Samonidov Parkı'nı keşfedebilirsiniz. Park

ismini Samani Hanedanı'nın kurucusu olan İsmail Samani'den alıyor. Çok sayıda yürüyüş yolu ve oyun alanı olan park, aileler tarafından da sıklıkla tercih ediliyor. Şehrin kuzeyindeki park, UNESCO Dünya Mirası Alanı listesinde yer alıyor. Park içinde ufak da olsa bir hayvanat bahçesi bulunuyor. Aynı zamanda göl ve tema parkı da Samonidov Parkı'na olan ilgiyi canlı tutuyor.

Nadir Divanbeyi Medresesi ve Nasrettin Hoca

Nadir Divanbeyi Medresesi, yukarıda söz ettiğimiz kompleksin en popüler yapısı. Nadir Divanbeyi Hanakası olarak da bilinen bu yapı, bir dönem eğitim ve kültür merkezi olarak hizmet vermiş. 17. yüzyılın ortalarında inşa edilen medrese, çini işlemleri ve mihrap gibi detaylarla ilgi görüyor. Çini işçiliği, medresenin cephesinde turkuaz ve mavi tonlarıyla kendini gösteriyor.

Buhara'da geleneksel konaklama kültürünü yaşatmaya devam eden yapı, sakin ve huzurlu bir atmosfer sunuyor. Yaz aylarında, etrafındaki gölgelikler ve fiskiyeler sayesinde burada serin bir ortamla karşılaşabilirsin. Başta kervansaray olarak inşa edilmesine rağmen

daha sonradan han tarafından medreseye dönüştürülen tarihi mekanda ilginç bir şekilde Nasrettin Hoca Heykeli yer alıyor.

1979'da Buhara'da Hoca Nasrettin Efendi kahramana bir anıt dılmış. Ve Buhara'da her bahar, Hoca Nasrettin'in onuruna bir mizah festivali düzenleniyor. Bendenizde Nasrettin Hoca'ya Buhara'dan Akşehir'e selam göndererek fotoğraf çektirdim. Nasrettin Hoca'nın 12.kabrinin Buhara'da olduğuna inanılıyor. Her yıl Akşehir'den 5 Temmuz'da Nasreddin hoca şenliklerinin yapıldığını da buradan hatırlatmış olayım. Buhara'da Nasrettin Hoca'nın heykeli esprili ve şişman olmayan bir hoca ve molla profili yapmışlar ki, kanaatimce en doğru yapılmış. Bizde Mevlana temsili resmi bile şişman biri olarak gösterilmektedir. Halbuki tarihte şöhret yapmış mutasavvıfların geneli zayıf insanlardır. Çünkü onların düsturları: az yemek, ay uyumak ve az konuşmaktır.

Mugak Attari Camii

Buhara'da gizli kalmış tarihi hazinelerden biri sayılan Mugak Attari Camii'nin 9'uncu yüzyıldan kaldığı aktarılıyor. Büyük bir dini ve kültürel öneme sahip olan caminin adı, bulunduğu caddeden geliyor. Mugak Attari,

Baharatçılar Caddesi anlamında kullanılıyor.

Geleneksel İslam yapılarındaki sadelik ve zarafetin yansıdığı tarihi cami, Lyab-i Hauz Kompleksi'nin hemen sol tarafında konumlanıyor. 12.yüzyılda Karahanlılar döneminde caminin önemli ölçüde yeniden inşa edildiği görülüyor. Bir zamanlar Yahudi ve Müslüman toplulukların burayı ortak bir şekilde kullandığı, aktarılan bilgiler arasında. Mugak Attari Camii'nde mimari bakımdan Sogdian ve Zerdüşt etkilerine rastlamak olası.

Eski Çarşı

Şehir merkezinde konumlanan Eski Çarşı, Buhara'ya geldiğinde es geçmemen gereken yerlerden. Tarihi dokusunu koruyabildiği için heyecan veren bir atmosfere sahip olan çarşı, yıllar boyunca ticaret merkezi olarak işlev görmüş. Burada sadece alışveriş yapabileceğin bir ortamla karşılaşmazsın. Aynı zamanda çarşı sayesinde Buhara'nın sosyal dokusunu ve günlük yaşamını da keşfedebilirsin. Eski Çarşı'da geleneksel el sanatlarından takılara, baharatlardan el yapımı halılara kadar pek çok seçenekle karşılaşabilirsin. Genel olarak dar sokaklara kurulan bu büyük çarşuyu dolaşırken acele etmemeli, her tezgâhın tadını çıkarmalısın. Sevdiklerine yöresel hediyeler götürmek istersen, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde de yer alan Eski Çarşı'yı değerlendirebilirsin.

Hamam Bozori Kord

Buhara'da keyifli bir zaman yolculuğuna çıkmak istersen, Hamam

Bozori Kord'u notların arasına almalısın. Buhara'nın en eski ve en ünlü hamamlarından biri olan bu popüler yer, 16. yüzyıldan günümüze kadar sağlam bir şekilde ayakta kalmayı başarmış. Aktif olarak kullanıldığı yıllarda şehrin sosyal hayatının kalbinin attığı yer olmayı başaran Hamam Bozori Kord, sıcak, ılıman ve soğuk odalar olmak üzere üç farklı odada seanslar sunuyor.

Taş kurnaların etrafında vakit geçirerek fiziksel ve ruhsal bir arınma gerçekleştirebilirsin. Buhara hamamları, tarih kitaplarında kendine sıklıkla yer buluyor. Buhara'da bir dönemler hamamların sayısının 16 olduğu biliniyor. Bugün ise tarihi hamamların sadece iki tanesi ayakta duruyor. Bu iki hamamdan biri olan Hamam Bozori Kord, Poyi Kalyon Külliyesi'ne de oldukça yakındır. Efendim bir mektubumuzun daha sonuna geldik. Önümüzdeki ay "Aksaray'ın Hafızası" dergimize geçen aydan söz verdiğim, "Semerkant Mektubu" ile huzurlarına çıkarım inşallah. Hoşça kalın. Allah'a emanet olun (27 Haziran 20026).

AZM-İ MİLLÎ İSMİ NEREDEN GELMEKTEDİR?

M. FIRAT GÜL

Bilindiği üzere İstiklal Harbi yıllarında kurulan cemiyetlerden birisi de Azm-i Millî Cemiyeti'dir¹. Bu teşkilatlanma yapılırken vali Ali Muhittin Paşa da İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin gelişmesine çalışıyordu. Bütün bu baskılar karşısında imanlı, metanetli yurtsever Ankaralılar İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ne karşı gerekli cevabı vermişlerdir (Tevetoğlu, 1988: 104). Aksaray'da da aynı günlerde bu isimde bir teşkilatlanma vardır. Aksaray Azm-i Millî Türk Anonim Şirketi'nin isminin verilmiş gerekçesi tam olarak tespit edebilmiş değilse de Millî Mücadele'nin başlangıcında kurulan Azm-i Millî Cemiyeti'nden mühlhem olduğu düşünülmektedir. Millî Mücadele günlerinde Aksaray'da genç bir öğretmen olan İçişleri eski bakanlarından İzzet Gener Aksaray Azm-i Millî Kuva-i Millîye Cemiyeti'nden bahsederken başka bilgiler de vermektedir:

“Ben o zaman Aksaray'ın en genç öğretmenlerinden birisiydim. Aksaray Azm-i Millî Kuva-i Millîye Cemiyeti üyelerinden Hasan Atay ile beraber bu millî heyecan içerisinde üzerimize düşen görevleri yaptık. Görevimiz cephe gerisindeki ihanet odaklarını susturmak, millî ruhu yaymaktı. O günlerde bu hain ve sinsî düşünceler Aksaray'ımızın çevresine kadar yayılmıştı. Özellikle kırsal ova halkı, “padişah buyruğu”na karşı gelmeyi aklından bile geçirmiyor, onlara

¹ “Cemiyet ve kongre tipi örgütlenmeler, Osmanlı hükümetinin kontrolü dışında seçim ve temsil ilkelerine dayanan yeni bir yapılanma ve siyasallaşma getirdi. Osmanlı hükümeti teslimiyeti savunurken kongrelerde direniş fikrinin öne çıkması halkı giderek İstanbul'dan uzaklaştırdı. Hukukî usullere, demokratik tartışma ve karar alma süreçlerine saygı gösterilen kongrelerde alınan kararların çoğu ancak bir devlet organının yapabileceği türden işlerdi. Asker toplamaktan vergi toplamaya, sıkıyönetim ilânından vatan hainlerini yargılamaya kadar her türlü kararı alabilen bu cemiyet ve kongreler tabanla da bütünleşmişti. Mustafa Kemal ve arkadaşları, 22 Haziran'da yayımladıkları Amasya Tamimi'nde milletin bağımsızlığının ve vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğunu, hükümetin işgalcilerin baskısı altında bulunduğunu, milletin mukadderatını yine milletin azim ve kararının belirleyeceğini ilân ettiler (Küçük, 2005: 76). Bu amaçla millî bir heyet teşkilinin şart olduğunu ve bir millî kongre toplanmasına karar verildiğini açıklayarak her ilden üç delegenin Sivas'a gönderilmesini istediler. Hükümet, İngilizler'in baskısıyla 23 Haziran'da Mustafa Kemal Paşa'nın müfettişlikten azledildiğini ve Kuvâ-yi Milliye adına çekilecek telgrafların kabul edilmeyeceğini bildirdi” (Küçük, 2005: 77).

göre o (padişah) ne derse o doğrudur! Bununla beraber vatan için, millet için ve istiklal için tedbir almak, gizli ve fakat emniyetli adımlarla bu amansız düşmanı, sinsi tehlikeyi yok etmek için teşkilatlanmak zarureti ile ve arkadaşımınla yola çıkmıştık. Aksaraylılar merkezde baştanbaşaya ayakta ve tetiktedir. Depo alayı kendine düşen ödevi mütevazı ve fedakârca başarmaktadır. Cepheden buraya ulaştırılan Rum ve Ermeni aileler mahallelerimiz halkının evlerine dağıtılmış ve yerleştirilmiş. Fakat bu zümre sığındıkları hane halkının hem ekmeğini yemekte hem de gece gündüz boş durmadan metotlu ve sinsi bir şekilde millî ruhu içinden vurmaya çalışmaktaydılar. Zaman zaman uydurulmuş havadislerin halk arasında sık sık yayılmasını önlemek ve bu asılsız haberlerin kaynağını bulmak, yok etmek için onlarla mücadele ile görevlendirilmişti. İşte bu lüzum ve zaruretten doğan karar üzerine bu beşinci kolun kaynağını ve ajanlarını bulmak ve mukabil saldırılarıyla onları bozguna uğratmak için Hasan Atay ile beraber gizli faaliyetleri başlattık. (Düşman cephede bozguna uğratılmış. Top, makineli tüfek ve esir alınmış. Düşman kuvvetleri arasında isyan çıkmış....vs, vs...) gibi haberleri kahvehanelerde, pazarlarda, okullarda ve aile toplantılarında yaymaya ve hatta köylere sokmaya çalışıyor, muvaffak oluyorduk. Günlerce süren bu mücadele mültecilerin beşinci kol elemanlarını korkutmuş, kuvvetli ve inançlı bir teşekkülle karşı karşıya olduklarını ve takip edildikleri hissine kapılarak susmaya mecbur etmişti. Bu arada halkımızın millî duygusunu harekete geçirmek ve savaş ruhunu aşlamak, desteklemek ve geliştirmek maksadıyla sık sık müsamere ve toplantılar tertip ediyor; düşmanın zulmünü, dine, ırza, namus ve şerefe yapılan tecavüzleri telin ediyorduk. Nitekim İzmir'in işgali üzerine sahnelediğimiz Kambur İzzet'in (İzzet Molla) İhaneti oyunu sırasında halk galeyana gelmiş, Aksaray Valisi Rahmetli Abdullah Sabri Karter'in gözleri dolmuştu. Marşının nağmeleri arasında Hükümet Meydanına kadar hep birlikte yürümüştük" (Gener, 1952: 3,12).

Bu dönemde Aksaray, düşman işgaline uğramayan nadir şehirlerden birisi olmasına rağmen savaşın, işgalin acısını hissetmiş ve ordusuna destek olmak için elinden geleni yapmıştır. Aksaray Heyet-i Temsiliye'ye desteğini vermiştir. 12 Ekim 1919 tarihli İrade-i Milliye Gazetesi'nde Aksaray'dan gelen telgraf yer almıştır (İrade-i Milliye, 12 Ekim 1919: 2; ATASE, A:4-1, D:1335/3-1, F:54-2).

Bugün belediye dairesinde ulema ve eşraf-ı memleketle memurin-i hükümet biliçtima cemiyet-i muhteremenin nizamname-i dâhiliyesi ile talimat ve sair evrak-ı muhabere kıraat ve irşadat-ı lazime icra edilmiş ve cemiyetin âmâl-i vataniyesine karşı umum tarafından âsâr-ı hoşnutu

Aksaray'da bu dönemde gazete yayınlanmadığı için bilgi kaynağı da yok denecek durumdadır. Bu heyecana şahit olup yazanların anıları tartışmasız çok kıymetlidir. Faruk Zeki Perek, harbin devam ettiği günlerde şehirde devamlı heyecan olduğunu, bir defasında şehre büyük bir askeri birliğin geldiğini ve askerlerin camilerde yattığını yazmaktadır:

Kızıl Minare Camii'nde kalanların tahta köprü yakınlarında, su boyunca talim yaptıklarını hatırlarım. Asker son derece zinde, güçlü ve kararlı bir etki yapıyordu. Birkaç gün sonra batıya doğru yollarına devam ettiler. Sonradan bu kıtanın Kâzım Karabekir Paşa tarafından, doğu harekâtını tamamladıktan sonra, batı cephesine gönderilen takviye birliği olduğunu öğrenmiştik (Perek, 1998: 20)

Perek, 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi günlerinde cephenin uzağındaki Aksaray'da yaşananları görmüş ve yıllar sonra hatırladığı kadarıyla yazmıştır:

Okulda, Müftü Efendinin Ulu Cami'de önemli bir vaaz vereceğini ve hepimizin camiye gitmesini bildirdiler. Gittik. Ünlü, medrese sahibi Müftü İbrahim Efendi son derece etkili kıyafeti ve tok sesiyle ağır ve etkili konuşma yaptı. Özet olarak: Şehre düşman gelecek olursa kolay kolay düşmana boyun eğmeyeceğimizi ve gerekirse dağlara çekilip bütün imkânlarımızla sonuna kadar mücadele edeceğimizi ve herkesin buna hazır olmasını kesin ifadelerle bildirdi. Sıcak bir gün idi. Ağustosun son günleri olmalıydı. Sonradan öğrendiğimize göre o günler Sakarya Meydan Muharebesi günleri imiş. En kötü ihtimal düşünülerek büyükler tedbir almışlar. Bereket bu kötü ihtimal gerçek olmadı. Hatta duyduğumuza göre Koçhisar'dan savaşın top sesleri bile duyulmuş. Belki bazı uzak köylerden de duyulmuş olabilir. Fakat Aksaray'dan duyulmadı. Yine de heyecan devam etti (Perek, 1998: 20).

Zor günlerin sonunda kazanan elbette haklı, imanlı ve vatanın sahibi olan Türk Milleti olmuştur ve düşman Anadolu'dan sökülüp atılmıştır. 1922'de Büyük Taarruz sonrasında Aksaray'daki öğrencilerin mutlu bir şekilde şarkılar söylediği yine Perek'in eserinde yazmaktadır (Perek, 1998: 25).

*Neş'eden nişan yok hiç gönüllerde
Hepsinin üstünde bir siyah perde
Hicran ateşi ile düştük bu derde, ah!
Söyle İzmir nerde, Edirne nerde?
Anne İzmir nerde, Edirne nerde?*

Perek, yukarıdaki türküyü 1922'deki zafer haberine kadar işgal günlerinde söylediklerini fakat düşmanın yenildiğini öğrendikten sonra da neşeyi aktarmaktadır. Öğrenci olarak muallimlerinin heyecanını unutamadığını belirttikten sonra şöyle yazar:

O günlerin sürekli ağıt havası hep bu ve benzeri sözlerle dillerde dolaşır. Fakat artık İzmir'de ve sonraları Edirne'de dönüp anayurda gelmişti. Sabahlara kadar Aksaray'ın sokakları çınladı. Merasimler, konuşmalar kesilmedi. Yılları dolduran acı günlerden sonra yepyeni bir dünya doğmuştu. Büyük şehirlerin alınması haberi birbirini izledi. (Perek, 1998: 25).

1923'te vilayet olan Aksaray 1933'te halen tartışılan bir kararla kazaya dönüştürülmüştür. 56 yıl süren ilçelikten sonra 1989'da Aksaray yeniden vilayet olmuştur (Resmî Gazete, 21.06.1989: 2, 4).

Millî Mücadele'nin Aksaray'da teşkilatlanmasında çok önemli hizmetleri olan Abdullah Sabri Bey, Azmi-i Millî Cemiyeti'nin önderlerinden biriydi. Cemiyetin üyeleri ve Aksaraylılar Ulu Cami önünde bir miting düzenlemişlerdi. Abdullah Sabri Bey en öndedir. Aksaraylıların ellerinde bayraklar ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafları görülmektedir (M. Fırat Gül arşivi)

Aksaray'ın mutasarrıfı ve valisi Abdullah Sabri KARTER'e dâir...

Abdullah Sabri Karter, 13 Temmuz 1867, Bursa doğumludur. Babası Hacı Ali Efendi, annesi Zeliha Hanım'dır. Karter, Aksaray Livasının ilk mutasarrıfı olarak 15 Kasım 1920'de görevine başlamadan evvel öğretmenlik, kaymakamlık vekilliği, başyazarlık (Sivas Vilâyet Gazetesi), Bursa milletvekili (Meclis-i Mebusan), Eskişehir Sancağı Ermeni Mallarını Tasfiye Komisyonu Başkanlığı, mutasarrıflık görevlerini yapmıştır. Aksaray'ın önce mutasarrıfı ve 1923-24 arasında ilk valiliğinden sonra Edirne ve Mersin valiliklerinde bulunmuştur. 1927-32 arasında Şura-yı Devlet (Danıştay) vazifesinden sonra ikinci kez emekli olmuştur. Toplamda 42 yıllık devlet hizmeti vardır. Karter, Aksaray'da önemli işlere imza atmıştır. Maarif işlerine önem vermiştir. 17 Aralık 1939 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı, Büyükkada Aile Kabristanlığına defnedilmiştir.

Mimarîsiyle, estetikliğiyle gözlere hoşluk veren Aksaray'daki bu tarihî bina Abdullah Sabri Bey döneminde önce idadi olarak düşünülse de orta mektep talebelerinin eğitime başlamasıyla öncelikle "Cumhuriyet Mektebi" adıyla hizmete başlamış, daha sonra ise lise oluncaya kadar (1958) "Orta Mektep" olarak bilinmiştir.

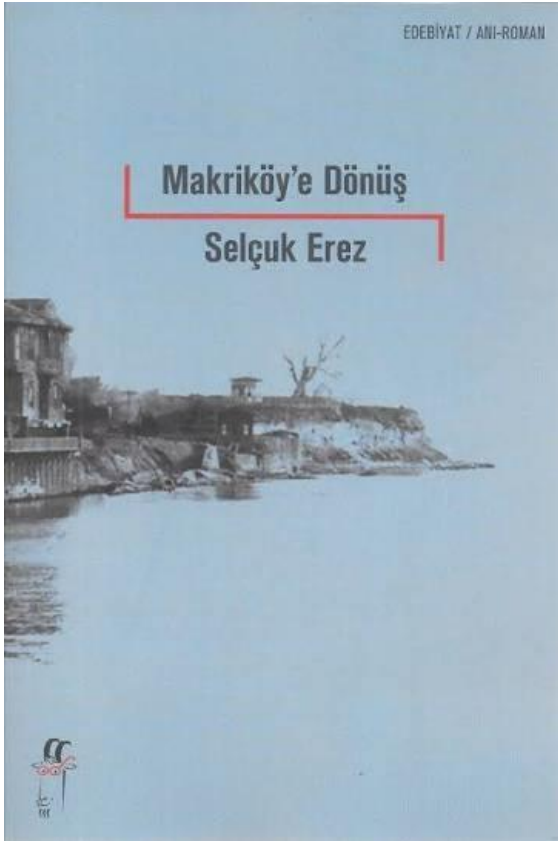

Aksaray Azm-i Millî Cemiyeti'nin liderlerinden Hasan Atay ve Hasan Rauf Beyler

MAKRİKÖY'E DÖNÜŞ VE ÜÇ ÖNEMLİ AYRINTI

PROF. DR. MUSTAFA ÖZCAN

Eski romanlarda *Makriköy* diye geçen yer, İstanbul'un bugünkü Bakırköy ilçesidir. *Makriköy'e Dönüş*, Selçuk Erez'in romanıdır. Üç önemli ayrıntı ise, romanın gelişimine katkı yapan hususlardır. Bu roman sırf bu ayrıntılar için bile okunmağa değer. Bunlara geçmeden yazarla ilgili kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Önce yazardan, sonra romandan bahsedelim: Selçuk Erez, 1936 yılında İstanbul'da doğdu. Nişantaşı İngiliz Erkek Lisesi'nde ilk ve orta öğrenimini yaptı. İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Amerika'ya giderek önce Columbia

Presbyterian Tıp Merkezi'nde daha sonra Houston'da Baylor Üniversitesinde ihtisas yapıp Türkiye'ye döndü.

Türkiye'de Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde profesör oldu. Güneş, Cumhuriyet gibi gazetelerde köşe yazarı olarak görüşlerini okurlara ilettiler. Farklı alanlarda kitapları bulunan yazarın iki öykü kitabı vardır. *Makriköy'e Dönüş*, anı-roman tarzında bir eserdir. Eserdeki vaka, Selçuk Erez'in ailesi etrafında geçer. Önce ailenin geçmişi hakkında bilgi verilir. Yazar, bu bilgilerinden öğrendiğimize göre Selçuk Erez'in dedesi göğsünde bir Plevne Madalyası bulunan *İsmail Hakkı Paşa'dır*. Çocukluğunda bizzat tanıdığı babaannesi ise *Hatice İhsan Hanım'dır*. İsmail Hakkı Paşa'nın aile kökeni, eski Yugoslavya'dan, Sarıgöl'dendir. Paşa'nın büyük babası *Abdi Efendi*, Makriköy'e yerleşmiş, burada çoluk çocuğu kavuşmuştur. Oğlu Mustafa, yani *İsmail Paşa'nın* babası, subay olmuş ama rütbesi küçükken vefat etmiştir. İki çocuğu vardır. Fatma ve İsmail. İsmail, 1854'te, Kırım Savaşı sırasında doğmuştur. *Makriköy'e Dönüş*, işte bu İsmail ve ailesinin geçmişine ışık tutmakta, onların hayatından kesitler sunmaktadır. Aileye girenler, aileden uzaklaşanlar, başka semtlere taşınanlar, yeni doğanlar, komşuluk ilişkileri, akrabalık ve arkadaşlık bağları, dönemin sosyal hayatı bazen Hatice İhsan Hanım'ın ağzından

bazen yazarın bakış açısından gözler önüne serilmiştir. Eser üç bölümden oluşmaktadır.

İlki, “Sarıgöl’den Makriköy’e”(s.19-21); “Makriköy,1867”(s.22-34); “Plevne Savaşı”(s.35-56); “Savaşın Sonra”(s.57-72); “Yeni Bir Hayat”(s.73-76);’dan ibarettir. “ Aile Büyüyor”(s.79-88); “ Vefa’dan Makriköy’e”(s.89-96); “Makriköy’de Hayat”(s.97-115); “Önce Tevfik Paşa, Sonra Sen 1912”(s.116-128); “ Makriköy’de Karakış (1913)”(129-134); “İhsan Hanım Annesini Yitiriyor”(s.135-148); “İsmail Hakkı Paşa’nın Ölümü (1914)” (s.149- 154) ikinci bölümü oluşturuyor; Üçüncü bölümde “Yeni Nesil”(s.157-167); “Mütareke”(s.168-179); “Vedalar”(s.180-183); “Bugün: Makriköylüleri Anış” (184-185) ara başlıkları vardır. Eserde anlatılanlar, birkaç fotoğrafla da desteklenmiştir.

“İsmail Bey’in Plevne Savaşı’ndaki fotoğrafı; “Serfıceli İbrahim Bey’in fotoğrafı; “Hatice İhsan Hanım’ın fotoğrafı; “İsmail Paşa’nın İttihatçılarla fotoğrafı”, “İsmail Paşa’nın yaşlılık günlerindeki fotoğrafı; İhsan Hanım’ın aile bireylerinin bazıları ile ilgili fotoğrafı, dönemleri ve kişileri hakkında fikir vermektedir. İhsan Hanım’ın yer yer anlatıcı olduğu bu eserde çarpıcı bölümler vardır. İlki İsmail Paşa’nın gönüllü olarak Plevne Savaşı’na katılması ve Plevne Savaşı; ikincisi Balkan Harbi sıralarındaki İttihat ve Terakki Partisi ile rakip partinin arasındaki çekişme; üçüncüsü de bu aile çevresine sokulan Cenap Şahabettin’in hakkında yazılanlar. İsmail Paşa, Harbiye’de öğrenciyken katıldığı Plevne Savaşı’nda olup bitenleri dört deftere(cebe sığacak büyüklükte dört deftere günlükler halinde yazmıştır. Son defterde harpten sonraki hayatına dair kesitler bulunmaktadır. Kitapta günlükler tarih sırasına göre verilmiştir.

Ayrıca bunlara başka bazı belgelerden edinilen bilgiler de eklenmiştir. 29 Haziran 1877 tarihli günlükte harbe gidecek gönüllüleri eğitmek için Beykoz Çayırı’nda kurulan ordugâha gider. Yedi gönüllü Harbiye öğrencisiyle birlikte. Gönüllülerin birkaç günlük eğitiminden sonra Sirkeci’den trenle yolculuk başlar. Kumkapı, Narlıdere, Makriköy’e varılır. Orada bir tanıdığı

rastlamamak için dışarıya bile seyremez trenden. Bu yolculukta hem Çorlu’da hem de Edirne’de askere halkın, büyük sevgisine tanık olunur.

İstasyonlarda, cepheye subay ve asker taşıyan bu trenlere halkın ve esnafın büyük bir ilgisi vardır. Kimisi çorba, kimisi peksimet, çeşitli börekler, kimisi de çay, kahve ve sigara taşır. Yolculuk hiç de kolay değildir. Vagonlar tıklım tıklımdır, havasızdır, dayanılmayacak kadar kötü koku vardır. Edirne’den sonra Rodop dağları eteklerine varılır. Önce Filibe’ye, daha sonra Meriç ırmağı üzerindeki Tatarpazarcık’a gidilir. Orada kendilerini garnizondan karşılarlar. Kumanya dağıtılır. Bazen tarlaların arasından, bazen şosedden Belova’ya, oradan da altı günde Sofya’ya varılır. Yolculuğun bu kadar uzaması, yolların bozuk olmasından, güvenliğin yokluğundan, anayoldan ayrılıp patikalardan, keçi yollarından yürünmesindedir.

Yağmurdan, ormandan alabildiğine olumsuz etkilenirler. Yazar, eserin bu bölümünde İsmail Paşa’nın günlüğünden yararlanır. 14 Temmuz 1877 tarihindeki günlük şöyle başlar: “Bu kara yolculuğu bize savaşların ayaklarla kazanıldığını söyleyenlerin ne kadar haklı olduğunu öğretti”(s.41). Gerçekten de birçok askerin ayakları şişer, postalları vurur, ayaklarda yaralar açılır. Bu yüzden bir süre yürüyemeyen askerin, atlara, arabalara yüklenmesi gerekir. Kanayan ve şişen ayakların tedavisi için postallar kesilir. Sofya’ya varılınca bunlara terlikler, çarıklar dağıtılır. Sofya’nın nüfusu o zamanlar 15.000 kadardır. Şehir bakımsız, sadece beş on tane yeni yapılmış ya da onarılmış bina ve ayakta kalmış türbe vardır. Şehrin ılıcasında askerin yıkanması sağlanır. Ama sabun verilemez kendilerine...(s.42). Oradan Vidin’e gidilir. Vidin nüfusu ise 13000’dir. Vidin’de bir süre bekletilir ordu. Bu arada herkes söküğünü diker, ayakkabısını onarır, çorabını yamar. O sıralarda Kunduracı bölüğünde yetişmiş üç asker en gözde insanlardır. Çünkü bir kısım ayakkabıları onlar tamir eder. Nihayet hareket emri gelir. Ruslarla savaşmak için Plevne’ye gelinmiştir.

İsmail Paşa’yı (o zamanlar paşa değildir) sıhhiye bölüğüne verirler. Henüz

doğru dürüst savaş görmemişlerdir ama savaş görmüş olanlardan çok şey dinlemişlerdir. Plevne'ye gelmeden önce Ruslar arada sırada saldırırken, Osmanlı askerinin gelmesi üzerine hemen hemen her gün hücum eder. Her saldırıya Türk askerleri karşı hücumla cevap verir. Her çatışma sonrasında bir okul binasına yerleşmiş olan hastaneye arabalar dolusu yaralı asker getirilir. Hastanede bir iç hastalıkları uzmanı, biri Alman iki cerrah, bir eczacı, bir aşçı ve yirmi kadar da hastabakıcı görevini üstlenmiş er vardır. Bazen o kadar çok yaralı gelir ki bunların bir kısmına yardım sırası bile gelmez. Çatışmalardan sonra hastane inleyen, yalvaran yaralılarla dolar. Yaralıların arasında Rus askerleri de vardır. Kırcalili Halil'in dışında Rusların ne dediğini anlayan yoktur. O da birkaç gün sonra şehit olmuştur. İsmail Efendi, o koşuşturma arasında diğer görevliler gibi yemek yemeğe dahi vakit bulamaz. Bir süre sonra yaralıları koyacak hastane sıkıntısı başlar. Üstü çatılı, kapalı evleri hastane yaparlar. Camilerden yararlanırlar. İsmail Efendi, uzun uzun siperlerden yaralıları nasıl taşıdıklarını, savaş meydanında gördüğü manzarayı, hastanede gece ölüp de sabahleyin koşuylardan çıkarılıp iki bina ötedeki mezarlığa götürülenleri, koşuyların perişan halini, ilaç yokluğunu, ilaç, merhem kalmayınca keten tohumu kullandıklarını, onlar da tükenince yaraların üzerine gül reçeli, pekmez döktüklerini anlatır.

Bu arada kendisi gibi Harbiye'den gönüllü savaşa katılan Serficali İbrahim ve kardeşi Ali'yi tanıtır. Harp meydanından toplayıp getirdiği Yüzbaşı Hasan Bey hakkında bilgi verir. Hasan Bey en bitkin yaralılarından birisidir. İki gün iki gece bir sürü ölü at ve şehit arasında aç susuz yatmıştır. Koğuşa getirildiğinde “doktorlar vücudu ameliyatı kaldırmaz. Yaşama şansı yok” demişlerdir. İsmail Bey'in özel ilgisi, Hasan Bey'in dirençli vücudu, biraz toparlamasına yardımcı olmuştur. Üç hafta sonra hastaneden taburcu olur ama kendisine cepheye dönüp çarpışamayacağını söylerler. İsmail Bey'in Bulgar köylülerinin Ruslara nasıl yardım, Osmanlıya nasıl ihanet ettiklerini de anlatmıştır. Açlık, soğuk ve yaralıları ek olarak, verem ve tifüs gibi salgın hastalıklarla boğuşurlar. Son saldırıda çok

zayıat verilir. Şu sözler düşündürücüdür. “Günlerdir aç kalmış, yorgun, hasta ve donanımsız askerin bunca soğukta ve rutubette, çamur içinde bu eziyete nasıl bu kadar dayandığına şaşırıyorum”(s.56). Sonunda bütün yüksek rütbelilerin katılımıyla bir Harp Divan'ı toplanır. Burada alınan karara göre, bir yarma harekâtı yapılır. Yarma harekâtına; başı, dizi sargılı, bir kolu boynuna asılı, aslında hastanede bulunması gereken pek çok asker katılmıştır. Yarma harekâtı karlı bir günde başlamış, dört gün sürmüş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Plevne'deki Türkler arasında pek çoğu “burada kalmaktansa ordunun arkasından gitmek daha iyidir” diye düşünmüşlerdir. Plevne Savaşı biter, İsmail yaralanmamıştır ama bacağı şişmiştir. Yıllar geçecek ama bu rahatsızlık geçmeyecektir. Rus Başkomutanı Grandük Nikolay altı beyaz atın çektiği bir araba içinde harp alanını denetler. İsmail Bey, birdenbire Grandük'le konuşmaya karar verir. Fransızca bilen Ermeni eczacı Antuvan Efendi'ye söylediklerini aynen çevirmesi için yemin ettirir. Grandük'ün korteji, buldukları yere gelince, öne atılır, “muhafızların süngüleri arasında” ona şöyle der. “Savaşta siz kazandınız, biz kaybettik. Sizin askerleriniz değil, ama Bulgarlar, yaralılarımızın karınlarını deşmekte, gözlerini oymaktadırlar. Bu, insanlığa sığmaz.” Grandük de ona, “Eğer söylediklerin doğruysa, yapanları cezalandırır ve bu kadar civanmertçe davranmış olan bir askeri de esir tutmam. Seni ve arkadaşını derhal memleketinize gönderirim. Ama eğer yalan söylemekteysen ibreti âlem için seni bu meydanda kurşuna dizdiririm” cevabını verir.

İsmail Bey, Grandük'ün önüne düşerek onu hastaneye götürür. Haklı olduğu anlaşılır. Karadeniz'in kuzeyinden dolaşarak evlerine dönmeleri için hemen izin belgeleri hazırlanır. Eserin bundan sonra İsmail Bey ve Eczacı Antuvan'ın yolculuğuna geçilir. Biz İsmail Bey'in bin bir güçlkle İstanbul'a geldiğini öğreniriz. Eserin ikinci önemli yanı, II. Meşrutiyet'i izleyen yıllarda yaşanan parti çekişmeleridir. Bundan ordunun güzide subayları da çok zarar görmüşler. İsmail Paşa'nın, hiçbir işin yapılamadığı, hiçbir şeyin düzgün yürümediği nezarete gitmek hiç de hoşuna gitmez. Artık Paşa'nın hem İttihatçılar

hem de Almanlarla ilgili yargıları tamamen değişmiştir. Çünkü İttihatçıların Sultan Abdülhamid gibi davranmaya başladıklarını düşünür. İttihatçılar, Tevfik Paşa'yı tehdit ederler. Hatta belli bir rütbenin üstündekilerin, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'yla yakınlaşmasını istemezler. 1912 yılında ordu içinde İttihat ve Terakki'ye karşı oluşturulan Halaskâr Zabitan Grubu'ndan bazılarının tevkif edilmeleri üzerine ifadelerinde Tevfik Paşa'nın adını vermiş olmaları, Paşa'nın mimlenmesine yol açar. Tevfik Paşa'yla ilgili herhangi bir delil bulunmaz. Ama bu tedirginlik, İsmail Paşa'yı da huzursuz bırakır.

Çünkü İsmail Paşa'nın çok sevdiği bir subaydır, bazen onu ziyaret etmektedir. Neticede Tevfik Paşa'yı gece evinden çıkarken vururlar, vuran yakalanmaz. Çok sevdiği arkadaşının cenazesine katılır. Artık o da gözden düşer. İttihatçı olması için baskı yaparlar. O, tarafsız kalmak niyetindedir. Bu öğrenilince baskı daha da artar. İzlemeye başlarlar. Hakkında yersiz ve haksız yere suçlamalar yapılır. Bir cinayete kurban gideceğinden endişe eder. Çünkü sokak cinayetleri giderek çoğalmıştı. Cenap Şahabettin ise eserin sonuna doğru ortaya çıkan ve İhsan Hanım'ın ağzından anlatılan bir figürdür. Yani bu Servet-i Fünun şairi/ yazarı romanın sonuna doğru yakından tanıyan birisi tarafından okurlara tanıtılmaktadır. Öte yandan Cenap Şahabettin, Paris'ten döndükten sonra Makrıköy'deki ev eşyalarını bir müzayede de satmış, Erenköy'de, Kozyatağı'nda bir köşke taşınmıştır. Hasan Beyin söylediğine göre Cenap Şahabettin, bu taşınma sırasında Paris'ten kendi çocukları için getirdiği kartal şeklindeki uçurtmayı, küçük İsmail'e hediye etmiştir.

Bu olayı, Hasan Tahsin, bir lütuf gibi görmüş ve kabul etmiştir. İsmail, Hasan Tahsin'in ilk eşinden olan oğludur. Şivezad bakmamıştır. İsmail'i bağına basan İhsan Hanım'dır. İsmail, İhsan Hanım'a "anne", Şivezad'a da ömrü boyunca "abla" demiştir. Azize Hanım, 1933'te gripten ölmüştür. Cenap Şahabettin, 1934 'te beyin kanamasından vefat etmiştir. Sonuç olarak diyebiliriz ki romanda Plevne Savaşına, II. Meşrutiyet sonrasında Osmanlı devletindeki parti çekişmelerine, iç

huzursuzluğa, orduya değer katmış subaylara yönelik yanlış hareketlere dikkat çekilmiştir. Bu üç ayrıntı toplumsal hayatımızı derinden etkilemiş, bu olumsuz etkinin boyutlarına işaret edilmiştir. Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğunun adım adım parçalanmaya, yok olmaya doğru gittiğini görüyoruz.

Makrıköy'e Dönüş eserinin yazarı Selçuk Erez

OSMANLI'NIN MALTADAKİ TAC MAHALİ

FAHRİ SARRAFOĞLU

Türk Şehitliği, 500 Yıllık Tarihin Sessiz Tanığı

Malta – Akdeniz'in ortasındaki bu küçük ada, Türk tarihi için derin bir anlam taşıyor. 1565'teki kanlı kuşatmadan 19. yüzyıldaki görkemli şehitliğe, Osmanlı'nın Malta'daki mirası bugün hâlâ ayakta. Üstelik bu miras, yerel halk arasında "*Osmanlı'nın Tac Mahali*" olarak anılıyor. Malta'nın başkenti Valetta'ya mutlaka gittiğinizde görmemiz gereken önemli bir şehitlik. Neden mi?

İkinci Çanakkale'miz burası

Nasıl ki Çanakkale'de 250 binden fazla şehidimiz toprağa düşmüşse, burada şehit olan Osmanlı askerlerinin sayısı da **30 bine yakındır**. İşte onun için buraya *ikinci Çanakkale* diyoruz.

Neden Malta?

On altıncı yüzyılda Malta, Akdeniz'in en stratejik noktalarından biriydi. Ada, Osmanlı gemilerine saldırılar düzenleyen ve Avrupa ile Kuzey Afrika arasındaki deniz yollarını kontrol eden **Saint John Şövalyeleri**'nin elindeydi. Kanuni Sultan Süleyman, Malta'yı fethederek Akdeniz hakimiyetini pekiştirmek istedi.

1565 Büyük Malta Kuşatması

1565 yılında yaklaşık 30-40 bin kişilik Osmanlı kuvveti adaya çıkarma yaptı. Yaklaşık dört ay süren kuşatma, Osmanlı ordusunun çekilmesiyle sonuçlandı.

Turgut Reis'in Ölümü

Kuşatmanın en kritik ismi **Turgut Reis**, St. Elmo Kalesi civarında başına isabet eden bir top mermisi veya taş parçasıyla ağır yaralandı ve kısa süre sonra hayatını kaybetti. Cenazesi Trablusgarp'a götürüldü, ancak binlerce Osmanlı askeri Malta'da kaldı.

Kaç Kişi Öldü?

Tarihçiler rakam konusunda tam bir uzlaşma içinde değildiler.

Kaynak

Şehitliğin İnşası: Sultan Abdülaziz
Dönemi

Avrupalı kronikler

Bugün görkemli yapı doğrudan 1565'ten kalma değil. Yıllar içinde kaybolan mezarların yerine, **Sultan Abdülaziz** döneminde yeni ve daha görkemli bir şehitlik yapılmasına karar verildi.

Modern tarihçiler

Osmanlı araştırmaları

Bugün çoğu uzman **15.000 civarında** Osmanlı kaybı olduğunu düşünüyor. Bu rakama savaşta ölenler, yaralananlar ve hastalıktan hayatını kaybedenler dahil. **Not:** Rakam farklılıklarının nedeni, 1565'te düzenli nüfus kaydı olmaması ve her iki tarafın da propaganda amaçlı abartıya gitmesidir.

- **İnşaat yılı:** 1873–1874
- **Nerede:** Marsa bölgesi, Malta
- **Amaç:** 1565 şehitlerinin anısını yaşatmak (bugünkü yapı bir anıt mezarlık niteliğindedir)

İlginçtir ki, yapı **İngiliz yönetimindeki Malta'da**, Osmanlı bütçesiyle, Maltalı bir mimara inşa ettirilmiştir.

Mimar ve Üslup: Emanuele Luigi Galizia

Dönem / Grup

Açıklama

Şehitliğin mimarı Maltalı **Emanuele Luigi Galizia**'dir. Galizia tasarımında:

- Osmanlı mimarisi
- Endülüs ve Mağrip İslam sanatı
- Neo-Osmanlı ve Oryantalist üslup birleştirdi.

1565 Kuşatması

Anılarına yapılan sembolik mezarlar (orijinal kalıntıların bir kısmı taşınmıştır)

I. Dünya Savaşı

Malta'da tutulan Osmanlı savaş esirlerinden hayatını kaybedenler

Ortaya **Avrupa'da benzeri olmayan** bir eser çıktı. Sultan Abdülaziz, bu çalışma nedeniyle mimarı **Mecidiye Nişanı** ile ödüllendirdi.

19-20. yy

Malta'da ölen Müslüman tüccarlar, denizciler, Osmanlı görevlileri

Mimari Özellikler (Giriş Kapısı)

Anıtsal giriş kapısı, şehitliğin en tanınan bölümüdür. Üzerinde görülenler:

- Minareyi andıran kuleler (gerçek minare değil, anıtsal etki)
- Soğan kubbeler
- At nalı kemerler
- İslami geometrik süslemeler
- Hilal sembolleri (Osmanlı kimliği)
- Yeşil kapı (İslam kültüründe önemli renk)
- Osmanlı tuğrası (kapının üst kısmında)

Diğer

Farklı İslam ülkelerinden kişiler, İngiliz ordusunda görevli Müslüman askerler

Yapı, Malta'nın yerel açık renkli kireç taşından inşa edilmiştir. Bazı araştırmacılar bu yapıyı "*Osmanlı Tac Mahali*" olarak nitelendirmektedir. **Az bilinen detay:** İstanbul'da, Edirne'de veya Bursa'da bu mimaride bir mezarlık kapısı yoktur. Bu yönüyle Malta Türk Şehitliği, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki en özgün anıtlarından biridir.

Kimler Yatıyor?

Şehitlikte sadece 1565 askerleri yok. Definler şunlardan oluşur:

Önemli: Malta sürgünleri olarak bilinen paşa, milletvekili ve aydınların büyük çoğunluğu Türkiye'ye dönmüştür. Ancak **Ali Rıza Paşa** (Bursa mebusu) ve **Mehmed Fuad Bey** gibi sürgünlerden hayatını kaybeden bazı isimlerin burada definli olduğu araştırmalarla kesinleşmiştir.

Mezar Taşlarında Yazılanlar

- Osmanlı Türkçesi, Arapça, İngilizce (bazı örneklerde Fransızca ve Yunanca da görülür)
- "*Hüve'l-Bâki*" (Baki olan yalnız Allah'tır)
- "*Rûhuna Fatiha*"
- "*Merhum ve mağfur*"
- "*Şehid-i vatan*" (vatan uğruna şehit olan)
- "*Bahriye yüzbaşı*", "*Kalyon süvarisi*" gibi görev unvanları
- Bazılarında fes kabartmaları ve Osmanlı askerî sembolleri

Cumhuriyet Dönemi ve Bugün :

Şehitlik, Türkiye Cumhuriyeti tarafından korunmakta ve bakımı yapılmaktadır.

Statü: Malta hükümeti tarafından 1. Derece Koruma Altındaki Tarihi Bina

Ziyaret: Genellikle halka kapalı; ziyaret için Türkiye'nin Malta Büyükelçiliği ile iletişime geçilmeli **Anma:** Her yıl Büyükelçilik ve TSK temsilcileri tarafından tören düzenlenmektedir

- **Restorasyon:** 2015'te başlayan kapsamlı restorasyonla aslına uygun hale getirildi. **Son defin:** 1996 yılında gerçekleşmiştir 2024 yılında Dışişleri Bakanı Hakan Fidan da burayı ziyaret etmiştir **Son Söz :** Fotoğraftaki kapının üzerinde yazan yazı her şeyi özetliyor: *"Bu mezarlık, 1565 yılında Malta Kuşatması'nda ölen askerler anısına, Osmanlı Padişahı Sultan Abdülaziz tarafından 1874 yılında Mimar E. L. Galizia'ya yaptırılmıştır."* Malta Türk Şehitliği, yaklaşık 500 yıllık Osmanlı-Malta ilişkilerinin günümüze ulaşan en önemli eseridir. Sadece bir mezarlık değil; bir hatırlatma, bir duruş ve iki kültür arasında taştan bir köprüdür.

1. Bugünkü şehitlik, Malta'daki ilk Müslüman mezarlığı değildir

19. yüzyıl ortalarında yol ve şehirleşme çalışmaları nedeniyle eski Müslüman mezarlığının taşınmasına karar verilmiş, Osmanlı Devleti ile İngiliz sömürge yönetimi arasında yapılan anlaşma sonucunda Marsa'daki yeni alan tahsis edilmiştir. 1873 tarihli resmi sözleşme ile eski mezarlıktaki kemikler ve mezar taşlarının bir kısmı yeni şehitliğe nakledilmiştir.

2. Şehitlik, Osmanlı'nın "halifelik diplomasisi"nin bir simgesidir

Araştırmacılar, Sultan Abdülaziz'in Malta'da böylesine görkemli bir İslam anıtı yaptırmasını yalnızca şehitleri anma amacıyla açıklamaz. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti, halifelik makamını daha görünür kılmaya çalışıyordu. İngiliz yönetimindeki bir adada böylesine dikkat çekici bir İslam eseri inşa ettirmek, Osmanlı'nın dünya Müslümanlarına yönelik sembolik mesajlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

3. Bir dönem cuma namazları burada kılınyordu

Malta'da modern bir cami bulunmadığı yıllarda, adadaki Müslüman topluluk cuma namazlarını şehitlik içerisinde kılıyordu. Bu yönüyle yapı sadece mezarlık değil, aynı zamanda dini bir buluşma alanı işlevi de gördü.

4. Malta Sürgünleri bu mezarlığı ziyaret etmiş olabilir

Mondros Mütarekesi sonrasında İngilizler tarafından Malta'ya sürülen Osmanlı devlet adamları ve aydınlarının bir kısmının şehitliği ziyaret ettiği düşünülmektedir. Rauf Orbay, Fethi Okyar, Ali İhsan Paşa ve Süleyman Nazif gibi isimler sürgün yıllarında burada bulunmuştu.

5. Şehitlik sadece Osmanlı askerlerine ait değildir

Bugün mezarlıkta Osmanlı askerlerinin yanı sıra Fransız askerleri, İngiliz ordusunda görev yapmış Müslüman askerler ve çeşitli Müslüman topluluklara ait mezarlar da

bulunmaktadır. Bu yönüyle Akdeniz'in çok kültürlü tarihini yansıtan uluslararası bir hatıra mekânıdır. **6. Yanında bir Yahudi mezarlığı bulunuyor.** 1879 yılında inşa edilen **Marsa Yahudi Mezarlığı**, Türk Şehitliği'nin hemen yanında yer alır. Malta'nın sömürge dönemindeki çok dinli yapısını gösteren bu komşuluk, adanın kültürel tarihinin ilginç ayrıntılarından biridir.

7. Malta'da "Doğu mimarisinin en güzel örneği" kabul ediliyor

Maltalı sanat tarihçileri ve mimarlık araştırmacıları, Türk Şehitliği'ni adadaki en önemli Oryantalist/Mağribi üslup eserlerinden biri olarak değerlendiriyor. Şehitlik, Malta'nın ünlü mimarı Emanuele Luigi Galizia'nın en özgün çalışmaları arasında gösteriliyor.

8. Şehitlik bir dönem ciddi tehdit altındaydı

2000'li yıllarda bakımsız kalan yapı çevresinde akaryakıt istasyonu ve sanayi tesisi projeleri gündeme geldi. Türkiye'nin diplomatik girişimleri ve Maltalı kültür kuruluşlarının itirazları sonucunda projeler durduruldu. Böylece şehitliğin tarihi silueti korunmuş oldu.

9. "Osmanlı'nın Tac Mahali" benzetmesi nereden geliyor?

Bu ifadeyi ilk kez **1970'lerde Maltalı tarihçi Giovanni Bonello** kullanmış, daha sonra *The Times of Malta* gazetesinde 2015 yılında yayımlanan bir yazıyla popülerleşmiştir. Her iki yapı da sevgi ve anma amacıyla yapılmış olup, eşsiz mimari üslup birliğine sahiptir.

10. 1565 kuşatmasının başarısızlık nedenleri

Kuşatmanın çekilmeyle sonuçlanmasının temel nedenleri arasında şunlar gösterilir:

- Yeterli ağır topun karaya çıkarılamaması
- İkmal hatlarının St. Elmo Kalesi alındıktan sonra bile kesintisiz sağlanamaması
- Turgut Reis'in ölümüyle komuta kademesinde oluşan boşluk

(Kaynak: "1565 Malta Kuşatması'nda Lojistik ve İkmal Problemi", Ankara Üniversitesi, 2017)

11. Güncel restorasyon çalışmaları (2015-2020)

Restorasyon sırasında şehitlikte bulunan 28 Osmanlı mezar taşının lazer taraması yapılmış, taşların kimyasal analizleri gerçekleştirilmiştir. Raporlara "Malta Turkish Cemetery Conservation Project – Technical Report" (University of Malta & T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2018) başlığıyla erişilebilir.

12. Osmanlı askerlerinin kimlik tespiti çalışmaları

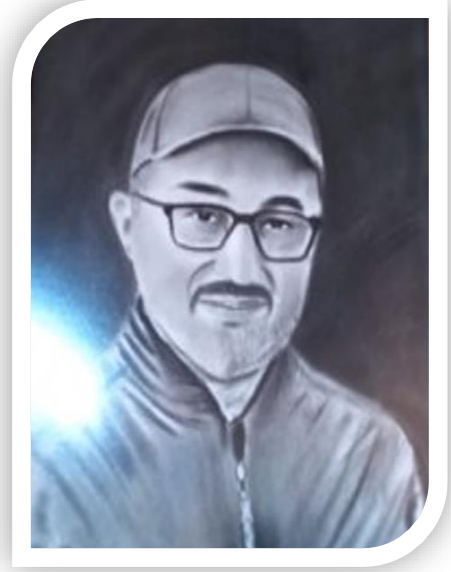
2020'den itibaren **İbn Haldun Üniversitesi** ve **Malta Üniversitesi** ortak bir proje yürütmektedir. Şehitlikte bulunan iskelet kalıntılarından alınan DNA örnekleri, Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen askerlerin kimliklerinin belirlenmesini hedeflemektedir. Ön rapor "Anthropological Analysis of Ottoman Skeletal Remains from Malta" (AJPA, 2022) olarak yayımlanmıştır.

TASAVVUF SOHBETLERİ

HAFIZ DİVANI'NDA

ŞEMSETTİN KESER

EY SAKİ, KADEHİ DÖNDÜR,
MECLİSTEKİLERE VE BANA SUN
AŞK ÖNCEDEN KOLAY GÖRÜNDÜ
AMA SONRADAN MÜŞKÜLLER MEYDANA
GELDİ

Nesimi Hazretleri ifade etmiştir:

*Nesimi saki lütfundan bugün mest-i tecellidir
Beni mest eyleyen daim o meyden Mustafa gördüm*

Niyazi Mısri ise:

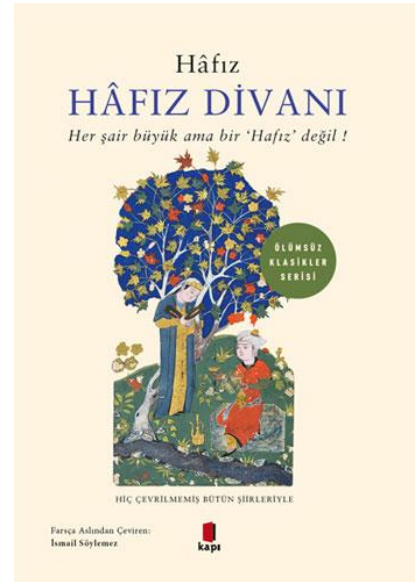
*Zahida ayık dururken anlamazsın sen bizi
Cur'ay-ı safi içüp mestan olan anlar bizi*

Alvarlı Lütfü Hazretleri;

*Sakiya doldur şarabı vakt-i iftardır bu dem
Mamur eyle bu harabı lütf-ı ızhardır bu dem*

MEDRESEDE SÖZ VARDIR TEKKEDE HAL / FAKAT AŞK
SÖZDEN DE DIŞARIDIR HALDEN DE / İSTER ŞERİAT MÜFTÜSÜ
OL İSTER TEKKE VAİZİ / AŞK MAHKEMESİNE GELDİN Mİ
KESİLİRSİN DİLDEN DE (Ömer Hayyam)

BENDE-İ ÂL-İ ABÂYIM BANA BESDİR KÖHNE ŞÂL
ÖYLE ÜRYÂNIM Kİ ESBÂB-I GURÛR EMR-İ MUHÂL
BÎ TEKELLÛF LÂÛBÂLİYİM NE LAZİM KİL Ü KÂL
İLM Ü FAZL U ZÜHD Ü TAKVA AKİLE OLDU İKÂL
ÂŞİK-I ŞÛRİDEYİM MEN FÂRİĞ U ÂZÂDEYİM
Şeyh Galip

HAZRETİ MEVLANA'NIN HALEP'DEKİ KERAMETİ

Hazreti Pir efendimiz, Halep'te Halaviye medresesinde Mevlâna Kemaleddin bin Adim isimli değerli bir hocadan ders alıyordu. Müderris onun alnındaki olgunluk ve hidayeti müşahede ettiği için Hz. Pir'e saygılı davranıyordu. Diğer talebeler bu saygıyı çekemediler ve hocalarına: "Bu yabancıya bu kadar çok itibar ediyorsun ve bize hiç yüz vermiyorsun" diye şikayetlenseler de "Ben onda büyük bir kabiliyet görüyorum" diyerek onları savuşturdu. Aynı çekemeyen talebeler bir gün hocaya: "Senin değer verdiğin o talebe gece olunca kalkıyor medresenin kapısı gizlice açılıp dışarı çıkıyor" deyince Hoca inanmadı ama bu durumu izlemek istedi. Akşam kapıcılar medresenin kapılarını kilitlediler.

Hz. Mevlâna hücrelerinden çıktı kapıya yaklaştı parmağı ile dokununca kilit açıldı yürüdü çıktı. Gizlendiği yerden bu durumu gören müderris izlemeye başladı. Hz. Pir şehrin Antakya kapısına geldi, kapıya dokundu ve kapı açıldı. Hz. Mevlâna önde müderris arkada takip edip gittiler. Birden uzaktan pırl pırl parlayan nurani bir kubbe görününde. Hz. Mevlâna oraya vardı, ruhani topluluğa selam verdi ,onlarla bir vakit murakabe edip zikre başladılar. Sonra kalkıp sabah namazının farzına hazır oldular. Cemaatin "Allah ü Ekber" diye namaza durdukları zaman o tekbirin heybetinden ,müderris bayılıp kaldı.

Kendine gelince ne kubbe vardı ne de insanlar. Çölün ortasında yapayalnız. Hayranlığında gözlerinde yaş olduğu halde şehrin bulunduğu yönü tahmin ederek yürümeye başladı. Medresede talebeler müderrisi bulamayınca aramaya başladılar. Hz. Mevlâna efendimiz hemşerisi olan seyisi çağırıp: "Şehrin filan kapısından çık, İbrahim Mescidinin

yolunda onu ara" dedi. Seyis deveye bindi o istikamete doğru deveyi sürdü. Ancak öğle vakti, müderrisi, yerde yürüyemeyecek bir vaziyette buldu. İnip deveye bindirdi. Müderris seyise kendisini nasıl bulduğunu sorunca seyis Hz. Mevlâna'nın burayı tarif ettiğini anlattı. Medreseye gelince Hz. Mevlâna herkesten önce gelerek müderristen bu hadiseyi kimseye anlatmamasını rica etti. O da anlatmadı. ancak hadiseden sonra müderrisin saygısı ziyadeleşmişti. Mevlana'nın huzurunda iki diz üstü otururdu. Hz. Pir bu sırrın daha fazla muhafaza edilemeyeceğini anlayarak adamlarıyla Halep'ten ayrılıp Şam'a gitti.

HAZRETİ MEVLÂNA'NIN FAZİLETİ

EVLIYANIN HER BİRİNİN ÖZEL BİR MEŞREBİ VARDIR. PEYGAMBERLERİN OLDUĞU GİBİ. PEYGAMBERLERİN BAZILARININ MEŞREBİ LEDÜNNİDİR. HZ. ÂDEM PEYGAMBER GİBİ. BAZISI HAKK'LA KONUŞMAK VE HAKK'A YAKLAŞMAKTIR. MUSA (A.S) GİBİ, BAZISI RUHİDİR. İSA (A.S) GİBİ. PEYGAMBER EFENDİMİZE ise tüm meşrepler verilmiştir. Esmâ-i Hüsnâ'nın hepsinden öbür tarafa geçmiştir. Mevlâna Efendimiz Peygamberimiz sav meşrebinin feyzinden pay almıştır. Nitekim buyur: Hakk Teala'nın hazinesini açtılar; geliniz, hepiniz hil'at giyiniz Hazreti Muhammed Mustafa (sav)yine geldi, göründü; hepiniz iman ediniz !"

SARHOŞLUKLAR

Aşk sarhoşları olan ariflerin "sekr" dediğimiz manevi sarhoşluklarındaki söylemlerini ciltler izah edemez. İbni Arabi hazretleri: "Bütün suretleri kabul eder oldu benim kalbim Gah Tevrat levhalarına Gah Kâbe duvarlarına Gah ceylanların otlandığı o vadiye. Benim mezhebim aşktır. Aşk bineği beni nereye götürürse Benim dinim

imanım orasıdır Mevlâna hazretleri *sekr* halinde şunları söylemiştir: "*Bugün seher vaktinden beri sarhoşuz, darmadağınımız, perişanız, mademki darmadağınık olmuşuz, o zaman darmadağınık sözler söyleyelim.*"

ÇOCUĞUN NASİHATI

Hasan Basri hazretleri hacca giderken devesini kaybeder. ararken bir çocuğa rastlar ve sorar. Çocuk ise deve filan yerde der gider devesini bulur ve çocuğun yanına gelir. Çocuklar arasında su konuşmalar geçer:

-Ey ihtiyar ne yer ne içersin. Hasan Basri Hazretleri:

-"Şehvetimi kırmak için arpa ekmeği yer, yün giyerim." Çocuk:

-"Helal olduktan sonra istediğini ye ve istediğini giy." Çocuk yine sorar:

"Nerede yatıp kalkıyorsun?". Hasan Basri:

-"Sazlıktan yapılmış bir kulübede" diye cevaplayınca çocuk:

"Kendine zulmetme, istediğin yerde konakla," dedi. Bunun üzerine Hasan Basri dedi ki: "Eğer çocuk olmasaydın konuştuğun şeyleri dinler ve gereğince amel ederdim" dedi. Çocuk:

"Seni gafil görüyorum. Sana dünyadan haber verdim, kabul ettin. Sana şimdi dinden haber veriyorum istinkaf ediyorsun. Evine dön, bu halinle sana hac gerekmez"

HİLMİ BABA

İstanbul'da yaşamış Bektaşî bir Melami eriydi. Osmaniye Düziçi ilçesinde yaşayan Kürt Bahri Baba anlatmıştı. Hilmi Baba'yı İstanbul'da ziyarete gittim. Mevsim kavun-Karpuz zamanıydı. Dergâha yakın bir yerde güzel kavun satan bir tablacı gördüm. Tezgahtındaki tüm kavunları satın aldım ve tablayı dergâha götürmesini

söyledim. Peşime bir sakallı şahıs katıldı. İllaki beni de oraya götür dedi. Ben ne kadar söyledimse "Efendi bu zat sizin bildiğiniz gibi değil, amelsiz, inançsız v.s" adam illaki ısrar etti.

Onun yanına bir başka sakallı adam daha geldi .Beni de götürün dedi. Naçar peki dedik dergâha vardık. Ben bir kenarda oturdum. Biraz sonra ikindi ezanı okundu. Benimle gelen iki kişi abdest, namaz diye telaşlanmaya başladı.. Hilmi Baba başlangıçta sustu sonra bu gelenlerin isteği artınca adamlara, musluk ha şurada abdestinizi orada alınız, şu betonun üzerine gazete açın namazı orda kılın deyince adamlar ; abdest dahi almadan mekânı terk edip gittiler. Hilmi Baba bana döndü. "Bunlar Allah'ı bir cihette arıyorlar. Halbuki Allah şes cihette mevcuttur..."

EZELLE ALAKALI

İnsanların ahlaklarının farklı oluşu ;bedenler şehadet aleminde birbirleri ile karşılaşmadan ruhların ,ruhlar aleminde birbirleri ile tanışmalarından dolayıdır. Kimin ruhu salih bir adamın ruhu ile tanışmışsa ,bu ezeli tanışma dolayısıyla salih olur. İşte ahlakın salih ve fasid diye farklı oluşu bir münasebet sebebiyledir. Bu alaka, cismani ve ruhani olabilir. Cismani alaka insanoğlunun yaratıldığı çamurla alakalıdır. Ruhani açıdan alakaya gelince daha önce zikredilen ruhani münasebetle ilgilidir. Efendimiz SAV şöyle buyurmuştur: "Ruhlar, düzenli ordular gibidir. Ruhlar aleminde birbirleriyle tanışanlar dünyada kaynaşır, birbirlerini yadırgayanlar da ihtilafa düşerler"

BURSA ULU CAMİİ

Şeyh Üftade Hazretleri şöyle demiştir. "Kâbe-i Mükerrrem'e, Medine-i münevvere ve Kudüs-ü Şerif'ten sonra Bursa'daki Cami-i Kebir'den daha şerefli

yer yoktur. Bu cami, Nuh (a.s) 'a iman etmiş olan yaşlı bir kadının evinin yeri idi.. Kadın gemiye erişememiş, Allah'ta onu bu evde tufandan korumuştur. Bunun böyle olduğu keşf yoluyla bazı ehlullah'a zahir olmuştur. Bu camide İlim ve ibadetle iştilal edeni de Allah gaflet tufanından korur.

HAZRETİ ÖMER'İN KABRİSTANDAKİLERLE KONUŞMASI

Baki kabristanının yanında n geçerken Hz. Ömer Efendimiz: "Allah'ın selamı üzerinize olsun ey kabir ehli. Buraları soracak olursanız , hanımlarınız evlendi, evlerinize başkaları oturdu, mallarınız mirasçılara dağıtıldı " dedi. Hatiften bir ses "Ya Ömer !sende buraları soracak olursan , önden ne göndermişsek burada onu bulduk, infak ettiğimiz şeylerin karşılığını fazlası ile aldık , elimizden geldiği halde yapmadığımız şeyler konusunda da hüsrana uğradık" diye seslendi

İMANIN BEŞ KALESİ

İman beş kalesi olan bir belde gibidir. Bu kalelerden birincisi altın, ikincisi gümüş, üçüncüsü demir, dördüncüsü tunç ve beşincisi kerpiçtir. Eğer belde halkı ,kerpiçten kale içinde ittifak halinde ise düşman onlara ulaşamaz. Fakat birlik ve beraberliği terkedip ittifakı bozarlarsa ,düşman önce birinci, sonra ikinci, üçüncü ve sırasıyla tüm kaleleri yıkıp onları mahveder. Aynen bunun gibi imanında beş kalesi vardır: Bunlar sırası ile YAKİN,İHLAS,FARZLARI İFA,SÜNNETLERİ EDA, EDEPTİR. Kişi edebe riayet ettiği sürece şeytan ona erişemez. Fakat edebi terk ettiğinde şeytan önce sünnetlere, sonra sırasıyla farzlara, ihlas ve yakine tazarru ederek bunları yok etmeye çalışır. Bu sebeple insanın abdest, namaz, alış-veriş ve sohbet gibi tüm

hallerinde edebe riayet etmesi gerekmektedir.

HASEDÇİNİN CEZASI

Hikmet ehli bir adam ,bir kralın meclisine katılır. Kralın huzurunda edeple durur ve şöyle der: "İyilik edene iyiliğinin karşılığı olarak sen de iyilik et. Kötüye de kötülük olarak kendi kötülüğü kafidir." Huzurda bulunan birisi, bu adamın mevkiine ve krala karşı söylediği bu hikmetli söze haset eder. Fırsatını bulduğunda bu adamı krala kötüler. Falan adam, sizin ağzınızın çok kötü koktuğunu söylüyor." Kral, "Bu söze nasıl inanabilirim?" der. Gammaz adam: "İsterseniz çağırtın size yaklaştığında ağız kokusunu duymamak için elini hemen yüzüne nasıl götüreceksin" görün.

Hasetçi kralın huzurundan çıkıp o adamı buldu ve evine yemeğe davet ederek bol sarımsaklı bir yemek ikram etti. Sonra adamla birlikte kralın huzuruna gittiler. Adam krala yaklaştığında ağzının sarımsak kokusu krala gitmesin diye eli ile ağzını örtünce kral hasetçinin doğru konuştuğuna kanaat getirip, hediye vereceği kimselere bizzat kendisi mektup yazma adeti gereğince bir mektup yazdı ve o şahsa vererek valiye götürmesini istedi. Mektuptaysa bu mektubu getiren kişinin boğazlanmasını, derisinin yüzülmesini ve içine saman doldurularak kendisine geri gönderilmesini yazmıştı.

Yazılardan haberi olmayan iyi niyetli adam bu mektubu götürürken, hasetçi, mektupta bir ödül var sanarak bu şahsa diller döktü ve mektubu ondan alarak valiye götürdü. Vali mektubu okudu adamı yakalattı. Boynunu vuracağı sırada hasetçi mektup sahibinin kendisi olmayıp falan şahıs olduğunu söylese de vali inanmadı. Adamın boynunu vurarak denileni yaptı. Birkaç gün sonra hikmet ehli

adam kralın huzuruna vardı. Kral adamı karşısında görünce şaşırıp ve mektubu ne yaptığını sordu. Adamcağız, bir arkadaşım vardı. O yalvardı, onu benden istedi. Ben de verdim" dedi. Kral o zaman dedi ki o arkadaşın benim ağzımın kötü koktuğunu söylediğini anlatmıştı Doğru mu..?

Sen öyle demiş miydin? Adam cevap verdi. "Hayır efendim ben asla böyle bir şey demedim dedi. Peki neden benim huzurumda elini ağzına götürdün deyince..? Adam, efendim, o arkadaşın evinde sarımsaklı bir yemek yemiştik. Benim ağzımın kokusu sizi rahatsız etmesin diye elimi ağzıma tutarak konuştum" deyince Kral, Peki öyleyse, yerine dön. Kötüye kötülük olarak kendi yeter." dedi.

NİÇİN SİHİRBAZLIK EN ÇOK YAHUDİLERDE YAYGINDIR..?

Şeytanlar gök yüzüne tırmanır meleklerin dünyada ölüm ve başka şeylerle ilgili konularda söylediği şeyleri dinlerler ve dünyaya dönünce her kelimeye yetmiş yalan katarak kahinlerine ve insanların akıllarını karıştırıyorlardı. İnsanlar bunları yazdı ve Beni İsrail'de "cinler gaybı bilir" görüşü hâkim oldu. Hz. Süleyman Peygamber olarak gönderildiği vakit bu kitapları toplattı bir sandığa koydu ve tahtının altına gömdü. Sonra da "Her kim ki şeytanlar gaybı bilir derse onun boynunu vururum" dedi. Süleyman (as) vefat edip onun kitap sakladığını bilen alimlerde ölünce başka bir nesil geldi.

Şeytan İnsan suretine girip Beni İsrail'den bu guruba geldi.ve dedi ki: "Size, ömür boyu harcamakla bitiremeyeceğiniz bir hazinenin yerini göstereyim mi..? "Onlarda "göster" dediler. Onlarla gidip "Şu kürsünün altını kazın" dedi. Ancak kendisi uzakta durdu. "Onlar, sende yaklaş" dediler ancak şeytan : "Hayır ben

buradayım, eğer dediğim çıkmazsa beni öldürün" dedi. Şeytanın yaklaşmayışının sebebi şu idi. Hz. Süleyman'ın tahtına gelen şeytanlar anında yanardı. Yahudiler orayı kazıp kitapları çıkarttılar. Şeytan onlara, "Süleyman (as) insanları, cinleri, şeytanları ve bu kuşlarla zaptederdi" dedi ve gözden kayboldu. Böylece insanlar arasında Hz. Süleyman'ın sihirbaz olduğu fikri yayıldı. Yahudiler bu kitapları aldılar ve kullandılar. Sihirbazlığın en çok Yahudilerde olmasının sebebi de budur

YAHUDİLERİN HZ. CEBRAİL DÜŞMANLIĞI

Peygamberimiz Medine'ye geldiğinde Fedek sakini Yahudilerinden Abdullah b. Suriya O ' na şöyle sordu: -"Ya Muhammed, uykun nasıldır? Çünkü biz ahir zamanda gelecek nebinin uykusundan haberdar edildik. "Efendimiz buyurdu ki: "Gözlerim uyur, kalbim uyanıktır. Yahudi dedi ki: "Doğru söyledin, Pekâlâ söyle bakalım, çocuğun azaları babadan mı, yoksa anadan mı olur? Peygamberimiz (sav)"Kemik ve damarlar babadan, kan, et, tırnak ve saç anadan olur," dedi. Yahudi "doğru söyledin "dedi. Peki çocuk niçin ya amcasına benzer ve onda dayılarına benzer bir taraf olmaz veya dayılarına benzer de amcalarına benzer bir yönü bulunmaz?" Peygamber SAV buyurdu ki:

Kadın ve erkekten hangisinin suyu diğerine galebe ederse , çocuk o tarafa çeker" Yahudi, "doğru söyledin ey Muhammed" dedi. Sonra , Beni israil'in kendine haram kıldığı yiyecekleri sordu. Peygamber (sav) buyurdu: "Yakub (as) çok şiddetli bir hastalığa tutulmuştu. Şifa verdiği takdirde Cenab-ı Hakk'a şükür olarak en sevdiği yiyeceklerden yemeyeceğine nezretti. En çok sevdiği yiyecek deve eti ve en çok sevdiği içecek de deve sütü idi." Yahudi : "Doğru söyledin " delip :Bu seferde cennete ilk indirilen şeyi

sordu. Peygamberimiz "Balıktır" dedi. Yahudi "Bunu da bildin, şimdi son bir sorum kaldı. Eğer bunu da bilirsen ,sana inanır ve tabi olurum "deyip ona ; "Allah'tan geldiğini söylediğin ayetleri hangi meleğin getirdiğini "sordu.

Peygamberimiz "Cebrail'dir "deyince Yahudi "İşte o bizim düşmanımızdır" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer "sizi Cebrail'e düşman yapan nedir?" diye sordu .Yahudi şöyle dedi: "Onun bize pek çok kötülüğü olmakla beraber en büyük kötülüğü şudur. Allah Teala, Musa Peygambere, Beyt-ül Makdis'in Buhtu Nasır denilen bir adam zamanında yıkılacağını ve onun yıkacağı zamanı, haber verdi. O zaman gelince , Beni İsrail'in en kuvvetlilerinden birini onu getirmesi için gönderdik. Buhtu Nasır'ı Babil'de henüz zayıf bir çocuk olduğu halde buldu. Onu öldürmek için tuttuğunda Cebrail buna engel olup şöyle dedi:

"Eğer bu çocuk sizi öldürmek için emrolunduysa siz onu bulamazdınız, eğer aradığınız çocuk bu değilse neye dayanarak bu günahsız öldürmüş olacaksınız?" Arkadaşımızda buna kanıp çocuğu bıraktı. Daha sonra Buhtu Nasır, büyüdü, melik oldu. Bize saldırıp Beytül Makdis-i yıktı ve bizi katletti. Aynı zamanda Cebrail, nübüvvet görevini bize vermekle emrolunmuşken bir başkasına getirdi. İşte biz bu yüzden biz onu düşman edindik Mikail de Cebrail'in düşmanıdır. Bunun üzerine Hz. Ömer dedi ki : "Eğer Cebrail ve Mikail sizin dediğiniz gibi iseler ,birbirlerine düşman değillerdir. Vallahi siz merkepten daha da inatçı inkarcılersınız."

TASAVVUFTA MASONLAR

Masonluk, merkezinde Siyonizm'in bulunduğu, özelinde ise şeytanın bulunduğu bir yapılanmadır. Ancak dış suretini görenler asla bunların böyle bir

anlayışa sahip olmadığını belirtir. Çünkü, gizli yapılanmalar içinde işin özünü bilebilecek kişi sayısı çok azdır. Bu nedenle dış halkalar bundan habersizdir. Faaliyetler hep insan merkezli olup, iyilikler, yardımlaşmalar vs. ön planda gözükür. Fakir bir masona asla rastlayamazsınız.

Hepsi dünyalık olarak zengin olup bu zenginlikler, cezbedilecek insanlar için kullanılır. Tıpkı renkli ve kokulu gördüğü çiçeğe gelen bir arı gibi, gelenler dış görsele takılarak dünyevi bir şeyler umarlar yahut ekonomik durumu iyi ise gençliğin hırsı dindiğinden ruhsal rahatlama merkezleri ararlar ve bu nedenle halkaya dahil olurlar. Şeytana esir olanlar en içtekiler ise tüm dünyanın ellerinde olmasını dileyen satanistlerdir. Bu nedenle, eğer hasbelkader bir maneviyat ehli hasbelkader içlerinde olursa bundan rahatsız olurlar. Çünkü ateşten yaratılan şeytan, Hakk'ın nuruna sahip mü'minden rahatsız olur.

Tıpkı cehennem, sırat üzerinden geçen mümine "çabuk geç, nurun ateşimi söndürecek" demesi gibi. Mümindeki feraset, vücut letaflerinin çalışması nedeniyle bu teşkilat içinde olanların sözleri o müminde itminan duygusu oluşturmaz, aksine söylemleri doyurucu değildir. Ancak, tüm şeytana hizmet edenler de olduğu gibi, masonik yapılanma içinde olanların söylemleri, verdiği bilgiler hep ezoterik içerikli ve ruhsaldır. Hal yaşamayan birisi için bu çok çekicidir. Hiçbir mason, Peygamberimizin ismi geçtiğinde yahut onun ismini andığında "Hazret-i" kelimesini kullanmadığı gibi salavat getirmez. Çünkü şeytan orjinli olanların en büyük düşmanı İslamiyet ve İslamiyet'in amiral gemisi olan tasavvufu çökertmek ve itibarsızlaştırmaktır. Tasavvufu ilgili olanların bu konuda hassas olması gerekir

CANSIZLARIN VE HAYVANATIN ALLAH'I BİLMESİ

Kur'an da taş örneği verilir."(Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha katıdır.

Çünkü taşlardan öylesi d var ki, içlerinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukarıdan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarımızdan gafil değildir"(Bakara 2/74) Bu ayette, sertlik yönünden demir yahut tunç örneği verilmemiş, taş örneği verilmiştir. Çünkü ısıtınca demir ve tunç eriyerek sertliği gider ama taş öyle değildir. Cansız dediğimiz taşın yaptığı bir görev ve Cenab-ı Hakk'ı tanıma sistemi vardır. Çünkü "O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur"(İsra 17/44),"Eğer biz o Kur'an'ı bir dağa indirseydik ey Muhammed ! Sen de o dağın Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün"(Haşır 59/21) Üftade hazretleri "VAKIAT" isimli kitabında süluku esnasında akan sudan: "Ya daim ya daim" nidasını işittiğini söyler.

MESNEV-İ ŞERİF'TE
buyrulmuştur:

Suyun da toprağın da çamurun da konuşması vardır. Ancak onların konuşmasını ehl-i dil anlar. Filozof ki, mescitteki hurma kütüğünün ağlamasını inkâr eder. Öyleleri evliyanın batını duyularından habersizdir. Gönlünde şüphe ve eğrilik bulunan kimseler, Bu alemde gizli filozof taifesindedir"

MUHAMMED ÜMMETİNİN GÜNAHKARLARININ CEZASI

Eski ümmetlerde ceza yerin dibine geçirilmek, bedenlerinin suretinin değiştirilmesi şeklindeydi. Bu ümmetin

cezası ise kalplerine verilmiştir. Nitekim Allah Teala: "Onların gönüllerini ve gözlerini değiştiririz de sanki onları evvelce hiç iman etmemişe çeviririz"(Enam,6/110) buyurmuştur. Domuza çevrilmenin alameti pislik yemektir. Haram yiyenin kalbide başka yaratığa çevrildiğini gösterir. Kalbin sıfatlarının hayvani sıfatlarla değiştirildiğinin alameti üçtür:

1-İBADETTE LEZZET ALMAMAK,
2-MASİYET İŞLEMekten
KORKMAMAK,
3-KİMSENİN ÖLÜMÜNDEN İBRET
ALMAYIP AKSİNE GÜN GEÇTİKÇE
DÜNYAYA RAĞBETİ ARTMAKTIR.

Avf b. Abdullah demiştir ki :hayır ehli birbirlerine yazdıkları mektuplarda şu üç noktaya dikkat çekerlerdi.

1-Ahirete çalışanın ,dünya işlerinde kefil Allah'tır.
2-Allah ile muamelatını düzgün yapanın insanlarla muamelatını Allah düzeltir.
3-İçini ıslah edenin dışını Allah ıslah eder.

İSMİ AZAM'I BİLMEYE KİM LAYIKTIR ?

Büyüklerden birine senelerce hizmet eden bir mürit, "Efendim ! Bana ismi azam'ı öğretmenizi istiyorum" der. O büyük zat, "Buna ehliyetiniz var mı?" deyince "Evet" diye cevap verir. Şeyh efendi, "Öyle ise şehrin kapısına git, orada olup bitenleri gel bana anlat" der. Mürit çıkar, şehrin kapısına gidip oturur. Etrafı seyrederek. Görür ki bir ihtiyar, hayvanı ile bir yük odun getiriyorken asker onu döver ve odunlarını zulmen gaspederek. Salık biraz daha bekledikten sonra daha fazla sabredemez kalkar gider hadiseyi şeyhine anlatır.

Şeyh dinledikten sonra sorar, "Eğer ismi azamı bilse idin orada ne yapardın?". Salik cevap verir: "Askerin helakına dua ederdim?". Şeyh efendi, "Fakat bilesin ki bana ism-i azamı öğreten o ihtiyar oduncudur." Bir mü'minde bu oduncuda olduğu gibi sabır, rahmet ve halka şefkat sıfatları kemaliyle tahakkuk etmeksizin İsm-i Azamı bilmeğe layık olmaz, bu sebeple cihad-ı ekbere ihtimam ederek nefsi ıslah eylemek ve Hakk'a teslimiyetle kâmil bir kul olmak lazımdır.

GARİP OLAN İSLAM

Peygamberimiz SAV 'in "İslamiyet garip olarak başladı, garip olarak nihayete erecektir" hadis-i şerif konusunda Atpazari Osman Efendi demiştir ki Hadis-i Şerif'te söz edilen İslam, hakiki İslam'dır. Bu İslam'ın sahibi olan Müslüman ebediyyen mürted olmaz. Garip oluşu ise , kendisi ile dostluk kurup, anlaşacak bir kimsenin bulunmayışıdır".

Mesnevi'de buyurulmuştur:

Beyazıt-ı Bestami zamanında bir Mecusi vardı. Bir bahtiyar Müslüman ona dedi ki "Sen Müslüman olsan ne olur sanki? Bu sayede yüz necat ve sevinç bulursun. Mecusi dedi ki "Eğer gerçek Müslüman varsa O , alemin şeyhi Beyazıt-ı Bestami'dir. Ben gizlice mü'min olayım iman getireyim. Gerçi mührümün ağzı kapalıdır, iman istidadım yoktur. Gerçi benim imanınızda sizin imanınız gibidir. Benim, sizin imanınız gibi bir imana meyil ve arzum yoktur. İman tarafına yüzlerce meyil ve muhabbeti olan kimse ,Sizi , sizin hal ve ahvalinizi görünce imandan uzaklaşır. Çünkü sadece bir isim vardır ortada mana yoktur. Farsçadaki beyaban Arapçadaki mefaza hep sahradır. Mana değişmedikçe sonra isim değişmiş neye yarar.

Hız. İsa (As.) bir Yahudi ile yolculuğa çıkar. Hız. İsa'nın yanında üç yufka vardır. Bunları Yahudi'ye teslim eder ve muhafaza etmesini söyler. Yahudi yufkanın birini gizlice yer. Bir yerde konaklarlar ve Hız. İsa yufkaları ister. Hız. İsa "yufkanın eksik olduğunu görünce "üçüncüsü nerede ?" diye sorar. Yahudi inkâr eder. Hız. İsa ona yemin verir. Yahudi yemin eder. Yola devam ederler. Bir müddet sonra üç külçe altın bulurlar. Yahudi altınları görünce "bunları hemen paylaşalım " der .Hız. İsa bir parça kendine, diğer parçayı Yahudi'ye verir.

Üçüncü parça için de "Bu üçüncü yufkayı yiyen arkadaşımızın" deyince Yahudi "Üçüncü yufkayı yiyen benim" der. Hız. İsa arkadaşına : "Öyleyse benden uzak ol" altın külçelerinin hepsi senin olsun" der ve arkadaşını terk eder. Çok geçmeden üç tane hırsız gelir. Anlaşıp Yahudi'yi öldürürler ve altınları alırlar. Acıkmış oldukları için içlerinden birini yiyecek almak için şehre gönderirler. Kalan iki kişi kendi aralarında plan yaparak üçüncü arkadaşlarının dönüşte öldürüp altınları ikisi paylaşmaya karar verirler. Arkadaşları yiyeceklerle dönünce onu öldürürler. Gelen yiyecekleri yerler. Ancak şehre giden Yahudi tüm altınları almak için yiyeceklere bolca zehir koymuştur. Tüm altınlar kendine kalsın diye onları zehirlemek niyetindedir. Bir müddet sonra Hız. İsa aynı yerden dönerken bakar ki ortalıkta dört ceset mevcuttur. Bu işe hayret eder. Cebrail (As.) gelir ve hadiseyi kendisine haber verir.

HİLEKARLARIN SONU

MEDENİYET ÜZERİNE SOHBETLER

NURİ ÇİÇEK / ŞABAN KUMCU

ARŞ. GÖR. NURİ ÇİÇEK

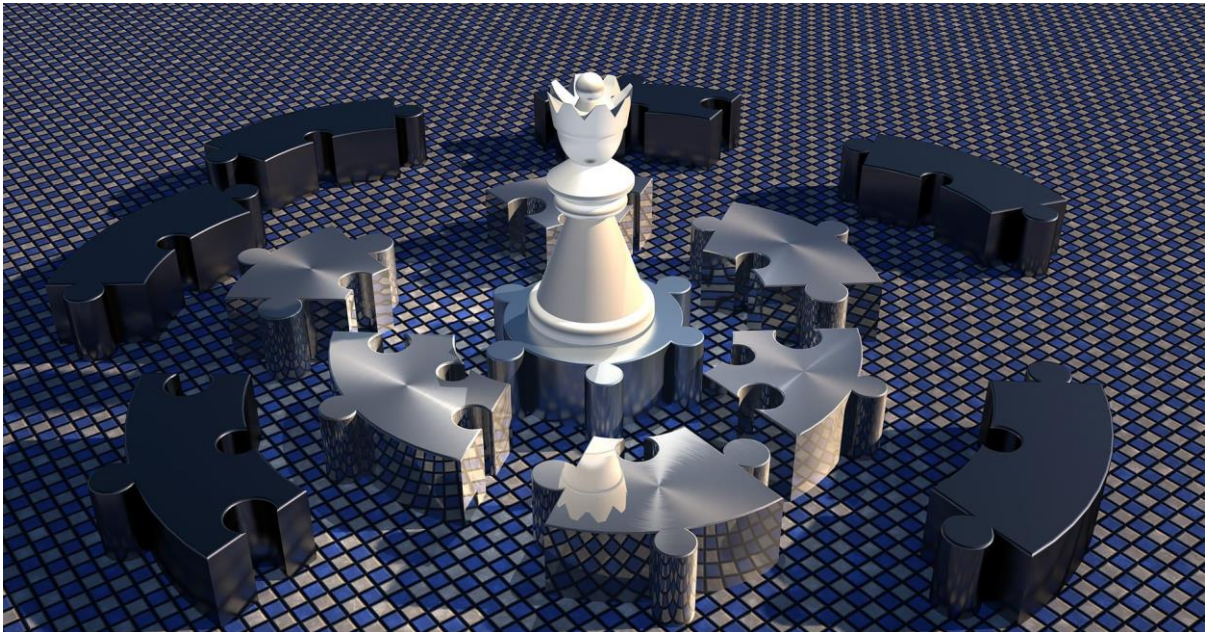

DİL, ŞEHİR, SANAT VE YAZI ÜZERİNE BİR MUHABBET

Bazı sohbetler vardır, bir konuyla başlar fakat hiçbir zaman yalnız o konu hakkında kalmaz. Bir yazıdan açılır, medeniyete ulaşır. Bir kelimeden hareket eder, insanın kaderine kadar gider. Bir şehirden söz edilirken dil konuşulur. Bir şiirin peşine düşülürken tarih kapıyı çalar. Son aylarda yaptığımız konuşmaların ortak tarafı buydu. Başlangıçta sanatı konuştuk. Sonra şehirleri. Ardından dili. Derken yazının ne olduğu, aydının vazifesi, kültürün devamlılığı ve medeniyetin nasıl ayakta kaldığı üzerine düşünmeye başladık. Konular değişiyordu. Mesele değişiyordu.

DİL BİR MEDENİYET MESELESİDİR

Şaban Kumcu: Nuri Hocam, yaş ilerledikçe bazı kanaatlerim değişti. Gençlik yıllarında medeniyet denince aklıma büyük şehirler gelirdi. Saraylar, camiler, köprüler, üniversiteler gelirdi. Bugün ise aynı soruya farklı cevap veriyorum. Bir medeniyetin en büyük eseri nedir diye sorsalar artık “dil” derim. Çünkü şehirler yıkılıyor. Devletler dağılıyor. Sınırlar değişiyor. Fakat dil ayakta kaldığı müddetçe millet yeniden

ayağa kalkabiliyor. Dil yalnızca konuşma aracı değildir. Bir milletin hafızasıdır.

Nuri Çiçek: Belki de dili diğer bütün kurumlardan ayıran taraf burada ortaya çıkıyor hocam. Çünkü dil görünmez bir vatandır. İnsan yaşadığı şehri değiştirebilir. Ülkesinden ayrılabilir. Fakat dilini bütünüyle terk edemez. Düşünmeye başladığı anda yine kendi kelimelerine döner. Çocukluğunun seslerine döner. Annesinin sesine döner. Bu yüzden Yahya Kemal'in "Türkçe ağzımda annemin sütüdür" sözü yalnızca bir edebiyat cümlesi değil, aynı zamanda bir medeniyet tarifidir.

ŞK: Yahya Kemal tam da bunun için büyük bir münevverdir. Paris'e gidiyor. Fransız kültürünü öğreniyor. Batıyı tanıyor. Fakat dönüşte Fransız olmuyor. Tam tersine Türkçeyi yeniden keşfediyor. Büyük adamların ortak tarafı budur. Başkalarını öğrenirken kendilerini kaybetmezler. Bugün yaşadığımız sıkıntılardan biri de burada galiba. Öğrenmek ile benzetmek arasındaki farkı kaybediyoruz.

NÇ: Son günlerde sizin dil üzerine yaptığınız değerlendirmeler üzerinde çok düşündüm hocam. Özellikle akademik dil konusundaki eleştirileriniz... Bana kalırsa oradaki mesele yabancı kelime meselesinden daha büyük. Asıl mesele düşünce ile toplum arasındaki bağın zayıflaması. Çünkü dil anlaşılacak için vardır. İnsan bazen bazı metinleri okuyor. Türkçe yazılmış olduğunu biliyor ama Türkçe hissedemiyor. Sanki düşünce kendi evinden çıkmış gibi.

ŞK: Tam olarak anlatmak istediğim şey bu. Elbette yeni kavramlar olacaktır. Bilim geliştirecektir. Felsefe geliştirecektir. Yeni meseleler yeni kelimeler getirecektir. Ben buna karşı değilim. Fakat Fransızlara bakıyorum. İngilizlere bakıyorum. Adamlar yeni kavramı kendi dillerine mal ediyorlar. Biz ise çoğu zaman kelimeyi olduğu gibi taşıyoruz. Sonra da düşüncenin bize ait olmadığından şikâyet

ediyoruz. Bir millet önce kendi diliyle düşünmeyi öğrenmelidir.

NÇ: Dilin özgüvenle ilişkisi çok önemli hocam. Çünkü insanın kelimeleri azalınca düşünceleri de daralıyor. Kelime hazinesi küçüldükçe insanın dünyası da küçülüyor. Belki de bugün yaşadığımız problemlerin bir kısmı burada düğümleniyor. Aynı dili konuşuyoruz gibi görünüyoruz. Fakat aynı anlam dünyasını paylaşamıyoruz.

ŞK: Fransa'da bunu çok düşündüm. Ülkenin en ücra köşesine gidiyorsunuz. Bir adres soruyorsunuz. Paris'te aldığınız cevabın aynısını alıyorsunuz. Aynı dil terbiyesi. Aynı ifade gücü. Aynı cümle yapısı. Bu tesadüf değil. Üç yüz yıllık bir dil siyaseti. Üç yüz yıllık bir kültür politikası. Dil dediğiniz şey kendiliğinden oluşmuyor. Korunuyor. Besleniyor. İşleniyor.

NÇ: Belki de medeniyet dediğimiz şey biraz da ortak bir dil kurabilme başarısıdır hocam. Yalnız konuşma dili değil. Ortak bir anlam dili. Ortak bir hafıza dili. Ortak bir estetik dili... Şehirler o dilin taşlara dönüşmüş hâlidir. Sanat o dilin duygulara dönüşmüş hâlidir. Yazı ise o dilin zamana bırakılmış hâlidir.

ŞK: İşte tam bu yüzden dil meselesi bir edebiyat meselesi değildir yalnızca. Bir bağımsızlık meselesidir. Bir milletin kendi sesiyle konuşabilme meselesidir. Dil giderse kültür zayıflar. Kültür zayıflarsa hafıza zayıflar. Hafıza zayıflarsa medeniyet çözülmeye başlar.

ŞEHİRLER NEDEN KONUŞUR?

Şaban Kumcu: Paris'i ilk gördüğüm günlerde beni en çok etkileyen şey büyük binalar veya meşhur meydanlar olmadı. Şehrin bütünlüğü oldu. Dostlarıma hep şöyle anlatırdım: "Paris köşeli taşlarla yapılmış büyük bir müze şehirdir." Sokaklarında yürürken insan yalnız bugünü yaşamıyor. Sanki on dokuzuncu

yüzyıl da yanı başında yürümeye devam ediyor. Beş katlı binalar. Küçük çatılı pencereleri. Yüksek tavanlı evler. Taş kaldırımlar. Eski asansörler. Hepsi aynı hikâyenin parçaları gibi. Şehir size sürekli şunu söylüyor: “Ben nereden geldiğimi biliyorum.” Bu duygu insana güven veriyor.

Nuri Çiçek: Belki de şehirlerin asıl gücü burada ortaya çıkıyor hocam. Şehir yalnızca insanların yaşadığı yer değil. İnsanın kendisini tanıdığı yer. Çocukluğumuzun geçtiği mahalleleri düşünelim. Birçoğumuz o evlerden ayrıldık. Sokaklar değişti. Komşular dağıldı. Fakat o mekânlar içimizde yaşamaya devam ediyor. *Bachelard*'ın dediği gibi insan evi terk ediyor ama ev insanı terk etmiyor. Bu yüzden şehirlerin bozulması yalnız estetik bir mesele değil. İnsanın iç dünyasını da etkileyen bir mesele.

ŞK: İşte tam burada bizim şehir anlayışımızla bugünkü şehirleşme anlayışı arasındaki fark ortaya çıkıyor. Eskiden şehir kuruyorduk. Şimdi bina yapıyoruz. Arada büyük fark var. Şehir insan yetiştirir. Bina yalnız insan barındırır. Bir mahallede çocuk büyür. Hatıra oluşur. Komşuluk gelişir. Karakter oluşur. Bugün birçok şehir büyüyor ama gelişmiyor. Yükseliyor ama derinleşmiyor.

NÇ: Tanpınar'ın şehirler üzerine yazdıklarını okurken bunu hissediyorum hocam. Hiçbir zaman yalnız binaları anlatmıyor. Şehirlerin ruhunu anlatıyor. Bursa'da Zaman'ı okurken insan taşlardan çok zamanı görüyor. İstanbul'u anlatırken yalnız sokakları değil, hafızayı anlatıyor. Belki de büyük şehirler büyük hafızalarla kuruluyor.

ŞK: Çok doğru. Şehirlerin de karakteri vardır. İnsanlar gibi. Mesela Paris başka konuşur. İstanbul başka konuşur. Konya başka konuşur. Aksaray başka konuşur. Yeter ki onları dinlemeyi bilelim. Geçenlerde Konya'da Çizgi Kitabevi'ne uğradım. Küçük bir yer. Fakat içeri girince

insanın içi açılıyor. Kitaplar. Sessizlik. Çay. Sohbet. İnsan kendisini başka bir iklimde hissediyor. Çıkınca aklıma şu geldi: Aksaray'da neden böyle bir mekânımız olmasın?

NÇ: Aslında mesele yalnız kitabevi kurmak değil hocam. Bir iklim kurmak. Bir çekim merkezi oluşturmak. Bir hafıza mekânı meydana getirmek. Çünkü insanlar yalnız kitap satın almak için gitmezler böyle yerlere. Kendilerini bulmak için giderler. Bir fikirle karşılaşmak için giderler. Bir dost edinmek için giderler. Bir çay içip soluklanmak için giderler.

ŞK: Evet. Aksaray'ın Hafızası üzerine düşünürken de bunu hissediyorum. Dergimiz var. Yazarlarımız var. Okurlarımız var. Fakat bir mekânımız yok. Oysa düşünce biraz da mekân ister. Sohbet ister. Bir masa ister. Bir çay ister. İnsan yetiştirmek yalnız kitap basmakla olmuyor. İnsan yetiştirmek için insanın bulunacağı yerler de gerekiyor.

NÇ: Turgut Cansever'in mimarlık anlayışı da burada önem kazanıyor hocam. O mimariyi estetik bir faaliyet olarak görmüyordu yalnız. İnsanın yaşama biçimini düzenleyen bir alan olarak görüyordu. Bu yüzden şehir kurmak aynı zamanda insan kurmaktır. Şehir bozulduğunda insan da etkileniyor. İnsan bozulduğunda şehir de.

ŞK: İşte bu yüzden medeniyet yalnız fikir değildir. Yalnız sanat değildir. Yalnız siyaset değildir. Medeniyet bütün bunların birleştiği yerdir. Bir şehirde yürürken bunu hissedebilmeliyiz. Taşların arasında bir ruh dolaşmalı. İnsan orada yalnız yaşamamalı. Ait olduğunu da hissetmeli.

SANAT MEDENİYETİ KURAR MI?

Şaban Kumcu: Geçenlerde “Medeniyetin Kurucu Unsuru Olarak Sanat” başlıklı bir yazı okudum. Yazıyı okurken şunu düşündüm. Gerçekten de sanatı çoğu

zaman bir süs gibi görüyoruz. Oysa büyük medeniyetlere baktığımızda sanat hep merkezde duruyor. Bir cami inşa ediliyor. Fakat onu yalnız taş ayakta tutmuyor. Hat ayakta tutuyor. Müzik ayakta tutuyor. Estetik ayakta tutuyor. Medeniyet biraz da güzeli inşa etme kabiliyetidir.

Nuri Çiçek: Katılıyorum hocam. Fakat burada başka bir soru daha ortaya çıkıyor. Sanat medeniyeti mi kuruyor, yoksa güçlü bir medeniyet mi sanatı doğuruyor? Ben ikisinin birbirini beslediğini düşünüyorum. Süleymaniye yalnız bir mimari eser değil. Arkasında büyük bir dünya tasavvuru var. Fakat Süleymaniye de sonraki nesillerin hayal dünyasını şekillendiriyor. Yani sanat hem sonuç hem sebep gibi.

ŞK: İşte tam burada Paris'i hatırlıyorum. Bugün Paris'i sanatın başkenti olarak biliyoruz. Fakat o şehir bir günde ortaya çıkmadı. Bir düşünce iklimi vardı. Matbuat vardı. Kitap vardı. Kahvehaneler vardı. Filozoflar vardı. Sonra sanat geldi. Sonra büyük sanatçılar geldi. Balzac geldi. Zola geldi. Baudelaire geldi. İnsan bazen yalnız sanatçıyı görüyor. Oysa arkasında koca bir medeniyet hazırlığı var.

NÇ: Balzac örneği özellikle dikkat çekici hocam. Çünkü Balzac yalnız roman yazmıyor. Bir medeniyetin anatomisini çıkarıyor. Mahkemeleri anlatıyor. Bankerleri anlatıyor. Tüccarları anlatıyor. Sokaktaki insanı anlatıyor. Paris'i anlatıyor. Aslında bir çağın ruhunu kaydediyor. Bugün on dokuzuncu yüzyıl Fransa'sını anlamak isteyen biri tarih kitaplarından önce Balzac'a gidebiliyor. Bu da sanatın başka bir gücünü gösteriyor. Sanat yalnız kurmuyor. Kaydediyor. Koruyor. Hatırlatıyor.

ŞK: Fakat sanatın yalnız medeniyetin parlak taraflarını anlattığını da düşünmüyorum. Mesela Baudelaire... Adamın hayatına bakıyorsunuz. Dağınık. Sancılı. Huzursuz. Fakat modern insanın yalnızlığını ondan daha iyi anlatan kaç kişi

var? Demek ki sanat bazen ihtişamın değil, krizin içinden doğuyor.

NÇ: Tam da burada Dostoyevski geliyor aklıma hocam. Onun romanlarını okurken bir medeniyetin zaferini değil, insan ruhunun çatışmalarını görüyoruz. Suçu görüyoruz. Vicdanı görüyoruz. Çelişkiyi görüyoruz. Fakat tam da bu yüzden kalıcı oluyor.

Çünkü insan yalnız başarıdan ibaret değil. Yaralarından da oluşuyor. Belki sanatın kalıcılığı biraz da buradan geliyor.

ŞK: Tanpınar da böyle değil mi? Onun romanlarında sürekli bir arayış hissedersiniz. Sürekli bir gecikmişlik duygusu. Sürekli bir zaman problemi. Adam aslında kendi medeniyetinin iç muhasebesini yapıyor. Büyük sanatçılar biraz da toplumların vicdanı oluyor galiba.

NÇ: Evet hocam. Sanat yalnız alkışlayan değil. Bazen rahatsız eden. Bazen uyandıran. Bazen yüzleştiren bir şey. Bu yüzden sanatı yalnız medeniyetin süsü olarak görmek eksik kalıyor. O aynı zamanda medeniyetin aynası. Belki vicdanı. Belki de hafızası.

ŞK: İnsan bazen büyük bir fikir kitabından etkilenmiyor. Ama bir şiir hayatını değiştiriyor. Bir türkü değiştiriyor. Bir roman değiştiriyor. Bu bana hep ilginç gelmiştir. Demek ki insan yalnız akıldan ibaret değil. Kalbin de ikna edilmesi gerekiyor.

NÇ: Belki de sanat tam burada devreye giriyor hocam. Düşünce akla hitap ediyor. Sanat ise akıl ile kalp arasında köprü kuruyor. Bir hakikati yalnız öğretmiyor. Hissettiriyor. Bu yüzden bazen bir mısra uzun bir makaleden daha kalıcı olabiliyor. Bir türkü bir tarih kitabından daha derin iz bırakabiliyor.

ŞK: Halk bunu sezmiş zaten. Onun için şarkıları ezberliyor. Türküleri ezberliyor. Şiirleri ezberliyor. Çünkü insanın hafızası yalnız bilgiyle çalışmıyor.

Duyguyla da çalışıyor. Sanat biraz da ortak duyguların dili.

YAZMAK BİR HAYAT TARZIDIR

Şaban Kumcu: Bazı dostlarımızı hayretle dinliyorum. "Yazacak konu bulamıyorum" diyorlar. Şaşırıyorum. İnsan yaşıyorsa konu nasıl biter? Bir çocuk büyüyor. Bir şehir değişiyor. Bir ağaç kuruyor. Bir dost yaşıyor. Bir kitap okunuyor. Bir yolculuk yapılıyor. Hayat devam ettiği sürece yazı da devam eder. Yazı yetişmiyor diyenleri anlayabiliyorum. Ama konu bulamıyorum diyenleri anlayamıyorum.

Nuri Çiçek: Sanırım burada yazıya bakış farkı ortaya çıkıyor hocam. Çoğu insan yazıyı masa başında başlayan bir faaliyet gibi düşünüyor. Oysa yazı çok daha önce başlıyor. Bir yürüyüşte. Bir bekleyişte. Bir sohbet sırasında. Bir şehir manzarasında. İnsan fark etmiyor ama zihni sürekli not alıyor. Masa başına oturduğunda aslında yalnızca biriktirdiklerini kâğıda geçiriyor.

ŞK: Tam da öyle. Sait Faik'i düşünün. Adam peçetelere yazıyor. Lokantalarda yazıyor. Kahvehanelerde yazıyor. Çünkü yazı masa beklemiyor. Yazı insanı bekliyor. İnsanın dikkatini bekliyor. İnsanın görmesini bekliyor.

NÇ: Geçenlerde Ümit Hocanın Yahya Kemal'den hareketle yaptığı değerlendirme üzerinde çok düşündüm. "Elhân duyulmadıkça belâgat giran gelir..." Gerçekten de bazen insan içinde bir nağme hissetmeden yazıya oturamıyor. Bazen de duyduğu nağmeyi okuyucuya duyuramadığını düşünüyor. Belki de yazının en büyük sıkıntılarında biri burada.

ŞK: Buna katılıyorum. Her yazının bir musikisi vardır. Fakat yalnız ilham bekleyerek yazılmaz. Nağme beklenebilir. Ama beklerken de çalışmak gerekir.

Yazmak biraz da o kapıyı çalmaktır. Kapı açılır mı açılmaz mı ayrı mesele.

NÇ: Ben de zamanla buna inanmaya başladım hocam. Eskiden ilhamı daha gizemli bir şey sanıyordum. Şimdi görüyorum ki ilham çoğu zaman çalışan zihni ziyaret ediyor. Yazmaya oturmeyen insana gelmiyor. Yürümeyene yol görünmüyor.

ŞK: Her yazdığımızın şarkı olmasını bekleyemeyiz. *Beethoven'ın* bazı bestelerini para verseniz dinlemezsiniz. Ama adam yine yazmış. Yine bestelemiş. Çünkü sanatçı alkış için yaşamıyor. Yazmak onun tabiatı oluyor.

NÇ: Bu çok önemli bir nokta hocam. Bugün birçok insan yazmaya başlamadan önce okuyucuyu düşünüyor. Beğenilecek mi? İlgi görecektir mi? Paylaşılacak mı? Oysa büyük yazarların çoğu önce hakikati arıyor. Okuyucu daha sonra geliyor. Balzac yazarken iki yüz yıl sonrasını düşünmüyordu. Tanpınar da öyle. Fakat bugün hâlâ onları okuyoruz. Demek ki yazının kaderiyle yazıldığı zaman aynı şey değil.

ŞK: Evet. Bazı eserler kendi zamanını aşar. Bazıları kendi okuyucusunu yıllar sonra bulur. Yazar bunu bilemez. Bilmesi de gerekmez. Onun görevi yazmaktır. Gerisini zaman belirler.

NÇ: Son yıllarda şunu fark ettim hocam. Yazmadığım zaman düşüncelerim bulanıklaşıyor. Yazınca berraklaşıyor. Sanki zihnin içinde dolaşan düşünceler bir şekil kazanıyor. Belki de yazı biraz zihnin kendisiyle konuşması.

ŞK: Kesinlikle öyle. Yazmak düşünmektir. Kalem çoğu zaman zihnin önünde gider. İnsan yazarken ne düşündüğünü daha iyi anlar. Bu yüzden yazı yalnız okuyucu için değildir. Yazar için de gereklidir.

NÇ: Bazen bana öyle geliyor ki insan yalnız yazdığı metinleri oluşturamaz. Yazdığı metinler de insanı oluşturur. Her

yazı insanın kendi içine attığı bir düğüm gibi. Zamanla karaktere dönüşüyor.

ŞK: Çok doğru. İnsan yazdıkça olgunlaşıyor. Yazdıkça eksiklerini görüyor. Yazdıkça haddini öğreniyor. Belki de bunun için deneme türünü çok önemsiyorum. Deneme biraz da insanın kendi kendisiyle konuşmasıdır. Samimi olmayan deneme olmaz.

AYDININ MİLLETE BORCU

Şaban Kumcu: Son yıllarda beni en çok düşündüren meselelerden biri de budur. Bazı akademisyen dostlara sürekli şunu söylüyorum: “Dergiler için yazın.” “Serbest denemeler yazın.” “Bizi mahrum bırakmayın.” Çoğu zaman olumlu cevap alıyorum. Sonra aylar geçiyor. Yazı gelmiyor. Bazen düşünüyorum. Bu çekingenliğin sebebi nedir? Bilgi eksikliği değil. Belki biraz alışkanlık. Belki biraz korku. Belki de akademik dünyanın oluşturduğu dar çerçeve.

Nuri Çiçek: Akademi bazen insanı kendi içine kapatabiliyor hocam. Makale yazıyoruz. Atıf veriyoruz. Hakem süreçlerinden geçiyoruz. Bütün bunlar gerekli. Fakat bir noktadan sonra düşüncenin hayatla bağı zayıflamaya başlıyor. Sokaktaki insanla konuşmayan bilgi kendi içine kapanıyor.

ŞK: Tam burada Mehmet Çavuşoğlu Hoca'nın sözünü hatırlıyorum. Aziz Hocamız, “Akademisyenin dergilerde yazdığı serbest yazılar, millete olan borcunu ödemesidir” der. Bu söz beni yıllardır düşündürür. Çünkü bilgi yalnız sahibine ait değildir. Toplumun da o bilgide hakkı vardır.

NÇ: Belki de burada Cemil Meriç'in eleştirisi devreye giriyor hocam. “*Fildişi kule*” eleştirisi... Bazı insanlar bilgi sahibi oluyor. Fakat bilgiyi paylaşmıyor. Toplumla arasında görünmez duvarlar örüyor. Oysa düşünce paylaşılmadığı zaman zamanla kısırlaşabiliyor.

ŞK: Kesinlikle. Düşünce halka ulaşmalıdır. Elbette herkes akademik makale okuyamaz. Halkın geçim derdi vardır. Öncelikleri başkadır. Meşguliyet alanı değildir, vakti yoktur, ulaşamaz...Haberdar değildir... Ama bir dergide veya bir gazetede bir “deneme”, bir “hatıra”, bir “fikir” yazısı okuyabilir. Bizim gençliğimiz böyle geçti.

Lisede ve üniversitede dergiler okuduk. Dergiler bizi yetiştirdi. Ufkumuzu açtı. Mefkûre verdi. Bugün dönüp baktığımda hayatımda iz bırakan insanların büyük kısmıyla dergiler aracılığıyla tanıştığımı görüyorum.

NÇ: Dergilerin bir okul gibi çalıştığını düşünüyorum hocam. Resmî bir müfredatı yok. Ama görünmeyen bir terbiyesi var. İnsan yalnız bilgi edinmiyor. Bir üslup öğreniyor. Bir bakış açısı öğreniyor. Bir düşünme biçimi öğreniyor.

ŞK: İşte tam da bunun için “Aksaray'ın Hafızası”nı önemsiyorum. Dergi çıkarmak yalnızca yazı yayımlamak değildir. Bir hafıza oluşturmaktır. Bir çevre oluşturmaktır. Bir iklim oluşturmaktır. Bugün insanlar yazıları görüyor. Ama arka plandaki emeği görmüyor. Her ay derginin yaşaması için verilen mücadeleyi görmüyor. Fakat biliyorum ki yarın, geleceğe bırakılan şey, o mücadele olacak.

ŞK: Geçenlerde bir fikir ortaya attım. Neden bir kültür evimiz olmasın dedim. Neden kitapların olduğu bir mekânımız olmasın? İnsanların gelip çay içebileceği bir yer... Gençlerin kitap karıştırabileceği bir yer... Sohbetlerin yapılacağı bir yer... Bana göre medeniyet biraz da böyle yerlerde kuruluyor.

NÇ: O mesajınızı okuduğumda çok etkilenmişim hocam. Çünkü mesele bina kurmak değildi. İnsan yetiştirmektir. Bir kitapçı düşünelim. İnsan içeri yalnız kitap almak için girmiyor. Bir atmosfer için giriyor. Bir nefes almak için giriyor. Bir aidiyet duygusu için giriyor. Belki de

bugün en çok eksikliğini hissettiğimiz şey bu. Aidiyet...

ŞK: Evet. Hepimiz biraz kiracı gibiyiz. Dijital dünyada da öyle. Sosyal medyada da öyle. Fakat insanın bir ocağı olmalı. Bir masası olmalı. Bir çay bardağı olmalı. Bir kapısı olmalı. Medeniyet yalnız fikirlerle kurulmaz. Mekânlarla da kurulur.

NÇ: Bazen düşünüyorum hocam. Bir şehir kurmak zor. Bir dergi çıkarmak zor. Bir kültür merkezi kurmak zor. Ama galiba en zoru insan yetiştirmek. Çünkü bütün emekler sonunda oraya çıkıyor.

ŞK: Evet. Asıl mesele insan. Aksaray'ın en büyük meselesi de bu. Türkiye'nin en büyük meselesi de bu. Temsil kabiliyeti olan insan yetiştirmek. Düşünen insan yetiştirmek. Konuşan insan yetiştirmek. Yazan insan yetiştirmek. Gerisi bir şekilde geliyor.

TÜRKÇENİN MÜDAFAASI

Şaban Kumcu: Nuri Hocam, yıllardır aynı şeyi söylüyorum. Dil meselesi kelime meselesi değildir. Medeniyet meselesidir. Bağımsızlık meselesidir. Bir millet önce diline sahip çıkar. Sonra kültürüne sahip çıkar. Sonra devletine sahip çıkar. Bunların sırası değiştiğinde işler karışıyor. Çünkü dil zayıflarsa kültür de zayıflıyor. Kültür zayıflarsa hafıza da zayıflıyor.

Nuri Çiçek: Son zamanlarda bu düşünce üzerinde çok duruyorum hocam. Özellikle sizin bazı akademik metinler üzerine yaptığınız değerlendirmeleri okuduktan sonra... Oradaki itirazın yalnızca yabancı kelimelere olmadığını fark ettim. Daha derinde bir endişe vardı. Dil ile düşünce arasındaki bağın zayıflaması...

ŞK: Evet. Asıl mesele o. Elbette yabancı kelime alınabilir. Tarih boyunca alınmıştır. Türkçe de başka dillerden etkilenmiştir. Fransızca da etkilenmiştir. İngilizce de etkilenmiştir. Fakat güçlü

milletler aldıkları kelimeyi kendilerine benzetirler. Biz ise bazen tam tersini yapıyoruz. Kelimeyi alıyoruz. Arkasından düşünceyi de alıyoruz. Sonra kendi sesimizi kaybediyoruz.

ŞK: Fransa'da yaşarken bunu çok düşündüm. Ülkenin en ücra köşesinde bir adres soruyorsunuz. Paris'teki insan nasıl cevap veriyorsa oralarda da aynı şekilde cevap veriliyor. Aynı dil terbiyesi. Aynı ifade gücü. Aynı cümle yapısı. Bu tesadüfen oluşmaz. En az üç yüz yıllık bir emek gerekir. Üç yüz yıllık dil şuurunu gerekir.

NÇ: Paris üzerine anlattıklarınızı dinlerken hep şu düşünce geliyor aklıma hocam. Orada yalnız şehir korunmamış. Dil de korunmuş. Belki şehirlerin bu kadar güçlü görünmesinin sebebi de bu. Arkasında güçlü bir dil var. Güçlü bir hafıza var.

ŞK: Kesinlikle. Fransız İhtilali olmuş. Krallık gitmiş. İmparatorluk kurulmuş. Cumhuriyet kurulmuş. Savaşlar yaşanmış. Fakat sözlüğe dokunmamışlar. Çünkü dilin, devletlerden daha uzun ömürlü olduğunu biliyorlar. Bugün Fransızcaya baktığınızda bunu görüyorsunuz. İngilizler de aynı şeyi yaptı. Dilleriyle dünyaya yayıldılar. Yalnız ordularıyla değil. Kelimeleriyle de...

NÇ: Yahya Kemal'in büyüklüğü biraz da burada değil mi hocam? Paris'te yıllarca kalıyor. Fransız kültürünü öğreniyor. Fakat döndüğünde Fransızca yazmaya başlamıyor. Tam tersine Türkçeye dönüyor. Türkçeyi yeniden keşfediyor.

ŞK: İşte gerçek münevver budur. Başkalarını öğrenir. Fakat kendisini unutmaz. Yahya Kemal'in büyüklüğü yalnız şiirlerinde değil. Dil şuurunda. Medeniyet şuurunda. Bugün hâlâ okunmasının sebebi de bu.

NÇ: Sanırım "Türkçe ağzında annemin sütüdür" cümlesi bütün bu konuşmaların özeti gibi. Bir dil sevgisinden

daha fazlası var orada. Bir aidiyet duygusu. Bir hafıza duygusu. Bir vefa duygusu.

ŞK: Çünkü dil yalnız kelimelerden oluşmuyor. Hatıralardan oluşuyor. Bir annenin ninnisinden oluşuyor. Bir türküden oluşuyor. Bir duadan oluşuyor. Bir şiirden oluşuyor. Bunlar kaybolmaya başladığında insan fark etmiyor. Ama zamanla kendi evinde yabancılaşmaya başlıyor.

NÇ: Son zamanlarda sizin üzerinde durduğunuz başka bir mesele de üslûp hocam. Üslûbun insanın iç dünyasıyla ilişkisi...

ŞK: Çünkü üslûp insanın aynasıdır. İnsanın içindeki güzellik dışarıya üslûp olarak yansır. Bilgi önemlidir. Birikim önemlidir. Ama onları taşıyan şey üslûptur. Üslûp yoksa bilgi kuru kalır. İnsan okuyamaz. Okusa da hatırlamaz.

NÇ: Belki de bunun için bazı yazarlar yalnız fikirleriyle değil, cümleleriyle hatırlanıyor. Tanpınar gibi... Yahya Kemal gibi... Cemil Meriç gibi... Onların cümlelerinde yalnız bilgi yok. Bir ses var. Bir ritim var. Bir kişilik var.

ŞK: Çünkü düşünce kaleme değdiği zaman üslûba dönüşüyor. Asıl maharet de burada başlıyor. Bilgiyi insanın zihnine ve kalbine ulaştırabilmekte. Bir haysiyet meselesidir. Ve en nihayetinde bir medeniyet meselesidir.

YAHYA KEMAL'DEN TANPINAR'A HAFIZA, ZAMAN VE MEDENİYET

Şaban Kumcu: Nuri Hocam, Yahya Kemal üzerine yıllar önce bir yazı yazmıştım. Ne zaman dönüp okusam aynı şeyi hissedirim. Yahya Kemal büyük bir şairdir. Ama ondan önce büyük bir münevverdir. Onu yalnız mısralarıyla anlamaya çalışmak eksik kalır. Asıl büyüklüğü medeniyet tasavvurundadır.

Nuri Çiçek: Ben de öyle düşünüyorum hocam. Çünkü Yahya Kemal'in şiirlerini okurken yalnız şiir

okumuyoruz. Bir tarih şuuru görüyoruz. Bir dil şuuru görüyoruz. Bir devamlılık fikri görüyoruz. Belki de onu çağdaşlarından ayıran taraf burada.

ŞK: Paris yıllarını düşünün. Genç bir insan. Batının merkezinde. Fransız düşüncesinin tam ortasında. Birçok insan gibi, orada kendini kaybedebilirdi. Fakat Yahya Kemal tam tersine kendisini buluyor. Paris ona sadece Fransızca'yı değil, Türkçe'ye sahip çıkmayı, köklerine dönmeyi, İstanbul'un kıymetini ve Türk tarihini de öğretiyor. Bu çok büyük bir tecrübedir.

NÇ: Sanırım bazen insan kendi evini uzaktan görünce daha iyi tanıyor hocam. Yahya Kemal'in Paris'te yaşadığı biraz buna benziyor. Fransa'yı tanırken Osmanlı'yı fark ediyor. Batıyı öğrenirken kendi medeniyetini yeniden keşfediyor. Belki de bu yüzden onun metinlerinde bir aşağılık duygusu yok. Bir hayranlık da yok. Bir idrak var.

ŞK: İşte gerçek münevverlik budur. Başkalarına hayran olmak değil. Başkalarını anlayarak kendini daha iyi tanımak. Bugün yaşadığımız sıkıntılardan biri de burada galiba. Ya tamamen reddediyoruz. Ya tamamen teslim oluyoruz. Yahya Kemal ise üçüncü bir yol açıyor. Anlayıp, idrak ederek sahip çıkmak.

NÇ: Tanpınar da biraz Yahya Kemal'in talebesi gibi geliyor bana hocam. Ama başka bir çağın talebesi... Yahya Kemal daha çok hafızayı kuruyor. Tanpınar ise hafızanın kayboluşunu hissediyor.

ŞK: Çok güzel bir tespit. Yahya Kemal'in dünyasında bir güven vardır. Tanpınar'ın dünyasında ise bir arayış. Bir huzursuzluk. Bir gecikmişlik hissi. Zaten "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"nü okurken insan bunu hissediyor. Adam yalnız bir roman yazmıyor. Bir medeniyet muhasebesi yapıyor.

NÇ: Tanpınar'ın en çok etkileyen tarafı zaman meselesi hocam. Saatlerle

değil. Hatıralarla ölçülen zaman... İnsanın içinde yaşayan zaman... Kaybolan zaman... Belki de onun eserlerinde bu kadar güçlü bir melankoli bulunmasının sebebi burada.

ŞK: Çünkü Tanpınar bir kırılma döneminde yaşıyor. Bir medeniyetin kapanan kapılarını görüyor. Yeni dünyanın açılan kapılarını görüyor. İkisinin arasında kalıyor. Bazen düşünüyorum. Onun eserlerini bu kadar kıymetli yapan şey biraz da bu arada kalmışlık duygusudur.

NÇ: Tanpınar'ın meşhur cümlesi aklıma geliyor hocam. "Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında." Aslında bu yalnız bireysel bir duygu değil. Bir medeniyet hâli. Bir geçiş dönemi psikolojisi.

ŞK: Evet. Fakat burada önemli olan şey şu. Yahya Kemal de Tanpınar da geçmişe dönelim demiyor. Geçmiş anlatalım diyor. Çünkü geçmiş anlaşılardan gelecek kurulamıyor. Hafıza olmadan istikamet olmuyor.

NÇ: Belki de medeniyet dediğimiz şey tam burada başlıyor hocam. Hatırlayabilmekte... Hatırladığını koruyabilmekte... Koruduğunu yeniden yorumlayabilmekte...

ŞK: Cemil Meriç de bu büyük yürüyüşün insanlarından biridir. O da Batıyı çok iyi biliyor. Fakat sonunda dönüp kendi medeniyetine bakıyor. Onun için "hafıza" kelimesi çok önemlidir. O, hafızasını kaybeden toplumların yönünü kaybedeceğini söyler. Haklıdır.

NÇ: Belki de bugün yaşadığımız sıkıntıların bir kısmı burada düğümleniyor hocam. Bilgi çoğalıyor. Fakat hafıza zayıflıyor. İnsanlar öğreniyor. Fakat bağ kuramıyor. Oysa Yahya Kemal'den Tanpınar'a, Tanpınar'dan Cemil Meriç'e uzanan çizgi bize başka bir şey söylüyor. Bilgi ancak hafızayla birleştiğinde hikmete dönüşüyor.

DOSTLUK, MUHABBET VE DERTLEŞMENİN HİKMETİ

Şaban Kumcu: Nuri Hocam, yıllardır dikkatimi çeken bir şey var. İnsanı olgunlaştıran çoğu zaman sevinçleri değil. Dertleri oluyor. Hayatın yükünü omuzlamamış insanın sözlerinde bir eksiklik hissediliyor. Bilgi oluyor. Fakat derinlik olmuyor.

Nuri Çiçek: Belki de bunun için büyük eserlerin çoğunda bir yara izi var hocam. Dostoyevski'de var. Tanpınar'da var. Yahya Kemal'de var. Hatta türkülerimizde bile var. Acı insanı küçültmüyor bazen. Derinleştiriyor.

ŞK: Çünkü insan en çok eksildiği yerde kendini tanıyor. Hayat her şeyi yolunda gittiği zaman fazla soru sormuyoruz. Fakat bir kayıp geldiğinde... Bir ayrılık geldiğinde... Bir hastalık geldiğinde... İnsan kendi içine dönmeye başlıyor. Asıl muhasebe o zaman başlıyor.

NÇ: Son zamanlarda Viktor Frankl üzerine yeniden düşündüm hocam. Toplama kampında yaşadığı acılara rağmen insanın anlam arayışını koruyabilmesini anlatıyor. Bana göre onun en önemli tarafı şu: Acıyı kutsamıyor. Ama anlamsız bırakmıyor. İnsanın başına gelenleri her zaman seçemeyeceğini söylüyor. Fakat onlara vereceği anlamı seçebileceğini söylüyor.

ŞK: Evet. Belki de insanın gerçek özgürlüğü burada başlıyor. Dış şartlar her zaman elimizde değil. Fakat kalbimizin yönü elimizde. Bu yüzden bazı insanlar büyük acılar yaşadığı hâlde yıkılmıyor. Bazıları ise küçük sıkıntılar karşısında dağılıyor.

NÇ: Son aylarda yaptığımız bütün sohbetlerde beni en çok etkileyen şeylerden biri dostluk meselesi oldu hocam. İnsan bazen bir kitabın çözemediği şeyi bir dost meclisinde çözüyor. Bazen yıllarca zihninde taşıdığı soruya bir dostunun cümlesinde cevap buluyor.

ŞK: Çünkü dostluk yalnız beraber vakit geçirmek değildir. Birbirinin yükünü paylaşmaktır. Birbirinin ufkunu genişletmektir. Birbirine ayna olmaktır. Eskiler buna sohbet derlerdi. Sohbet yalnız konuşmak değildir. Birlikte olgunlaşmaktır.

NÇ: Dertli Divanı'nın şu dizeleri geliyor aklıma hocam:

“Der Divani senlik, benlik
Bizi yıkan bu cahillik
El ele gönül gönüle
Verelim olalım birlik”

Aslında bütün mesele burada düğümleniyor. İnsan benliğini büyüttükçe yalnızlaşıyor. Paylaştıkça çoğalıyor.

ŞK: Niyazi Mısri de aynı kapıyı açıyor.

“Derman arardım derdime
Derdim bana derman imiş.”

Bu mısralar boşuna asırlardır yaşamıyor. Çünkü insanın en büyük keşiflerinden birini anlatıyor. Bazen kaçırdığımız şey büyümemizin vesilesi oluyor.

NÇ: Belki de insanın olgunlaşması biraz da yaralarıyla barışabilmesinde gizli hocam. Yarası olmayan insan yok. Fakat bazı insanlar yaralarını öfkeye dönüştürüyor. Bazıları ise hikmete. Aradaki fark bütün hayatı değiştiriyor.

ŞK: Evet. Ve burada dostluk devreye giriyor. Çünkü insan tek başına her yükü taşıyamıyor. Bir dost eli gerekiyor. Bir dost sözü gerekiyor. Bir dost duası gerekiyor.

NÇ: Zarifoğlu'nun şu dizeleri hep aklımda kalıyor hocam:

“Bir kalbiniz vardır onu tanıyınız.
Bir şehir kadar kalabalıktır bazıları.
Bir dehliz kadar karanlıktır bazıları.”

İnsan bazen yıllarca kendi kalbinde misafir gibi yaşıyor. Onu tanımadan. Onunla yüzleşmeden.

ŞK: Belki de bütün bu konuşmaların özü burada. Şehirleri anlamaya çalışıyoruz. Dili anlamaya çalışıyoruz. Medeniyeti

anlamaya çalışıyoruz. Ama sonunda dönüp yine insanı anlamaya çalışıyoruz. Çünkü medeniyetin özü insandır. İnsan kaybolursa şehir de kaybolur. Dil de kaybolur. Sanat da kaybolur.

BİR MİLLET ÖNCE KELİMELERİNİ KAYBEDER

Şaban Kumcu: Nuri Hocam, bütün bu konuşmaların sonunda zihnimde kalan en güçlü kanaat şu oldu: Bir millet önce toprağını kaybetmez. Önce kelimelerini kaybeder. Çünkü kelimeler kaybolmaya başladığında insanlar bunun farkına varmaz. Sessiz bir kayıptır bu. Fakat nesiller sonra etkisi ortaya çıkar. Dil zayıflar. Düşünce zayıflar. Hafıza zayıflar. Sonra kültür zayıflar.

Nuri Çiçek: Belki de bunun için bütün konuşmalarımız dönüp dolaşıp dile geldi hocam. Çünkü dil yalnız konuşma aracı değil. Bir milletin kendisiyle yaptığı uzun konuşmanın adıdır. Yahya Kemal'in mısraları da orada yaşar. Tanpınar'ın cümleleri de. Bir annenin ninnisi de. Bir dedenin duası da. Dil yalnız söz taşımaz. Hatıra taşır.

ŞK: Evet. Fransa örneğini konuşurken de bunu anlatmaya çalışıyordum. Bir ülkeyi ayakta tutan yalnız ordular değildir. Yalnız ekonomi değildir. Dilidir. Kültürüdür. Hafızasıdır. Paris'in taşları kadar sözlüğü de güçlüdür. Onun için devam edebiliyor.

NÇ: Aynı şey şehirler için de geçerli hocam. Şehirler yalnız binalardan oluşmuyor. Hatıralardan oluşuyor. Bir şehir hafızasını kaybettiğinde büyüye bile eksiliyor. İnsan da öyle. Bir insan hafızasını kaybettiğinde yaşasa bile eksiliyor.

ŞK: Sanatın önemini de burada görüyorum. Bir medeniyet kendisini sanatla anlatıyor. Şiirle anlatıyor. Romanla anlatıyor. Türküyle anlatıyor. İnsan bazen uzun bir tarih kitabında bulamadığını bir türküde buluyor. Bir mısradan buluyor.

NÇ: Çünkü sanat hakikati yalnız öğretmiyor hocam. Hissettiriyor. Bilgi akla hitap ediyor. Sanat ise kalbe ulaşıyor. Bu yüzden büyük medeniyetlerin büyük sanatları oluyor. Ve büyük sanatların arkasında da büyük insan hikâyeleri bulunuyor.

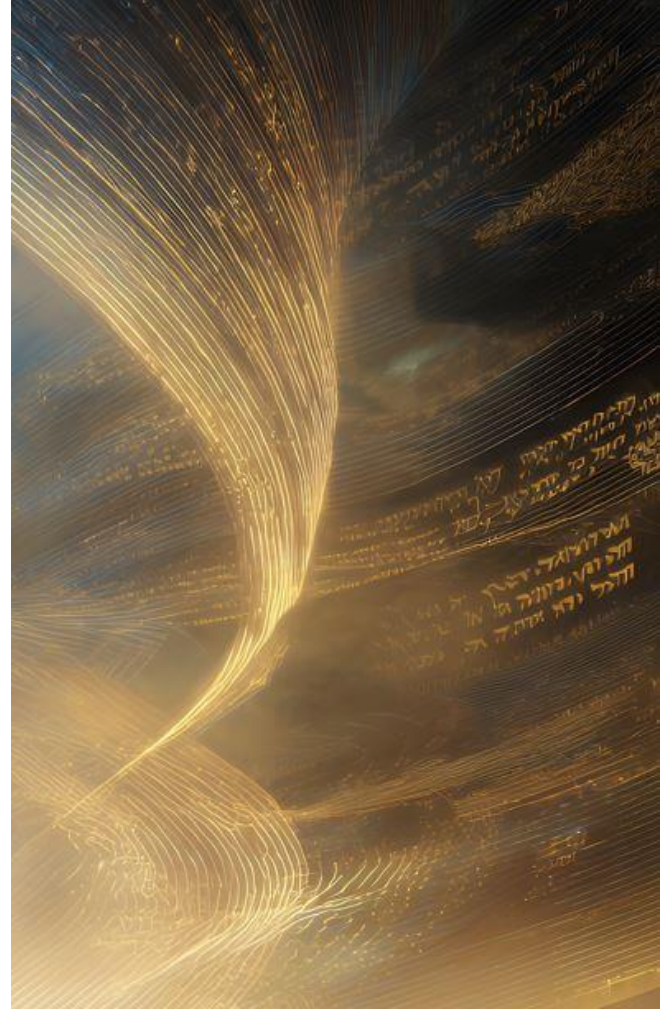
ŞK: Sonunda yine insan çıkıyor karşımıza. Şehirleri kuran da insan. Dili yaşatan da insan. Sanatı meydana getiren de insan. Medeniyet dediğimiz şey aslında insan yetiştirme sanatıdır.

NÇ: Belki de bu yüzden dostluk üzerine bu kadar konuştuk hocam. Çünkü insan yalnız büyümüyor. Yalnız olgunlaşmıyor. Bir dost meclisinde olgunlaşıyor. Bir sohbet halkasında olgunlaşıyor. Bir hocanın cümlesinde olgunlaşıyor. Bir kitabın satırında olgunlaşıyor.

ŞK: Eskiler sohbeti bu yüzden önemsemiş. Çünkü bilgi kitaplardan öğreniliyor. Fakat hikmet çoğu zaman insandan insana geçiyor. Bir bakışla. Bir hatırayla. Bir cümleyle.

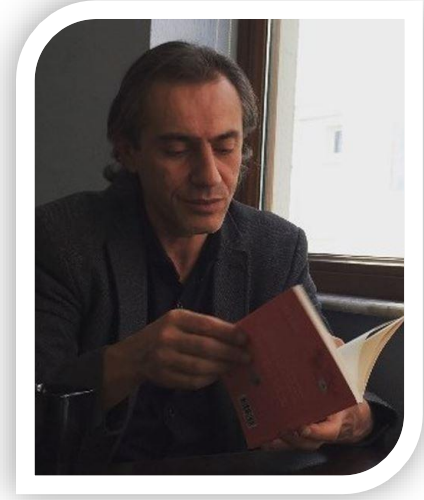
NÇ: Son aylarda zihnimde dolaşan bir düşünce var hocam. Belki de medeniyet dediğimiz şey, insanın dünyaya bıraktığı güzel izlerin toplamıdır. Bir şiir... Bir kitap... Bir şehir... Bir dostluk... Bir hatıra... Hepsi aynı büyük hikâyenin parçaları.

ŞK: Ve o hikâye devam ediyor. Her nesil yeni bir cümle ekliyor. Kimi zaman iyi ekliyor. Kimi zaman eksik ekliyor. Ama yürüyüş sürüyor. Asıl mesele o yürüyüşü kaybetmemek...

1938-1943 YILLARI ARASI AKSARAY (3.4.5.6.) KAYMAKAMLARI

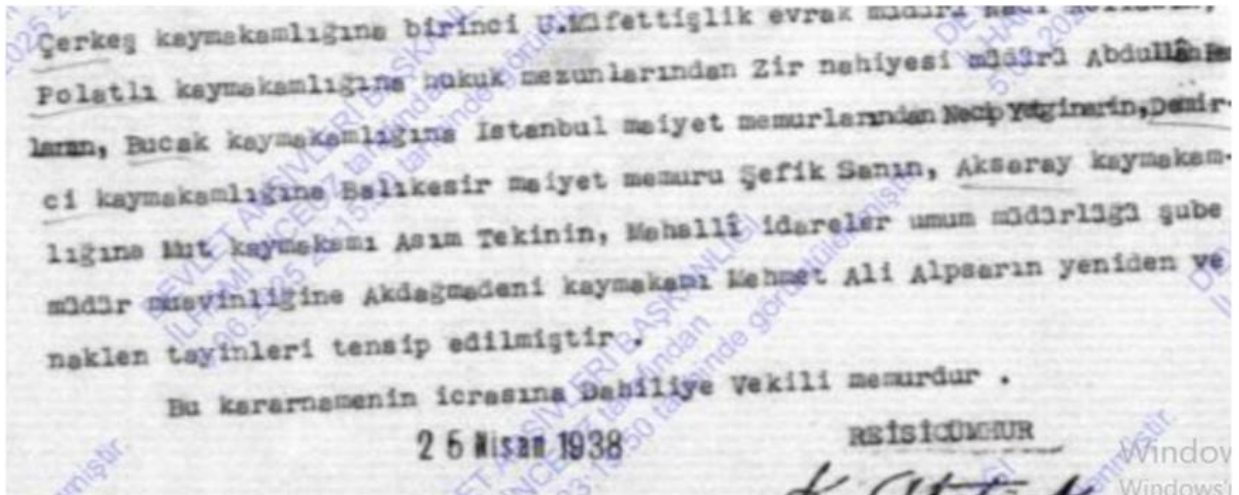
İLHAMİ İNCEÖZ

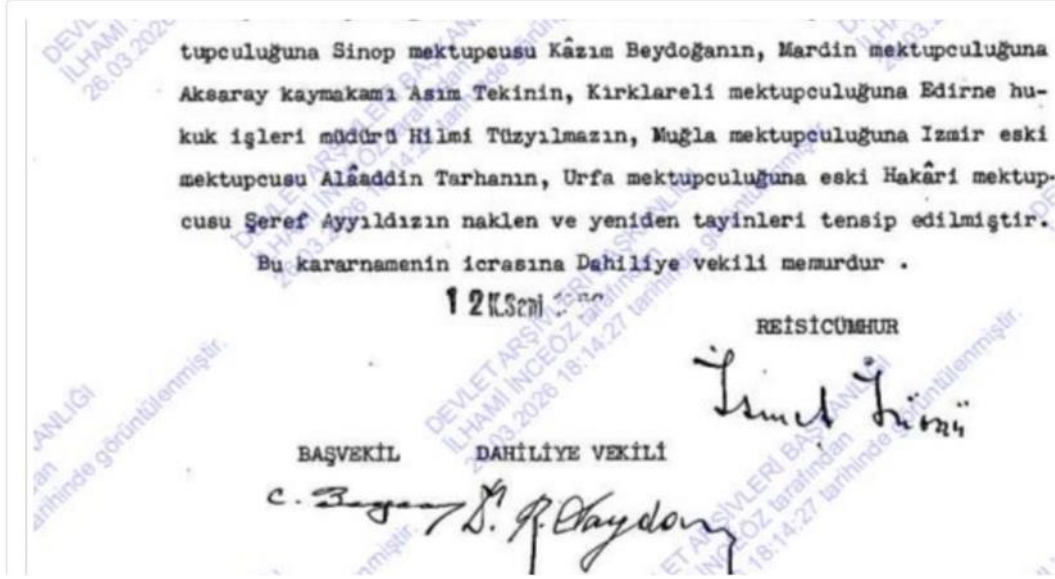

İLHAMİ İNCEÖZ

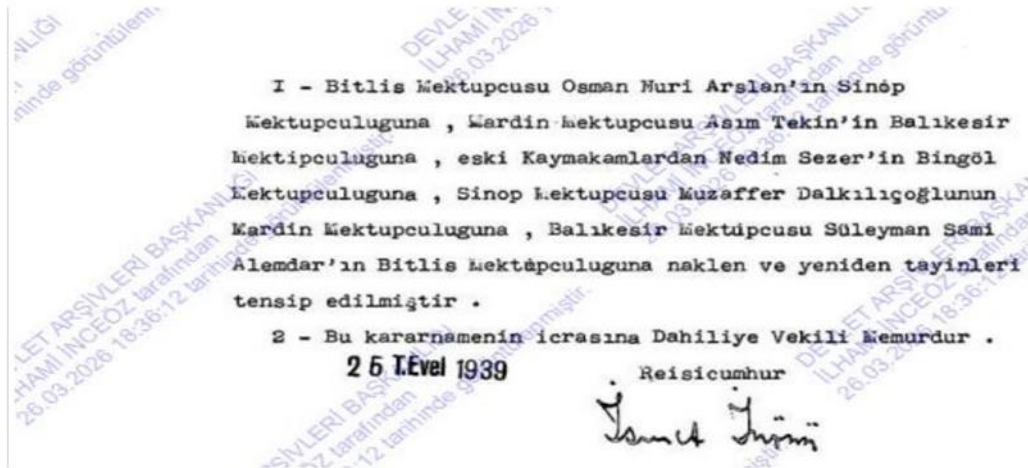
1938 yılı sonlarında Atatürk'ün vefatı ile ülke geneli yasa gömülmüştür. Cenazesi geçici olarak Dolmabahçe'de muhafaza edilen Atatürk'ün yerine, meclis kararıyla vekaleten İsmet İnönü nezaret etmiştir. Ve ardından 1939 yılında yapılan seçimlerde yine Reisi Cumhur olarak İsmet İnönü seçilmiştir. Yas dolayısıyla bekleyen tayin ve atamalar 1938 yılı Aralık ayından itibaren İsmet İnönü tarafından imzalanmaya başlamıştır. Bunlardan biri de Aksaray kaymakamı Asım Tekin'in atama emridir.

Öncesinde Aksaray'ın ilk Kaymakamı Selâhattin Gedik (31 Mayıs 1933- 11 Ağustos 1936) ardından ikinci Kaymakamımız olarak Cenap Nuh Aksu görev yapmıştır. Aksaray'ın 3. Kaymakam'ı 1934-1938 yılları arasında Mut'ta görev yapan M. Asım Tekin'dir. Hakkında çok az bilgi ve belge bulunan Asım Tekin, 15 Nisan 1938 ve 25 Nisan 1938 tarihli yazılarla Aksaray'a atanarak, 1 Temmuz 1938 Cuma tarihi itibarıyla görevine başlamıştır.

Asım Tekin, Aksaray Kaymakamlığında bir yılın yarısını doldurmadan 12 Ocak 1939 tarihinde, yine İsmet İnönü imzasıyla, Mardin Mektupçuluğuna atanır. Oradan da yılı dolmadan 25 Ekim 1939 tarihinde Balıkesir mektupçuluğuna atanarak, 23 Aralık 1944 tarihine dek burada görev alır. 23 Aralık 1944'te ise Balıkesir Mektupçuluğundan Seyhan Vilayeti İdare Heyeti azalığına tayin olur.

(Yeni kaymakamın tayini, 3 Temmuz 1938 ve 18 Nisan 1939 Son Posta Gazetesi.)

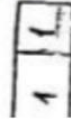
*Asım Tekin'in erken tayini ardından yine İsmet İnönü eliyle 6 Ocak 1939 tarihinde, 4.Kaymakamımız Namık Karayel Aksaray'a atanır. Devlet arşivlerinde onun hakkında da pek bilgi bulunmamaktadır. 1937-1939 yılları arası Sakarya/Karasu'da Kaymakam olarak görev yapan Namık Karayel, Aksaray'da yılını doldurmadan, 1939 yılı Aralık ayında başka bir göreve ve onun ardından da Ahlat Kaymakamlığına (1941-1943) tayin edilmiştir.

Hayrabolu kaymakamı Zeki Köymenin, Çatalca kaymakamlığına Saray kaymakamı Hikmet Ararın, Kaş kaymakamlığına Ankara maiyet memurlarından Fikri Kutanın, Aksaray kaymakamlığına Karasu kaymakamı Namık Karayelin, Soma kaymakamlığına Ankara maiyet memurlarından Necmettin Kuteşin, Göksun kaymakamlığına eski Maçka kaymakamı Nuri Bozkurtun, Gölköy kaymakamlığına Serik kaymakamı Celâl Sumerin, Maçka kaymakamlığına Akseki kaymakamı Fahr Ünalın naklen ve yeniden tayinleri tensip edilmiştir .

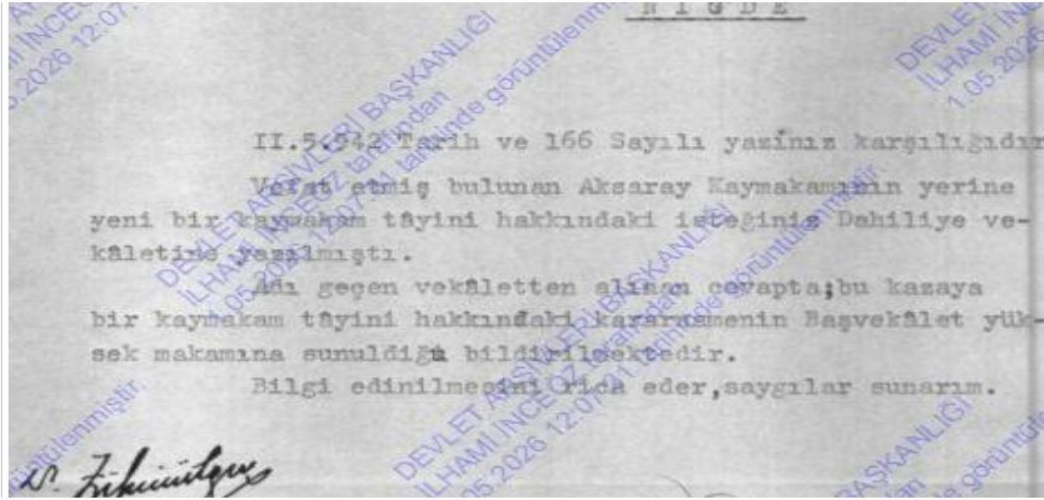
Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur .

6 - 1 - 939

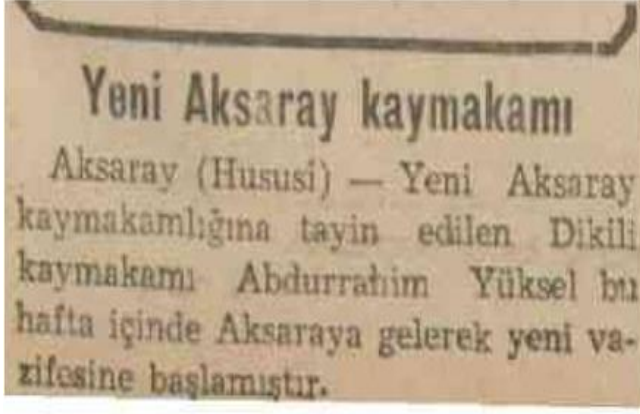
REİSİCUMHUR

*Namık Karayel ardından 1940 yılı Ocak ayında Aksaray'a atanarak, yaklaşık 2 yıl kadar görevde kalacak Aksaray 5. Kaymakamı ise Abdurrahman Yücel'dir. **(Ya da dönemin belge ve gazetelerine farklı yazımlarla yansıyan şekliyle Abdurrahim Yüksel-Abdurrahim Yücel)**. Yücel (1940-42), sağlık sorunları nedeniyle 1942 yılında Aksaray'da görevli iken vefat edecek ve kaymakamlık aylarca boş kalacaktır. Abdurrahman Yücel, Aksaray'da görevi başında vefat eden, ilk ve tek kaymakamımız olacaktır. Aksaray'daki görevi esnasında, şehir ekabiri, halk ve belediye yöneticileri tarafından hastalıktan muzdarip olduğu bilinmektedir. 1942 yılı Mart ayı ortalarında Aksaray'da vefat etmiştir.

Yücel sonrası devletten Vali, vekiller ve şehir büyüklerinin ricası ve bildiri ile Aksaray'a, yeni, genç ve iş bilir bir kaymakamın gönderilmesi talep edilecektir. Abdurrahman Yücel'in ardından neredeyse 6 ay kadar boş kalacak kaymakamlığa tayin edilecek isim ise Kelkit Kaymakamlığından gelen, Aksaray'ın 6. Kaymakamı Hamdi Güryel (1942-1943) olacaktır. **(Alta, 3 Ocak 1940 Son Posta gazetesi ve Güryel'in tayin emri)**

I.- Gölpazarı kaymakamı Reşat Atlının Köyceğiz kaymakamlığına, Kelkit kaymakamı Hamdi Güryelin Aksaray kaymakamlığına, Tarsus kaymakamı Kâmuran Tuğmanın Silifke kaymakamlığına, Silifke kaymakamı Nihat Danişmanın Tarsus kaymakamlığına, Torul kaymakamı İzzet Kılavuzun Bozdoğan kaymakamlığına, Beytüşşebap kaymakamı Kemal Taşkıranın Şırnak kaymakamlığına, Şırnak kaymakamı Fazıl Kaftanoğlunun Erbaa kaymakamlığına, Bayramiç kaymakamı Şükrü Alptekin'in Kalecik Kaymakamlığına, Bozdoğan Kaymakamı Vasfi Özdemir Kelkit kaymakamlığına, Nusaybin kaymakamı Hakkı Gençoğlunun da Birinci U. Müfettişlik Yası İşleri Müdürlüğüne naklen tayinleri ter

*Atatürk'ün vefatı sonrası yapılan 1939 yılı genel seçimlerinde İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olarak seçilirken, ayrı bir yerel seçim yapılmadığı için belediye başkanları tek parti gölgesinde, genel seçimlere bağlı olarak belirlenmiştir. Kazalarda Kaymakamlar boş olan belediye reisliği görevini de idame ettiklerinden, dönemi ve dönemsel olayları anlamak için Kaymakamlar ile aynı döneme denk gelen Aksaray belediye reislerinin de isimlerini bilmemiz gerekecektir.

Dolayısıyla Aksaray'ın vilayetliğinin lağvedildiği 1933 ile 1942 yılları arasında Aksaray belediye başkanlığı görevinde bulunan isimler de şöyledir: Selâhattin Bey'in Aksaray'a tayin olduğu günlerde (31 Mayıs 1933) son Aksaray belediye başkanı, sonradan vekil olacak Ş. Hadi Arıbaş (1928-1932) iken, bu göreve onun yokluğunda vekaleten bakan Terzizade Halit Bey'dir. 07 Mayıs 1932 ile 03 Temmuz 1933 tarihleri arasında vekâleten Halit Terzioğlu, Aksaray Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Mukayyıt-zade Ş.Hadi Arıbaş, 04 Temmuz 1933 ile 21 Aralık 1934 tarihlerinde de belediye başkanlığı yapmıştır.

1934 ilâ 1938 yılı arası Muhittin Perek ve onun askerlik mazereti sebebi ile yokluğunda kaymakamlar ve Hasan Atay, H. İbrahim Perek isimleri vekalet etmişlerdir. Yine Muhittin Perek'in 1939 yılında, Kaymakam Namık Karayel döneminde görev süresi dolduğu halde Niğde Valisi Faik Üstün tarafından, başkanlık görevine devamı için ısrar edilerek, 1940 yılına dek bu görevde kalması istenmiştir.

Niğde Valisi Faik Üstün 1 yıl sonra tayini ile yerini İsmail Sefa Apaydın'a bıraktıktan sonra da Muhittin Perek ve belediye meclis üyeleri, 1942 yılında yapılacak seçimlere kadar bu görevi vekaleten ortak yürütmüşlerdir.

1942 yılındaki yerel seçimlerde ise, 1928-1930 ve göreve yeniden getirilmesiyle 1930-1932 ve ardından 1933-1934 yılları arasında belediye başkanlığı da yapmış bulunan Hadi Arıbaş, 1942 yılında da 3.kez, Aksaray Belediye Başkanlığına seçilmiştir. Onun ardından da bir sonraki seçimde Ali Naci Gürün belediye başkanlığını kazanarak, 1952 yılına dek sürdürmüştür.

Dolayısıyla Asım Tekin kaymakam olarak geldiğinde ve yine 1939 yılı Ocak ayı başında Aksaray'dan başka bir göreve atandığında, yine 4.Kaymakamımız Namık Karayel ve 5.Kaymakamımız Abdurrahman Yücel döneminde de Aksaray Belediye başkanlığında bulunan isim, vekaleten Muhittin Perek idi. 6.Kaymakamımız Hamdi Güryel döneminde ise Hadi Arıbaş ile Ali Naci Gürün belediye başkanlığı yapmıştır.

MUSTAFA ASIM TEKİN VE SONRASINA DAİR (1939-1943) NOTLAR

*Mülkiyeyi bitiren ileri ki yıllarda Aksaray belediye başkanı olacak Ahmet Kadioğlu, Ankara'da, 1938 yılında çalışmaya başladığı Defterdarlıkta ki görevinden ayrılarak, 1939 yılında Brüksel'e eğitim almak için gitmiştir. II. Dünya savaşının başlaması üzerine aynı yılın sonlarında ülkeye geri dönmüştür. Ocak 1940'da Maliye bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü II. Mümeyyizi olarak çalışırken Mayıs 1940'da seferberlikle yedek subay okuluna girmiştir.

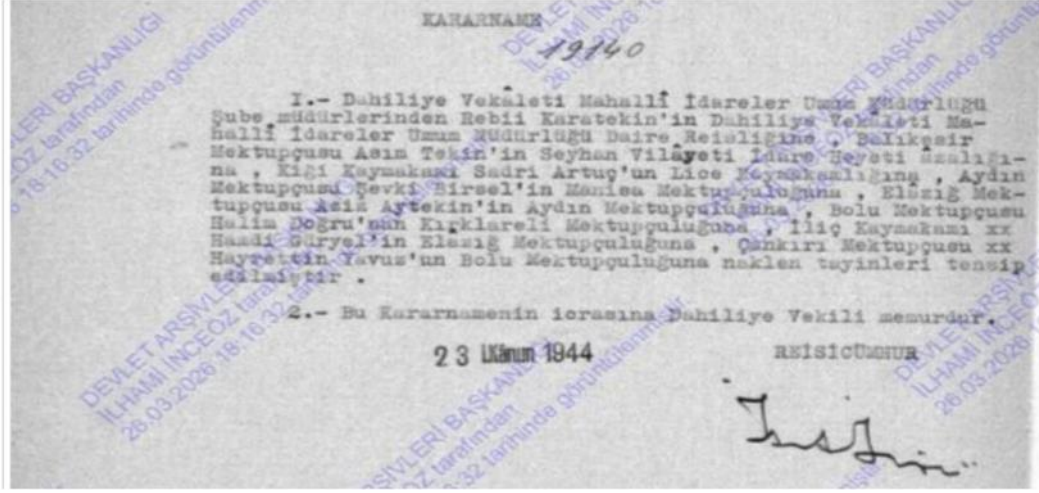
*1954 yılında Aksaray'a Kaymakam olarak gelecek Namık Park, 1939 yılında Niğde Maiyet memurluğunda staj yapmaya başlamıştır.

*1937 yılında göreve başlayan Recep Viner, 2 yıldır Aksaray Askerlik şubesi başkanıdır. Aksaray merkezinde görevli polis memuru Niyazi beyden Aksaray halkından bazılarının şikayetleri raporlarda mevcuttur. Adliyede, Aksaray Ceza hakimliğinde Arapsun'dan gelen Kemalettin Bey görevli iken (1940 yılı öncesi ulusal gazetelere göre), hâkim yardımcısı kadrosu ile yeni eklenen Süleyman Nesip Bey hâkim yardımcısı olarak görev yapmaktadır. 1939 ve 1940 yılları arasında devletten Niğde vekilleri ve Aksaray halkı tarafından boş kadroların doldurulması, ağır ceza mahkemesinin açılması özellikle talep edilmektedir. Kemalettin Yalın 1940 yılında (tayin belgelerine göre), yeniden Aksaray Ceza hakimliğine atanacaktır. Onun ardından aynı göreve 1942 yılında ise Mecit Ertem atanacaktır.

214		Adliye Ceridesi	
S. No.	Sicil No.	Memuriyet ve adı	
19	2843	Mecitözü hukuk hâkimi Şemi Gerçek	
20	3219	Amasya azası Hüsnü Karacaoğlu	
21	3127	Giresun azası Tefik Demircioğlu	
22	3583	Çankırı ceza hâkimi Sadık Şimşek	
23	3609	Aksaray ceza hâkimi Kemalettin Yalın	
24	3940	Konya azası Ragıp Akyavaş	
25	4055	Çemişkezek hâkimi Halil Soysal	
26	4529	Biga hukuk hâkimi Lâtfi Tekmen	
27	4703	Süşehri hâkimi Şevket Olgantürk	
28	4723	İstanbul icra muavin hâkimi Celalettin Türkgeldi	
29	4903	Ankara sulh hâkimi M. Akıl Önder	
30	4936	Kars azası Burhanettin Belge	
31	4988	Daday hâkimi Cemal Tümer	
32	5259	Karaman Ereğlisi ceza hâkimi Emin Bilgiç	
33	5188	Ankara hâkimi Sedat Çumrah	

190		Adliye Ceridesi	
Tarifi Sıra No:	Sicil No:	Adı ve Soyadı	Memuriyeti
12	5028	Abduşekür İşdin	Demireli hâkimi
18	1110	Mecit Ertem	Aksaray ceza hâkimi
14	279	Lâtfi Perker	Develi hukuk hâkimi
15	1475	İbrahim Altınkılıç	Hopa hâkimi
16	4759	Kâşif Kumral	İstanbul sorgu hâkimi
17	4888	Fabrettin Yüce	Araç hukuk hâkimi
18	4928	Tevfik Aydingök	Trabzon sulh hâkimi
19	4771	Avni İnce	Bolu Ceza hâkimi
20	7859	Falk Türkan	Kırşehir Kadastro hâkimi
Gaye Mart 942 tarihine kadar terfi müddetini bitiren 8 inci derece hâkimlerden (Mümtazen terfi lîyâk) olanlara ait defter.			
1	7997	Âmil Artus	İstanbul hâkim muavini

1940 yılında boş olan Aksaray Cumhuriyet Savcılığı makamına da yeni savcı Saffet Tüzün atanacaktır.

*1937-1940 yıllarında Aksaray Chp ve halkevi teşkilatlarını denetlemeye gelen Aydın vekili Niğde bölgesi müfettişi Agah Sırrı Levend, genel merkeze bildirdiği teftiş raporlarında Aksaray'ın çoğu yönüyle ayrıntılı bir incelemesini ortaya koymuştur. Bu raporlara göre:

“Aksaray nüfusu 90 bin ve mevcut 160 köyden, sınır olarak 5612 km. den ibarettir. Ağır suçlarda Niğde Ağır Ceza Mahkemesine bağlı bu kaza da halk, Ağır Ceza mahkemesi kapanmış bulunduğundan sıkıntı ve zorlukla karşılaşmaktadır. Aksaray’da lağvedilen ağır cezanın yeniden kurulması hakkında Agah Sırrı, Adliye-Adalet bakanlığının bu duruma red verdiğini beyanla, halbuki parti merkez idaresinin adaletin yerine getirilmesi için, mahkemeleri vatandaşın ya da köylünün ayağına kadar götürme imkanlarının teşkil edilmesine dair özel emri olduğunu hatırlatmaktadır.

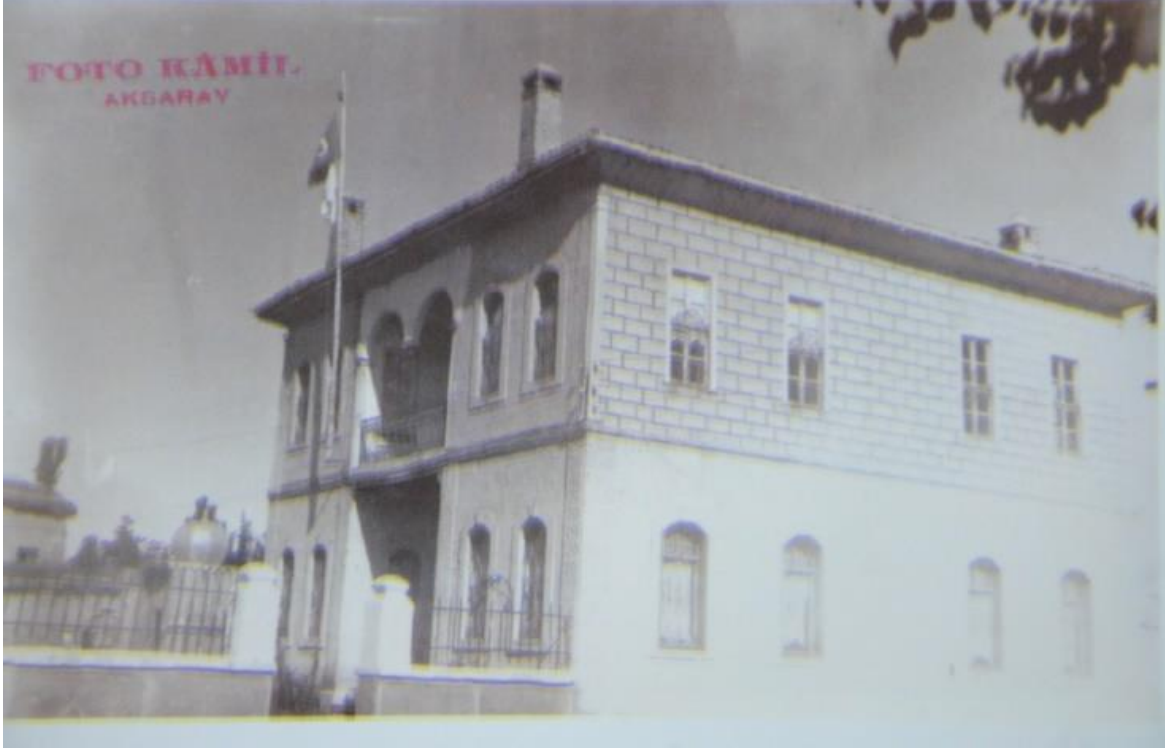
Yine Kırşehir ile Koçhisar da Aksaraylılar gibi zorluklar yaşamaktadır. Kırşehir’e gitmekte sıkıntı çeken Koçhisarlıların rahatı içinse, Aksaray’da ağır ceza mahkemesi açılarak, Koçhisar’ın buraya bağlanmasını tavsiye edilmektedir. Böylelikle civarda artan adli suç oranı kısa sürede önlenmiş olacaktır.

Agah Sırrı Levend ileriki sayfa da bu kez de bu sıkıntıların aşılması için Koçhisarlıların bu yıllarda Kırşehir’e değil, Ankara’ya bağlanmayı talep ettiklerini ve bunun için uğraştıklarını da ayrıca bildirmektedir. “Yine raporun bildirdiğine göre, “Nevşehir, Bor, Niğde ve Aksaray’ın halkevi bandoları kurulmuş, düzenli olarak çalışmaya devam etmektedir. Niğde, Bor, Nevşehir ve Aksaray halkevlerinde Ulus, Cumhuriyet ve Tan gazeteleri okunmaktadır. Genel olarak buralarda Spor faaliyeti ve gençlik teşkilatı partiyi sevindirecek bir durumda değildir.” (Aşağıda arabasıyla Aksaraylı Muhsin Tapan)

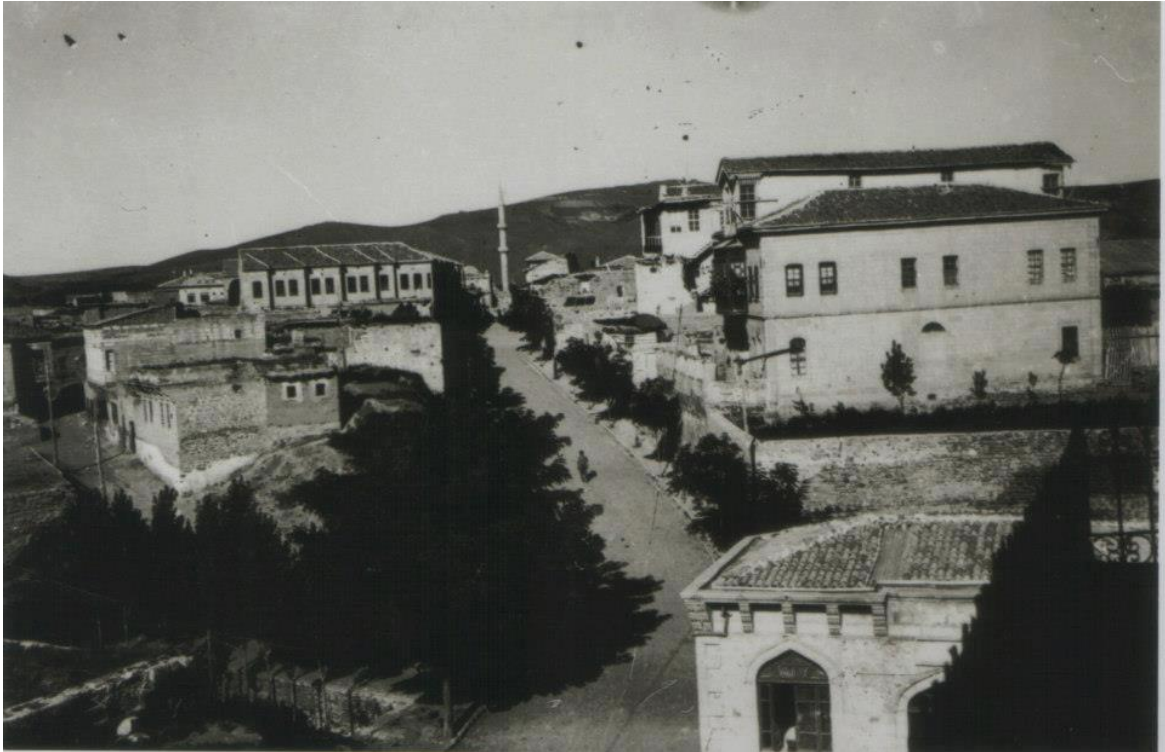

*Agah Sırrı Levend gibi Niğde bölgesine teftişe gelen Kırıkkale Mebusu Şevket Ödül de 1940 yılı teftiş raporunda 1939 yılı için şu notları kaydeder. ***“Yerel halkın 1939 yılından, partiden istediği, Pazar yeri etrafındaki tel örgünün kaldırılması dileklerine dair çalışma yapılmış, tel örgünün kaldırılması belediye malının boşa harcanmış olacağı dolayısıyla belediye meclisince kabul edilmemiştir.***

Hükümet memurları Halkevi ile ilgilenmeye başlamışlar ve kazada halk da halkevine rağbet duymaktadır. İdare heyeti işlerinin ehlidirler, halkevi yeni bütçesi temin edilememiştir. Binası olmayan halkevinin, yeni binası için çalışılmaktadır. Anlaşılan müteahhitin taahhüdü gerçekleşmeyince, anlaşmayı feshederek yarım bırakmış, emaneten inşaata devam edilmekte, bu sene zarfında tamamlanmaya çalışılmaktadır. Aksaray hastanesinde röntgen ihtiyacı henüz karşılanmamıştır. (Aksaray memleket hastanesi)

Başta kaymakam olmak üzere tüm memurlar önceki heyetle (Nisâri Arıbaş) iş ve fikir birliği yapamamışlardır. Yeni heyetle anlaşacakları düşünülmektedir. Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumları ilgi alaka gösterildiği düşünülmektedir. Chp'ye karşı olumsuz fikir ve histe olan pek zümre yoktur. Çok mutaassıp bir muhit, şapka giymemek için evden çıkmayan ihtiyarlar olduğunu işittim. Ve belediye meclisi içtimasında başından takkesini çıkarmayarak oturan birini gözlerimle gördüm. Bunlar devresini ikmal etmiş, (devrini doldurmuş), etrafına müessir (etkili) olmak kudretini yitirmiş bireysel tiplerdir.

Belediyeye ait istekler, belediye ile parti teşkilatı arasında olduğu gibi kalmış. Ağır ceza teşkilatı, halkevi binası yapılması talepleri yukarıya bildirilmiştir. İlçe kongresine gelen delegeler, dilek ve şikayetlerini çok ağır şekilde ilettiler. Hatta bazı köylerde hala derebeyi ruhunun yaşadığını, birçok muhtarın ağaların baskı ve zorluklarına alet olduklarını anlattılar. Kaymakamın huzurunda vaka ve misal getirerek köy muhtarlarının partiden aday gösterilerek seçilmesinin gerekliliğini ilettiler.

3-5 Haziran 1940 yılı tarihli bu 2. Raporda kayıt altına alınan bilgilere göre Muhittin Perek belediye başkanlığı döneminde H. İbrahim Perek sonrası göreve gelen son Halkevi başkanı A. Rıza Arıbaş (Nisâri) vefat edince, kaza kongresine dek yedekten, yerine Nazif Çiftçi alınır.

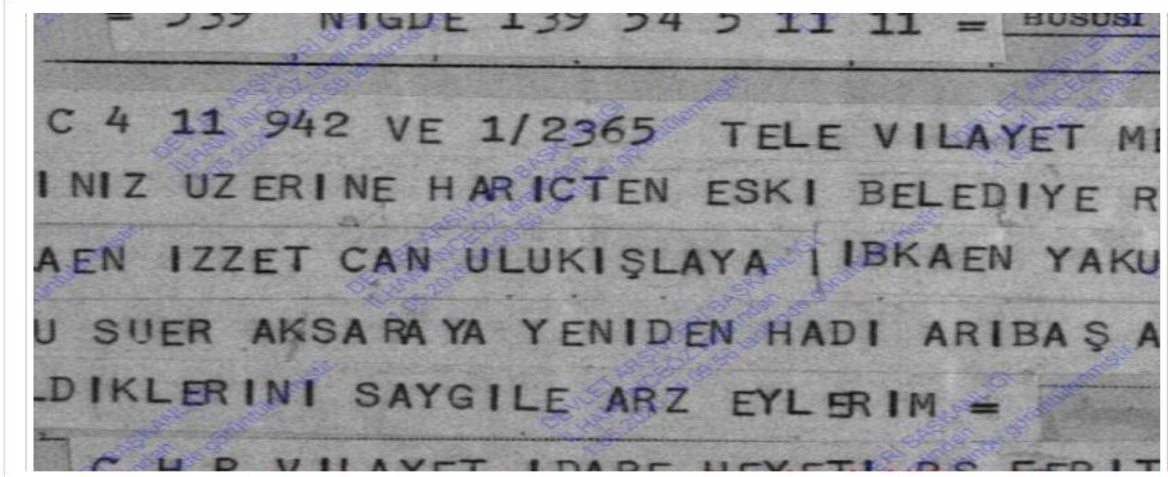
‘‘Parti teşkilatı ve halkevinin hesapları, kayıt defterleri 1939-1940 yılları arası muntazam tutulmuştur. Binaları yoktur. Kütüphanenin bir odasına sığınmışlardır. Binayı tamamlamaya vilayetin takatı yetmemiş, gerekli tahsisatı Genel sekreterlikten bulunmuştur. Bu suretle belki bu sene bitecek bina inşaatı bütün teşekkülleri tek çatı altına toplayacaktır. Temenni ederim ki bina bitince Aksaray’ın dedikodusu da biter, bu feyizli memlekette milli bir terbiye ve imtizaç başlar. Spor ve gençlik teşkilatı sahası yoktur. Spor namına öğrencilerin tatilde top oynamalarından başka faaliyet yoktur. ’’ (Aşağıda 1927-1948 arası Ford model araba ile Aksaraylılar, plakaya göre yıl olarak Muhsin Tapan’dan öncesi olsa gerektir)

*1939 yılında Anadolu genelinde yaşanan kuraklıkta Aksaray da etkilenmiş, tarım ürünlerinin olumsuz etkilenmesi çiftçilerin Ziraat bankasına olan borçlarına da olumsuz olarak yansımıştır. Bu durum Ziraat bankası müdürü ile çözümlenerek borçların vadeleri bir yıldan beş yıla kadar uzatılmıştır. Niğde'yi aynı sene içinde vuran dolu felaketinden ve kuraklıktan etkilenen çiftçiler içinde aynı çözüm yolu geçerli kılınmıştır.

*Ocak itibariyle atanan Namık Karayel'in Nisan ayında ulusal gazetelerde (18 Nisan 1939 Son Posta) göreve geldiği ve vazifeye başladığı Aksaraylıya duyurulur. O dönemde Aksaray belediye başkanı, görev süresi 1938 yılında bitmiş olan Muhittin Perek'tir. Fakat Niğde Valisi Faik Üstün'ce bu göreve vekaleten bakmaya devam etmesi istenmiştir. Bunun yanında yeni kaymakam Namık Karayel de dönem dönem vekaleten bakmıştır. Bu görevi Ekim 1942'de gerçekleştirilen cumhuriyet tarihindeki dördüncü yerel seçimlerde Hadi Arıbaş'a, o da ardından gelen seçimde Ali Naci Gürün'e devretmiştir.

*Hadi Arıbaş öncesinde, 1930-1932 yılları arasında da Aksaray belediye başkanlığı yapmıştır. 1932 yılında bir yolsuzluk davası yüzünden mahkemeye verilmiş, bir muhasebe personeli ile birlikte başkanlık görevinden azledilmiştir. Belediye başkanlığından sonra yine 1950 seçimlerinde de, DP'den Niğde vekili olacaktır. Ayrıca bu dönemde Niğde de Vali olan Faik Üstün de bir yıl sonra (1941'de) tayin olarak yerini İ. Sefa Apaydın'a bırakacak, ileri de valilikten vekillığe (1950) geçiş yapacaktır.

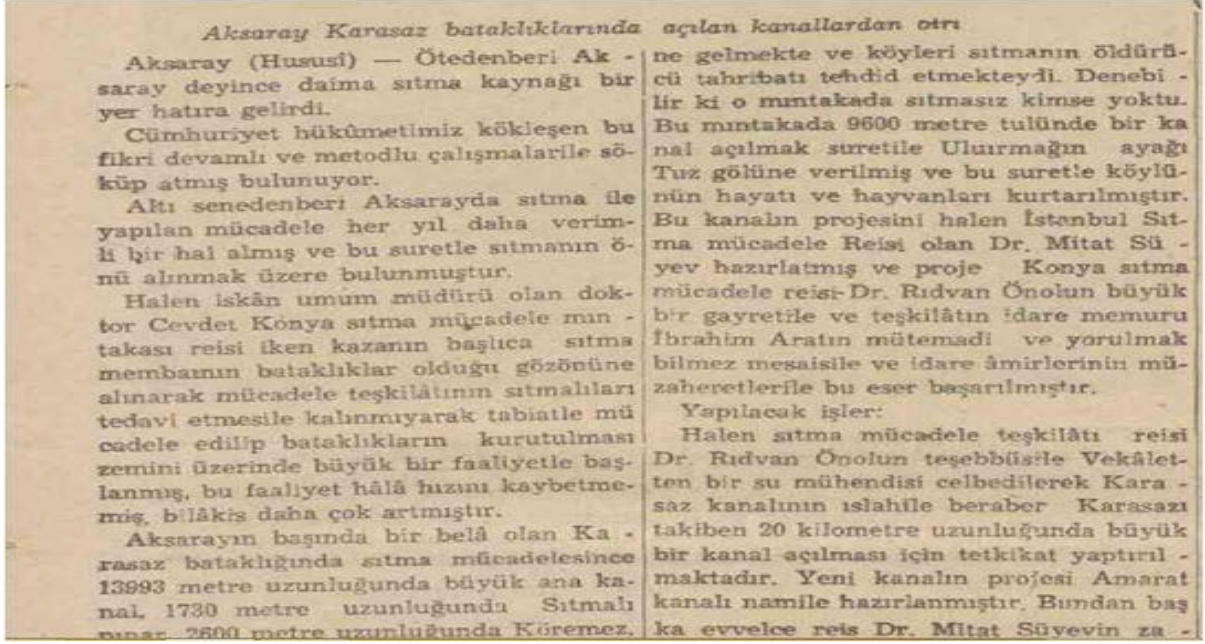

*Hadi Arıbaş, 1942 yılında yeniden belediye başkanı seçildiğinde, öncesinde Konya Tahsilat müdürlüğü görevinde idi. Tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek başına katıldığı 1942 Türkiye yerel seçimlerinden sonra, 1943 yılı Genel seçimlerinde de vekil olan Hadi Arıbaş, başkanlık görevinden ayrıldığı için, yerini yeni başkan Ali Naci Gürün'e devretmiştir. Hadi Arıbaş ve Ali Naci Gürün'ün kimi mazeretlerle makamında yokluklarında kaymakamlar, Chp ve şehrin umum meclisi yöneticileri, dönem dönem belediye başkanlığına vekalet etmişlerdir. 1942 yılından itibaren (1950'li yıllara kadar), Aksaray CHP parti başkanı Servet Çorakçı olacaktır.

*Aksaray, Kaymakam Namık Karayel geldiğinde sıtma çalışmaları, yeni hayvan hastalıkları, sulama kanalları ve bataklıkların kurutulması, Sağlık köyün imarı, cezaevi ve halkevi binası inşaatı gibi işlerle uğraşmaktadır. Konya sıtma ile mücadele ekibi ve başkanı Dr. Rıdvan Önel Aksaray ve köylerinde çalışmaları, Mustafa Asım Tekin döneminde olduğu gibi Yeşilova, Amarat ve Eski taraflarında aralıksız sürdürmektedir.

Önceki senelerde 8bin metre uzunluğundaki kanallar ıslah edilip temizlenmiş, Amarat da ise 1939 yılında 15 kilometresi yapılan kanallarda faaliyetler devam etmektedir. 1938 yılında açılan 9600 metre uzunluğundaki Ulukışla-Kırkıl kanalının köylülerce 7bin metre uzatılarak Yeşilova'ya da ulaşması talep edilmiştir. 1940 yılında 3500 nüfuslu Yeşilova köyü böylelikle sıtmadan temizlenmiş olacaktır. Sıtma ile mücadele teşkilatı başkanı doktor Rıdvan Önel başkanlığında, sıtmaya yakalanma oranı yüzde 80'lerden yüzde 8'e kadar düştüğü bir gazete haberinde mevcuttur. (22 Temmuz 1940 Son Posta). Ayrıca 1940 yılı ekim ayında Aksaray'da, atlarda görülen Ruam hastalığı tespit edilmiş, vilayet baytar müdürü Rıza Bey başkanlığında gerekli mücadele başlatılmıştır.

27 Mart 1939, Son Posta gazetesi

*1932 yılından beri bakımsız halde olan Zinciriye medresesi gazete haberlerine harap fotoğraflarıyla bu yıllarda pek çok kez yansımıştır. 1940 yılına dek, bazı dönemler de cezaevi olarak da kullanılmış olan Zinciriye medresesi kapalı olarak, ufak tefek bakım ve onarımlarla gelmiştir. Onun gibi cezaevi olarak kullanılan bir başka yer, şimdiki Us İshanı yerindeki Kurtuluş Han da aynı akıbete uğramıştır. 1940'lı yıllar öncesi başlayan yeni cezaevi inşaatı kesintilerle devam etse de tamamlanması 1950'li yıllar sonrasını bulacaktır. Arşivlerde aksayan yapımı ile ilgili pek çok belge mevcuttur.

*40'lı yıllarda ve öncesinde Cenap Aksu döneminde Kurtuluş hana iki oda eklenmiş, üç bin lira ödenekle tadilat yaptırılmıştır. Ardından gelen kaymakam Mustafa Asım döneminde cezaevi için 6 bin lira kadar para harcanmış, onun ardından da Niğde vekilleri ve halkın isteği ile dış duvarları yapılmakta olan cezaevi binasının bitirilmesi ya da nasıl istifade edilecekse, o şekilde kullanıma açılması, devletten sürekli talep edilmiştir. 1942 yılı ve sonrası Chp çalışma ve teftiş raporlarından anlaşıldığına göre kaymakam Namık Karayel döneminde de o cezaevinin duvar yapımı, yer yer ara verilerek devam ediyor, olsa gerektir. Fakat kullanımda olan cezaevi, Us yerindeki Kurtuluş iş hanıdır.

4 Haziran 1939 Son Posta Gazetesi

*1932 yılından beri açılmaya başlayıp hızla yayılarak, kısa sürede 55 adedi geçen halkevleri konusunda Aksaray da geride kalmaz. 15 Mayıs 1938 tarihinde temel atılarak inşaatı başlayan yeni Aksaray Halkevi binası, 3 ay içinde tamamlanacağı ilan edilse de, 1943 yılına dek arsa ve yer sıkıntıları, tapu sıkıntıları, bütçe yetersizliği, pahalılık, malzeme bulunamaması, proje, plan ve mimar değişiklikleri gibi nedenlerle uzun bir süre tamamlanamamıştır. Halkevi inşaatını yapan müteahhit Ziya Eşmekaya'dır. Bu yıllar arası halkevi olarak kullanılan Aksaray İl halk kütüphanesi binası aynı zamanda, kaymakamca partiye kullanımı için hibe edilen Chp binasıdır. 1933-1943 yılları arasında Aksaray halk kütüphanesi binası yeni bina bitene kadar, parti binası ve halkevi olarak kullanılır. (Altta ilk halkevi binamız)

1937 yılına ait belgede Süleyman Bey, soyadıyla anılmadığı için hangi Süleyman beyden bahsedildiğini bilmiyoruz fakat soyadı kanunu ile soyadı almayı 1937 yılında tamamlayan Aksaray'da, belgede anılan "Süleyman" ismi ileriki yıllarda bazı yerlerde önümüze çıkacak bir isimdir. Sonraları açılacak Emek sineması ve Aksaray'ın ilk benzin istasyonu Sokoni Vakum-Mobil Oil şubesi sahibi olarak da Süleyman Emek ismi ile karşılaşırız. 1940 yılı ulusal gazetelerde, bazı fırsatçıların benzin buhranından faydalanıp Aksaray'da benzini 530-560 kuruşa yüksek fiyattan sattıkları haberi de bulunur. Bu da bize Aksaray'da benzin satışının birkaç yerde yapıldığını göstermektedir.

Ve başka bir not olarak da, 1936 yılında, Sağlık köy kurulurken sinema ve konferans salonu olan modern bir köy olarak kurulacağından bahseden gazete yazıları arşivlerde mevcuttur. Sağlık köy de bu yıllarda sinema var mıdır, kullanımda mıdır, henüz yeterli bilgimiz yok. Ama 1936'dan beri Aksaraylı sinema ve sinema gösterimlerinin ne olduğu hakkında bilgi sahibidir. Ve çok defa da, çeşitli etkinliklerde gösterimleri izlemiştir... Bu bilgi de Chp raporlarında mevcuttur.

*Tayin olan mal müdürü yerine, gazete haberlerine göre, 1938 yılı sonunda Aksaray mal müdürlüğünde, Şebinkarahisar'dan gelen Hilmi Kuran görev almaktadır. Chp teftiş ve yıllık faaliyet raporlarına göre Aksaray mal müdürlüğü bir süre boş kalsa da yeni atanan Hilmi Kuran 1940 yılı Aralık ayında mal müdürü olmuştur.

*1929 yılından beri Aksaray icra memuru olarak çalışan Agah Orhan da 1939 yılı Mart ayında terfi almıştır. Orhan, 1935-38 yılları arasında halkevinde de görev almış, 1941 yılında Seyit Ali Akın, Orhan Eren, Emin Sakarya ile yapılan kongrede Kızılay azası olmuştur. Yine bir iki sene sonra, Bartın'a tayin olduğunda da, 1943 yılı seçimlerinde Niğde vekil adayı olacaktır.

*1939 yılı Şubat ayından itibaren gazetelere yansıyan Adliye yoğunluğunun ve ağır ceza mahkemesinin olmadığı mevzu edildiği haberlerde, Aksaray Adliye Müfettişi Nazif Akanla beraber adliye personeli ve hakimlerinin fotoğrafı görülür. Aynı dönemlerde Niğde vekilleri ve

parti çalışma raporları da, Chp merkezine Aksaray'da ağır ceza mahkemesi açılmasının gerekliliğinden bahsedecektir.

*1941 yılı başlarına kadar, Aksaray hâkim yardımcısı olarak da S. Nehip Ulukuta görev yapmaktadır. 1939 yılında Hükümet tabibi olarak 1938 yılı şubat ayından itibaren Avni Erdal görev yapmaktadır. 1939 yılı yaz aylarından beri boş bulunan Aksaray hastanesi operatörlüğüne 1940 yılı Temmuz ayında doktor Ziya Bey tayin olacaktır.

*Aksaray Lisesi-orta mektep binası olarak kullanılırken, öğrencilerinin her sene açtıkları sergiden de biçki-dikiş sergisine ait bir fotoğraf da aşağıdadır. Serginin açıldığı yer okul binasıdır. Aksaray Orta mektep müdürü 1940 yılına kadar Mahmut Özey'dir. Ve onun Merzifon'a tayiniyle yerine, Çorlu orta mektebinden Şevket hoca gelecektir. Ayrıca Aksaray halkevi Dil-Tarih-Edebiyat komite başkanı olan Mahmut Özey, 1938 yılı halkevlerinin 6. açılış yıldönümü kutlamalarında, Zafer mektebi öğretmeni Hüseyin Aral (Söylev+şiiir), Köycülük komite başkanı Orhan Eren gibi söylev verenlerden biridir.

*Aksaray orta mektep 1940 yılı itibariyle son sınıf mevcudu 63 iken 22 mezun verecek, 32'si ikmale 9'u da sınıfta bırakılacaktır. Ayrıca orta mektep öğrencileri düzenledikleri müsamereler de, hem merkezde hem de nahiyelerde ilgiyle izlenecektir. 1940 Nisan ayında da 2 müsamere sergilerlerken, yanlarında konuk sanatçı olarak şiiir okuyan Aksaraylı Şair Murat Sükuti Karaca olacaktır.

*Aşağıdaki fotoğrafta 19 Mayıs kutlamasında, şehrin önde gelenleri ile öğrencilerin kutlama anı görülmektedir. Su deposu üzerinden ve belediye binasının müştemilat binası ile komşu dükkan binası çatısından kutlamayı seyredenler ayrıca görülmektedir. Şehir ekabiri arasında ise Belediye meclis azaları, şimdiki Aksaray Lisesi öğretmenleri ile Chp halkevi ve parti teşkilatı azaları da görülmektedir. Yine fotoğrafta görülmekte olan öğrenciler hem lise, hem orta mektep öğrencileridir. Tören müziğini ise Aksaray Halkevi bandosu çalmaktadır. Bando yalnız resmi törenlerde değil, nahiyelerde de halkodalarının düzenlediği çeşitli müzik etkinliklerine de katılmaktadır. Bando şefi Ahmet Adnan iken, 1940 yılı Aralık ayında ayrıca gazete ilanıyla, 40 lira maaşla Aksaray Bando muallimi de aranacaktır.

*Alttaki aynı güne ait fotoğraflarda ise belediye binası önünde ayakta duranlardan ve diğer fotoğrafta oturanlardan biri kaymakam Namık Karayel olsa gerektir. Fakat yüzleri net görülmediğinden protokolde oturanlar pek seçilememektedir.

*1939 yılında Anadolu genelinde yaşanan kuraklıkta ve düzensiz yağışlardan Aksaray ve Niğde de etkilenmiş, tarım ürünlerinin olumsuz etkilenmesi çiftçilerin Ziraat bankasına olan borçlarına da, olumsuz olarak yansımıştır. Ama o dönemin gazetelerinde aynı yıllarda hem buğday bolluğu, hem olumsuz yağış haberleriyle bundan etkilenen çiftçilerin olduğu haberleri

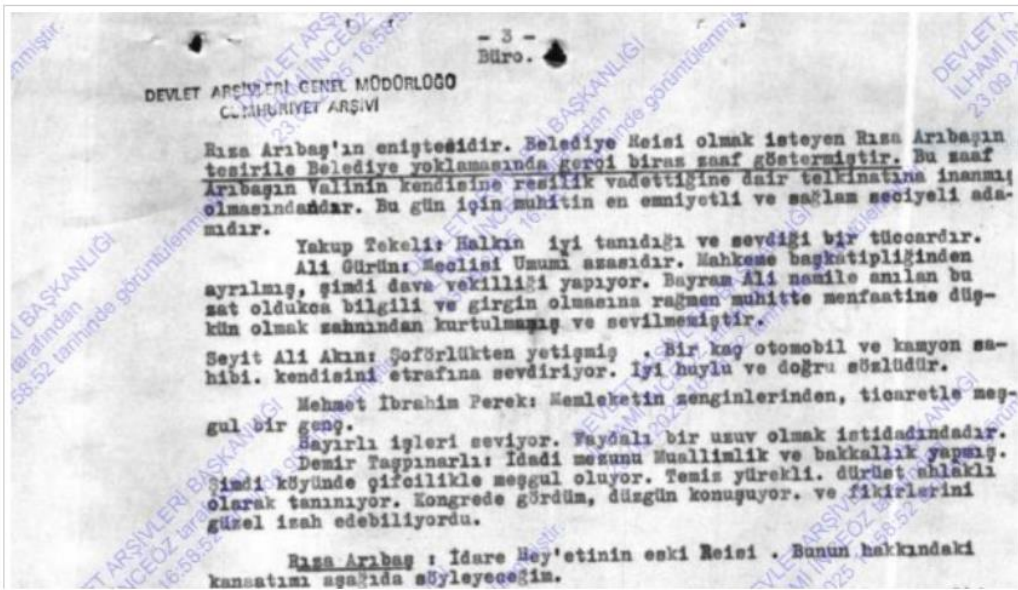
de mevcuttur. Olumsuz bu durum, vekillerle Chp merkezine taşınarak, Chp yönetimleri ve Ziraat bankası müdürü ile çiftçi borçları sıkıntısı çözülmüştür. (Altta, Ağustos 1939)

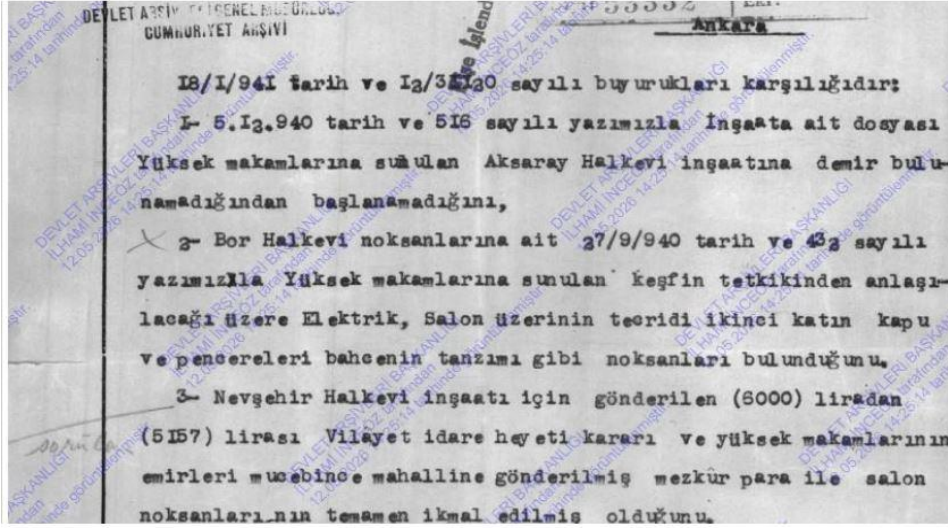
Aksayan çiftçi borçlarının vadeleri bir yıldan beş yıla kadar uzatılmıştır. Niğde'yi aynı sene içinde vuran dolu felaketinden ve kuraklıktan etkilenen çiftçiler içinde, aynı çözüm yolu geçerli

kılınmıştır. Bunun yanında çiftçilerin tarımda yapılan yeni düzenlemeler ve yürürlüğe giren yeni kanunlarla yaşadığı bölgesel sıkıntılar yanında, ülke genelinde yaklaşan savaş korkusu nedeniyle ana tüketim ürünlerinin üretimi ve tedarigindeki sorunlar da uğraştıkları diğer dertler arasındadır.

*Bu yıllarda tarım politikaları gereğince Anadolu'nun verimli tarlalarının boş kalmaması, çiftçinin ekim-hasat işlerinin aksamaması, onların ülke geneline ve yurtdışına satışı, modernleşme ve makineleşmenin yayılması gibi konular özellikle belli kararlarla desteklenmeye çalışılmaktadır. Bunu da arşivlerdeki, bölgesel ya da genel alınan düzenleme kararlarından görebiliyoruz. Bu düzenlemelerle ilgili en gözde kurumlardan biri olarak, Cumhuriyet aklıyla Atatürk tarafından kurulan, Anadolu da pek çok bölgede, 1936 yılında yeni kanunlarla teşkilatlandırılıp, şubeleşerek yayılma hızı artan Toprak mahsulleri ofisi kullanılmıştır.

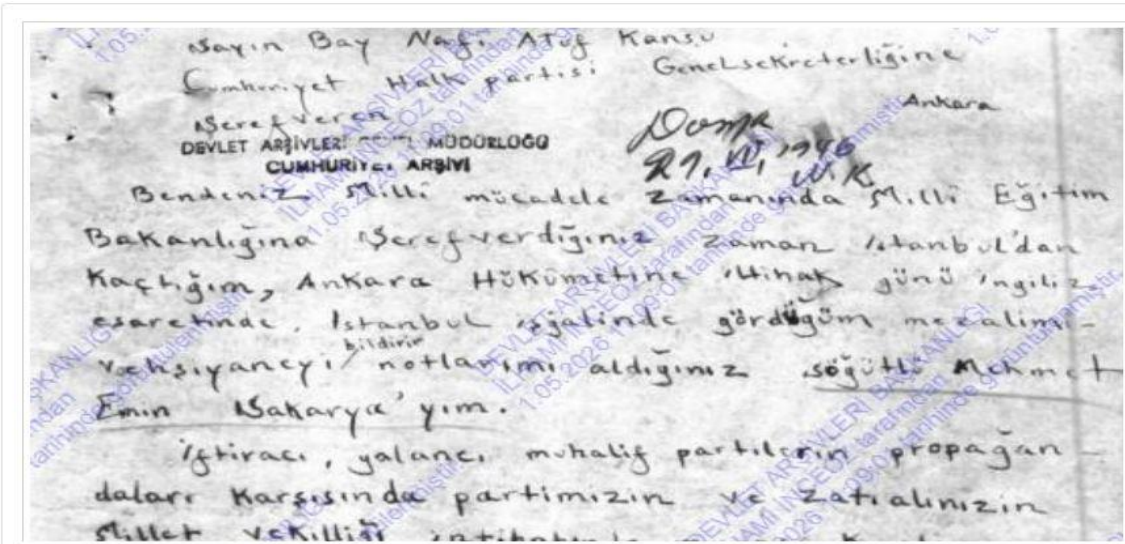

*1939-1940 yıllarında başlatılan bir uygulama ile Toprak mahsulleri ofisi tarafından Aksaray ve İskenderun'da buğday alım merkezleri açılır. Bu yıllarda Aksaray'da bir buğday ambarı yoktur ama Niğde vekilleri Aksaray bölgesini ziyaret ettiklerinde bu eksiği Ankara'ya bildirmişlerdir. Dünya Savaşının etkisiyle mali imkansızlıklar sonucu, Aksaray buğday pazarının yapılması, yaklaşık 15 sene kadar sonrasını bekleyecektir. Bu olana dek Ulucami önü buğday pazarı olarak kullanılmaya devam edecektir.

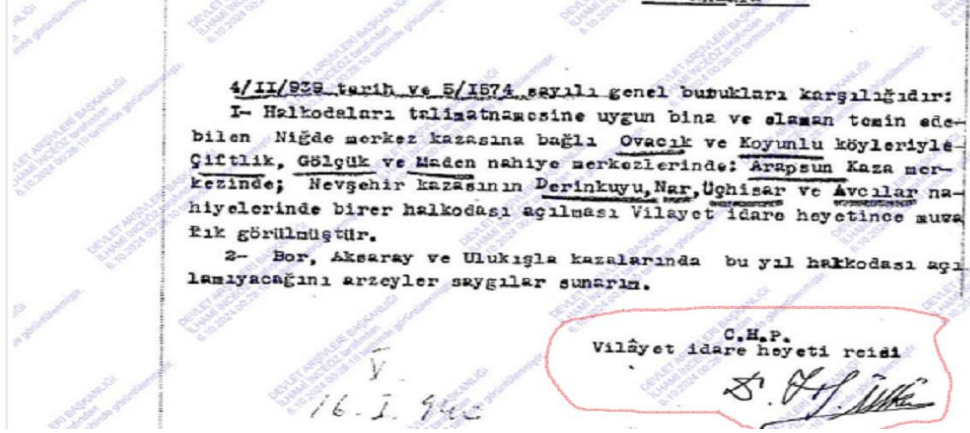
*1939-1940 yıllarında Toprak mahsulleri ofisi tarafından Aksaray ve İskenderun'da buğday alım merkezleri açılmış, Aksaray- Bor nakliye masrafları eklenerek, yumuşak-sert buğdayların kilosunun 5,5 kuruştan, yumuşak ve sert birinci buğdayların ise kilosunun 5 kuruştan, mahlut buğdayların da 4,5 kuruştan satın alınması 29 Ağustos 1939 ve Eylül 1939 tarihlerinde yazı ile kararlaştırılmıştır. Aksaray ve kimi bölgelerde Toprak mahsulleri ofisi alımlara başlar fakat önceleri iyi gitse de, sonraları düzen bozulacaktır.

1942 yılına gelindiğinde Aksaray Chp parti başkanı Servet Çorakçı olacak, Chp genel sekreterliğe ve Niğde valiliğine, alımlarda yolsuzluk yapıldığı ve yapanların teftiş edilerek cezalandırılması gerektiğini bildirmiştir. Chp merkez teşkilatı genel sekreteri Memduh Şevket Esendal tarafından Ticaret Bakanı Cemal Sait Siran'a havale edilen yolsuzluk olayı, gönderilen müfettişlerle soruşturulacaktır. Aynı yolsuzluklarla soruşturulan pek çok kaza ya da vilayet de CHP raporlarına yansacaktır.

*Bunun yanında arşiv belgelerinde bulunan, Niğde ve Ankara arasında aynı döneme denk gelen ve uğraşılan bir başka dava ise, Niğde Bor'daki yolsuzluk davasıdır. O dava da adı geçenlerden birinin Aksaray'a kaçtığı, halen Aksaray'da ikamet ettiği iddiası ile Aksaray da, ismen (Mustafa Geçil) davaya dahil bulunmaktadır. Fakat bu dava tarım ürünleri ile ilgili değil, hırsızlık çetesi,

zimmete mal geçirme, asayiş bozma olayları ve buna bağlı Askeri malzemelerin yolsuz satışı ile ilgilidir.

*1940 yılında Taşpınar, Sultanhanı ve Ortaköy merkezlerinde birer halkodası açılırken, bu yıl Eskil ve Yeşilova'da binaları temin edilen halkodalarının, 1941 yılında 20 Şubat'ta açılması kararlaştırılır.

*1938-1939 yıllarında Akarsay Ziraat bankası müdürü Hamit Beşkardeş'tir. (*Aşağıda gazetede ki fotoğrafı vardır.*) Aynı zamanda Akarsay Kızılay Müdürü olarak da görev yapmaktadır. Kızılay olarak okulların açıldığı günden itibaren her gün 70 yoksul çocuğa sıcak yemek verdiği haberi gazete arşivlerinde mevcuttur. (Beşkardeşlerin, hatırlarsanız Pınar mahallesi Kılıçaslan mahallesi sınırında bulunan, ya da Kurtuluş eski karakolu eteklerinde) bulunan büyük tarla kıyısında evleri-akrabaları vardı. Şimdilerde pek gitmiyorum ama hala ordadırlar elbet.) Bunun yanında, Yeşilay da, halkevinde içki ve benzeri konularda Akarsaylılara konferanslar düzenlemektedir.

*Bu yıllarda Ziraat bankasından ve kurulan kooperatiflerden Akarsaylı çiftçiler için tohum desteği yanında, Ortaköy, Salmanlı, Eskil, Gelveri ve Hanobası'nda kurulacak yeni kooperatifler ile de üyelerine verilen kredi desteğini arttırmaya çalışmaktadır. Akarsaylılar, 1938 yılı itibarıyla mevcut çiftçi kooperatifi sayısı 1 iken 1938-1939 yılında bu sayıyı 5'e çıkarmayı planlamaktadır. 6 Aydır faaliyetteki merkez kooperatifi ilk açıldığında üye sayısı 60

iken, 400 kişiye 2 ay içinde ulaşmıştır. Diğer kooperatifler de açıldığında üye sayısının binleri bulması hedeflenmektedir.

Avcı Mustafanın attığı kurşun tavşanı yaraladıktan sonra bir tesadüf eseri olarak orada otlamakta olan keçiye isabet etmiştir. Mustafa tavşanla keçiye, sırtına vurmuş, henüz canlı olan oğlak da koltuğunun altına alarak köyüne dönmüştür. Fakat oğlak çok yaşamıyarak biraz sonra ölmüştür.

Yeni Aksaray kaymakamı vazifesine başladı

Aksaray (Husuf) — Aksaray kaymakamlığına tayin edilen Namık Karayel vazifesine başlamıştır.

Yeni kaymakam çok genç ve enerjik bir idarecidir. Çok vâsi olan kaza işlerini hemen kavramış ve ön safta gelen işlerden belediye vazifeleriyle alakadar olmuş, halkın sıhhatile ilgili yerleri kontrol, sıhhi şartlara uygun olması ve gıda maddelerinin kapalı camkânlarda satılması hususunu temin ile işe

Aksaray (Husuf) — T. C. Ziraat bankası Aksaray şubesi bankasının köylünün bankası olduğunu Aksaray muhitinde isbat etmiştir. Tam bir istihsal merkezi olan Aksaray köylüsünün kredi ihtiyacı temin edilmektedir. Dört beş mntakada yeni kredi kooperatifleri de açılmak üzere dir. Diğer taraftan koo -

Aksaray (Husuf) — Aksaray tarım kredi kooperatifi yıllık kongresini yapmış ve bu toplantıda idare heyeti yenilenecek kooperatifin bir yıllık hesapları tetkik edilmiştir.

Elde edilen neticeye göre kısa bir zamanda ortak adedi 500 ü geçmiş ve ortak kaydı için binlerce müracaat kar-

*1939 yılında Jandarma komutanı Tarık B.'dir (Soyadı Okunmuyor) ve 1940 yılında İdil Jandarma komutanlığına tayin olacaktır. Yerine Üsteğmen Emrullah Gürkan Jandarma komutanı olarak 20 Mayıs 1940'ta görevine başlayacaktır. 1939 yılı yaz aylarında boşalan Ziraat muallimliğine Maraş Ziraat muallimi Rüştü Bey atanarak, 1940 yılının ilk günlerinde görevine başlamış olacaktır.

*1939 yılı haziran ayında Tan gazetesine bildirilen Aksaray haberlerinde özellikle pazarın kurulduğu Çarşamba ve Perşembe günleri tüketim fazla olduğundan dolayı, ekmeklerin hamur halinde satışa sunulduğundan sızlanılır. Haberi bildiren, belediyenin böyle ekmek çıkarıcıları cezalandırmasını ve hamur ekmeklerin toplatılmasını istemektedir. Yine bir sonrakinde, Aksaray hayvan pazarı satışlarının geçen yıla göre durgun olmasından ve panayırın hazır halde olduğundan, tacirlerin de panayırı doldurduğundan bahseder. (22 Aralık 1939 Son Posta gazetesi)

Aksaray Kızılay kurumunun hayırlı bir işi

Aksaray (Husu - si) — Ziraat Bankası direktörü Hâmid Beğkardeşin titiz idaresi altında çalışan Aksaray Kızılay kurumu bu sene büyük bir iş başarmıştır.

Mektebler açılalı 70 yoksul çocuğa her gün sıcak yemek verilmekte ve bu yoksul yavrulara çok iyi bakılmaktadır. Kızılayın bu yoksul yavrulara gösterdiği candan alâka muhitte büyük bir tesir bırakmış ve Aksaraylılar Kızılayın bu hayırlı işi temadi ettirmesini teminen hiç bir fedakârlığı esirgememişlerdir. Resim kurumun verdiği sıcak yemeği yiyen çocukları gösteriyor.

*1938 yılı itibariyle Aksaray merkezinde 3 ilk mektep ihtiyacı karşılayamadığından birisi (Zafer) yeni tadilatla genişletilmiş, Zafer mektebinde ve cezaevinde okuma-yazma ve gece kursları düzenlenmişti. 1939 yılı Nisan ayında, devam eden bu kurslar için Zafer mektebine A ve B derslikleri, cezaevine de 1 adet okuma-yazma dersliği oluşturulmuştur. 18 Haziran 1939 tarihli Tan gazetesi haberine göre Zafer mektebi bu sene 43 mezun vermiş, okul öğrencileri

Elektrik tesisat ve fabrikasını gezmek için Boğaz Mevkiine gitmişler, bir gün orada kalmışlardır. (1939, Son posta gazetesi)

*17 Aralık 1940 Tarihli Son Posta Gazetesi'nde yer alan haber Sivas, Edirne, Ceyhan (Adana), Nallıhan (Ankara), Bigadiç (Balıkesir), Gölcük (Kocaeli) ve Aksaray'daki, Türk ordusu için yardım toplayan topluluklar ve yardım uğraşları hakkında bilgi vermektedir. Kurumlar ve hayır toplulukları tarafından elde edilen yardımlar Kızılay'a eriştirilmiştir. Aksaray'da da askerlerimiz için kışlık hediyelerin 8 koldan toplanmaya başlandığı, yardımları toplayan toplulukların hayırsever, aydın bayanlardan ve aydın gençlerden oluştuğu belirtilir. Bu yardım kampanyalarının öncelikle yaklaşan savaş tehlikesi ama öncesinde ülke genelinde yakın zamanda yaşanan zelzeleler sonrasında olduğu bilinmelidir.

*Aksaray Memleket hastanesinin teçhizat ve kadro eksigi bulunmaktadır. Hastanede uzman doktor bulunmamaktadır. Sağlık bakanlığından son atanan Operatör Dr. Ziya Akçur bir yıldır görevdedir. Niğde vekilleri daimi olarak Aksaray'ın eksiklerinden biri olarak bunu raporlarında kaydetmişlerdir. (1939, Son Posta gazetesi)

*Vefat eden Aksaraylı işadamı Hacı Süleyman Yazıcı'nın biyografi kitabında, Fikret Otyam'ın çocukluk anılarını anlattığı bölümde, Vecihi Hürkuş'un Aksaray hastanesindeki eşini ziyarete geldiğini öğreniriz. Bu yıllar 1939-1941 yılları arasındır. İlk kez uçakla Aksaray'a 10-11 Kasım 1931 yılında gelen Hürkuş, bunu sonraki yıllarda birkaç kereden fazla tekrarlayacak, uçağının teker tamiriyle uğraşırken de 11-12 yaşlarındaki Fikret Otyam'ın gözlerine yakalanacaktır. Hürkuş'un adına uçak yaptığı (TC-HAD) Akşehir Jandarma Komutanı kızı Hadiye Hanım, Aksaray Hastanesinde Ebe olarak görev yapmaktadır.

Vecihi XIV Aksaray meydanında.

*Aksaray 1938 yılı itibariyle de, 1934 yılında başlatılan sıtma mücadelesine devam etmiştir. Konya Sıtma ile mücadele teşkilatı başkanı Dr. Rıdvan Önel'un önderliğinde, Karasaz çalışmaları yoğun şekilde devam etmektedir. Önceki yıllarda Ulurmağın bir ayağı Tuz Gölü'ne bağlanmış, bu yıl ise Amarat kanalı üzerinde ve Eşmekaya ile Yeşilova civarında yeni düzenlemeler yapılmaktadır.

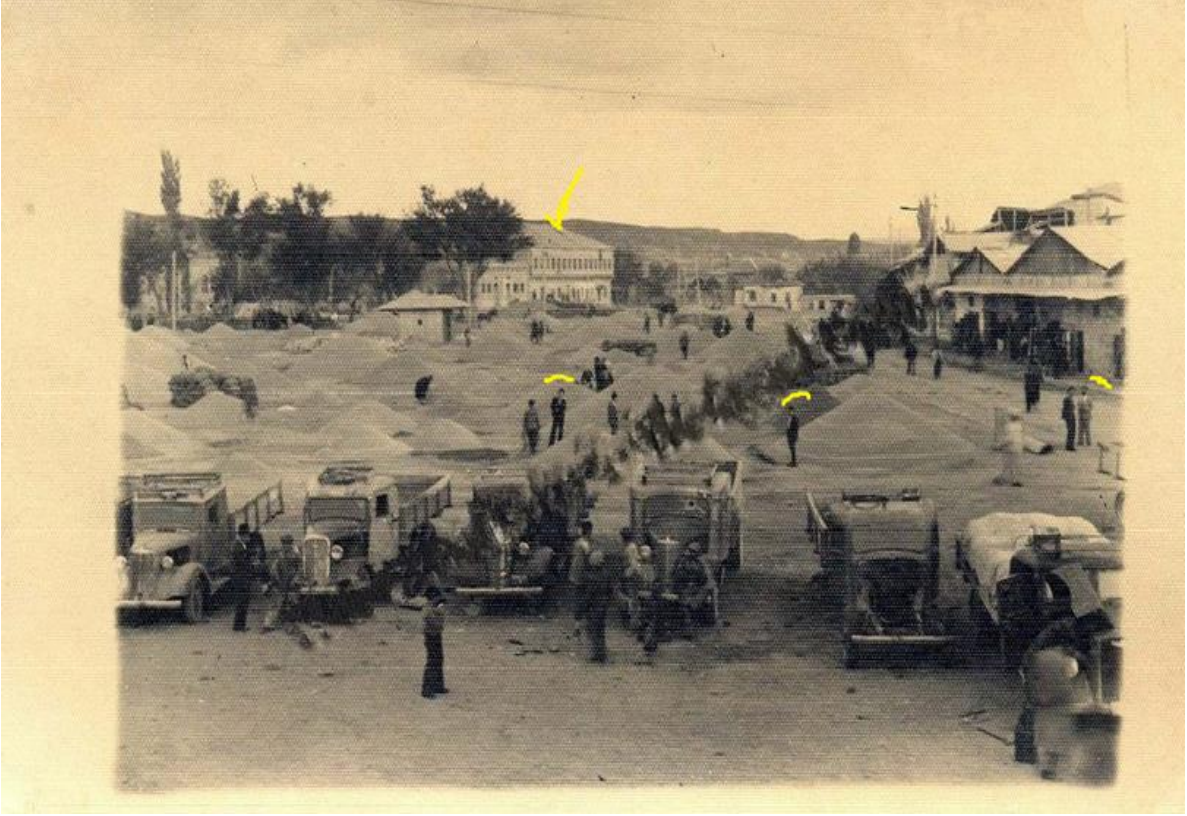

*1938 Nisan ayında köylerde ortaya çıkan Şap hastalığına ve bazı hayvan hastalıklarına karşı halen sağlık önlemleri alınmaktadır. Sağlık köyünün ve sulama kanallarının imarı devam etmektedir. Yanıcı Madde deposunun yeni yapılmış binasına taşınması tamamlanmıştır. Cezaevinde gece kursları ve okuma yazma kursları, Zafer okulu öğretmenlerince devam ettirilmektedir. Zafer okulunda görevli Mehmet Emin Sakarya, Hüseyin Aral ve Kuddusi Terlemez'dir. Aksaray cezaevi şimdiki Us İşhanı yerinde, küçük tadilatlarla imar edilmekte ve kullanılmaktadır. Aksaray Lisesi Orta Mektep olarak kullanımdadır. Orta mektep öğrencileri bu yılda biçki dikiş sergisi açmıştır. Ayrıca, Kazada ve Hükümet konağında elektrik ve radyo mevcuttur.

*Bu yıllarda Nevşehir-Sultanhanı-Aksaray-Konya, Ortaköy-Aksaray-Hanobası-Ankara düzleminde yol bağlantıları yok denecek seviyede bakıma muhtaçtır. 1945'li yılları beklemektedir. Aksaray-Bor ve Niğde arası yol projeleri 1939 yılında gündeme alınmış, 22 bin lira ödenek düşünülmüştür. Fakat 1945-50 ertesine yıllara dek, büyük projeler sadece tasarıda kalacaktır. Kazayı diğer illere bağlayan yolların sadece yazlık ve kışlık dönemlerde, şose imar ve bakımları yapılacaktır. Aksaray'ın bu yıllarda demiryolu hattı ağına eklenmesi bu yıl da konuşulsa da, 3 yıl daha sadece sözde kalacaktır. 1942 yılından sonra da, gündemden kaldırılacak, epeyce bir süre konuşulmayacaktır.

*Aşağıda 1940'lı yıllara ait Ulucami önü fotoğrafı. İşaretli binadan 40'lar olduğu tespit edilebilir. Ayrıca işaretlenmiş şahısların da baktığı açı itibarıyla, fotoğrafın farkında olduğu ve eski su deposu yahut bir kamyon gibi bir yükseltiden fotoğrafın çekilmekte olduğu ayrıntısına ulaşılabilir. Bu yıllardaki araç sayısına örnek olsun diye burada yer verdim.

Kısa notlarla Aksaray Sokoni Vakum-Mobil Oil Benzin İstasyonu Fotoğrafı Hakkında

Aşağıdaki fotoğrafın 1940'lı yıllar veya sonrasına ait olduğu kesindir. Fakat belki de 1950'li yılların başı da olabilir. Bundan emin değilim ama tespit edebildiğim kadarıyla Aksaray'da 1940'larda benzin satışı ne durumdaydı ona da değinmek istiyorum.

Aksaray'da bu yıllarda otomobil, otobüs ve kamyon, az sayılarda olsa da mevcuttur. Bunu da o günlere dair fotoğraflardan, devlet arşivlerindeki, 1935-1939 yılları arası çeşitli konulardaki, aylık vilayet raporları, Chp teşkilatları aylık-yıllık faaliyet raporları ve milletvekili seçim bölgesi notları, teftiş raporları gibi belgelerden de tespit edebiliyoruz. Bu yıllardan sonraki 10 sene zarfında (1938-1948) Aksaray'da da araç sayısı artacak, benzinlik ve yol üstü tesisleri de, Aksaray'da o yıllardan sonra ilk kez kurulmaya başlanacaktır. (Altta, aynı yıllara ait 3 farklı fotoğrafta, benzin istasyonunun açıldığı dükkana bitişik bina)

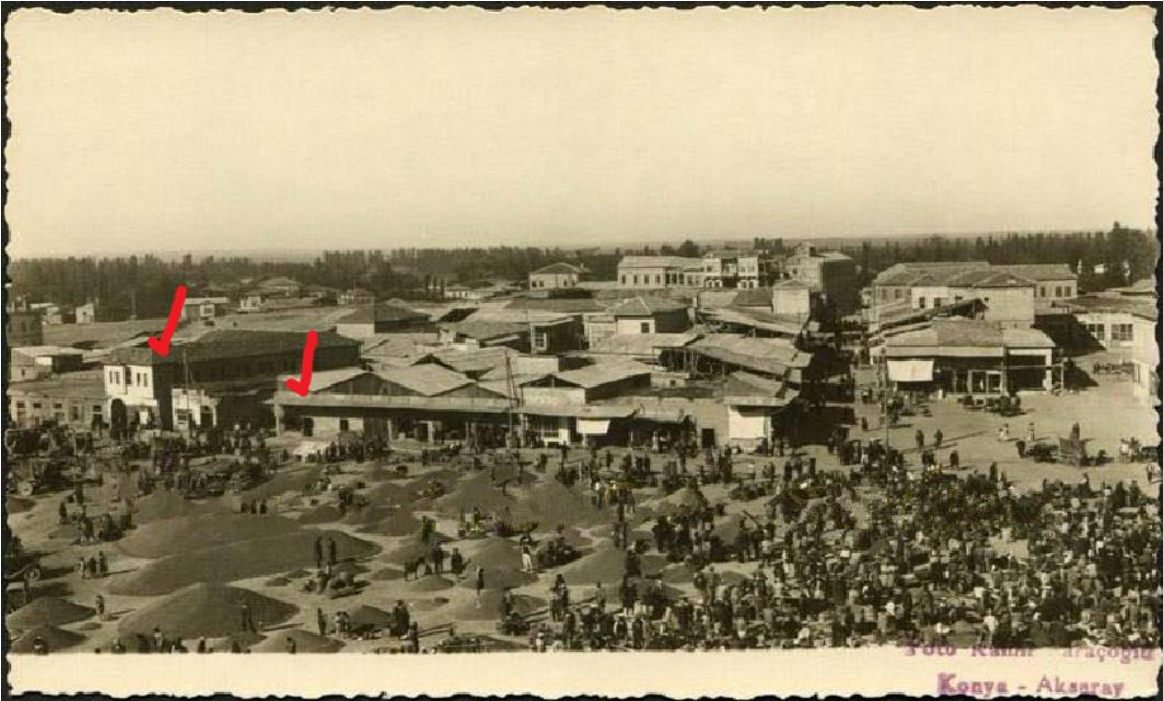

1938-1940 arası dönemde pek çok yerde kullanılan İspirto-gazyağı gibi petrol ürünleri satışı ve satış yerleri belli kanunlarla düzenlemeye tabi tutulmuştur. Yine Niğde genelinde 1926 yılından beri Tüccar Kemal Taciroğlu eliyle satışı bulunan yabancı marka gazyağı ve petrol ürünleri, kazası olan Aksaray'da da bayilik usulü ile çeşitli dükkânlarda satışıdır.

Devlet arşivlerine dayanarak 1938 yılı itibariyle Sokoni Vakum (Mobil Oil) marka adıyla ülke genelinde şube açmaya başlayan Mobil Oil'in tarihine baktığımızda, yağ ve diğer petrol ürünleri de bayilik yolu ile 1940 yılı öncesinde hem Niğde, hem de kazası Aksaray'da satılmaya başlamıştır. Fakat ülkemizde 1941 yılından sonra, ülke genelinde yerli Petrol Ofisi ve rakibi Sokoni Vakum Oil (günümüz Mobil Oil) şubeleri artarken, yanında Shell, Romen-Steau gibi diğer yabancı markalar tarafından kurulan benzin istasyonları da pazara dahil olacaktır. 1948'lere gelindiğinde ise yol üstü tesisleri ve benzin istasyonları ülke geneline farklı marka adlarıyla yayılmaya başlayacaktır. Artan araç sayıları, yeni yapılan yollar da bu sektörü hızlandıracaktır.

İlk fotoğrafta gördüğümüz Aksaray'daki Sokoni-Vakum satış istasyonu, Hükümet binasına yakın şimdi ki Kapalıçarşı dükkanları bünyesinde, Ziraat bankası karşısında bulunan Ekecik İşhanı yahut bitişik binaların yerindedir. Bu arada şimdilik, Nevşehir (1949) ve Kayseri'de (1944) yıllarında aynı marka benzin istasyonunun açıldığı haber ve fotoğraflarla sabittir.

1939 yılı geldiğinde, savaş dolayısıyla ekonomik sıkıntılar ve tedarik sorunları baş gösterir. Bugünlerde, yerel ve ulusal gazete haberlerinde Aksaray'daki benzin satıcılarının bazıları hakkında, devletin belirlediğinden yüksek ve diğer satıcılardan farklı fiyattan benzin sattıkları konu edilmiştir. Dolayısıyla bu haberlere dayanarak, 1940'lı yıllar öncesinde, Aksaray'da

benzin satış istasyonlarından ziyade bir ya da birden fazla, benzin satış noktaları olduğu rahatlıkla tahmin edilebilir.

Aksaraylılara göre ilk benzin istasyonunun yeri, işaretli bina yanındaki dükkânda Süleyman Emek ismi tarafından 1950'li yıllarda yapılmıştır. Yine benim tespit edebildiğim kadarıyla 1 adet de, yine Kapalıçarşı bünyesindeki dükkânlardan birinde, Aydın Et-Aydın kasabı yerinde var olduğudur. Fakat hangisinin ilk ve kesin olarak, 1940'lı yıllarda açıldığını, henüz bilmiyorum. Tespit edebildiğim en kesin tarih ve bilgi ise 1948 yılında bir benzin istasyonumuzun var olduğudur. Ve sonrasında özellikle 1950'li yıllar da artan ihtiyaca binaen benzinlikler çoğalmış, Aksaray merkezine ve yol üstü güzergahlarına yayılmıştır. **(Son olarak, Sokoni Vakum istasyonunun günümüzdeki yeri)**

1938-1943 yılları arasına dair Aksaray hakkında o kadar çok bilgi, fotoğraf ve belge var ki, çoğuna burada yer veremedim. Kiminin sadece belli ayrıntılarını anıp geçmek zorunda kaldım. Yazı ya da belge olarak elimde mevcut bulunanlardan çoğunu dahi, bir başlık altında toplayıp bir araya getiremedim. Dolayısıyla yukarıda adı geçen kurum ve kişilerin aynı döneme dair daha pek çok yazıda birlikte anlatılması, Aksaray hakkında çoğu konuda eksik bilgilerimizi tamamlamaktadır. Bunun farkında olarıktan edindiğim ufak tefek bilgileri aynı metinde anarak, dönemselsel bağlarını göz önüne getirip, doğru ya da doğruya yakın bir şekilde sıralamaya çalıştığımı da okurlar tarafından bilinmesini isterim. Bu notlar aynı metinde birleştirildikçe gelmeye devam edecektir.

Kaynakça:

Bol Teşekkür: Biz gideriz, adımız, izimiz, eserlerimiz, yazılarımız kalır! Düsturuyla, yıllardır Aksaray tarihi için didinen kıymetli akademisyen, Usta Yazar-Tarihçi M. Fırat Gül'e Aksaray kitapları ve fotoğraf arşivi için; Cavit Semih Meral'e topladığı Aksaray fotoğrafları

İçin... Aksaray Tarihi kaybolmasın diye fotoğraf, makale ve yazılarıyla emek veren, emek verenleri okuyan, destekleyen isim olarak sayamadığım tüm Aksaraylılara, şükranla!

DABCA,30-11-1-0-Bkn.larası Tayin D.Bşk ,230-9-20,14.04.1952,00.00.0000, İşçileri Bkn.,Merkez teşk....yapılan tayinler

DABCA,30-11-1-0-Bknlarası tayin D.bşk,120.12.1, 25.01.1938-00.00.0000,Aksaray Bismil,Bucak Cide,...yapılan tayinler

DABCA,30-11-1-0-Bknlarası tayin D.bşk,120.12.1,230-9-20,14.04.1952, İşçileri Bkn.,merkez teşk....yapılan tayinler

DABCA, 30.11.1.0./118.3.13./23.01.1938, ...tarihli kaymakam atamaları...

DABCA, 30.11.1.0/149.27.15./07.10.1941.tarihli, bazı kazaların kaymakamlıklarına, mektupçuluğuna yapılan tayinler...

DABCA, 30.11.1.0/156.27.17.26.08.1942 tarihli Konya, İzmir, Seyhan....yapılan tayinler.

DABCA,490.1.0.0/315.1289.1-syf.29/10 Şubat 1943 tarihli, Niğde ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

DABCA,490.1.0.0/315.1290.1-syf.32/6 haziran 1946 tarihli, Niğde ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

DABCA,490.1.0.0/315.1291. /12 Nisan 1950 tarihli, Niğde ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

DABCA,490.1.0.0/595.57.5/28 Ocak 1944, Niğde'deki cemiyetlerin listesi.

I. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (27-29 Ekim 2016) Tam metin bildiri kitabı.

II. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (26-28 Ekim 2017) Tam metin bildiri kitabı.

Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri, I. Cilt (1961-1964), Ankara: TBMM, ss.381-382, 1998.

İbrahim Öztürk, 1927 Nüfus Sayımına Göre Aksaray Vilayetinin Nüfus Özellikleri, Mecbû Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:16, Sayı:3, Eylül 2018.

'Ortak Akıl', Kâmil Yazıcı, K.Yazıcı Yönetim ve Danışma A.Ş. Yayınları, Kasım 2012, İstanbul. Anadolu Holding, Tarihçe-Arşivi.

DABCA,490.1.0.0/484-4960-1/Chp Niğde il idare kurulundan G.S.elen dilek ve şikayet mektupları. 23.05.1951 tarihli.

DABCA, 1939-1940 yılı il genel meclisi ve genel seçim raporları, seçim tutanakları, şikayet ve dilekçe, siyasi mektupları.

DABCA, 1939-1940 ve 1942 yılları Chp teftiş raporları, kaza kongre dilekleri ve haberleri.

DABCA, 1938-43 yılı aylık Asayiş raporları, 1938 yılında ele geçirilen kalp para miktarını gösteren harita.

DABCA, 1938-39 yılı yağış miktarları ve sıtma mücadelesi raporları...

DABCA, 88-86-20/30-18-1-2, 04.09.1939 tarihli, Konya Aksaray'ı buğday alım merkezlerinin kurulması,19939-40 yılı buğday alım fiyatlarının tespiti...

DABCA, 30-10-0-0/176-218-14, 18.05.1939 tarihli,1938 sağlık teşkilatı haritası.

DABCA, 490-1-0-0, Chp/514-2063-1/03 Ocak 1944 tarihli, Chp genel sekreterliğine gelen umumi teftiş raporları

DABCA, 490-1-0-0, Chp/269-1075-1/9 Eylül 1942 tarihli, Niğde teftiş raporlarının Chp genel sekreterliğine sunulduğu...

DABCA, 490-1-0-0, Chp/695-364-1/14 Eylül 1950 tarihli, Niğde teftiş raporlarının Chp genel sekreterliğine sunulduğu...

DABCA, 490-1-0-0/341 - 1425 – 2/00 00 1946 tarihli CHP'nin 1946 seçimlerindeki aday listesi.

DABCA, 490-1-0-0/376 - 1585 – 2/13.08.1946 tarihli, Niğde seçim cetvellerinin CHP Genel Sekreterliği'ne sunulduğu seçim cetveli.

DABCA,490-1-0-0-CHP,50-199-3,3 Mayıs 194 tarihli, M.Ş.Esendal'a gelen mektup ve şikayet dilekçeleri.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.138-129-4, 18 Mart 1955 tarihli,P.Ofisi, S.Vakum, Shell Comp....3 saate kadar fazla mesai izni verilmesi.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /98-36-10, 5 Mayıs 1942 tarihli, İstanbul'dan Dr.Tevfik Sağlam, Ankara'dan Dr.Şerif Korkut ve İskenderun'dan Sokoni Vakum Oyl'a ait otomobillerin seyrüseferine izin verilmesi.

DABCA, 110-9-1-14,2.dünya harbi/ 2-0-89/ 6 Kasım 1943 tarihli, I.Türkiye'nin muharebeye girmesi halinde yardıma gelecek İngiliz birliklerinin benzin ihtiyacının temini, II.Yapılacak olan benzin tank ve tesislerin yerini gösterir belge.

DABCA, 110-9-1-14, 2.dünya harbi/2-0-102/15 Haziran 1943 tarihli, İngiliz Orta Şark Kuvvetleri Umum İdare Daire Reisi Korgeneral Lindsell İle Genelkurmay'da yapılan görüşmede olası Harp durumunda İngiltere'nin Türkiye'ye yapabilecekleri yardımların ve akaryakıt durumlarının konuşulması.

DABCA, 110-9-1-14, 2.dünya harbi/2-0-88/22 Kasım 1943 tarihli, I. Tesis edilecek olan benzin tankları ve tesis edilecek yerler, II. İskenderun'daki petrol tesislerine ait krokinin ekte sunulduğu.

DABCA, 30-1-0-0, Bşbk.Özel Klın. Müd. / 84-531-2/19 Eylül 1947 tarihli, İzmir'den Süleyman Sırrı Kadaç'ın, Petrol ofisi hakkındaki görüşleri.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /75-43-9, 24 Mayıs 1937 tarihli, Uçakalr için 77 oktanlık benzinin ...Sokoni Vakum şirketinden alınması.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk./97-108-9,13 Ocak 1942 tarihli, Petrol Ofisi teşkilat kadrosunun değiştirilmesine ait 248 sayılı kararın yürürlüğe konulması.

DABCA, 534/37121-149068-19/ 24 Haziran 1943 tarihli, Türkiye ve İngiltere arasındaki ticari ilişkiler, petrol ürünleri.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk./99-72-16, 11 Ağustos 1942 tarihli, Petrol ofisi ve petrol şirketlerine ait 22 kamyonun Milli Müdafaa yükümlülüğünden istisna edilmesi.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 / 94-10-4/14 Şubat 1941 tarihli, Ticaret Vekaletine bağlı bir Petrol Ofisi kurularak, 5 000 000 liraya kadar sermaye verilmesine ait Koordinasyon heyetinin 103 sayılı kararının yürürlüğe konulması.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk./95-42-2/14 Mayıs 1941 tarihli, Petrol Ofisinin Petrol limited şirketine ait bütün menkul ve gayrimenkulleri satın alması.

DABCA,533/8452-58436-1/16 Ağustos 1928 tarihli, Musul petrollerinin araştırılması için petrol şirketlerinin aralarında yaptıkları sözleşme.

DABCA, 30-10-0-0/Muamelat Gn.Müd.lüğü /182-257-5, 5 Mart 1941 tarihli, GenelKurm.Bşk.lığının akaryakıtın devlet tekeline alınması teklifindeki gayenin Petrol ofisi ile sağlanacağı.

DABCA, 30-10-0-0/Muamelat Gn.Müd.lüğü /182-256-7, 7 Haziran 1940 tarihli, Romanya'nın Sokoni şirketinden temin edilen uçak benzin ve yağlarının azalmakta...

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /128-25-8, 15 Mart 1952 tarihli, Merkezi İstanbul olmak üzere Sokoni V. Anonim Ortaklığının kurulmasına izin verilmesi.

DABCA, 30-11-1-0 Bkn.Tyn Dai.Bşk. 229-4-11,21 Şubat 1952 tarihli, Milli Sav.Bak.ihtiyacı için Sokoni V.O....ile yapılan sözleşmeye ek madde konması.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /136-75-19/ 21 Ağustos 1954 tarihli, Merkezi Ankara olmak üzere Petrol ofisi yapı Kooperatifinin kurulmasına karar verilmesi.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk./137-95-20/20 Kasım 1954 tarihli, Petrol ofisi İstanbul bölge memurları yapı Kooperatifinin kurulmasına karar verilmesi.

DABCA, 30-10-0-0/Muamelat Gn.Müd.lüğü /182-257-10, 19 Eylül 1941 tarihli, akaryakıt ithal eden Petrol Ofisi, Sokoni, Shell ve Stea R.şirketlerinin stoklarını gösterir cetveller

DABCA, 533/ 8315-57282-23, 4 Şubat 1930 tarihli, Fransa'nın petrol ihtiyacını karşılama hususunda Royal Dutch şirketiyle yürütülen müzakereler.

DABCA, 568/39434-159760-3/9 Ocak 1941 tarihli, Petrol ofisi ile Romana Amerikana ve Astra Romana şirketleri arasında yapılan anlaşma ile Köstence'den Türkiye'ye malların nakledilmesinde yaşanan aksaklıklar.

DABCA, 110-9-1-14, İkinci Dünya harbi/2-0-96/16 Haziran 1943 tarihli, Barış ve savaş hali için ordunun, donanmanın ve hava kuvvetlerinin ve sivil halkla resmi dairelerin yıllık hazari ve seferi akaryakıt ihtiyaçlarını gösterir cetveller ve...

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk./95-40-4/14 Mayıs 1941 tarihli, Ticaret Vekaletine bağlı olarak kurulan İaşe müsteşarlığı ile Ticaret Ofisi, Petrol Ofisi, Takas Ltd.Şti. memurlarından tecili gerekenlerle Teftiş Hey.Bşk. ile Huk.Müş. kadrolarının ilave yapılması.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /94-21-5, 17 Mart 1941 tarihli, Petrol O.Umum Müd.500 lira ücretle Talha Sabuncu'nun tayini.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /94-34-10, 9 Nisan 1941 tarihli, Petrol O.Umum Müd.Muavinliğine Sedat Kantoğlu'nun tayini.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /96-80-11, 17 Eylül 1941 tarihli, Petrol O.Umum Müd.Muavinliğine Nejat Aytaman'ın tayini.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /94-20-9/10 Mart 1941 tarihli, Petrol ofisi teşkilat kadrosuna dahil olup, Koord.Hey.Reisliğinin 120 sayılı kararının yürürlüğe konulması.

DABCA, Hr.Sfr.3...698-7/21 Mart 1913 tarihli, I-Musul petroleri konusunda Edward Grey'in Hakkı Paşa'ya muhtırası, II.Mezopotamya'da sulama ve Jackson Şirketiyle uzlaşma meselesi, III.Irak petrol yatakları işletme-ihracat işleri...

DABCA, 30-10-0-0/Muamelat Gn.Müd.lüğü /61-412-22, 20 Mayıs 1941 tarihli, İskenderun'a gelip Sokoni Vakum'a petrol getiren Norveç bandıralı Olgides vapurunun 1375 varil uçak bombasını da ülkemize getirmesi.

DABCA,525,3807-154672-7, 3 Ocak 1931 tarihli, Fransız sefarethanesi tarafından Sokoni Vakum Kompanyasından alınan mazot fiyatı.

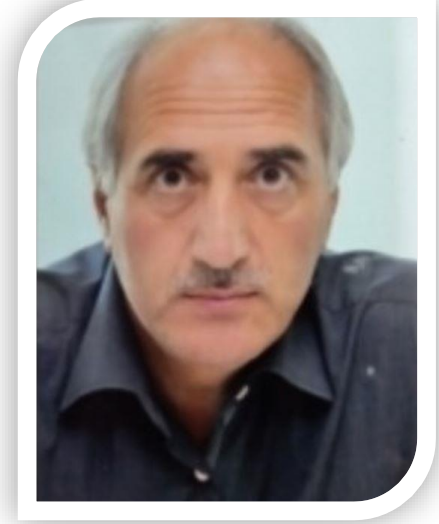
DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /94-37-9,5Mayıs 1941 tarihli, Donanmanın ihtiyacı olan 3 çeşit makine yağıının Sokoni V.şirketinden pazarlıkla satın alınması.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /9954-6, 24 Haziran 1942 tarihli, Petrol O. Sokoni Vakum oyl Co.İnk, Shell Comp.of Turkey, Steau Romana Petrol San...ait işyerlerinin üç saat fazla mesai yapılabilmesi.

DABCA, 30-18-1-12, Karar.Daire Bşk.1928 /88-83-10, 31 Ağustos 1939 tarihli, Erzurum'da bulunan Sokoni Vakum O.Şirketinin işlerini inceleyecek Amerikalı Hovart Dablin Makfırson'a adı geçen yere gitmesi için izin verilmesi.

MEHMET ÇAVUŞOĞLU'NU HATIRLAMAK

ŞABAN KUMCU

*İstemem amma ki kodun hasret ile canı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yaranı bile
Neşati*

Millete Ödenen Borç

“Akademisyenler fildişi kulelerinde, hakemli dergilerde çok değerli makaleler yayımlar. Milletın bunlardan haberi yoktur. Oysa bu bilgilerin bir şekilde halka ulaştırılması gerekir. Yazıya geçirilmeyen bilginin beş paralık değeri yoktur. Bilgiyi değerlendirmek için yazmak lazımdır. Bizim kültürümüzde sohbet geleneği yaygındır. Alanında yetkin

birçok kişinin bilgileri yazıya geçirilmediği için sohbet meclislerinde buharlaşıp gitmiştir. Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu

Mehmed Çavuşoğlu, bilgisini, birikimin öğrencilerine aktarmış, ortalama okuyucunun anlayacağı seviyede yazılar yazarak milletine borcunu ödemiştir. “*Divanlar Arasında*” kitabında yer alan denemeler, sonraki nesillerin divan edebiyatını sevmesine vesile olmuştur. Çavuşoğlu hem bir bilim adamı hem de sanatkardır. Sadece bilim adamı veya sanatkâr olanların bunları yazması mümkün değildir.

Bu yazımızda bizim yaşımıza göre hocalarımızı hocası olan *“divan bercestesi”*, *“ocak-başı- sohbetlerinin rindi, adım adım keşfedilmeyi bekleyen, bal özlü”* Mehmet Çavuşoğlu Hoca'yı, onu seven dostlarının, ağabeylerinin, meslektaşlarının ve hocalarının dilinden anlatacağız. Fethi Gemuhluoğlu Ağabey'in vefatından sonra yazılan *“Dostluk Üzerine”* Kitabı'nda, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, *“Aziz Fethi Bey”* ile yaşadığı bir hatırasını kendi dilinden şöyle anlatır. *“Biz onun kardeşleri, çocuklarıydık. Onu son ebedi ıstiratgahına gönderirken, annesinin kabrini açtıklarında ayak ucunda sol tarafta kemikleri gördüm. O manzara beni hayli duygulandırdı. Bunu burada anlatmak zor. Bir İran şairi diyor ki ;*

*Ez beyaban-ı âdem ta
ser-i bazar-ı vucud,
Be telaş-ı kefeni amade
üryani çend*

“Yokluk çölünden varlık pazarına bir kefen almak telaşıyla gelmiş birkaç çıplak...”

“Fethi Ağabey, “bazen Laleli'ye kahveye gelirdi, sonra bir ara Marmaray'a da geldi. Bana, “ne öğrendin bugün ne var, bir şey var mı diye sorardı..?Bir gün “gözlerle alakalı bir şeyler var ağabey” dedim, Necip Fazıl'm, gözlerle alakalı bir şiirini okudum.”

*Bir şey kalmaz yalnız,
Kalır maziden gözler,
Ölür de her yanımız,
Sağ kalır neden gözler..?*

*Birer yıldız olur da
Kırpışıklar havada,
Kupkuru bir kafada,
Apaçık giden gözler.*

Mehmet Çavuşoğlu Hoca'nın tam adı Mehmet Yıldız'dır. Onun vefatıyla bir “Kutup Yıldızı” aramızdan ayrıldı. Genç

yaşında vefat eden Çavuşoğlu Hoca, Türkoloji'nin en büyük kayıplarından biri oldu. Milletimize, *“Divan Edebiyatı'nın şahsi zevk, meslek ve ilim olarak, nasıl sevilip, nasıl araştırılacağı”* gösterdi...? *“Divanlarda yaşadı.” Prof. Dr. Durali Yılmaz, Necip Fazıl'm, bir gün kendisine, “akraba olmuştunuz, yıllar önce ayrılıp gitti. İçimde zemberek boşandı. Mehmet'i bana getir” dediğini anlatır. Görüşüklerinde de “Mehmet iyi ki geldin, gittiğinde bende boşanan zemberek şimdi yeniden kuruldu. Gelmeseydin, gözüm arkada kalacaktı”* der ve ona derin muhabbetini gösterir. *Necip Fazıl, Mehmet Çavuşoğlu'nu kendi oğlu gibi severdi.*

Aziz Dost Mehmet Çavuşoğlu'nu Anarken / Prof. Dr. Birol Emil....

“İlim, hikmet, aşk, şiir, musiki, sohbet ve işret... Eski şiirimizin ve şairlerimizin dünyası bunlar etrafında kurulmuştur. Divanlarımızı dolduran sesler hep bunların terennümleridir. Eskilerin ve Şark'ın asıl “arşetip”i (değişmez kültürel kodları) “Rind” tipinin vasıfları da bunlardır. Bunların olduğu yerde bir “Rind kültürü” ve hayat karşısında alınan “Rindane tavır” vardır. Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'nu tanıyanlar, onun bazı anlarda, bilhassa masa ve “ocak-başı” sohbetlerinde bu tipi nasıl temsil ettiğini iyi bilirler. Eski şairlerimizin dünyası bunlar etrafında kurulmuştur. İşte Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, edebiyat tarihiyle metin şerhi, metin neşrini kendi şevki, hassasiyeti ve şairlik tecrübesiyle birleştirerek böyle bir edebiyatın ilmını ve hocalığını yapıyor, onun parıltılarını etrafına aksettiriyordu.

Hassasiyetinin had safhaya vardığı, rintleştığı, yani tam kendi kendisi olduğu bir yaz gününün ögle sonrasında çok sevdiği Tanpınar'ın

Rumelihisarı'ndaki mezarına gidip, Fatiha okuduktan sonra, gözyaşları içinde " *beni ancak sen anlarsın hocam*" diyerek hüngür hüngür ağlayışını hiç unutamayız. Paris'e yazdığı bir mektup da "Birolcuğum, biliyorsun ki ben dehanın sınırına çarpıp geri dönen bir şiir ve eski edebiyat meczubuyum" diyordu. Bilhassa bazı çok hususi anlarında dehanın sınırlarını zorlayan bu güzel, bu tatlı, bu emsalsiz eski edebiyat meczubu, yazık ki vakitsiz gitti. Takdiri hiçbir tedbire uymayan Cenab-ı Hakkın bütün rahmet ve mağfireti senin üzerinde daim olsun, benim aziz ve büyük dostum.

.....Bir gün eski edebiyatımızın eski kültürümüzle münasebetinden bahsederken. "ben eskilerde kendimi, kendimizi, geçmişimizi, bugünümüzü ve geleceğimizi arıyorum" demişti. Eski şiirimiz ona göre, büyük bir kültür ve medeniyetin şiiriydi. Eriştiği güzellik, mükemmellik ve estetik ideal bakımından kelimenin tam anlamıyla klasik bir şiirdi. Bütün klasikler gibi mükemmeldi. Orijinaldi. ...Eskiler söylenilebilecek her şeyi söylemişlerdi. Bizim bütün saadetimiz, ızdırabımız, aşkımız, hicranımız, kültür ve medeniyetimiz, bilhassa Yahya Kemal'in "şevk ve cuşuş" kelimeleriyle karşıladığı lirizmimiz, nadide mücevherler gibi kendi güzellikleri içinde parıldayan divanlarımızdaydı. Onları iyi anlayıp, severek, seçerek sadece bugüne değil, bugünün gözüyle geçmişe ve yarına da pek çok şey kazandırabilirdik.

Bunu böyle yapmakla ihtimaldir ki Türk sanat ve edebiyatında bir Rönesans imkânı bile doğabilirdi. Hemen söyleyeyim ki aşktan ve aşk kadar güzel bir duygu olan dostluktan doğan sevginin ve ölümün musallat ettiği ızdırabın olduğu yerde aklın ve ilmin hiçbir hükmü yoktur. Hayatın ve kaderin bu iki muammasını (bilmecesini)

hangi felsefenin spekülasyonu ve hangi ilmin objektif hakikatiyle izah edebiliriz..? Onlara kalbimiz dışında hangi akli icat ve ilmi hakikatle sebepler bulabiliriz..? İnsan ruhunun anlaşılmaz ilcaları ve dinin ulvi hakikatleri haricinde onların hiçbir sebebi, ilmi ve felsefi izahı yoktur.

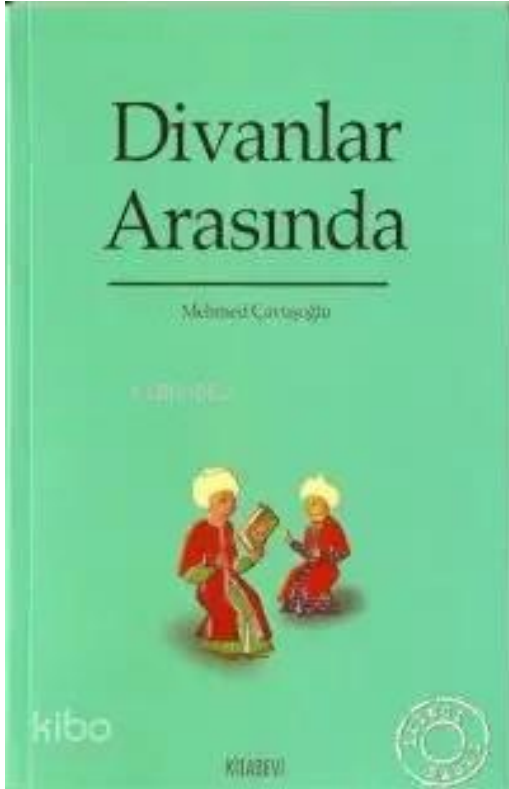
"Kalb" kelimesini bu nevi hadiselerle açıklık getirecek bir genişlikte ve derinlikte anlamak şartıyla *Pascal*'ın sözünde bir hakikat payı bulabiliriz. "Kalbin öyle silahu vardır ki akıl onları izah edemez.".....Onun hakkında ancak sevgimden, dostluğumdan, hatıralarımdan bahsedebilirim. İlminden ve ilim adamlığından değil. Esasen Prof. Çavuşoğlu'nun Eski Türk Edebiyatı sahasında eriştiği son noktayı anlatmak benim sahamın ve yetkimin çok üstünde bir ihtisas gerektirir. Bu bende yoktur. *Abdülhak Hamid "Makber'de* geçen şu beyti nasıl aklıma geldi şaşarım.

*Cilven olamaz mı tam bensiz
Noksanı mıyım kemalinin ben*

"Makber"i bir bütün olarak okuduğum zaman dikkatimi çeken bu beyitteki kader ve tecelli fikri, nereden bilebilirdim ki yıllar sonra benim aziz dostumun hazin sonuna uygun düşecekti!.. Bir an "Yarabbi, demiştim, senin mutlak kemalinin ispatına böyle bir delil mi lazımdı..? Çavuşoğlu bu kadar vakitsiz sona kavuşmasaydı kudret ve azametinden ne eksilirdi..? Bittabi hakikatte kendi aczim olan bu anlık duyguyu tövbe ve istiğfarla söndürmeye çalışmıştım. İlahi takdire inananlar için ölümün zamanı ve mekânı elbette ki yoktur. Ölüm sadece beşerî manada bir bitiş, bir son sukuttur. Bu sukut ne kadar trajik olursa olsun, takdir-i ilahi onu, biz geride kalanlar için bir çeşit ebediyet musikisi yapar. Sevdiklerimizi her hatırlayıpta, rüyalarımızda her görüşümüzde bu deruni sese kulak veririz.

Hiç şüphe etmiyorum ki siz Çavuşoğlu'nu tanıyanlar, onun dostları, siz de bu anda bu deruni sesin içinizde yükseldiğini hissetmektesiniz.

.....Ben çevremde, bu kadar geniş zaman fasılasına rağmen heyecanını, hatta ihtirasını hiç kaybetmeden kendi ilim sahasına bağlanmış pek az insan gördüm. *Tanpınar'ın* mısrası sanki bu devamlılığın hikayesiydi. "Hep aynı hayalin peşinde bu yolculuk." Bunaldığı bir gün, *Tanpınar'ın* mezarının başında "Beni ancak sen anlarsın hocam" diyerek hüngür hüngür ağlamasını hiç unutamayız. Zaten onun Divan Edebiyatı'na bağlılığı bazı aşklar gibiydi. Prof. Çavuşoğlu, bu edebiyatı sadece

sevmek değil, ihtirarla sevmek istiyordu. Nitekim öyle oldu, öyle sevdi, öyle çalıştı ve eserlerini öyle verdi.

Divan Edebiyatı, şahsi zevk meslek ve ilim olarak nasıl sevilir nasıl araştırılır..? Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun buna cevabı yeni yetişenler için bir derstir. Mizacının bütün heyecanını, ruhunun bütün

ihtirasını, bilgi ve zekasının bütün yerlerini, muhayyilesinin bütün icat kabiliyetini o anda masası başında okuduğu veya incelediği Divan şiirinin mısralarına döker, ilimde adına "edition critique" denilen tatsız metodu, ama zevkli metin şerhi usulüne böyle uygular, bir kitabına verdiği isimle, hakikaten "*Divanlar Arasında*" yaşardı. Bu her şeyden önce ilmini şahsi zevk ve şahsi mizaç haline getirmektir ve doğrudur."

*Bir Yüzü Sanata, Bir Yüzü Bilime
Dönük Adam Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu /
Durali Yılmaz*

*Ne zaman تنها kıyılara insem,
Gün batımı, ay doğumu sıraları
Bir sahil fenerine yaslınsam
Büyüyor koyuluğunda suların
Gözlerin gözlerin gözlerin
Bir uzak, bir yakın.*

Mehmet Çavuşoğlu

"Mehmet Çavuşoğlu bir Divan Edebiyatı profesörüydü. O, şiiri, bir formülü çözümler gibi çözümlüyordu. Alışlagelmiş kurallar açısından yani bilimsel açıdan bakmıyordu meseleye, bir sanatkâr bakışıyla bakıyordu. Bir gün, *Tanpınar'ın* bütün sanatı "*On dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı'ndadır*" dedi. *Tanpınar'ın* öğrencisi Çavuşoğlu, aynı ortamı ve konsantrasyonu yakalayabilseydi "*Divanlar Arasında*" çoğalarak birkaç cilt olabilir miydi..? *Tanpınar'ın* "*On dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı*" emsali, Çavuşoğlu' da "*On Altıncı Yüzyıl Türk Edebiyatı'nı* yazabilir miydi..? Evet, hiç tereddüt etmeden söyleyebilirim ki yazabilirdi. Zaten Çavuşoğlu'nun en büyük hayali kapsamlı bir "*Divan Edebiyatı Antolojisi*" yapmaktı. Bu eser izahlı ve dört cilt olacaktı. Özellikle bu şiirin zirvesi olan "*On Altıncı Yüzyıl*" en temel cilt olacaktı. Belki de bu asır iki cilt olacaktı. Diyordu ki "öyle bir antoloji

yapacağım ki Divan şiiri konusunda söylenmesi gereken her şey onda olacak. Bundan sonra başka bir kitaba ihtiyaç olmayacak."

.....Türk Edebiyatı'nın bir bütün olduğunu, edebiyatın temelinde bir dil macerası yattığını ben Mehmet Çavuşoğlu'ndan öğrendim.Onun inceleme ve araştırmalarını okuyanlar hemen farkına varırlar. Yıllar yılı öğrencilerin korkulu rüyası olmuş, edebiyatla uğraşanlara, hatta şair ve yazarlara bile yabancılaşmış ve neredeyse Türk Edebiyatı'nın dışına iteklenmiş olan "Divan Edebiyatı" Çavuşoğlu'nun sanatkarca yorumlarıyla eski saltanatına ve sevimliliğine yeniden kavuşmuştur."Divan Edebiyatı" maceramızı iyi bilmeden "Yeni Türk edebiyatının başlangıcı kabul edilen Tanzimat Edebiyatı ve sonrası sağlıklı bir şekilde kavranamaz. "

Divan Şiirinde Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Rüzgârı / Barış Erdoğan.

"Denemelerinin başlıkları. *Lala Devri, İntihal İntihar, Destur, Işığın Sen Yak, Tam'pınar ile Feriştah, Mühre ve Mühür, Mucize, Dilsizlik, Bad-ı Saba, İnciler İncisi, Reyhan, Seydi Ali Halleri, Yıldızsızlık, Pervane, Melali Anlayan Nesiller...* Erdoğan'a göre edebiyat fakültesinde edebiyat öğretilmez, edebiyatın inceliklerinden söz edilir, melali anlayan nesle seslenilir. Okula adım atar atmaz kulağa bazı isimler fısıldanır, "büyük hocadır" diye. "Yeni edebiyatta Tanpınar'dan, eski edebiyatta Mehmet Çavuşoğlu'ndan yoksun kalmışsanız edebiyat fakültesi diplomanız geçersizdir.

Çavuşoğlu, kendini hemen ele vermeyen bir akik taşıdır, bir elmadır. Derinlerdedir Çavuşoğlu. Bal özlüdür gizem tufanıdır. Adım adım keşfedilmeyi bekleyen büyük bir ada, güç çözülen bir bulmaca, sıkı bir divan bercestesi... Çözülükçe ipliği daha bir

parlayan...Sözler abidesidir. "Divan şiirini sosyal meselelerden uzak bir şiirdir peşin hükmüyle yola çıkıp, kapısını tıklatmadan şiir dünyamıza dönersek yanılmış oluruz. Şiir her zaman ana damarlarda atmaz kılcal damarları sızlata sızlata yol alır. Usta bir divan şiiri yorumcusu olan Çavuşoğlu, konuşmalarında "dilimin şerbeti" dediği Necati Bey'den bir beyit okumadan yol almaz.

Kendisine sorulan bazı sorulara cevap vermez. "Burası yol gösterir, ışığı sen yak" diyen bir alimdir. Şair, yazar, ressam Barış Erdoğan, "Bir Fani Mehmet Çavuşoğlu bir de baki Mehmet Çavuşoğlu vardır" der. 1981'de her taraftan baharın fışkırdığı Mayıs ayında Priştine yakınlarında Murat Hüdevendigâr türbesine birkaç metre kala Çavuşoğlu göz yaşlarıyla kendisini yere atar, sürüne sürüne huzura varır. "Sultanım, sana layık olamadık, affet bizi" diyerek hıçkırıklara boğulur. *Balkanlarda, Fransa'da, Amerika'da, Rusya'da* her yerde ibadet edecek bir yer bulur. Camileri dolaşır iki rekât şükür namazı kılar.

"Yıldızı düşkün bahtı kara." Çavuşoğlu gibi kişiler kutup yıldızına benzer. Onların olmadığı bir dünya, ışiksiz, sansürlü bir gece gibidir. Çavuşoğlu'nun tam adı Mehmet Yıldız'dır. Erdoğan, "Hayali Kaldı" adlı denemesinde; "bu dünyadan kimler gitmedi ki? Necatiler, Bakiler, Fuzuliler, Şeyh Galipler konup göçtüler. Her birinin "hayali" kaldı. Bugün elli yıl geriye dönüp bakıyorum, hocaların hocası Tarlan gitmiş, onun hayalini gerçekleştiren bir başka deha Çavuşoğlu gitmiş. Nasıl ki şair "Hayali" gitmiş, eserleri kalıcı olmuşsa, Mehmet Çavuşoğlu da Divan şiirine getirdiği yorumlarla kalıcı olmuştur. /Suzu dilde / gönülde, hayali / Sözü dilde, hayali gözde kaldı. "

*Sonunda biz de geçtik sevdiğim,
Masaldaki gök kuşağının altında.
Mehmet Çavuşoğlu*

Mehmet Çavuşoğlu, 1935 yılında Ordu ilinin Perşembe ilçesinin Saray köyünde doğdu. Küçük Mehmet doğduğunda Saray köyünde sabah olmak üzereydi bir oğlu olduğunu eski bir köy adetiyle komşularına duyurmak için evinin bahçesine tüfeğiyle çıkıp havaya kurşunları sıktığında gökyüzünde sadece parlak bir yıldız gördü. O zaman oğlunun göbek adını da "Yıldız" koydu. Altısı erkek, ikisi kız sekiz kardeşirler. *Mehmet Yıldız Çavuşoğlu*, ortaokul sıralarında edebiyatı

sevdi. Ortaokulu bitirdiğinde Ordu Lisesi'nin müdürü, öğretmen olan babası *Mehmet Fahri Bey'e*, "bu çocukta bir kabiliyet görüyorum. Onu İstanbul'da okutalım. *Haydarpaşa Lisesi'nde bir dostum var. Adı Mahir İz, Mehmet'i ona gönderelim*" der. Böylece *Mehmet Çavuşoğlu Haydarpaşa Lisesi* öğrencisi olur. *Haydarpaşa Lisesi'nde Mahir İz' in yanında Nihal Atsız, Emin Altan* gibi hocalar vardır. *Mahir İz*, onun içindeki edebi ateşi görerek onu bu sahada yönlendirir.

*Bir gün olur deli gönül,
Şifasını bulur elbet
Her bülbüle sevilen gül
Birine yar olur elbet*

*Kimse bilmez halımızdan
Anlayan yok dilimizden
Dost tutmazsa elimizden
Alem bize güler elbet
Mehmet Çavuşoğlu*

Doç. Dr. Nurettin Topçu, Fethi Gemuhluoğlu gibi şahsiyetleri bu yıllarda tanıyan *Çavuşoğlu*, *Milliyetçiler Derneği'nde* sohbetleri takip eder. 1950'li yılların ortalarında Vatan ve Millet caddelerinin yapılması esnasında Edirnekapı

Şehitliği'nden nakledilmek üzere açılan yeniçeri mezarlarında daha dün gömülmüş gibi duran bozulmamış yeniçeri cesetlerini gören *Çavuşoğlu* çok duygulanır ve "Ulubatlı Hasan Destanı" adlı uzun bir manzume yazar ve yayımlar.

Ulubatlı Hasan Destanı'ndan...

*Sana atalarımın destanını anlatayım
Masal deyu...
Al yeşil bayraklara sarayım seni
Beşik deyu...
Kılıç kalkan vereyim yumuk ellerine
Oyna deyu...*

Mehmet Çavuşoğlu babasının ısrarıyla *İstanbul Hukuk Fakültesi'ne* kaydolar. *Mehmet Genç, Erol Güngör, Sezai*

Karakoç ile dost olur. Bu dostlukları ölümüne kadar sürer. *Hukuk Fakültesi'nden Edebiyat Fakültesine*

geçişini şöyle anlatır. “.....Haydarpaşa Lisesi bitti, Hukuk Fakültesi'nde talebeyim. Fethi Gemuhluoğlu Ağabey, “Sen buraya niye geldin, sen bütün ömrün boyunca dava dosyalarını okuyabilir misin,

Fakültesi'ne gir, bırak bunları, orada tasavvuf edebiyatla uğraş, ne yapacaksın hukukçu olup da! Bir yığın arkadaşımız var, onlar o işi yapsınlar” dedi. Defterimde ve kitaplarımda *Fethi Ağabey'in çok sevdiği Yenişehirli Avni Bey'in, Osman Şems Efendi'nin Muhittin Raif Bey'in* şiirlerinden, mısralarından parçalar vardı. Ve ben iyi bir hukuk talebesi olamadım. Ben onun telkiniyle *Edebiyat Fakültesi'ne* girdim.”

Üniversitedeki öğrencilik yıllarında *Beyazıt Küllük ve Marmara Kıraathanesi, Çınaraltı* gibi, tarih ve edebiyat sohbetleri yapılan mekanların müdavimi olur. *Hacı Muzaffer Özak, Sakallı Baha Bey, İzzettin Şadan, Fethi Gemuhluoğlu* gibi şahsiyetlerin sohbetleri fakültede de *Ahmet Hamdi Tanpınar, Reşit Rahmi Arat, A. Caferoğlu, Mükrimin Halil Yinanç, Mümtaz Turhan* gibi alimlerin dersleri *Çavuşoğlu'nu* ilmi, edebi, fikri ve genel kültür açısından olgunlaştırır.

Fakülte öğrenciliği yıllarında eski Türk edebiyatına ilgi duyar. *Metinler Şerhi Profesörü Ali Nihat Tarlan'ın* talebesi olur. 1962'de “*Yenişehirli Avni Bey Divanı*” isimli lisans teziyle İstanbul Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur. 1963 yılında *Türk Edebiyatı Kürsüsü'nde* asistanlığa başlar. Prof. Tarlan'ın gözetiminde “*Necati Bey Divanı'nın Tahlili ve Sistemik İndeksi*” adlı doktora tezini hazırlarken, *Yahya Bey, Amri, Vasfi, Hayreti, Helaki, Zati, Üsküplü İshak Çelebi* divanları ve *Yahya Bey'in Yusuf ve Zeliha Mesnevisi* gibi yayımlanmış eserleri hocası *Ali Nihat Tarlan'dan* öğrendiği “tenkitli *metin hazırlama*

kanunları, nizamnameleri takip edebilir misin..?” Bunu kendine sor, evet diyorsan devam et Hukuk'a, ama değilse bunu değiştir” dedi. Ben sesimi çıkarmadım ama iki sene devam ettim Hukuk'a. “*Şimdi Edebiyat metodunun*” başarıyla hazırlanmış *metin örnekleridir.*

1966'da evlenir. 1967'de doktor olur. 1970-71'de bir yıl *İngiltere'de Cambridge, Oxford, Salisbury, Brighton, Isle of wight ve Edinburg'da* araştırma ve incelemelerde bulunur. Buralarda bulunduğu süre içinde, dostları, arkadaşları ve meslektaşlarına olan hasretini “*İstifsar-ı hal*” başlıklı manzumelerinde dile getirir.

*Geldim diyar-ı kafire Şehzade Cem gibi,
Dikdim şimal-i mağribe ahı alem gibi*

*Aslı nedir diye bana sorma bu firka
Yakdım derunu nar-ı esefle Kerem gibi.*

1973'te Prof. Dr. Abdülkadir Karahan başkanlığında, Prof. Dr. Muharrem Ergin, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Prof. Dr. Sadettin Buluç ve Prof. Dr. Mehmet Kaplan'dan oluşan jürinin raporuyla doçent, 1980 yılında profesör oldu. 1984 yılında SSCB İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nün davetlisi olarak Moskova'da araştırma ve incelemelerde bulundu. Aynı yıl, *İtalya, Avusturya, Almanya ve İngiltere'de* araştırmalar yaptı. 14 Aralık 1984'te Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'ne edebiyat profesörü olarak atandı.

Yugoslavya, Saraybosna, Üsküp, Bükreş'te kongrelere katılır. *Fransa ve Almanya'da* toplam altı ay süreyle çalışmalar yapmıştır. *Konya Selçuk Üniversitesi'nde* bir yıl misafir öğretim üyeliği yapmıştır. 1983 yılında *Nida Tüfekçi'ye* ikinci bir manzum bir mektup gönderir.

.....
 Türküler var dosttan haber getirir
 Türküler var gam yükünü götürür
 Türküler var var aklımı yitirir
 Türküler var kara kışım yaz eder.

Uzun hava dert harmanı savurur
 Topal koşma yüce dağı devirir
 Bir semahı yüreğimi kavurur
 Hoyrat yakar beni külsüz köz eder.

Genç ve Değerli Bir Bilim Adamını Yitirdik / Dr. Alim Kahraman,

“1974 yılı Kasım’ında ilk dersimizi Mehmet Çavuşoğlu’nun yapacağını öğrendik. İzmirli Kerem isimli bir kız arkadaşımızın derse ilgisinden kaynaklanan heyecanını yenemeyerek aceleyle hocanın sözünün arasına girmesiyle üç yıllık ders programımız boyunca hocadan sık sık duyacağımız, *Muallim Naci’ye* ait olduğunu hatırladığım şu beyti, bu ilk derslerden birinde söyledi ve tahtaya yazdı.”

*Atılma dur suhen-i ehl-i hali anlamadan
 Cevaba etme tasaddi suali anlamadan*

Mehmet Çavuşoğlu / Prof. Dr. Zeynep Kerman,

“.....Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Akademisi, Fen Edebiyat Fakültesi’nde imkanlar çok sınırlıydı. HER Bölüme en fazla dört oda tahsis edilmişti. Buna rağmen Çavuşoğlu dışında bütün bölüm başkanları en büyük odayı kendilerine tahsis etmişlerdi. Asistanlar, öğretim görevlileri adeta üst üsteydiler. Bazen aynı masayı dönüşümlü olarak kullanıyorlardı. Çavuşoğlu ise küçük odalardan birini seçmiş, büyük odayı öğretim görevlileri ve asistanlara tahsis etmişti. İki yardımcı doçent ise başka bir küçük odadaydılar. Ben bu düzeni aynen devam ettirdim. Zira en çok çalışmaya muhtaç olanlar gençlerdi. Sevgili Mehmet Çavuşoğlu, sen aramızdan çok erken

ayrıldın ama hiç unutulmadın. Nurlar içinde yat.”

*Bizler kaleyiz, ömür de zincir sürürüz
 Gelmekte ve dönmekte sanırlar ki hürüz
 Farkında değil kimse bu korkunç kaderin
 Yalnız doğarız, sadece yalnız ölürüz.*

*Mehmet Çavuşoğlu Ağabey İçin Prof.
 Dr. Abdullah Uçman,*

“...Odasının duvarında manevi feyz aldığını söylediği *Ali Nihad Tarlan*, Haydarpaşa Lisesi’nden hocası olan *Mahir İz*, kendisinin *Baha Bey dediği Baha Kahyaoğlu’nun* resimleri vardı. Odası dergâh gibiydi. ...Onun bu mütevazı odasında tadına doyum olmaz sohbetlerin müdavimi olmuştuk. Onun odasına fakülte dışından, onu tanıyan değişik çevrelerden birçok insan gelirdi.

O Ali Nihad Tarlan ve Mahir İz Hoca’nın yakınında bulunmuş, evlerine girip çıkmış, sofralarına oturmuş gerek onlardan gerekse onlara yakın çevrelerden şiir zevkiyle birlikte edep, erkan öğrenmişti. Hece vezni, aruz vezni, serbest vezin ve klasik tarzda şiirler yazabilen ebcetle doğum ve ölüm tarihleri düşürebilen, ilham dünyası son derece zengin iyi bir şairdi. “Bir kez olsun yakınlarını incitecek bir söz söylediğini hatırlamıyorum. Haksızlıklara, kasten yapılmış hatalara katiiyen tahammülü yoktu. Karşısındaki kim olursa olsun

doğruyu söyler, hakkı savunur, bizlere hiçbir zaman kendimizi ezdirmememizi söylerdi." *Oğlu Mehmet Sami'ye, "Terbiye sınırını aşmamak kaydıyla gölgeni bile çiğnetme"* diye öğüt vermiştir. "

*Rahmet-i feyz olamaz düşmeyecek hake nebat
Mütevazı olanı rahmet-i rahman büyütür
Oy Çavuşoğlu Oy! Prof. Dr. Muharrem Ergin*

"1987 Temmuz'unun boğucu sıcaklarında kavruluyorduk. Fakat ateşin ne olduğunu senin ölümün gösterdi. Yaktı yandırdı bizi Çavuşoğlu! ...Öyle hayat, öyle enerji, öyle ilim, öyle hizmet dolu idin! ...Genç yaşında Türkoloji'nin en büyük kayıplarından biri oldun. Memlekette bin bir müşkülata yükseltmeye çalıştığımız Türkoloji binasının şimdi seninle bir duvarı daha çökmüş oldu. ...Sen Eski Türk Edebiyatı'nın, Divan Edebiyatı'nın otoritesi olmuştun. Divan Edebiyatı mazmun denen çok defa kapalı semboller alemine dayanır.

Bu alemin derinliğine ve zevkine ermek için metin şerhi diye bir disiplin teşekkül etmiştir. Rahmetli Hocamız *Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan* bu disiplinin kurucusu ve en büyük üstadıydı. Sen kürsüsünde ondan el almış olarak bugünkü neslin en önde gelen metin şerhi mütehassısı olmuştun. Bu sahada genç yaşta bir kutup haline gelmiştin. Genç nesiller sıkışınca sana başvuruyorlardı. Şimdi kime gidecekler Çavuşoğlu. Divan edebiyatı bu mazmunlar edebiyatı olmanın yanında aynı zamanda gerçek aleme açık, mahalli unsurlar da taşıyan bir kültür koluydu. Sen metin şerhinin yanında Divan edebiyatının bu gerçek tarafını da dirayetle ortaya koyuyordun."

Yazımızı, hocamızın çok sevdiği Taşlıcalı Yahya'nın bir beytiyle bitirelim.

*Ferid-ii alem idi, alim idi, a'lem idi
Muhammed ümmetine mevti mevt-i alem idi*

Alemin bir tanesiydi, alim idi, (Divan edebiyatını) en iyi bilen idi. Ölümü Muhammed ümmetine dünyanın sonu gibiydi, sanki.

Kaynakça: Osman Fikri Sertkaya, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, Dergipark.org.tr / Dr. Ali Çavuşoğlu, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, Gece Kitaplığı, Ankara, 2024.